

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ABONYI ÁRPÁD

ORVOSOK

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.
1899.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-27-0 (online)
MEK-11995

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

AZ ISTENNŐ.
MASSAGE GYÓGYMÓD.
RÁKI MEGGYÓGYULT.
A BOLDOGSÁG.
JELENTÉS EGY TEHÉNRŐL.
AZ ÁTÁZOTT CZIPŐCSKÉK.
ÉRVÁGÁS.
A KIS COUSIN BETEGSÉGE.
A CSILLAGÁSZ.
A PRÓBACSÓK.
TALÁNYFEJTÉS.
A KACZAGÓ GALAMB.

MÁSODIK KÖTET

EGY ORVOS, A KI TANULMÁNYOZ.
ARGYELÁN ŐRÜLTSEGE.
A KUTYÁS DOKTOR.
PÁSZTORFIU ÉS PÁSZTORLEÁNY.
TIZEZER FORINTOS HONORÁRIUM.
CECILIA PIA.
A FEJEDELEM PRAKTIKÁI.
A TISZTA ÉSZ DICSÉRETE.
A DOKTOR PROBLEMÁJA.
JAKAB MESTER.

ELSŐ KÖTET

AZ ISTENNŐ.

Ősziesre hajlott az idő. A fák tűszőiből összezsugorodott levelek peregtek a földre. A Szent-György villa tágas kertjében mindenütt a fenyők élénk, haragos zöldje uralkodott. A többiek lassanként haldokolni kezdtek. Megfakult galyak, beteges sárga levélmaradványok szomorodtak az októberi párázat csipős nedvességében, mely a szivós életű őszi rózsán kívül valamennyi kerti virágban elakasztotta a lélegzetet.

A hold lassanként a juharok fölé emelkedett. Sápadt fényét a villa verandájáról egy csontos angol agár üdvözölte. A kert főbejárata előtt várakozó bérkocsis megcsóválta erre a fülsértő kutya-üdvözletre a fejét, s ráfenyegetett az ostor-nyéllel.

- Volnék csak gazdád, fertelmes kuvasz...

S füttyölni kezdett, hogy elhallgattassa a holdfényben kesergő derék állatot, mely erre a dühös füttyölésre csakugyan abba hagyta a vonítást és morogva, békétlenül szegezte finom füleit érzelmeinek megrontója felé.

Benn a villa szalonjában az *Istennő* című dalmű szerencsés szerzője évődött ezalatt nagybátyjával, a komoly pénzügyminiszteri tanácsossal, ki azért sietett hozzá bérkocsin, hogy együtt menjenek a művészrajongás hírében álló Waldersee grófné estélyére.

- Siess, kérlek, - ösztökelte nagyobb sietésre hirneves rokonát az öreg ur, - a titkos emberi érzelmekről majd elfilozofálunk máskor. Most nincs rá idő.

- Helyes! Azonnal készen leszek, - felelte kötekedő mosolylyal a rokon, - de azért csak higgye el, kedves onklim, kérem, higgye el, hogy minket alapjában véve ugyanazok az indulatok vezérelnek, mint az asszonyokat.

- Tudom; a hiuság... Csak siess!

- Hiába nézik le önök a hiuságot; az dönt szerencsétlenségbe millió embert s fölemel kedvező viszonyok között ugyanannyit, föltéve természetesen, ha ez az önök által mesés önérzettel lenézett jellemvonás megfelelő tehetségre építheti föl a maga számítását.

- Figyelmeztetek, hogy fél kilencz elmúlt, - jegyezte meg idegesen a tanácsos, s gépiesen igazgatta hófehér ingén a tökéletes rendben levő aranygombokat. - A grófnénál ritka pontossággal gyűl össze a társaság. Elkésünk, s az kellemetlen.

A zeneköltő, elegáns, barna fiatal ember, lehetett harminczöt éves, leült egy törpe bársonyszékre, felhuzta báli czipőit, majd a tükör elé állva, frakkjának egy-két gyürődését próbálta kismítani a tenyerével.

- Mily könnyelműség! boszankodott a bácsi, s megcsóválta erre a műveletre szép, ősz fejét, - bizony kivasaltathattad volna.

- Valóban erről egészen megfeledkeztem.

- S mégis azt akarod velem elhíttetni, hogy összes eddigi sikereidet hiuságodnak köszönheted.

- Ugy van!

- Gyönyörű hiuság! Ugy látszik, nem abszolút, csak átmeneti, mint tehetségben az »isteni felfortyanás«.

Az *Istennő* szerzője elnevette magát. A bácsinak néha akkor is igaza van, ha csipős akar lenni. Operája, melynek hatalmas, forró zenéje rövid pár hónap alatt ünnepeltté tette nevét, valóban az »isteni felfortyanás« eredménye volt.

- Remélem, kedves bácsi, - felelte mosolyogva, - hogy nem kételkedik szavaim őszinteségében. Van szerencsém, igenis, tisztelettel ismételni, hogy összes eddigi sikereimet kizárólag csak hiúságomnak köszönhetem.

- Háromnegyed kilencz...

- Egy fél óránk még van.

- Borzasztó pontatlanság!

- Önnek is megbocsátják az én kedvemért. Kérem, figyeljen! Nemde, bebizonyíthattam már nehányszor ezt a fantastikusnak látszó tételt, s ön mégis kételkedik? Nincs igaza, édes onklím, nincs igaza! Az önök szemében persze fölöttébb gyanus lehet ez éppen nem komoly alapokra fektetett emberi tulajdonság, biztosíthatom azonban, hogy mint mindennek a világon, ugy ennek az én hiúságomnak is megvolt a maga komoly oka. Ah! kedves bátyám, ha az ön kedvence, Katalin, megmaradt volna annak a bájos gyermeknek, a milyennek ön nekem lefestette...

A tanácsos ur tiltakozó mozdulattal vágott közbe:

- Kérlek, ne emlegessük azt a boldogtalant, - mormogta indulatosan, - ezt az inkorrekt,... ezt a minden tekintetben inkorrekt asszonyt, a kiben, megvallom, szégyenletesen megcsalódtam...

- Az istenért, édes bácsi! Ha én, Katalin egykori férje, harag nélkül tudok visszagondolni reá, miért neheztel ön, a ki házasságom siralmas komédiájának tulajdonképpen minden erkölcsi felelősség nélkül volt a főrendezője.

- Nem kellett volna, hogy rábeszéljelek... Hibáztam -

- Csak jót akart!

- Nem ismertem eléggé. Elhamarkodtam a dolgot...

- Nem, nem, kedves onklím, legyen nyugodt, ön jót akart és ez mindent kiment, mindent megmagyaráz. Elvégre szerencse, hogy így történt.

- Áh! - fakadt ki az öreg ur; - átkozott szerencse...

- Ne izgassa magát, - a valót mondom. Ha Katalin korrekt hitves lett volna, a mint ön kívánta tőle, hiúság, nagyravágyás -

- Olyan az egész család és ezt csak későn vettem észre!

- Kényelemszeretet és feltünetési hajlam nélkül, - folytatta nyugodtan a férfi, - akkor én még ma is az ismeretlenség homályos odujában lappanganék és lennék - hogy is mondjam csak - boldog ember. Szerető férje egy szép szőke asszonnak, apja talán egy-két pufók angyalkának, - szóval, az a bizonyos boldog ember, azzal a bizonyos 1500 forint évi fizetéssel és egyéb semmi. A szellemnek verés kell. Igaz, hogy a kiábrándulás fájdalmas mulatság, - eleget nyafogtak róla csalódott troubadourok, - ám igaz az is, hogy abban az emlékezetes pillanatban, midőn Katalin azon a bizonyos napfényes májusi reggelen egy kis házi vihar után felindultan így szólt hozzám: »Azt hiszi barátom, hogy erre az ön unalmas és közönséges szerelmére büszke vagyok?« - úgy éreztem magam, mintha arczul ütöttek volna. A villámcsapás szörnyű sebességével ébredtem föl és kimondhatatlanul ostoba voltam. Kétségbeesés, düh, szégyen, elkeseredés, undor, bosszuvágy... mennyi hóbort, istenem, mennyi hóbort és mennyi tökéletlenség! Az ördögbe, édes bátyám, becsületesemre mondom, komikus figurák vagyunk...

A tanácsos ur kelleetlenül intett.

- Hja, az élet, az élet... dörmögte kényszeredve.

- És ezen át kell esni! Azt hittem, hogy gyöngédségem, hódolatom, szerelmem Katalinnak elég. Mekkora naivitás, bátyám, mily mesésen tökéletes ostobaság! Szinte meghatja az embert. De hát mit is csináltam én tulajdonképpen harmincz évig? Éltem? Tanultam? Láttam? Olvastam? Tapasztaltam? Nem voltam-e vak, mint egy két napos macskakölyök és önhitt érzelmeim szüziességében, mint egy vízfejü barát? Szent isten, hisz nekem fogalmam se volt róla, hogy gyöngédségem polgáris, hódolatom unalmas, szerelmem közönséges, s hogy Ritter Max von Spuller, ez a rövidlátó germán dalia, kit inkább mulatságos modellnek, semmint veszélyes vetélytársnak képzelte a józan elme, meg fogja tudni hódítani az én hitvesem szívét. A Ritter gazdag; kitűnő lovas, szereti a bálakat és az agarakat... jó fiu... nem neheztelek reá. Szeretetreméltó udvariasság volt tőle, hogy egy igazi gavallér lovagiasságával, óvatosan került minden botrányt, megvárta szép nyugodtan, illedelmesen a válóper végét és csak azután ajánlotta föl hintait, lovait, agarait és kezét Katalinnak, a kire szintén nem tudok többé haragudni. Egy félóra mulva találkozni fogok vele az estélyen. Tapints meg üteremet. Sebesebben ver?

Az öreg ur hallgatva nézte öcscsét.

- Ime, egészen nyugodt, - folytatta látszólagos egykedvűséggel az ifju. - A dolog végre is úgy áll, hogy feltűnésre vágyó, hiu asszony szívének az én vonzalmam és szerény anyagi viszonyaim nem feleltek meg. Lehet, hogy boldogtalannak érezte magát... Az asszonyi lélek szeszélyes, finom gépezet; lehet, hogy nem figyeltem eléggé reá. Katalin azt akarja, hogy a hol megjelenik, ott ünnepeljék. A második vagy a harmadik hely, minden tartalmatlan női szívnek valóságos fizikai fájdalmat okoz. Az én oldalam mellett nem volt az ünnepeletés kábitó édességében része. Unatkozott. Most már értem, oh! most már értem... Aztán szemembe mondta az igazságot. Jól tette. Még hálával is tartozom neki, hogy nem csalt meg, hanem csak elhagyott és tisztességes, törvényes formák között cserélte föl nevemet Ritter Max von Spuller nevével, a kihez ma a grófnénál valószínűleg szintén szerencsénk lesz. - Elcsapattatásom a férji méltóságból fölébresztette hiuságomat, s ez az, a miért köszönettel tartozom egykori hitvesemnek. Teringettét, asszonyom! gondoltam magamban, midőn agyam veleje némileg ismét a rendes kerékvágásba zökkent, - rajta leszek, hogy legalább sajnálja a velem eljátszott családi drámát. Le fogom győzni az ön férjét, vissza sujtom a homályba, a honnan származott, s a hol millió és millió hozzá hasonló emberi numerus forog a saját kicsinyke tengelye körül, - s önnek éreznie kell, hogy köztem és e között a nagy darab germán ficzkó között oly megmérhetetlen mélység tátong, a melyet se hintókkal, se lovakkal, se kutyákkal nem lehet átugratni. Igen, kedves bátyám, ez volt az én hatalmas hiuságom, mely már megfogamzása pillanatában is úgy megrázta egész lényemet, hogy majdnem összerogytam. A többit tudja. Megtanultam löni, birkózni, lovagolni, mindent, a mi kifejlesztette izmainkat, - itt vagyok, akkora darab, mint a Ritter, csak hogy én ezzel a vastag ököllel két olyan Rittert is leütök, mint ő, - és dolgozni kezdtem. Korbácsolt a láz, melyet ön »isteni felfortyanásnak« gunyol, égett, lobogott a fejem, mint egy tűzhegy. Dolgoztam és győztem! Ah, győztem és ez jól esik! Ez jól esik...

A tanácsos bámulva nézte öcscsét. Oly szép, oly nagy volt sértett büszkeségének e diadalmas áradásában! Kimondhatatlanul kevély gyönyör ragyogott arczának szenvedélyes vonásaiban, megnőtt izmos, öles alakja egy fejjel, s szinte félelmes tűz szikrázott tekintetének szilajságában: le fogom tiporni azt az embert és össze fogom törni azt a nyomorult asszonyt, a ki nem érezte meg, hogy vérezni fog utána a mellem és vérzik most is!

- Az istenért László, mi bajod! - kiáltotta aggódva a bácsi és az ifju mellé sietett.

- Semmi, édes bátyám, - felelte nehéz, forró ajakkal, eltorzult arczczal a férfi és megkapta a szék karját, hogy le ne szédüljön a földre, - lássa, magam sem tudom... Néha úgy előnti fejemet a vér, hogy majdnem megőrülök...

A jó öreg tanácsos mormogott valamit a fogai között és megsimogatta gyöngéd szeretettel az ifju vállát.

- Szegény fiu!

- Nem, nem, bátyám, nem! riadt fel egyszerre a férfi és nevetni próbált. - Nincsen-e nevem? Nem vagyok-e boldog? Nem vár-e tőlem az *Istennő* után még szebb, még nagyobb, még mesteribb művet a világ? Oh és esküszöm, hogy meg fogja kapni... meg fogja kapni... A teremtés gyönyörén kívül minden más dolog kicsiny és nevetséges. Nevetem magamat is!

Kellemetlen, rekedt nevetés volt, nem lehetett vele megcsalni senkit.

A bácsi sietett kijelenteni, hogy nem várhat tovább.

- Jössz, vagy itt hagylak. A grófné neheztelni fog és ezt nem akarom.

- Megyek!

Lementek a kertbe. A csipős esti levegő valamennyire lehütötte az ifju lángoló vérét. Bekasztotta karját az öreg ur karjába, s tüntető vidámsággal sietett végig a porondozott uton.

- Menjünk, kedves onklim, menjünk! a grófné bizonyára ép oly türelmetlen már, mint én. Kérem, ne csodálkozzék. Ez így van. A grófné kedves, szép asszony... Szeretem!...

- László, László!... korholta jóindulattal az öreg ur.

- Kétkedik?

- Csak nem akarod -

- De igen! - felelte majdnem durván az ifju; - nőül akarom venni és csak őt - értette? Senki mást, csak őt! Majd meg fogja látni, hogy miért. De most már csakugyan siessünk, bátyám, siessünk! Mindjárt kilencz óra és engem kerget valami. Talán a szívem? Meglehet. Nem bizonyos...

*

Abban a templom-utcai főúri palotában, mely a fiatal özvegy Waldersee grófné tulajdona volt, a pénteki estélyeken mindenki úgy mulatott, a hogy tudott. A grófnénak, ki iránt férje, egy darabos modoru porosz tábornok, annyira udvarias volt, hogy alig két évre az esküvő után meghalt, republikánus hajlamai voltak, s látszólag keveset törődött vele, hogy palotájának vendégei jól találják-e magukat szalonja izléses pompájában, vagy sem. Az előkelő vendégek egy része természetesen azzal adta vissza a kölcsönt, hogy látszólag reá se figyelt, a hízog előzékenységnek és bókoknak szokásos határain tul, senki. A szép, nyulánk asszony anyi bájjal játszott a semmivel sem törődő madonnát, mintha a női gyöngeségnek legfinomabb suhanása se remegtetné meg soha testének hajlékony idomait. Mivel pedig a társaság tagjai a jól nevelt emberek fegyelmezett óvatosságával tüntettek a semmit meg nem látó diszkrétio határtalan bőségével, a szalonélet legellentétebb vonásai bámulatosan tökéletes harmóniába simulhattak össze.

A társaság már együtt volt.

Az *Istennő* szerzője azonnal átadta nagybátyját a pénzügyek májbajos államtitkárjának, s a grófné üdvözlésére sietett. A fiatal asszony épen ebben a pillanatban váltott néhány szivélyes szót a terem jobboldali pálmái alatt ülő Spullernéval.

- Jó estét, barátom, jó estét! - fogadta kellemes, mély hangján a férfit, s oda nyujtotta neki a kezét. - Nagyon szép, hogy eljött. Sokan kíváncsiak önre.

- Bocsánat...

- Semmi mentegetődzés! Az ilyen nagy név, mint az öné, kötelezettségekkel jár. Engedelmem nélkül nem szabad eltűnnie.

- Jól tudja, grófné, hogy az öné vagyok.

A pálmák alatt ülő asszony összerezzenve harapta be erre a mondatra gyönyörű ajkát és mélyen elpirult. Észrevette, hogy a grófné keze reszket a férfi kezében, s mosolygó tekintete nem képes elpalástolni boldog zavarát... Ah! milyen fölfedezés...

A terem közepéről odasiető Ritter Max von Spuller leejtette monokliját, s néhány banális frázis után nevetve racscsolta:

- Mennyire örvendekk, urram, hogy az *Istennő* fenomenális sikerréhez Bécsben is tapsolhattam. Engedje remélnem, hogy nem neheztel, a miérrt oly szerencsés kópé voltam és elhódítottam öntől egy angyalt.

- Menjen, dicsekvő Lauzun, menjen! - vágta ketté a Ritter gyöngédtelen fecsegését a grófné, s ott hagyva a rövidlátó urat, Spullernéhez fordult. A Ritter bókkolt, meghajtotta magát és nem alkalmatlankodott tovább. Besietett a kártyaszobába.

- Milyen fecsegők néha a férfiak is, - jegyezte meg mosolyogva a grófné. - Asszonyom, tartson velünk!

Spullerné elhagyta helyét, s felindulásán uralkodva csatlakozott a grófnéhoz, ki tekintetének egy-egy gyors villanásával hol őt, hol hirneves vendégét igyekezett tanulmányozni. Lassanként, társalgás közben, egészen megnyugodott. A férfi arcza hideg és kemény, mint a bronz. Nem fogja elveszteni...

Kicsit elpirult ettől a gondolattól, s azt képzelte, hogy nem veszi észre senki. Nehány percczel később bocsánatot kért, magára hagyta egykori férjével az elvált hitvest, s a szalon egy jókedvűen mulató hölgycsoportjához lépve, onnan leste ez asszonyi szívvvel kieszelt kegyetlen manőver eredményét.

- Nem ajánlhatom fel önnek a karomat, - mondotta nyugodt udvariassággal a férfi, - nem szabad, hogy mosolyogjanak rajtunk. A grófné bizonyára azért hagyott magunkra, hogy gyönyörködjön a zavarunkban. Kérem, ne szerezzük meg neki ezt az örömet. Figyelnek ránk. Hogy érzi magát?

- Jól... lehellte halaványan a hölgy. Szabad szerencsét kívánom?

- Köszönöm. Fölkeresem a férjét.

- Hagyja!

- A mint parancsolja.

- Majd később... Most nem akarom.

- Különös teremtés ön, édes Katalin, - mondotta olyan mosolylyal a férfi, a mely megalázza a nőt, - engem megunt, mert közönségesnek találta vonzalmamat, s ime most, midőn azé lett, a ki - mint erről az imént végre magam is meggyőződtem - csupa előkelőség, szellem és szeretetreméltóság, úgy látszik, hogy ezért a tökéletes ideálért se rajong valami tulságosan.

- Ne kinozzon, László... Ez nem szép...

- Bocsásson meg, hiszen csak találgatok! Egyszerű találgatás az egész, semmi más.

- Beszéljen másról.

- Magamról vagy önről? Mondja csak, gondol úgy néha-néha reám?

- Gyötörni akar?

- Nem, nem! Ah, de mennyire izgatott és ideges ön most, Katalin. Egykor nyugodtabb volt. Mi baja van?

- Mi, - suttogta egész testében összerázkódva az asszony, s könnyörögve nézett elhomályosodott tekintetével a férfi szemei közé. - Szenvedek, László, szenvedek... rebegete alig érthetően, - ha kimélni akar, hagyjon el és ne kérdezzen...

- Hogyan, hisz ön oly szép és csupa vidorság, csupa élet! Mindent elért, a mire vágyott.

- Oh istenem, ha tudná...

- S a mit nem szabad figyelem és köszönet nélkül hagynom, okossága engem is meggyógyított. Ön volt az én orvosom. Megtaláltam magamat, Katalin, s ezt kizárólag önnek köszönhetem. Benne vagyok a repülésben. Az igénytelen, szerelmes zongoratanár eltűnt és megszületett a mester. Végtelen messzeségek, roppant arányok nyílnak meg józan tekintetem előtt a jövő távolságában, melyet befog a lelkem és át fog szárnyalni a fantáziám. Új ember vagyok, mióta ön szakított velem. Megnyílt bennem is gazdag forrása a szépnek, lelkem mohón issza be a dicsőség mámoros gyönyörüségét, s minél erőteljesebben forr és lázong bennem a teremtés vágya, annál mélyebben marad el alattam mindaz, a mi fájdalmat okozott egykor. Ugy tekintek például önre is, mint egy álmra, melyet legelső sugarával elűz a hajnal. Nem érzek szomorúságot, nem tartok haragot, idegen nekem ön is, mint - egy kivétellel - ennek a körülöttünk levő fényes társaságnak bármely tagja.

Spullerné nem bírta tovább.

- Szereti a grófnét? - kérdezte majdnem siró hangon.

- Szeretem, Katalin, - felelte öldöklő, forró, halk hangon e férfi, s lesujtotta szemeinek vad lángjával a szédülő asszonyt, - a grófné tudja, hogy az övé vagyok, és sohasem fogja arcomba vágni, hogy vonzalmam untatja... Ön, kedvesem, egy egész szentegyházat döntött romokba bennem! Ezekre a romokra építettem föl most azt a kis kápolnát, a melybe önnek nincs joga belépnie. És most engedje meg, hogy elbucszam! Meglehet, hogy e percben úgy viseltem magam, mint egy dühös majom, talán ki is fog nevetni érte és valószínűleg igaza lesz, de meg kellett mondanom, a mit érzek, nemde meg kellett mondanom, mert ez méltányos, ehhez jogom volt és ön egykor minden bizonynyal meg fogja nekem bocsátani.

Meghajtotta magát és eltávozott.

- Miről beszélgettek? - kérdezte félénken a grófné.

- Az *Istennő*-m hősnőjéről, grófné, a ki egykori férjébe tudvalevőleg másodszor is beleszeret.

A szép, fiatal asszony mélyen megzavarodva nézett félre.

- El akarja játszani az életben is?

- Nem, grófné, - felelte komolyan, némi szomorúsággal a férfi és ajkaihoz emelte a delnő kezét, - a vonzalmat megalázhatja bármely asszony, ujjá azonban nem teremtheti soha...

MASSAGE GYÓGYMÓD.

Villogó rubinok fénylettek a kövér Zitterbarth doktor neki vastagodott ujjain, - óralánczán már jó tíz perc óta csilingelt egy miniature porcellán koponya (gyöngéd jelvénye bizonyára a »hivatás«-nak), miközben tenyere aggodalmasan simogatta vejének szürke felöltőjét.

A vő kezén egyetlen vékony jegygyűrű szerénykedett. Ám annál élénkebben csillogtak bizalomra gerjesztő szelid kék szemei, melyek az aggodalom minden látható nyoma nélkül tapadtak a rendkívül izgatottnak látszó doktor arczára, a ki felindulását nem is igyekezett eltitkolni.

- Ne mosolyogjon, kedves fiam, ne mosolyogjon! Ismeri természetemet: szükségem van ember vagyok, nem kenyerem a fecsegés. A hivatás, a munka, a humanizmus embere vagyok.

- De biztosíthatom, uram...

- Köszönöm, ne biztosítson! tiltakozott erélyesen a doktor. Megrázta széles, párnás vállait, s belekapaszkodott az elegáns, fiatal Rápolti báró karjába, kinek igen jó hangzása, tiszta, ősrégi nevét nem kis fáradsággal szerezte meg két évvel ezelőtt a leányának.

Az ismeretség a jég és hó birodalmában, az alpesi »Jung-Horn« gleccsereinek megmászása közben történt, a vendéglői table-d'hote-nál folytatódott, s rohamos gyorsasággal, minden akadályon keresztül repülve, öröndetes befejezést is nyert. A házasság megtörtént; nagy, szőke Magda leánya - Rápolti báróné lett, tagja a nagyon szegény, de nagyon tiszteletreméltó erdélyi Rápolti familiának, mely ezuttal eltekintett a napoleoni háborúkban elesett Rápolti Xavér Ferencz generális feledhetetlen emlékeitől és eltúrta a család utolsó férfi sarjának méltatlan vérkeveredését egy Zitterbarth leánynyal. - Az após érezte ezt a nagy szerencsét; féltette is a vejét, mint egy könnyen ingerelhető, gyanakvó tigris. Az esküvő napján állítólag megcsókolta leányát és így szólt hozzá: Méltóságos asszonynyá tettelek, Magda, de úgy vigyázz, hogy megfojtalak... érted, megfojtalak, mint egy hálátlan macskát; ha unokabátyádat, azt a mamlasz Tónit, kit én ástam ki a szemétből...

- Papa, édes papa! Hogy képzeled...

- A kit én ástam ki a szemétből, folytatta érdes kemény hangján a milliomos doktor, - s a ki még mindig nem vizsgázott és nem is fog soha, mert buta és piperkőcz és lusta és szemtelen: valaha ott kapom nálad, vagy csak a legcsekélyebbet észreveszem.

A leány nevetve bigyesztette föl ajkait, átölelte gömbölyü, meleg karjaival az apja nyakát, s csattanó csókot nyomott az arczára.

- Ne félj, papa! Tóni sokkal őszintébb tisztelettel van irántad, semhogy közeledni merészelne, ha tudja, hogy nem akarod.

- Nem akarjuk.

- Természetes, hogy én sem akarom, ha egyszer férjnél leszek. Hisz eddig is inkább csak mulattatott...

- Hiszek neked és bizom benned. Engedelmes, derék, jó hitvese leszel a bárónak. Megérdemli! Becsületedre mondom, hogy megérdemli. Szorgalmas, pontos hivatalnok; hallani se akar róla, hogy titkári állásáról leköszönjön. Ezt tisztelem benne. S ez egy okkal több, hogy okosságot, igen nagy okosságot követeljek tőled, különben pórul jársz. Ismersz! Nem értem ilyen dolgokban a tréfát.

És most ime, alig két év múlva a belvárosi templomban megtartott fényes nász után, az após-nak bizalmas természetű közlendői támadtak.

A fiatal férj mosolyogva lépkedett mellette a köruton végig s tagadólag rázta a fejét. Intelligens, finom, férfias arczán a leghidegebb nyugalom fagyoskodott. Látszólag semmi sem érdekelte abból a fecsegésből, melyet bőbeszédű és kétségbeejtően jóindulatu apósa az atyai habozás és szeméremérzet látható küzdelmével zuditott rá. A kövér doktor azonban nem tágitott. Fejébe vette, hogy rendet csinál, tehát rendet csinál.

- Ne biztosítson, ne biztosítson! ismételte, a makacs emberek elpusztíthatatlan szívósságával, és tovább beszélt: Szomorú szerencsétlenség, úgy van, szomorú és végzetes szerencsétlenség, hogy Magdát nem az édes anyja nevelte föl, hanem én. Meghalt a jó lélek. Elég baj! Az én vállaimra nehezedett a felelősség. Persze, hogy nem tehettem neki eleget. A tudomány, a hivatás, a kórház... sok betegem a város legkülönbözőbb részeiben, üzleti kötések a börzén, a bankházakban... De hisz ön tudja! Lélegzethez sem tudtam jutni. Mit tehettem, kérem, mit tehettem? Beadtam a nevelőintézetbe. Jól kinevelték, nem mondom... A mit a mai leányok tudhatnak, azt ő is tudja. És szépen öltözködik. És mondhatni, csinos leány volt - nem? Azt gondolom...

- Magda szép leány volt, uram, s ha nincs ellenére, most még szebb asszony, - felelte mosolyogva, látszólag minden guiny nélkül a férj.

- Elhiszem, kedves fiam, elhiszem... mormogta homlokát törölgetve a doktor, - Magda szép, igaza van, de azt mondom, hogy még se nevelték ki elég jól az intézetben. Azt gondolom, hogy talán hiába is maradt ott négy esztendeig, mert... hogy úgy mondjam... Ajánlok valamit, édes Oktáv, ajánlok valamit! Lássá, én nagyon szeretem önt.

- Lekoítelez.

- És tisztelem.

- Remélem, méltónak talál reá?

- Teljes szívemből, fiam, teljes szívemből! vágott szavába becsületes, nyers hangján a doktor és majdnem elérzékenyedve szorongatta a fiatal báró karját. - Esküszöm önnek, hogy soha egy pillanatig se gondoltam önre máskép. De ajánlok valamit, kedves Oktáv. Azt gondolom... igen, igen... úgy vélem és ez szükségesnek látszik, hogy... Nézze, milyen csunya idő van most itt Pesten... Hogy jó volna elutazni valahová külföldre, a hol kellemes idő jár, hogy úgy mondjam, például Nápolyba, ez elég messze van, - mi? Még pedig a leánnyommal. Nyolcz hétre, Nápolyba, a leánnyommal, az ön hitvesével. A Vezuv kitörését mostanra várják. Gyönyörű látvány lesz! Nem?

- Minden bizonynyal, uram! Csakhogy...

- Azt akarja kérdezni, hogy miért? Nos, hát semmiért, kedves Oktáv, semmiért, csak úgy... Mulatságból, azt gondolom, mert ez önnek is jót fog tenni. Miért fárasztja magát annyit a munkával? Az ambiczió, tudom, - nagyon szép! Csakhogy a ki ambiczióból vérszegénységet és aranyeret szerez, az nem okos ember! Két-három hónapi légváltoztatásra szüksége van. S a mi fő, erre Magdának is szüksége van, mert ön tulságosan elnéző iránta. Én mondom, - az apja.

- Magda nem szereti az utazást.

- Hogyan? Nem szereti?

- Beszéltünk róla, de nincs kedve, - felelte szárazon a báró.

- Nincs kedve?

- Nincs.

- Értem, - mormogta szakállába a doktor, s apró szemei fenyegető szikrákat szórtak. Tökéletesen értem... Nincs kedve. Hm! Tehát már elment a kedve, hogy az istennyila... Bocsánat, nem fogom megsérteni az ön vallásos érzelmeit. De azt gondolom, hogy ön a férj, a ki parancsol. Nem úgy van? A ki kényszerítheti nejét.

Rápolti furcsán nézett az apósára.

- Kényszerítés? Sajnálom, de *ezt* nem értem.

- Persze, persze... Ön sohasem tudna goromba lenni, de ez nincs rendén, fiam, ez nincs rendén. Magdát ismerni kell. Magdát nevelni kell. Magdát fegyelmezni kell, különben az ördög sem bír vele. Emlékszik, midőn szemek láttára ugrott bele, csupa szilaj pajkosságból a hóba, s úgy kellett kihuzni? Még nevetett hozzá! Nos hát, ilyen ő mindig. Én mondom, az apja. És önnek, Oktáv, önnek, a ki tulságosan jó, tulságosan udvarias, tulságosan engedékeny. Egy ilyen fiatal asszony, mint ő, ha nincs gyermeke... Kérem, kérem! Nem szemrehányásképpen mondom... De ha az anyaság le nem foglalja érzékeit, ha fantáziáját nem korlátozza a bölcső, elvégre kiállhatatlanná, szeszélyessé, idegessé válik. Látta, már utazni se akar. Nagyszerű! Ezt jó volt tudni... Majd kiverem én belőle az idegességet. A massage, akár erkölcsi, akár fizikai, csallhatatlan gyógymód. És én a massage hive vagyok. Gyerünk csak haza!

- Most lehetetlen, uram, - felelte arczára kövesedett sztereotip mosolyával Rápolti, és kivonta karját apósa vastag karjából. - Előbb sürgős látogatást kell tennem az államtitkárnál, a ki magához kéretett, de egy óra múlva szivesen.

- Egy óra múlva. Jól van! De akkor hazajön?

- Igen.

- Nagyon jó. Tehát a vizontlátásra, egy óra múlva. Várakozni fogok önre. Addig megállapítom a diagnózist. Hohó! Becsületemre mondom önnek, hogy a massage-nak rendíthetetlen hive vagyok. Majd meglátja.

- Helyes! Isten önnel.

Kezet szoritottak. Rápolti bekanyarodott egy mellékutczába, a doktor folytatta utját a körút vége felé, a hol a fiatal pár mostani lakását a legnagyobb fényvel ő maga rendezte be.

*

Egy sárga palota kapuján bement, a lépcsőházban nyakig begombolkozott, s az első emeleten neki nyomta bütykös hüvelykujját a villamos csengő gombjának. A szobaleány ijedt arcczal rebbent elé.

- Itthon a leányom? kérdezte nyersen, s választ se várva, ment be az előszobából nyíló tágas, kék szalónba, a melyben azonban nem volt senki.

- A méltóságos asszony... rebegte félénken a leány.

- Menjen és küldje be ide! parancsolta a doktor.

A hires milliomos, ki nemcsak mesés börzeszerencséje, de kitünő esze és számos szerencsés operációja révén is a legismertebb egyéniségek közé tartozott, ezuttal komolyan haragudott, s ennek a maga módja szerint látható jeleit is adta. - Nem gombolkozott ki. (Minden veszélyes műtét előtt nyakig begombolkozva jelent meg a klinikán.) Az utjába eső bársony székek egyikét neki taszította a faragott szalón-asztalnak, s a felfordult vázát nem vette fel. Kalapját fején hagyta, és oly nehezen lélegzett, mint egy hegynek kapaszkodó vasuti mozdony.

Pár pillanatnyi eredménytelen várakozás után bement a baloldali terembe. Az üres volt. Onnan visszatért, benyitott a jobboldali ajtón, s ott oly vérvörös lett egyszerre, hatalmas

szőrös arcza, mint a viritó pipacs. A magas flórenczi tükör közelében, utrakészen, czilinderrel, ezüstfogantyus sétapálczával a soha le nem vizsgáló Tónit pillantotta meg a leánya mellett, kinek asszonyos tagjaihoz gyönyörű nyers-selyem pongyola simult.

A doktor borzasztó tekintettel döfte keresztül a sápadt fiatal embert, azután lihegve, elfulladva elébe lépett.

- Tehát itt vagy. Tehát jól értesültem...

- Tiszteletemet óhajtottam tenni... mentegette magát az ifju.

- Nyomorult kölyök! harsogta a doktor. Szemétből emeltelek magamhoz és most, alávaló, és most... Ki innen! El vagy csapva! Nem türlek, elkergetlek, megverlek, hálátlan tökfilkó, érted? Érted? Meg foglak verni.

S vastag tenyerével kétszer arczul csapta a reszkető fiatal embert. Azután megragadta a nyakát és kitaszította az ajtón.

- Fuss, fuss! - ordította dühvel, - fuss, mert megöllek, széttaposlak... gazember! Kutya...

A kidobott rokon vérző szájára szoritotta zsebkendőjét, s az előszobán keresztül a folyosóra menekült. Nem várta be, míg neki dühödött nagybátyja utána megy és kikergeti az utcára, a hová ezuttal mesés gyorsasággal érkezett le. Ettől egyébiránt nem kellett tartania. A doktor nem ment utána, hanem megállt a leánya előtt. Egy perczig nem szólt, csak nézte.

- Nézz a szemem közé... mondotta végül rekedt, fenyegető hangon.

A nagy szőke asszony remegve teljesítette a parancsot s a kerevetig hátrált.

- Hányadszor van itt?

- Negyedszer...

- Megengedted?

- Meg, papa...

- Hivtad?

- Nem.

- Bűnös vagy?

- Nem.

- Bűnös vagy? kérdezte még egyszer, s apró szemei villámokat szórtak. Megkapta az asszony mellén a drága selyemcsipkét és rázni kezdte. - Felelj, felelj...

- Nem vagyok! kiáltotta sértődve, daczczal az asszony, és ki akarta magát tépni az apja kezei közül.

- Esküdj, esküdj...

- Esküszöm!

- Jól van; elhiszem. Igazat mondasz. Nagyon jól van... sziszegte fülébe kegyetlen hangon, és leszoritotta a hölgyet lábai elé a földre.

- Papa, papa! sikoltotta kétségbeesve az asszony.

- Különben széttörtem volna a fejedet, Magda, különben széttörtem volna a fejedet, emlékezz... megígértem. Nem tréfáltam; széttörtem volna a fejedet. De jól van! Becsületes maradtál és ez megment. Ez megment, de mert itt kaptam ezt a szemtelen majmot, és hogy tudd,

hogy én vagyok apád... hallod? az apád... mondotta lihegve, szakadozott hangon a doktor, és felrántotta a hölgyet a földről.

- Atyám!

- Az apád, gyermek, az apád! Jól mondd, az atyád, a kit megbántottál, érted... a kit megbántottál és a ki most be fogja verni emlékezetedbe, hogy büntetni is tud...

S a kövér doktor tenyere odacsattant a gömbölyű női arcra, - az apa tenyere a leánya arcára, szép piros rózsát fakasztva a félelemtől remegő arczon. Azután elbocsátotta és egy ideig szótlanul hallgatta a kerevethöz támolygó asszony zokogását, melyben e pillanatban jóval több volt a keserűség, semmint a szégyen. Majd elfordult, levette fejéről kalapját, kigombolta kabátját és megállt kimerült, fáradt mozdulattal, lomhán, lecsillapodva, majdnem ellágyulva az asszony előtt.

- Most láttad, Magda, most már tudod. Felelj; választ akarok!

- Tudom, papa...

- Tudod. Nagyon jól van. Megkimélhettük volna egymást. A hivatás embere vagyok és becsületes. Becsületes ember és a te apád. De most már tudod. És nem felejtet el. Ne is, gyermekem, ne is! De jól van, most már tudod. És most már nincs egyéb hátra, mint összepakolni és megkérni Oktávót, hogy vigyen el Nápolyba. Mit mondtam? Hová?

- Nápolyba...

- Ugy van! Nápolyba; ez elég messze van. Három hónapig külföldön fogsz maradni. Nézz rám! Mit mondtam? Meddig fogsz külföldön maradni?

- Három hónapig, papa...

- Jól van! Három egész hónapig, különben... De hagyjuk! Hisz most már tudod. Mától fogva olyan leszel, mint egy angyal. Hűséges, engedelmes, jó feleség. Ide nézz! Mi leszel mától fogva?

- Hűséges, engedelmes...

- És jó feleség.

- És jó feleség... rebegette könyes szemekkel az asszony.

- Ugy legyen! És úgy is lesz. Különben hisz most már tudod. Nem szólok többet. Nem fenyegetlek, nem intelek, de vigyázni fogok reád és megparancsolom, hogy szeresd a férjedet. A legkisebb gyanura ismét eljövök és ha még egyszer a kezembe kerülsz...

Künn e pillanatban megszólalt a villamos csengő. A doktor begombolkozott és így szólt:

- Férjed hamarabb jő haza, semmint ígérte. De most már jöhet. Megértettük egymást és ez a földolog. A mint belép az ajtón - hallgass ide! - a mint belép az ajtón, nyakába fogsz ugrani, megcsókolod és megkéred, hogy vigyen Nápolyba. Nápolyba, holnap, a gyorsvonattal, három hónapra. Megértetted?

- Meg, papa...

- No, végre! És most csitt! Nyakába ugrani, megcsókolni... Látni akarom, hogy most már tudod és többé sohasem felejtet el.

RÁKI MEGGYÓGYULT.

A »Zöld oroszlán«-hoz címzett fűszeres boltocska Todorán Gergelyt vallotta gazdájának. Tőle vásárolta utcánk a krajczáros apróságot. Volt ennél a szőrös arcú, sánta örmény boltosnál minden, ami csak kellett; két év előtt azonban beütött a veszedelem: új boltot nyitottak az utcában, s ettől kezdve az örmény szerencséje rohamosan fogyott. Az új boltban két csinos, fiatal segéd nagysádopta a cselédekét, ezek a hálátlan, lenge teremtések elpártoltak Gergelytől és faképnél hagyták a »Zöld oroszlán«-t.

Mire aztán veszekedő sármányok ütöttek tanyát a vágásokban, s a behavazott szántóföldeken vig károgaással igazították a vetést nagy csapatokban a varjuk: lefeküdt ágyházába Gergely, a szegény boltos és nem tudott felkelni többet. Panaszkodva, nyögve sántikált fekhelyéhez; nem akarta magát leadni a bajnak, mindenképpen meg akart állani lábán, de csak nem ment a dolog, le kellett feküdnie az ágyba. Ez egyszer megtagadta roppant akarateréje testének szolgálatát; makacssága, szivóssága s a pénznek szerelme szétmállottak a lázas baj gyötrelmei között, s imhol úgy nyöszörgött Gergely, a szegény kis szőrös majom az ágyban, mint egy asszony.

Künn hűséges szolgálója, Márton, pizmogott a boltban. Ez a Márton erős és ostoba volt, mint egy bivaly, de megbízható, jó és istenfélő. Barátságos, széles arcán szívének becsületessége világított; hatalmas izmai erejében egy báránynak szelid jámborsága huzódott meg. Sohase történt, hogy hamiskodáson, vagy korcsmába ballagván vasárnap délutánonként, erejének pimasz fitogtatásán kapódott volna rajta. Fején, mely kemény volt, mint a szikla, diót lehetett volna törni.

Becsületesen végezte dolgát, ragaszkodott urához, ki ficzkó-gyerek korában vette házába és nem igen pirongatta érte, ha csupa jóakarattól némelykor oly mesés ostobaságot követett el, hogy a szegény, de eszes és fürge örmény majdnem lefordult a pudliról, hol lábát lógtatván, a gyéren szállingózó vevőket leste.

Nem szidta össze, mert Márton megbecsülhetetlen volt. Semmiféle harapós komondor nem védte volna úgy meg holmiját a boltban és azon kívül, mint ez a dromedár ember, akinek tisztességes mamlaszságán még a legkaczkiasabb ujbpesti Zimmer-Mádli attentátuma is kudarcot vallott.

Az örmény felesége, Ráki, is áldott lélek volt; Gergely a maga módja szerint bizonyára szerette is a betegeskedőnek látszó, gyenge asszonykát, a boltot azonban nem bízhatta reá. Ráki már nem volt fiatal; harmincznégy éves talán, vagy még ennél is több, de álmadozó, csendes, méla, kicsiny asszony, nem oda való a boltba. Tőle ugyan akármit el lehetett volna lopni. Nem ügyelte a vevőket. Jöttek-mentek a boltban asszonyok, leányok, férfiak, kis gyermekek, Ráki mintha semmit sem látott volna. Legalább nem mutatta, hogy látja Gergelyt, az urát, vagy Mártont, a szolgát.

Megesett, hogy órákig elüldögélt a petroleumos hordó mellett és csendesen kötögetett, Gergely rá-ránézett félszemmel, leejtett egy-egy csizmakefét, egy-egy üres pléhskatulyát, hátha fölneszel reá álmodozásából az asszony. Ráki azonban nem hallotta a zajt, álmos tekintettel kötögetett a sarokban és nem érezte a szomszédságában levő petroleumos hordó szagát sem. Legalább nem mutatta, hogy érzi. Szintelen, fehér kis arcán semmiféle asszonyi indulat nem jelent meg. Nyakig gomboló szürke ruhájáról, mely alig észrevehető ivben simult meg szüziess mellén, hivságos női tetszelgésre még a legbolondabb fantázia se következethetett volna.

Hogy ott feküdt szederjes ajakkal, dideregve Gergely az ágyban, áldotta magában a jó szerencsét, mely neki ajándékozta Mártont, a teletalpu, hűséges szolgát. Mi lenne belőle nála nélkül? Ráki itt piszmog hideg vizes kendővel, ijedezve, gyámoltalanul az ágya körül, - reá nem lehet számítani, be kellett volna csukni a boltot. Itt van azonban Márton, ügyeli a boltot, ad, amit kérnek és nem lop el a begyülő pénzből egyetlen rongyos krajczárkát sem. Óh be jó, hogy néki rendelte isten a hű Mártont!

De csak még sem volt egészen nyugodt a szegény boltos; hátha többet ad Márton egyik-másik portékából, hátha rászedi valamelyik agyafurt imposztor és megrövidül a kassza? Ez a gondolat sanyargatta Gergelyt, nem tudott megnyugodni. Betegségének harmadik napján már föl akart kelni, hogy benézzen a boltba. Erőlködött, próbálta, de nem boldogult. Lázban senyvedő teste felmondta az engedelmességet; vissza kellett feküdnie megint az ágyba.

- Ráki, Ráki, - nyögte kétségbeesve, - eredj ki fiam a boltba és intsd Mártont, hogy vigyázzon, vigyázzon, vigyázzon! Az isten áldjon meg benneteket, ne engedjétek, hogy megcsaljanak. Eredj, lelkem, eredj...

Ráki letette a vizes borogatást a székre és kiment. Ott maradt a boltban és intette Mártont. A beteg legalább azt hitte, hogy inti s egy kissé megnyugodott.

Fölkelni azonban nem birt többé. Negyednapra doktorért akarta küldeni Mártont az asszony, de nem engedte. A doktor méregdrága, a patika még drágább, nem kellenek. Majd kiheveri ő baját ingyen. S erősítette, biztatta magát az örmény-boltos az ágyban: majd, majd... ingyen...

*

Egy reggel szélvész söpörte künn a havat, hideg volt, farkasvesztő fagy egész éjjel, reggelre tele lett hóval az ablak. Gergely fehér volt, mint a vászon és gyenge, szörnyen gyenge. Alig tudott lélegzetet venni. Melle, tüdeje fáj, forróság szikkasztotta ajkát, olthatatlan szomjuság égette, hiába itta mohón, egész testében reszketve a vizet. Némelykor úgy érezte, mintha jeges víz ömlenék végig tagjain s egy lassan terjedő hályog akarná elfogni szemeitől a világosságot.

- Ráki, - suttogta tikkadt hangon, s intett az asszonynak, hogy hallgasson és jöjjön közelebb - Ráki, végem van...

- Mit beszélsz, uram!

- Ne szólj, ne vigasztalj - tudom, hogy mennem kell... suttogta levegő után kapkodva a szegény ördög s percnyi szünetet tartott.

Az asszony zokogva borult az ágy mellé s a párnákba temette sáppadt kis arcát, - különben meghallja Márton a boltban, bejön és otthagyja a portékát őrizetlen.

- Ne sirass engem, Ráki, - nyögte erőlködve az örmény, - egyszer Jézus színe elé kerülünk mindnyájan; ma én, holnap te, holnapután Márton. Hallgass reám, Ráki, és ne sirj... Gyenge és beteges teremtés vagy, - megárthat... Nézd, fiam, ujjamon ezt a gyűrűt: ez a mátkagyűrűm, tőled kaptam, midőn boldogult apád házában eljegyeztük egymást. Szerettem ezt a gyűrűt is, miképpen téged. Te tudod legjobban, hogy soha te rajtad kívül leányt nem szerettem, pedig a borzas Fugulján Lottival tizezer pengő forintot kaphattam volna, ha behunytam volna a fél-szememet. Nem tettem; elvettelek téged, kétezer forinttal és nem bántam meg. Legyen minde-nem a tied, a bolt, a ház és minden, amim csak van, - ezt a gyűrűt azonban tedesd el velem, Ráki. Hűséges, jó feleségem voltál, magammal akarom vinni a gyűrűdet... Tudod? Értesz engem?

- Oh, Gergely, - zokogta az asszony - miket beszélsz...

- Pszt, pszt! Meghallja Márton és bejön. Soha egy krajczárt magamra nem prédáltam, - ezt a gyűrűt azonban akarom, Ráki, legyen ez a földben is enyém. Hallod, fiam? Azt mondom, átkozott leszel, ha utolsó akaratomat megszeged. De ezt te nem teszed, Ráki... jó asszony vagy...

Ráki sirt, sirt. Vigasztalta, tartóztatta beteg urát a földön, - a fekete örmény azonban nem maradhatott tovább a földön. Óráról-óra gyengült, a gyorsan elhívott orvos kimondta rá a szentenciát, azután fenséges méltósággal és öt forinttal eltávozott.

Délután négy óra tájban már úgy feküdt ott, megfakult arczzal, mint egy halott. Ráki nem mozdult mellőle.

Félórával később a beteg felnyitotta a szemét és intett. A kicsi asszony összerezzenett és hozzá hajolt.

- Meggondoltam, Ráki, - rebegette végső erőfeszítéssel az örmény, - ha meghalok, huzd le ujjamról a gyűrűdet, kár volna érte a földben. Tizenkét pengőt ér... minek ennyi pénz a földben. Ráki, a földben... hiába...

Azzal felsóhajtott Gergely, a szegény boltos, befordult a falnak s az Ur irgalmába ajánlva lelkét, csendesen kiszenvedett.

*

Az asszony egy ideig mélységes figyelemmel, lélegzetét is visszafojtva, leste, hogy mozdul-e még a »Zöld oroszlán«, vagy nem?

De biz az nagyon jól meg volt halva.

Akkor hozzálépett, lehuzta majdnem durva... ah! valóban majdnem durva mozdulattal ujjáról a mátkagyűrűt, kitörölte szemeiből a könnyet - azután kinyitotta az ajtót és beszélította Mártont.

- Be kell zárni a boltot és be kell jönni: meghalt a gazdád. Ma nem árulunk.

Márton becsukta a boltot, keresztbe tette az ajtón a vaspántokat és besompolygott hűledezve, megnyult, bamba ábrázattal az ágyas-házba. Ott nagyot nyelt és hol a halott megkeményedett, sovány arczára, hol az asszony csodálatosan megváltozott alakjára bámult, melyen nem látszott többé a bánat. Nyoma se volt hosszú pilláin a zokogásnak; megelevenedett, frissebb, fiatalabb lett a kicsi asszony, - Márton kimondhatatlanul hülye tekintettel meresztette reá jámbor szemeit, azután lecsudálkozott maga elé a földre és így szólt:

- Hej, ténsasszony! Bizony sirhatnám urunkért; a fene tudja, hol kapok megint ilyen jó szolgálatot...

S felsóhajtott, keresztet vetve a nagy, hú mamlasz; soha többet ilyen jó urat, mig a világ. Már már el akart fordulni a halottól, hogy elrejtse a szemeibe gyülemelő könnyet, midőn egyszer csak hozzálépett Ráki, a kicsi örmény asszony, megfogta a kezét s ráhuzta középső ujjára a halott ujjáról lekerült arany-gyűrűt.

- Nesze, Márton, az uram gyűrűje, - neked adom.

- Emlékül, kezeit csókolom?

- Ugy is, meg másképp is... Gyerünk inset... felelte különös mosolylyal a nyakig begombolt kicsi asszony és kihívta Mártont a boltba. Ott leültette tulajdon párnázott székére, a petróleumos hordó mellé és simogatni kezdte keskeny babakezével az ő nagy, koloncz kezét. Márton bámulva ült a széken és nézte urának özvegyét, ki soha őt eddig nem látszott észrevenni s ki imhol mit tesz vele: simogatja a kezét és oly alattomos, parancsoló, macska

szemekkel tekint reá, hogy szinte megrémül tőle. Csupa tűz a kicsi asszony, a betegnek látszó, vézna örmény asszonyka, Ráki, az özvegy.

- Ne bámulj reám, Márton... mondotta türelmetlenül; - nincs nekem semmi bajom, már meggyógyultam...

A legény erre még gyámoltalanabb képeket vágott. Sziklánál keményebb feje nem bírta ezt a hirtelen fordulatot megérteni.

- Tíz évig lestem, míg meghal szegény Gergely, - suttogta boldogan mosolyogva, szép, piros arczczal az asszony, - most aztán meglett. Eredj a kerületi orvoshoz, onnan a paphoz és jelentsd meg nekik, hogy elvitte szegény uramat az ördög. Azután rögtön gyere vissza.

- Igenis, - motyogta a hű Márton és felállt.

- Várj még... Hozz egy rongyot a kredenczből és akaszd az üveges ajtóra. Gergely ravasz ember volt, - hátha még nem halt meg egészen és belát ide...

Az asszony magához huzta két kezével a legény fejét és hevesen megcsókolta.

- Feleséged leszek, - lehellte fülébe az asszony - te leszel az uram és senki más... Szeretlek...

- Engem, ténsasszony? - dadogta elvörösödve Márton.

- Téged, te ostoba! - szólt biztató tekintettel a kicsi asszony és fölnevetett. - De most menj, menj! Azután gyere vissza, Márton, gyere vissza! - Mondani akarok valamit...

A BOLDOGSÁG.

A »Capitain« Tripoliszhoz közeledett.

Néhány kávészinü arab kivételével, kik fajuk jellemző mozdulatlanságával ültek egymástól egy-egy lépésnyi távolságban a fedélzeten, mindnyájan fellélegzettünk. A hosszú tengeri ut tökéletesen elbágyasztott. Senkinek sem akadt ötlete, melylyel az elakadt társalgást fölfrissítette volna. A forró afrikai szél lankasztó hatása különösen a hajón utazó francziákon mutatkozott legélénkebben, akik az utazás két első napján szellemességük és barátságos, vidám kedélyük szikráit annyi pazarsággal szórták közénk, hogy a harmadik és negyedik napra az egész gazdag készletből alig maradt valami. Ezt a könnyelmű pazarlást valamennyien megszínylettük. Hallgatagon, lomhán, kimerülve bámultuk a tengert. Senki sem törődött a szomszédjával, míg a kapitány, egy rendkívüli szeretetreméltó, udvarias, s aránylag még fiatal ember, fel nem jött a fedélzetre, s mosolyogva tudunkra nem adta a kellemes hirt:

- Még másfél óra, uraim és czélnál leszünk.

Egy körülbelül harmincz éves párisi ifju emberrel utaztam együtt, ki atyjának látogatására Algir belsejébe utazott, s kedves modorával, jó kedvével, csodálatosan friss és színes fantáziájával mindnyájunknak a barátságát meg tudta nyerni.

A kapitány biztató szavaira felugrott, eldobta szivarját, s melegen megszorítva a kezemet, így szólt:

- Végtelenül sajnálom, uram, hogy nem maradhatok Tripoliszban. Megmutathattam volna önnek ezt a sajtáságos, egy kicsit piszkos, de mindig érdekes várost, ahol egy időben két évet töltöttem és többnyire jól éreztem magam. Kalauzt egyébiránt bőven talál a kikötőben. Angolt, francziát, olaszt, - a minőt tetszik. Választhat mohamedánt is, vagy spanyolt, - csak arabot ne, uram, csak arabot ne!

- Gyűlöli az arabokat?

- Nem, nem! felelte élénken utitársam, s hevesen tiltakozva intett, - nem gyűlölöm, uram, nem gyűlölöm, - de megvetem őket. Nézze azt a négy figurát ott a kormány mellett. Utitársaink. Előkelő arabok Fezzanból. Az öreg apja a három fiatalnak. Nagyon vagyonos vén csontváz, nem szorulna a hazugságra és mégis hazudik. Üzleti összeköttetései vannak az atyámmal, onnan ismerem. Mindig hazudik és nemcsak ő, hanem az egész faj! Még a két éves gyermek is, uram, még a két éves gyermek is! Majd meglátja. Szentelen hitvány, barbár nép! Tehát csak arabot ne! Akárkit, csak arabot ne!

- Köszönöm figyelmeztetését, uram, - kerülni fogom őket.

- És nem fogja megbánni! Meglehetős pénzembe került, amíg az egész fajt megvetni tanultam. De most már nem hiszek, nem, nem! Még a szopós gyerekeknek sem!

S kioktatott gyorsan, nagy, de éppen nem kellemetlen bőbeszédűséggel, hogy miképpen viseljem magam, ha ezzel a megvetésre méltó »bagage«-al Tripoliszban vagy a tartomány többi részeiben érintkezni fogok. Erre ugyan kevés kilátásom volt, de megígértem, s ez ígéretre újabb meleg kézszorításban részesültem. Perrin Felix ur, így hívták utitársamat, örült, hogy egy idegent ismét meg tudott menteni a gazemberek körmeitől, amelyek hosszúak, enyvesek és mindenképpen megvetésreméltók. Ezt a kifejezést gyakran és látható szeretettel használta. Nyilván azt hitte, hogy sértőbb jelzővel még a »lovagias magyarok« frazeológiája sem szolgálhat. Meghagytam kegyes hitében, jóllehet bizonyos büszkeséggel éreztem, hogy ezen a téren a nyugat egyetlen nemzete sem veheti föl velünk a versenyt.

Hat óra után néhány perczzel a »Capitain« behajózott a kikötőbe és horgonyt vetett.

Általános bucsuzás. Kézszerítés, üdvözlések, sajnálkozások. Visszaadtam Perrin ur ölelését, - a heves francia majdnem feldöntött ezzel a szivélyes öleléssel, - megígértem, hogy az arab kalauzoktól őrizkedni fogok, s azzal elváltunk. Soha ezt a szeretetreméltó fiatal embert nem láttam többé.

A hajónkat körülrajzó apró csónakok közül egy czinóber-sárgára festett, keskeny lélekvesztőt választottam ki, melyet egy meggörnyedt, pergament arczu, vén török hajtott. Egészen hátul maradt a szegény öreg, a többiek fürge tolakodása visszaszorította.

Rákiáltottam, bemásztam lélekvesztőjébe s a partra vitettem magam. Ott újabb lárma és újabb tolakodás. Egy tulságosan ordító kamaszt kénytelen voltam arczul csapni. A ficzkó meg-hökkenve ugrott hátra, elvigorogta magát és felém köpött. A többiek harsány kacajban törtek ki. Bennem lobbót vetett a magyar becsület: hatalmas vasbotom már-már belegázolni készült az afrikai vérbe, midőn a röhögő csoporton egy magas, Herkules-termetű férfi törtetett keresztül, szétvágott vastag karjaival a jobbra-balra bukfenchező ficzkók között, s valóságos stentori hangon parancsolta az utána kullogó óriási négernek:

- Vizbe a kutyákkal, Ali!

Ez a parancs elkésett. Egy pillanat alatt senki se volt a közelben. A minden irányban szét-rebberő arabok meztelen, sovány lábaikkal, porfelhőt kavarva tünedeztek el a vámhivatal irányában. Megmentőm, akit vitorlavászon zubbonyában, széles, panama-kalapjában, vörös derék-övében nem bírtam megismerni, erre felém fordult, megragadta a kezemet és nyakamba borulva, majdnem elérzékenyedve csókolt meg.

- Milyen véletlen, milyen véletlen! - kiáltotta örvendve és távolabb tartott magától, hogy jobban lásson. Te vagy, csakugyan te vagy!

Most már magam is ráismertem.

- Miklós! Lehetséges-e? Te volnál?

- Testestől-lelkestől én! - felelte egykori kedves iskolatársam ragyogó, boldog tekintettel, s meghatóan, gyermekes örömmel simogatott. - Ugy-e, mily nehéz rám ismerni? Ebben az öltözetben, így elváltozva... annyi év után... Szent isten! Tizenöt év! Egész örökkévalóság!

- De hát hogy kerültél te Afrikába?

- Majd elbeszélem otthon. Hozzám kell jönnöd, ez természetes. Ali! Vidd haza az ur podgyászát.

A néger felragadta utazó-táskáimat és eltávozott.

- Hosszu történet az enyém, hanem majd elbeszélem. Most hadd nézzelek! Oh, azonnal megismertelek és hidd el, hogy nagy számár létemre majdnem sirva fakadtam örömömben. Végre valaki azok közül, akik ismertek és szerettek engem! Egy régi pajtás! Ifjuságom egy bizalmas, hű társa! Milyen szerencse! Milyen szerencse.

Karonfogva vezetett a városon végig, mintegy abbeli aggodalmában, hogy el talállok tőle repülni. Eszem ágában sem volt. Őszintén, igazán örültem, hogy viszont láthattam az egykori sáppadt fiut, aki úgy eltűnt egyszerre tőlünk, hogy azóta se tudtuk, merre jár, mit csinál, él-e vagy meghalt? Ime, él és valóságos akrobatává izmosodott.

- Bocsánat, Miklós, hogy nem ismertem rád azonnal, - mentegtem magam, midőn bevezetett ama fehérre meszelt, egyemeletes, széles terraszszal ellátott házak egyikébe, melyek Tripoliszt oly jellegzetessé teszik, - de annyira megváltoztál, hogy valóságos bámulattal tekintek rád.

- Nemde? válaszolta mosolyogva s betuszkolt egy tág és elég hűvös terembe, ahol már terített asztal, kávé és pompás dohány várakozott reánk. Ali, az óriási néger, - egy jóindulatu, fekete ficzkó és egy korosabb georgiai nő járkáltak nesztelen léptekkel az asztal körül.

Inkább kíváncsi voltam bár, semmint éhes, a legjobb étvágygyal igyekeztem elfogyasztani az elém rakott izletes ételeket, s törekvésem kitűnő eredménnyel járt. Válogatás nélkül mindenből ettem, s hősiességgel úgy a georgiai szakácsné, valamint barátom teljes megelégedését sikerült kiérdemelnem.

Étkezés után kiültünk a nyitott terrasra; Ali fekete kávéhozott, szivarra gyújtottam és kedvemre kigyönyörködtem magam abban a fényes panorámában, melyet az öböl, kikötő és a távolság roppant arányaiba merülő tenger nyújtott. Az erős, balsamos afrikai levegő, mely annyira átlátszó, hogy a házak, fák és lenn az öbölben a hajók finomabb körvonalai is a legtisztább élezettséggel voltak kivehetők, épp oly sajtyszerűen nyugtalanító hatással volt reám is, mint mindenkire, aki a Nyugat unalmas, kiléniázott utcáiról váratlanul egy homlokgyenest mindenben ellenkező világ előcsarnokába - Afrika partjaira pottyan.

Barátom elkészítette a kávé, közelebb tolta székét s egész csomó kérdéssel ostromolt, melyekre épp oly gyorsasággal meg is kapta a választ.

- És most, kedves Miklós, - vettem át a kérdezősködés tisztét, - váltsd be ígéretedet, és mondd el, hogyan jutottál ide, ezernyi mértföldre mindnyájunktól, ez alá a vakító égbolt alá? Mivel foglalkozol? Meddig akarsz itt maradni? Szóval, felelj mindenre, a mire akarsz.

- Foglalkozásom a semmittevés, - felelte mosolyogva, a világ legtermészetesebb hangján, - s hogy haza fogok-e még valaha kerülni innen, arra e pillanatban csakugyan nem tudok választ adni. Megszerettem, megszoktam ezt a világot, a mely visszaadta nyugalمامat, megmentett a fizikai és morális elzúllástól s kedvessé tette az életet, amelyet megutáltam.

- Tehát a hála?

- Ugy van, a hála! Ez a helyes kifejezés. Afrika kigyógyított egy súlyos bajból, s ezért örökös, mély hálát érzek földje: az én orvosom iránt. Hallgasd meg történetemet; elmondom, ha nem unod.

- Ellenkezőleg! Minden érdekel.

- Köszönöm. Mire lehanyatlik a nap, készen leszek s akkor lemegyünk a városba és a tengerpartra. Megmutatom neked a látnivalókat és bevezetlek azokhoz a fehér és fekete üzletemberekhez is, a kiknek pénzt szoktam kölcsönözni. - Korán jutottam árvaságra, azt te is tudod. Arra is emlékezhetel, hogy nagynénéim, a kiknek gyámsága alá kerültem, a keserű lemondás tövises útján vándorló vén leányok valamennyi ismeretes tulajdonságával meg voltak áldva. A jó Hortenz néni és a jó Mathild néni! Kiengesztelődve, szelid emlékezettel gondolok rájuk, ám nem volnék gyarló fia az emberiségnek, ha le tudnám magamban győzni azt a gyenge kárörömet, a mely mindig kísért, valahányszor visszaröppen emlékezetem abba a háromemeletes, barnára festett házba, a hol annyira szerencsétlennek éreztem magam. Vékony csontu, vézna, sápadt fiatal emberré nőttek fel a két néni rettenetes gondoskodása alatt. Nyáron csak akkor eresztettek fürödni, ha oly forróság volt, hogy még a legszárazabb aglegény testét is elborította az izzadság, télen a legmelegebb barchet-inget kényszerítették rám s ha meghültem és természetesen lépten-nyomon meghültem, - életem szörnyű patikai pokollá változott. Két orvos, egy csomó gyógyszerári üveg, meleg borogatás, izzasztók, hajtatók, kenések, bedörzsölések, hánytatók, s hozzá néneim, akiket egy-egy nyomorult lázam is valósággal kétségbe ejtett. Kisirt szemekkel járkáltak ágyam körül, szalmát hintettek az utcára, hogy eltompítsák a kocsirobajt, s később még ez sem volt elég. Midőn egy alkalommal makacs hideglelésbe estem, saját költségükön faburkolattal láttatták el házuk előtt az utcát s egy második emeleti

bérlőjüknek csak azért mondtak fel, mert a gyerekek játék közben feldöntötték a székeket s a lárma az én betegszobámba is lehallatszott. Elárasztottak a gyöngéd majomszeretet minden áldásával, s ez áldás határtalanságában fokozatosan hanyatlott, sorvadt, ellankadt testem-lelkem.

- Pótolnunk kell szegény árvának az édes anyját... sóhajtotta könybelábbadt szemekkel Hortenz néném.

- Irma (igy nevezték anyámat) lát minket - suttogta komolyan Matild néném - és számon fogja tőlünk kérni a fiát.

Tehetetlen, gyenge, kedvetlen bábbá szerettek agyon, akinek semmi sem volt jó, semmi se tetszett, semmi se juttatta eszébe ifjúságát. Ha egy napon így szóltam volna hozzájuk: Mathild tante, kérem, adják el ezt a háromemeletes palotát, mert szükségem van pénzre, sok pénzre, nagyon sok pénzre - egy fél millióra! Hitemre, megtették volna, s a jó tante legfőlebb annyit mondott volna: »Itt van Miklós, édesem, a pénz, - ha kimész, ne feledd a gyapot-strimflit és az utifü-czukorkákat.«

Óh, mily kimondhatatlan irigységgel sóvárogtam utánatok s kedvteléseitek után, amelyekben nem vehettem részt, hisz oly erőtlén voltam, hogy vézna, fehér karjaimmal még egy könnyebb nádszékot se tudtam fölemelni. Kávéház, bálterem, korcsolyapálya, lovaglás, vadászat, vagy bármely más neme a férfias, edző sportnak és mulatságnak, elérhetetlen messzeségben volt tőlem! Néha megesett, hogy lázadást terveztem néném ellen, - elhatározásom azonban rögtön elpárolgott, midőn jóságos tekintetük szeretetteljes melegét megéreztem. Lenyügöztek, rab-szolgává süllyesztettek a szeretetökkel és én kétségbeesve gondoltam a jövőre, amely elég rettenetesebbnek ígérkezett. Nem voltam még barbár, hogy meg tudtam volna busítani őket. Hallgattam, türtem, szenvedtem és némán, megadással, elpuhulva, a lelki és testi végelgyengülés biztos tünetei között léptem arra a szomorú utra, mely a társadalmak heréinek gyűlöletes osztályához vezet.

Huszonkét éves voltam, midőn egy nap egyszerre, váratlanul, a villám erejével csapta meg egész testemet a visszahatás. Oly hirtelen ébredtem föl, elpuhult, lomha idegrendszeremet oly hatalmas erővel rázta meg egy megváltó érzés, hogy majdnem összeroskadtam! Élni akarok, élni akarok, élni akarok! kiáltottam reszketve, emelt fővel, bizakodó tekintettel, s a szegény és harag kimondhatatlan fájdalomával néztem végig magamat a tükörben, mely véznaságomat és arcom ijesztő halványságát kegyetlen hűséggel sugározta vissza. Zokogni szerettem volna szegényemben, de nem jött szemembe köny: Mi vagyok én, teremtő isten, mi vagyok én? És mivé kellennem, ha egész eddigi életmódommal nem szakítok? Folyton ez a gondolat perzselt. Nem volt egy nyugodt pillanatom. Szakadatlanul arra az olaszra gondoltam, a kit megelőző este a czirkuszban láttam s a ki a bennem megnyilatkozó szörnyű visszahatásnak okozója volt. Milyen férfi, rebegtem határtalan irigységgel, - milyen nyak, milyen vállak, milyen karok! Szinte dagad, pattog és bizonyára fáj is ebben az athléta testben minden vastag izom. Mily kevély lehet ez az ember testének férfias szépségére, s mily gyönyörrel odaadnám neki egész vagyonomat, ha egy varázsoló hatalom ki tudna cserélni vele!

Volt egy szobaleányunk. Terkának hívták. Fitos orru, csinos, szőke leány, budapesti tetőtől-talpig, s ezzel, azt hiszem, elég van mondva. Egy reggel, midőn behozta ruháimat, átöleltem a derekát és megcsókoltam. A leány rám bámult, azután szeliden eltolt: »Miklós urfi, csak nem gondolja...« mondotta fejét rázva, jóindulatu részvétellel és magamra hagyott. Azt hittem, hogy rögtön a föld alá süllyedek szegényemben! Mintha szeges korbácscsal vertek volna... Majd dühvel vettem magam a kerevetre s fogaimmal téptem a nehéz bársony párnát, hogy előtörő zokogásomat elfojthassam. Különös, ugy-e? Nem untatlak?

- Nem, nem! - feleltem érdeklődéssel, - folytasd csak.

Barátom mosolyogva mutatott a tenger habjai közé merülő napra, mely afrikai ragyogása vörhenyes pompájában tündökölt a zöldszinü, roppant vitzükör fölött.

- Kevés időm van, sietni fogok, - folytatta uj szivarra gyujtva, s teletöltötte kávéval az én kiürült csészémet is. Azután lemegyünk a tengerpartra. - Midőn jól kitomboltam magam ott a kereveten, éreztem, hogy a döntő percz beállt. El kell felednem egész eddigi életemet, hogy megmenthessem magamat a jövőnek. Mit ér a vagyon, a kényelem, a fény, mely körülvevett, ha még egy egyszerű szobaleány is... Óh, ez nagyon fáj; el sem tudom mondani, hogy mennyire és milyen sokáig. De hasznomra vált, mert megkeményítette szívemet, energiát, makacsságot kölcsönzött, a mire igen nagy szükségem volt. Még aznap bejelentettem nénémnek, hogy az esti gyorsvonattal elutazom. Egyelőre Bécsbe, onnan az Alpésekre, s végül Párisba, vagy még tovább, még messzebb, majd meglátom utközben, hogy hova. Szegény jó tantejaim elképedve bámultak rám. Nem értettek meg. Midőn megértették, hogy miről van szó, sirva fakadtak és aznap semmire se mentem velök. Egy hétig, egy egész hosszú hétig tartott, míg valamennyire meg tudtam nyugtatni őket és bánatos sóhajok, könnyek, becézgetések között végre ki tudták mondani a nagy szót: »Menj hát, Miklóská, menj... rosz gyermek vagy.«

Egy kicsit az én szívem is nehéz volt, midőn elutazásom estéjén megöleltem és megcsókoltam őket. Nagyon szerettek, - áldja meg őket nyugalomuk örökös, szent csendjében az isten. Hortenz néni túlélte nővérét, három évvel ezelőtt azonban ő is meghalt. Ott voltam az ő betegágyánál is, messze tőletek és Budapesttől, a honnan falusi birtokukra költöztek ki. Én fogtam le a szemeiket és tiszta szívemből, meghatottan, a gyermeki hála érzelmeivel imádkoztam, ravataluk fekete lépcsőire borulva, hisz ők kimondhatatlanul szerették lázadó, rosz gyermeküket, a ki el tudta őket hagyni. Fogalmuk se volt róla szegényeknek, hogy ez a nagy szeretet idő előtt a családi sirbolt mélyébe vezérelt volna.

Elutaztam. Nem szóltam senkinek semmit, még nektek sem, - még neked, legbizalmasabb, régi, jó pajtásomnak sem, annyira irtóztam attól a gondolattól, hogy egyitek-másikátok csupa szánakozó részvéttől esetleg arra talál ajánlkozni, hogy elkísér és törékeny testemre gondot visel. Eltűntem bucsu nélkül, de még a robogó vonaton se voltam nyugodt. Hátha találkozom valakivel, ismerősökkel, a kik gondomat akarják majd viselni? Szegény, vézna fiu, mennyire fehér, mennyire gyöngé... s be nagyon rászorul a gyámkodásra.

Féltem, valósággal féltem! S ez a félelem arra birt, hogy megváltoztassam utam irányát és kikerüljek minden olyan helyet, a hol egyik vagy másik ismerősömmel a véletlen esetleg összehozhatott volna. Triesztbe mentem. Megérkezésem után rögtön a kikötőt kerestem föl, s midőn megtudtam, hogy egy francia gőzös egy óra mulva Tripoliszba indul, örömben táncolni szerettem volna. Tripolisz! ujongtam elragadtatva, a vad, a távoli, a kopár Afrika! Milyen boldogság! Egyedül leszek. Ott nincs ismerős. Nem fogja tudni senki, hogy mit csinállok. Föl hát Tripoliszba! Az lesz az én számomra az ígéret földje és minden isteni szabadságával a paradicsom. - Nos hát, kedves barátom, nem tuloztam és nem csalódtam, mert az is lett. Egy örmény kereskedőtől megvettem ezt a házat, a melyben most vagyunk, felfogadtam szolgálatomra Alit, ugyanazt a kemény szerecsen ficzkót, a ki most is nálam van és hozzáfogtam nyomorult testem átgyurásához.

Soha se felejttem, milyen szemekkel nézegette ez a szerecsen sovány tagjaimat, midőn a fürdőszobában először megpillantott. Tisztelettel engedélyt kért, hogy megtapinthatson, azután biztatva mormogta, hogy csont van, izom azonban nincs.

- Mister nem szerette a napot, dörmögte rosszaló fejszóválással.

- Hogy érted ezt, Ali?

- Mister nem szerette a vizet, folytatta a meggyőződés hangján.

Megparancsoltam neki, hogy dörzsöljön meg jól és legyen rajta, hogy nőies puhaságot, bőrömnek beteges fehérségét elveszítsem.

- Yes, Mister!

S attól a naptól kezdve szörnyű dolgokat követtem el. Finom, meleg ingeimet, pokróczaimat, harisnyáimat, ruháimat, cipőimet mind, mind száműzetésbe küldtem! Mezitláb jártam, vasdorongokat kezdtem emelgetni, fürödtem, s minden fürdés után nedvesen kifeküdtem ide a terraszra, hadd égesse össze bőrömet az afrikai nap s tágítsa ki tüdőmet a fűszeres, meleg levegő. Kitűnő munka volt; négy napi erőlködés után ágyba kerültem tőle és majdnem elrepültem. Ali hűségesen gondozott. Becsületes, jószívű fiura akadtam benne, a ki örülni tudott annak, hogy nem hagytam itt. Felépültem. Afrika újjá akart teremteni és nem engedte, hogy csalfasággal vádolhassam a másvilágon. Én pedig így gondolkoztam: a fizikai fordulat beállt, el is mult, most már ember lesz belőlem.

És az is lett. Enni kezdtem, mint két ember. Nem holmi inycsiklandó, drága ételeket, óh, nem! Rizst, kedves barátom, főtt rizst, egy kis hussal, zsír nélkül; azután halat hagymával, kukoriczalisztból gyurt lepényt, főzeléket, - mindent, a mit Tripolisz szegény arabjai esznek, s ezen a nyomoruságos koszton lassankint csodálatos változáson mentem keresztül. Megerősödtem, testben, lélekben egyaránt és beleszerettem ebbe az egyszerű életbe, mely egykori lényegemből egészen kiforgatott. Szeretem az életet magáért és van erőm, hogy szerethessem. Jókedvű, elégedett, boldog vagyok; ambíció nem bánt, csalódás nem keserít. Olvasok, halászok, vadászni járok, átengedem magam fantáziáim szeszélyes, de mindig szelid játéknak, bámulom a tengert, élvezem édes melegét a napnak, jótékony kegyét a víznek, hisz elvégre oly kevés ez a mi parányi időnk itt a földön, s azok a csonka piramisok amott túl Egyiptom sárga homokján, oly ékesen beszélnek az ő fenséges némaságukban, hogy a ki nem így él, mint én, az sajnálatraméltó és szerencsétlen, a kit önhittségéért csak szánni tudok.

Lásd, ezért mondtam az imént, hogy nem tudom, vissza fogok-e térni közétek valaha még? Nem vagyok elvadulva, nem, nem! Ez helytelen kifejezés lenne. Afrika azonban szivembe vette magát és én hálát érzek földje iránt. Ne is kérdezd, hogy el fogom-e hagyni, vagy nem. Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem... E pillanatban, a te társaságodban, úgy érzem, igen, - de ha majd ismét egyedül leszek, ha végigszárnyal tekintetem e soha meg nem szokható félbarbár keleti város lapos háztetői fölött s látom a hold bűbajos fehérségében hajóival a tengert, halászbárkáival az öblöt, ha megérezem a hasis izgató, édes illatát és lehajtom fejemet hölgyem ölébe, a ki velem van, szeret és a kinek lelkét - ha van lelke - még máig sem tudtam megismerni, akkor, kedves barátom... akkor úgy érzem, hogy el vagyok veszve a Nyugat számára és nem tenne velem jót az, a ki vissza akarna hódítani a kulturának.

Barátom elhallgatott.

- Én leszek, Miklós, a legutolsó, - mondtam, kezet nyujtva, - a ki nyugalmadat veszélyeztetni akarja. Fődolog az, hogy boldog vagy és ez elég.

- Az vagyok, barátom, az vagyok! De ime, nézd, itt jó a hölgyem.

Kíváncsian fordultam vissza.

Magas, nyulánk, fiatal nő állt a terrasz szőnyegén. Leányos, szép melléről, a melyből semmit sem leplezett el, finom selyemszövet simult le derekára, fedetlenül hagyva a csipőit és a parányi lábat. Az arab jelleg szemének álmadozó, lomha fényében tükröződött vissza csupán, teste és különösen gömbölyű karjai kifogástalan fehérek voltak.

- Jőjj közelebb, Sulamit, vendégünk van.

A leány közönyös tekintettel nézett reám, leült közénk s kéjelmes lustasággal nyújtóztatta ki tagjait a szőnyegeken. Érthető zavarba jöttem, barátom azonban nevetve igyekezett aggodalmamat eloszlatni.

- A látvány szokatlan, nem szabad azonban elfeledned, hogy Afrikában vagy s ez a leány arab. Két éve, hogy nálam van és még most sem ismerem. Néha itt hagy, de megint visszajön és én nem vagyok féltékeny rá. Nem szeretem, pedig szép, - nézd meg csak jól...

- Köszönöm, igazad van...

- Hja! felelte még vidámabb nevetéssel barátom, Afrikát meg kell szokni. No de most nem gyakorolok ebben a tudományban. Sulamit, parancsolta a leánynak, kelj föl és menj!

A leány felállt, megigazitotta karjain az arany karpereczet, czombjain a selyemszövetet és épp oly közönyösen, nyugodtan, álmatag arczczal távozott, mint a milyennel jött.

Sok minden megjárta agyamat azalatt a néhány percz alatt is, mig barátom jelt adott az indulásra és karonfogva a városba mentünk. A boldogság elvégre oly különös, érzékeny, szeszélyes virága az emberi szívnek, hogy csak a legritkább esetben lehet eltalálni azokat a viszonyokat, melyeknek szerencsés összetalálkozása nagyra neveli és kifakasztja. Ő eltalálta és nincs-e igaza, ha félti? Ha ragaszkodik ahhoz a földhöz, mely ezzel a ritka virággal megajándékozta?

*

Nyolcz nap mulva ismét a »Capitain« fedélzetén voltam, s megvallom, némi elfogultsággal integettem bucsut barátomnak, a ki el nem mozdult a partról, a mig csak hajónk ki nem futott a nyílt tengerre. Félóra mulva elnyelte hatalmas, nagy alakját a távolság, - s egy óra mulva eltűntek a város körvonalai is a párázatban.

A boldogság, a boldogság... zsongott valahol a lelkem mélységében egy kedves akkord, - ritka és érzékeny virág, a mit rejtegetni kell...

Ő elrejtette és minden bizonynyal igaza volt.

JELENTÉS EGY TEHÉNRŐL.

Kedves doktorkám! Te tudod legjobban, hogy soha életemben nem szenvedhettem a meglepetéseket, s én magam soha senkinek meglepetést nem csináltam. Ez természetesen nem azt jelenti, mintha istenben megboldogult nagynénémre, a ki legnagyobb meglepetésemre általános örökösévé tett, tulságosan megneheztem volna; - nem szeretem azonban, ha valami készületlenül talál és zavarba hoz.

Ez az oka ime annak is, hogy ezzel a jelentéssel kissé megkéstem, jóllehet megigértem, hogy az eredményről azonnal értesíteni foglak. Mentségemre fölhozhatom, hogy bár sem az itteni hegyes tájék nem ringatta el fantáziámat az álmodozás tartományai felé, sem a téli kuráját megkezdő fürdőközönség nem érdekelt annyira, hogy kezem ne birta volna a tollat, - sőt még a friss kecsketej se tudta lebilincselni budapesti kávéhoz szokott szerencsétlen gyomromat, ámbár az első héten tökéletesen elbájolva vallottam meg, hogy soha a frissen fejt kecsketej ivásánál zavartalanabb élvezetben nem részesültem, - az a meglepetés azonban, melyről értesíteni akarlak, oly váratlanul ért s hatása annyira megbénította érzékeimet, hogy még most sem vagyok tökéletesen felocsudva.

Érzem ajkadon a kicsinylő mosolyt. Az orvos kiágaskodik belőled s készen áll a gúnyra. Pedig nincs igazad, doktor, nincs igazad! Tévedsz, ha azt hiszed, hogy állapotomnak furcsaságát nem látom be. Dehogynem látom! Ki kell azonban jelentenem, hogy a képzelhető legbanálisabb őszinteségre határoztam magam. Elvégre oly ritkán engedhetjük meg magunknak ezt a fényüzést, - hadd dőzsöljek tehát benne legalább addig, míg ezt a levelet fogalmazva, mondatainak ördögi rendetlenségében magam is elgyönyörködöm. Meg kell ragadni a kivételes szerencsét, midőn kedvére garázdálkodhat isteni pongyolában az ember és semmi sem kényszeríti reá, hogy igazi lényét hétrétü társadalmi §§-ok okos páncélja mögé rejtve, óvatosan, jól megválogatva használja a szavakban rejlő fegyvereket.

Eleresztem tehát képzelő tehetségemet husz percnyi szabad futásra. Semmit sem gondolok meg, semmit sem vonok vissza és semmit se javítok ki, - vesződj velem te is egy kicsit, míg ebből a szeretetreméltó rendetlenségből a használható anyagot kihámozod. Lehet, hogy szorgalmas kutatásaid eredménye fel fog érni a fáradsággal, - megeshet azonban az is, hogy te is meg fogod erősíteni azt a halhatatlan rágalmat, mely a férfiaktól a levélírással való képességet feltétlenül megtagadja.

A beszámolásra váró eredményben s a meglepetésben, mely engem ért, nincs természetesen semmi különös, - még csak nem is eléggé érdekes arra, hogy az utókor táblájára való fölvésésre vakmerően igényt formálhatna, - engem azonban készületlenül talált s így inkább meglepő volta, semmint lényege által hatott. Meglehet, hogy éppen ezért tartotta hatalmában két teljes napig egész idegrendszeremet.

Két teljes napig, doktor, - megmondtam, hogy semmit sem vonok vissza. Majd meglátod alább azt is, hogy mi az a brutális őszinteség, csak várj, amig belemelegszen s a népiesebben hangzó kifejezésekkel is labdázni kezdek. Boldog isten, hiszen dehogynem merném kinyitni számat, ha például a Darnainé kiállhatatlanul sárga szalonjában ülnék s körül volnánk rakva az illemnek, az udvariasságnak s főleg az imádandó hazugságoknak ezernyi apró bástyájával, úgy, hogy csak orrunk hegye látszanék ki a társalgás kegyes szalmájából, - neked azonban nyíltan meg akarom mondani, hogy egykori közös ideálunkról, a fekete csipkés tanácsosné leányáról, Mária Lujzáról van szó, a ki most, öt év után, szörnyen meglepett engem.

Öt esztendő, kedves doktorkám! Mekkora távolság, mily rémitő mély és szomorú temető ez...

Ki hinné el ma, hogy öt évvel ezelőtt én például majdnem a csendes emberek közé kerültem érte. Elég furcsa komédia volt... megérdemli, hogy eltagadjam, pedig megtörtént s akkoriban még sajnáltam is, hogy azt a vastagorru tűzér-főhadnagyot egy kicsit át nem lyukasztottam. Hittem, hogy reászolgált. Kétkedni Mária Lujzánk álmatag, gyöngéd és finom lényében! Mesés vakmerőség. S én meg voltam róla győződve, hogy igazam van. Mit is gondolhattam volna, ha szép Máriánk közelében akkor - öt év előtt - semmiféle virágot, a fehér liliomon kívül, nem tudtam volna meglátni és inkább elpereltem volna magamtól a beszélő képességet, semhogy az ő jelenlétében bár egyetlen gyanusabb természetű szót merészelttem volna kiejteni. Ah, fiam, doktor, mennyire el voltunk ragadtatva! Egy ideális gyermek, a ki meghalna egy hangosan kiejtett szilaj szótól s a kit biztosan, gyorsan, egyszerre megölne az erős rózsa-illat. Mennyi csillogó frázist használtunk fel, - mily vészes pusztítást okozott bennünk az a bizonyos égi gyönyörűség, melyet az ihlet ritka perczeiben állítólag a poéta érez, vagy merev álmai közben a hasis-evő.

Te még csak vitézkedtél valahogy, - én azonban tökéletesen el voltam veszve.

Mária Lujza szentimentálisnak látszó lénye, szomorkodásra hajló kedélye, lány indulatai, szép, nagy szemeknek ábrándos fénye annyira összesimult akkori éretlen hangulattal, hogy kizárólag csak vele foglalkoztam, s esős őszi délutánokon valóságos keserűséggel gondoltam szegény jó tántikám változatlan egészségi állapotára. Magánvagyonom nem volt, hivatali fizetésem kész bohózat... világos tehát, hogy házasságra még csak nem is gondolhattam. Elkeseredett rezignációmban téged szerettelek volna beugratni. Orvosnak könnyebb. Ma nincs, holnap van, holnapután megint nincs, a véletlen szerencse, ügyesség, kitűnő tehetségeid stb. stb. Ragadd meg a gyönyört, doktor és kérd meg Mária Lujza kezét.

- Nem tehetem, felelted utálatos nyugodtsággal, - mert nincsen vagyona.

A pénz, a pénz! Mily sivár, mennyire közönséges okosság ez a tied, - ágaskodott bennem az elveszett troubadour, s a legnagyobb elkeseredéssel kezdtem latolgatni, hogy visszautasítana-e valjon a tanácsosné, ha akkori szerény viszonyaim között megkérem leánya kezét, vagy nem. Fontolgtatásom eredménye egyenlő volt a semmivel. Nem volt bátorságom. Összetörtem tehát a tervemet és visszavonultam én is, mint te... a sövény mellé... Isten veled idilli élet, isten veletek, mosolygó tündérekéi a házasságnak! A szegény troubadour szétzuzza lantját, nyakába veszi az igát és huz a barázdában tovább, míg utána veti magát az ördög és kioltja élete lángocskáját... Ugy van, barátom, ez volt az az emlékezetes idő, midőn a színházban csak verses tragédiákat néztem, s éjjelenként mindig eszembe jutott a mohácsi vész.

Darnainé szalonjában voltak igen jól szituált lányok is. A piros Kappel Stephaniet például megkaphattam volna, - de ha összehasonlítottam fesztelen mozdulatait, egészséges nevetését, telt, puha idomait, bátor tekintetét Mária Lujzánk eszményi soványságával, bánatos mosolyával, merengő szemével, - megfoghatatlan módon mindjárt elidegenedtem tőle. A két leány csókja... tűnődtem, eszeveszettül zöld színű álmaimban. Az ideális Mária Lujza csókja olyan lehetett, mint rózsalevelen a hajnali szellő, - fantasztikus, könnyű, finom, költői vallomás, mely után nem következik semmi, - a nagy, meleg Stefi csókjától ellenben biztosan megrázott volna a bűnben találtatott szentek őrzöngése, s a házasság közeli jövődjében ott mosolygott volna pufók arcocskájával az első gyermek...

Tudja a manó, miből van megformálva az ember, hogy gyakorta egy minden ízében jóra való indulat lesz agya velejének legnagyobb ellensége. Nem kértem meg a Stefi kezét és egyáltalában nem lepett meg, midőn ahhoz az impertinens orru tűzér-főhadnagyhoz nőül ment. Rendben volt; alig gondoltam reá.

Mily más volt azonban a helyzet, midőn - éppen te általad, doktor - Mária Lujzánk eljegyzéséről kellett értesülnöm. Egykedvűen, hidegen, vállat vonva közölted velem a hirt és én csodálatlak. Óriássá dagadtál szemeimben s elnyomtál rengeteg nagysággal! Mekkora önuralom, milyen keménysége a lelki bronznak, mily kegyetlen szilárdsága a férfi-szívnek!

- Petrovics Tamás megkérte Mária Lujza kezét.

- Az lehetetlen! kiáltottam dühvel.

- S a kisasszony hozzá fog menni, - folytattad gúnnyal és sok, roppant sok okossággal. Ah! valóban nagy voltál, doktor, abban a percben. Borzasztó vágyat éreztem reá, hogy torkon ragadjalak és kidobjalak az ajtón.

Pedig úgy történt szórul-szóra. Petrovics Tamás földbirtokos és megyebizottsági tag hazavitte Mária Lujzánkat a falujába. Másnap így szóltam hozzád: leveszett a mi fejünknek koronája, doktor, - meglásd, hogy halála hírének hozzák nemsokára ennek az eszményi teremtésnek, a kit egy hangosan kiejtett szó is meg tudna ölni.

- Meglátjuk, - felelted szárazon.

- Érzem, hogy igazat mondtam!

- Lehet, de nem hiszem, - üvöltött ajkadon az orvos s én kénytelen-kelletlen kapituláltam. Hah! lelkemre, megborzadtál volna, ha akkoriban belém tudtál volna látni. Háborgott és égett én bennem minden. Agyam velejében egymáson bukfencvezett keresztül százféle számár terv, izmaim nekifeszültek, mintha vitorla-kötelek lettek volna, s csak kegyes védszentem tartott vissza attól, hogy kimondhatatlanul nevetséges dühömben szép, férfias orrodal öklöm megkimélte. Ha akkoriban tót-legények lettünk volna, doktor! Pokoli gondolat, - mi?

Dicséretünkre legyen egyébiránt megjegyezve az is, hogy a lefolyt öt esztendő alatt alig beszélünk Mária Lujzáról ötször. Mindent meg lehet szokni, még a lemondást is. Ha pedig úgy fordul a sors, hogy időközben meghal az ember nagynénje s váratlanul tekintélyes örökséghez juttat, csodás könnyűséggel eresztjük szélnek az ideál emlékezetét, s valóságos bűvészi gyorsasággal, egyszerre, minden átmenet nélkül, konstatáljuk, hogy okos emberek vagyunk.

Az lettem én is. A régi troubadourból nem maradt semmi. S ez helyesen van így, különben már rég megjelentem volna a Petrovics Tamás falujában. Ott kétségkívül azzal a bizonyos meghatott bárgyúsággal kellettem volna magam, mint a többi gitáros csavargó, s végül lekaptam volna magamat néhány borjufejű szelindek által. Menekülvén pedig sebes talpalással a férj portájáról, utóbb valószínűleg a végtelen ürbe is belerohantam volna, a hol hangos ujjongással fogadja udvarába halhatatlan hivei sokaságát a *kos*-jegyű csillag.

Nem így történt. Igen közönséges hangulatban, tisztán szórakozás céljából, ültem kocsira, hogy meglátogassam Petrovics urat és lássam egykori ideálunkat a falusi hitves szerepében. Bizony nem jutott eszembe se Lauzun, se Buckingham herczeg, se Richelieu... Patvar vigye e kalandra vágó szép legényeket, - elvégre, nem okvetlenül szükséges, hogy minden fiatal asszonyban házinyulat sejtessen az illetlenül elkalandozó képzelődés.

Kocsim egyszerű falusi udvarház tornácza előtt állapotodott meg. Mindenütt rend, tisztaság és bőség; két szalmaszál nem sok, úgy vettem azonban észre, hogy a Petrovics udvarban még ennyit se szokott keresztbe rakni senki. Tudja a manó, inkább szerettem volna, ha egy kis nyomoruságot látok... Megnyilatkozott bennem is az ős-ember önzése és mohó készsége a kárörömrre. Egyformák vagyunk! Te is elégtelen mosolyogtál, doktor, midőn évről-évre arról értesültél, hogy elveszett ideálunknak nincsenek gyermekei.

Most pedig figyelj, mert rohanni fogok...

Leszálltam a kocsiról. Megsimogattam egy gyönyörű agár fejét. Kopogtattam.

Petrovicsné, a mi eszményi soványságu, szép Mária Lujzánk nagy szívéllyességgel fogadott s egy pillanat alatt eloszlatta hirtelen támadó elfogultságomat is. Majd bevezetett egy igen csinos elfogadósobába, amelyben levendula- vagy bazsilikom-szagnak nyoma sem volt, s annyi kedves természetességgel örült a nem remélt viszontlátásnak, hogy magam is egészen belemelegedtem. Nini! gondoltam csodálkozva, egy ideál, a ki kedves és sovány maradt...

- Tamás künn van a réteken, de egy óra mulva haza fog jönni. Vagy várjon csak! Mindjárt utána küldök!

- Óh, asszonyom... miattam...

- Nos, mondja, mondja, mi ujság otthon? Emlékeznek még reám?

- Erre a kérdésre -

- Kérem, ne feleljen! Igaza van, egy ilyen kérdés mindig megérdemli a mosolyt...

Természetesen azonnal mentegetődni akartam, erre azonban már nem volt idő. Az ajtó gyorsan kinyílt, beszaladt rajta egy piros-pozsgás cseléd-leány, s nagy hangon, ügyet sem vetve reám, örvendő izgatottsággal ujságolta:

- Nagyságos asszony, nagyságos asszony! Megborjazott, kezeit csókolom, a Riska. Tessék kijönni az istállóba!

- Siess, Trézsi, korpáért, sóért, - azonnal megyek! felelte Mária Lujzánk, s a világ legtermészetesebb hangján kért tőlem bocsánatot, hogy pár perczig magamra kénytelen hagyni.

- Legjobb tehenem valamennyi között, - magyarázta szende mosolylyal.

- Egy jó tehén bizonyára megérdemli...

- Siementhali faj.

- Ah! siemen... Igen, igen! Hallottam ezekről a tehenekről...

- S ez az én Riskám éppen a legkitünőbb, Marsalko-féle csordából való. Megengedi tehát?... Azonnal visszajövök.

- Kérem, kérem! feleltem szörnyü ügyetlenséggel, mialatt a sápadt, kicsi asszony kisietett a teremből - az istálló felé. Utána néztem és vigyen el engem az ördög, ha abban a pillanatban nem éreztem magamat nehezebbnek egy mázsa sónál. A tehén, a tehén... mormogtam hüledezve, s nem birtam levenni szemeimet Mária Lujzánk eszményi alakjáról. Még akkor is, midőn keresztül sietett az udvaron s az istállóba lépett, ez az egy szó vibrált, tánczolt és vetette ajkamon a bukfenczeket.

S azóta sem tudok magamhoz térni, doktor! Röstellem a dolgot, s megvallom, nyugtalan vagyok, ha Mária Lujzánk eszembe jut, mert abban a pillanatban rögtön eszembe jut, vele egyszerre, a tehén is és valahogy úgy hiszem... valahogy azt képzelem... mintha oly pórias sértést követnék el, *ellene*, - a melyre nincsen mentség...

AZ ÁTÁZOTT CZIPÓCSKÉK.

Szalad a fűrj a vetésben, s megszólal estefelé a haris. Minden dagad és nő a tavaszi feltámadásban, mely fölveri álmából a növényzetet, s rügyfakadásra csalja a fákat. Minden megrázódik, lélegzetet vesz és nedvessé, elevenné válik. Fűvekben, fákban roppant erővel válik ki az élet. Buggyos levelü, apró növénykéek az avar mesgyéiben, szegényes moh a szikla-hasadékok nyirkos rovátkáiban, karcsu kankalinok az ér mellett és minden, mit nem ölt meg a téli fagy, kifelé sovárog a levegőre s szomjazza frissen fakadó, gyenge hajtásaival a napnak szerelmes csókját.

Künn már erős, szálas vetés hajladozott a langyos tavaszi szélben, benn a falusi kertek sövénykerítése mögött javában folyt mindenfelé a munka. Sietni kell; két hét alatt nagyon átmelegszik a föld, nem lesz alkalmas gyenge palántoknak. Czellernek, babnak, káposztának kevesebb meleg, ám jó bő tavaszi eső szükséges, különben kiég az istenadta, hiába töri magát vele az asszony.

S fölcsendült itt is, ott is a nóta.

Jókedvü leányok, mulatós fiatal asszonyok, énekeltek a kerti dolog közben, így szaporábban fogy kezök alatt a munka. Még a plébános ur parochiáján is nótába kapott az udvarbéres s szemével csippentve, biztatta gömbölyü »unokahugát« a tisztelendő urnak, hogy fujja ő is a Róka Ferke, meg a Viski Erzsók históriáját, kik úgy elvesztek innen tavaly a kukoricafosztás után, hogy soha többé a falu hiröket nem hallotta. A vén Minya bá rebesgeti csak, hogy látta őket. Fenn élnek valahol a Vág körül s már van is egy aranyos, pufók angyalkájuk, - akár tetszik a kevély Viski Baláznak, akár nem. S lesz, ha isten akarja, még több is.

- Ne locsogj, édes fiam! intette cselédjét szelid mosolylyal a plébános s kapálgatta nagy igyekezettel a drága dohánypalántákat. Nőjjetek, nőjjetek, szép palánták, hátha nem szagol meg a kukoriczában a fináncz.

- Nem locsogok, tisztelendő atyám, - felelte sunyi alázattal a legény, - Minya bá sohse kapódott hazugságon, igaz tehát, mit az Erzsókról regéle.

- Igaz, igaz, de fogd be, gyermekem, a szádat, különben becsapom.

A plébános ur unokahuga fölneszelt erre a durva hangra s intett a legénynek, hogy kerüljön a konyha felé. Ott elébe állt, ráemelte haragos, fekete szeméit és sanyargatni kezdte:

- Bizony nem hittem volna, Marczi, hogy ilyen kitanult betyár vagy.

- Én, ifiasszony?

- Nem is az öreg apád! De most már ki vele gyorsan: mit tudsz arról a leányról?

- A mit a Minya bá.

- Mielőtt eltűnt a Ferkével és én még nem voltam itt, igaz-e, hogy a tisztelendő urat rajta kapták, a mint... tréfálkozni akart Erzsókkal?

- Már hogy a piczébe ne! Mit képzél urunkról az ifiasszony!

- S hogy Ferke ezért egy este rálesett.

- Dehogya is lesett!

- És megütötte.

- A tisztelendő urat? Nem igaz ebből, megkövetem alássan, semmi, - szólt konokul a legény s nagy immel-ámmal magyarázni kezdte a »szegény rokon«-nak a dolgot: tetszik tudni, ez úgy volt, Erzsók egyszer megbetegedvén, apja elhivatta a zsidó doktort. Azt a kis, borzas urat, instálom, kit fél éve tisztelünk a községben s ki azzal az örökké szomorú, ifjú asszonnyal, a feleségével jött ide.

- Tudom, tudom! Csak tovább.

- Hát elhivatta a doktort. A doktor el is ment, de nem rendelt semmi orvosságot, mert, ugymond, más baj van az Erzsókkal. Mert hogy férjhez kell adni a Ferkéhez. No, szent Jézusom, volt ott csata! Viski Balázs úgy ordított dühében, hogy csupa lilaszínt váltott. Micsoda! Már hogy ő Ferkéhez, ehhez a koldus béreslegényhez vesse a gyermekét, - inkább megöli tulajdon kezeivel. Ezt a bolond fenyegetést, éppen arra menvén, meghallá a tisztelendő ur, bement a házba, lecsillapítá a kiabáló Viski Balázst s megvigasztalá a halálra ijedező Erzsókot is, ki attul fogva úgy bizakodott benne, mint az Ur Istenben. Eljött szegényke ide is, a parochiára; a tisztelendő ur biztatta, hogy ne keseregjen, majd jóra fordul a dolog, s hát a mint egyszer így szépen biztatta, az az örökké szomorú doktorné lépett be hozzánk. Láta azonban, hogy urunk nincs egyedül, tehát megfordult és elment.

- Miért ment el?

- Tudja a kő! felelte vállait vonogatva a legény.

- Bizonyosan szégyelte, Marczi! Megcsalsz!

- Nem csalom, ifiasszony! Tessen elhinni, nem hiába félünk mi itten a doktorné babonás szemétől. Vigyen el engem az ördög, ha nem ő keverte pogány hirbe a tisztelendő urat.

A szegény rokon látta, hogy ezzel a makacs ficzkóval nem boldogul. Megfenyegette tehát kövér, kis öklével és rászólt:

- Egy húron pendülsz a gazdáddal! No, de majd megtudom én az igazat a doktornétól, s ha kisül, hogy hazudtál...

A legény mosolyogva simult közelebb az asszonyhoz.

- Megver, instálom? - kérdezte unszolva, halkán.

- Megérdemelnéd, te majom, felelte elpirulva az asszony s becsapta maga után a konyhaajtót.

*

Régi, tornáczos kőfészek vagy százötven esztendő óta a parochiával szemben levő park közepén busuló Petlendi kastély. Tizennégy boltozott ablaka ásit a falura, magas tornya el-látszik mértföldnyire, - széles, bogáncsos, dudvás parkja messze földön híres arról, hogy se ásó, se kapa nem éri soha. Pusztul, rothad, rozsdásodik ott kedvére, a mi akar. A megboldo-gult öreg Petlendi Kázmér méltóságos ur halála óta soha sem törődött ezzel a kopott domi-niummal senki.

Fák úgy nőnek szétágazó karokkal összevissza, a hogy nekik tetszik, - elvadult diszbokrok terpeszkednek czudar rendetlenségben, a mint a természet duzzadó ereje széthajtja őket, nem fenyít meg itt semmit a kertész-olló. A parkon átfolyó patakra épített fehér hidakból sincsen már jóformán semmi; lenn hevernek korhadva a patak iszapjában; békák kuruttyolnak kiálló karfaikon, nem háborgatja multságukat senki. Tönkrement a hidakkal együtt a szökőkut is. Medencéje tele giz-gazzal, a márvány Neptun-isten szigony és lovak nélkül mered csonkán, piszkosan a medence közepén, - olyan esténként a holdfényben, mint egy groteszk rém. Csak egy fehéres csik fénylik rajta homlokától a derekáig, - ott nyilván csiga mászta meg valami-kor, annak a rászáradt nyála csillog.

Petlendi Guido, a kastély mostani fiatal remetéje, nem bánja ezt a romlást. Hadd vesszen minden, ha neki is menekülnie kellett a városból s eltemetkeznie pénz híjján ide, ebbe a rongyos faluba, apái fészkebe, melyet harmincz esztendő óta egy sereg bagoly és néhány kivénült cseléd birtokolt. Hja! szép volt eddig az élet. Szép, bár semmit sem dolgozott, csak pompásan »létezett«. Volt pénze, jókedve, mindene. Bekalandozta a kontinenst szélteben, hosszában. A moszkvai rum-szagu orfeumoktól kezdve föl egészen a párisi »Paradou« külön tündér rejtekéig, minden gyönyörüségből kivette részét, s csak még egészségesebb, még szebb, még izmosabb lett tőle. Azután hazajött és nagyon szívélyes fogadtatásra talált. Kegyesen látták nagytekintélyü asszonyságok s kedves, mosolygó virágszájai a parketteknek: elegáns kisasszonyok. Egyetlen fiu volt, utolsó sarja a Petlendi uraknak, apa, anya, testvérek nélkül, - minden az övé. Valóságos eszményi férj! A kisasszonyok keze nem csinált oktan dolgot, ha ott maradt kissé a fiatal ember erős, barna kezében, - hátha ott fogják.

Másképp lett.

Guido barátunknak egy szép napon nemcsak a pénze fogyott el, hanem az értéke is rohamosan leszállt, megcsappant, nem keresték. Nagytekintélyü asszonyságok kedvetlen hangon beszéltek róla, eladó kisasszonyok másfelé ragyogtatták szemeik sokat ígérő fényét. Vele egy-két komolyan, éretten gondolkozó, harminczöt éves hölgyön kívül többé egyik sem foglalkozott. Lemondtak róla; elveszett parthie, repüljön daliás alakja, emléke szélnek.

A pénz csak hagyján, - ez kisebb baj lett volna. Fiatal ember el szokta verni pénzét, ha van. Majd adott volna az após. Hárman-négyen is akadtak, kik szivesen adtak volna leányuk kezével bőséges hozományt is, - a hatszáz éves Petlendi-czimer mindig megér egy pár mázsa ezüstöt, ha ily szép szál barna fiatal ember a gazdája, mint Petlendi Guido, - de egyéb, sulyosabb baj volt.

Egy képtelen nevü, igénytelen senki, - egy nyomorult, vékony leány a IX. negyedből: Trommel Judith. Miféle ivadék, miféle leány, a patvarba! Eleinte nem hitte senki. Egy zsidó-leányka, a kinek közönséges krájlzer-boltos az apja, csunya, szeplős, agyondolgozott asszony az anyja, s testvére egy csomó, - nagyocskák, kicsikék, kóczosak, utczakölykek. Mezitláb szaladgálnak az utczán, Judith nem tudta még a czipőiket is megfoltozni.

A méltóságos tanácsosné, Petlendi Guido tanteja, magánkívül volt, midőn meghallotta a dolgot.

- Ilyen botrány, ilyen botrány! - fakadt ki ajkain a keserűség, s ki akarta vallasni férjét, hogy mit tud. A galambfehér öreg ur persze mentegetődzött: mit tudhatna ő? Azok a tisztességes, számár fiatal emberek, kik töredelmesen bevallják az effélét, fájdalom, ma már fölöttébb ritkák, s Guido nem tartozik közéjük, - gondolta titokban, magának.

- Az istenért, de hát hol ismerkedhetett meg azzal a személylyel!

- Kedves Augusztá, - felelte szerényen a bácsi, - én ugy vélem, ugy gondolom, azaz, ha körül-ményesen vizsgálom a dolgot, azt hiszem, hogy Guido nem veszi komolyan.

- Nem veszi komolyan? Értse meg, édesem, hogy már az utczán is látták őket. Világos nappal, az utczán!

- De hiszen, én ugy vélem, hogy éjjel -

- Kiméljen meg, barátom, kiméljen meg! - tiltakozott haraggal a delnő s »der Johann« még abban az órában szigoru parancsot kapott: Petlendi urnak - s ugy megroppintotta ő méltósága az *ur*-at, hogy recscent - mától kezdve nem vagyok itthon. Igy! Meg kell büntetni azt a szerencsétlen vakot.

A kaszinóban némelyek sajnálkozva huzogatták a vállukat, akadt azonban olyan is, ki uri passzióból megleste Guidot homályos járásaiban a IX-ik negyed házai között, s meglátta Judithot is, a Ferencvárosi »Ghetto« virágját. Ez aztán elgondolkozva, tünődve, mélán babrált a szakállában. Végre is, csupa komédia az egész világ. Guido, úgy látszik, okos ember és azzal punktum. Ez a lehetetlen nevű zsidó leányka, hét kőzos utca-kölyök testvérménje, egyszerű karton-ruhácskájában, kék szalagos, olcsóska kalappal gyönyörű, fényes haján, - szép volt, mint a földi színek királyi hordozója, a szüzes rózsza. S az marad bizony, rózsza, a szeméten is.

Érdekesebb részletek hiányoztak.

A kis Pepi főhadnagy fecsegte mindössze pár héttel később, hogy a nyomorult zsidó boltost a börtönbe vitték. Valami váltót igazított ki, vagy mi a tatár. A »Ghetto« rózsája pedig eltűnt. Mélységes, szomoru szemei megteltek könnyel, a mint egy sáppadt, borzas kis emberrel kilépett a házból, elbucszott az édes anyjától s a borzassal kocsiba ülve, elhajtattott a pályaudvar felé. Ebből az egész hiányos fecsegésből bizonyos egyébiránt csak az volt, hogy Petlendi Guidot ebben az időben senki sem látta és hogy egész nap esett az eső.

*

Volt egy rozzant kerti ház a kastély parkjának végén, a cserjék és bokrok homályában, - kívülől alig látszott. Kopott fedele megbujt a lombok sűrűjében, ajtaja, ablaka nem volt. Ezeket régen kitörték és felfütötték. Egy-két, valamikor zöldre festett, rongyos salukáter cégéreskedett a hiányzó ablakok helyén, - kényre hagyott játékszere gyanánt a szélnek. Nem is lehetett volna kitalálni, hogy itt egy pavillon romja gubbaszt a lombok között, ha ezeket a rongyos salukátéereket be nem csapdosta volna olykor a szél.

Egy délután, úgy öt óra körül, vendége akadt a kerti háznak.

Dr. Salamon Lipót községi orvos, a borzas kis zsidó doktor felesége, Judith, az egyik, Petlendi Guido a másik. Nem látta őket ott senki. Rigó füttyült nagy lármával valahol közel, - dolgozó falusi asszonyok éneke siránkozott a messzeségben. Rigó nem lehet árulója a szomoru Judithnak, ki úgy lopózkodott ide titokban, az isten tudja. Ostoba falusi asszonyok nem lehetnek árulói Petlendi Guidónak, a kit nem látott ide jöttében még a plébános sok mindent meglátó »unokahuga« sem. A doktor esti hétig el szokott veszekedni a parasztokkal, - attól tehetett a fiatal asszony, amit akart. Nem férje, inkább engedelmes kutyája volt szép hitvesének ez a mesés szorgalmu, borzas emberke, - kész volt elmenni egy szerény tíz forintos honorárium kedvéért éjjel a harmadik faluba, csak hogy ne érezze a szegénységet az asszony. De adta a tudományát ötven krajczárért is, adta élelemért is, - egy fél zsák krumpliért, tojásért, csirkéért. És nem látta búsulni senki.

Az asszony összekulcsolt kezekkel ült egy kerti padon. Nyulánk, finom alakja szinte megörnyedt valami benső kintől. Előre hajolva ült helyén; hosszu, bársonyos pilláiról arczára gördült a köny és égette, vénitette bőrét.

Guidó maga elé nézett a földre. Ott hangyák mászkáltak a levelek között, s pettyes Katiczabogárcák örültek egy-egy fűszálra lapulva a napsugárnak.

- Miért ment ehhez az emberhez nőül? - kérdezte komor tekintettel, a nélkül, hogy felnézett volna.

- Midőn nyomoruságba jutottunk, ön miért nem jött? suttozta felelet helyett az asszony.

- Ott voltam...

- Óh, igen! Hallottam... Két hétre azután, hogy elhurczolták az édes apámat, mert rávitte nyomorunk - a *mi* nyomorunk - a bünre... Lipót csak unokabátyám volt; szegény vidéki orvos, addig rám se mert nézni, - de a mint megtudta szerencsétlenségünket, azonnal eljött, vigasztalt, felajánlotta kezét, enni adott a testvéreimnek és nekem...

- Judith.

- Nem volt kenyérünk. - rebegette összerázkódva, félelemmel az asszony, - a boltot bezárták és mindent elvittek, mindent... Két éjszaka a földön háltunk. - Anyám, mint a tébolyodott, csak járt-kelt az üres szobában, folyton azt hajtogatta, hogy elmenne mosónénak, de már gyengék a szemei... Óh Guido, Guido! Miért hagyott el?

- Pénzért jártam egy rokonomnál, - felelte a férfi, - nem szóltam önnek semmit, mert meg akartam lepni. Mire visszatértem, már eltűnt, pedig tudta, tudnia kellett volna, hogy ön miatt száműztem magam a társaságból, mely szerelmemet se megérteni, se megbocsátani nem volt képes. Hogy merte azt hinni, hogy elhagyom önt? Miért nem várt meg? Miért vetette magát annak az embernek a karjai közé? Nem voltam léha, nem csábitottam, - nőmmé és nem szeretőmmé akartam tenni! Becsületes férfi közeledett a becsületes leányhoz! Miért nem mondta, hogy atyja veszélyben forog? Nem tudta? Nem tudta, hogy azt az átkozott váltót -

- Apa nekünk semmit sem mondott.

- Óh, mennyire gyűlölöm az ön atyját!

- Hagyjuk abba, Guido, - szólt pár pillanatnyi hallgatás után az asszony; - azt, a mi történt, meg nem törtéنتé többé nem tehetjük. Látja, csak azért jöttem el ide, hogy ezt tudtára adjam. Nem vádолом, de ön se vádoljon. - Váljunk el úgy, mint jó barátok. Akarja?

- Maradjon, Judith, - mormogta halkán a férfi, - nem azért találtam fel önt, hogy ismét elveszítsem.

- Azt hiszi talán -

- Ne szóljon! Sorsom össze van forrva az ön sorsával. A társaság visszafogadna, ha fölkeresném, de nem teszem. Megértette? Itt maradok, a hol ön van. Nem törődöm senkivel és semmivel, meg vagyok halva mindenkinek, csak önnek nem. Lehet, hogy örülség, a mit beszélek és tenni fogok, de istenemre! az ön férje meglöpött engem.

- Mit akar, Guido?

- Visszaveszem azt, a mi az enyémm.

- Szeretem a férjemet.

- Hazudik!

- S ön nincs eszénél, ha fölteszi rólam, hogy férjemet, ezt a jó embert...

Petlendi megragadta az asszony kezét s beleakasztotta lángoló tekintetét a szemeibe.

- Szereti férjét? - kérdezte elfulladva, daczczal.

- Szeretem, szeretem... dadogta reszketve az asszony s majdnem eszméletlenül rogyott vissza a padra.

- Ma este, ha megszólal Ave-Máriára a harang, suttogott fülébe egy kedves, könyörgő hang s ajkát csókolta önfeledt lázzal egy forró ajak, - itt foglak várni. Magammal viszlek. El kell válnod attól az embertől. Elmegyünk és többé nem jövünk vissza. Judith, eljössz?

- Nem, nem! Nem jövök... felelte kétségbeesve az asszony és ellökte magától az ifju kezét. Azután felállt és elfutott onnan.

S ah! nőnek az árnyak. Mire lélegzet nélkül, szédülő fejjel hazaért, megeredt a langyos tavaszi eső, madár csippent megbujva fészken és beállt az est.

*

A doktor ma hamarabb végzett a parasztokkal. Hazajöttében a parochia előtt csak a plébános viruló »rokona« tartóztatta föl, hogy valami igen nagy női titkot bizzon a lelkiismeretére, - azután jöhetett haza. Bement a szobájába, tudomásul vette, hogy felesége még nincs itthon (odaát van a kasznárnénál, jelentette a cseléd) azután kiállt a tornácra, meggyújtott egy olcsó kabánoszt és mélnázni kezdett. Ez volt az egyetlen fényűzés, a mit magának megengedett és ez is ingyenbe ment. Ezuttal, kivételesen, még mosolygott is, mintha egy kicsit megszépült volna. Végre mégis csak akadt egy kis nehezen megkuporgatott pénzmag; holnap bemegy az állomásra, onnan átszökik a városba, s ajándékot vesz a drága rózsának, igen bizony... egy arany karperecset. Talán örülni fog neki az asszony, ugy sincs szegénynek valami sok öröme az ő házában. S magában dörmögte nagy lemondással a borzas kis orvos: mit is szeressen rajtam, mit is?

Nemsokára megjött az asszony.

A doktor összerezsent. Mily szép, mily ragyogó mellette a fiatal asszony. Ha így hirtelen megpillantja, valóságos ijedelemmel gondol a maga vakmerőségére, hogy ezt a hercegi palotába illő ékességet az ő izetlen ripsz-butorai közé merte hozni.

- Jó estét, Judith, - mondotta félénken, alázattal és gyorsan félretette a szivart.

- Jó estét! - felelte az asszony. Fölment a tornácra s egy pillanatig szótlánul nézte. Beszivott, ellágyult ajakkal, nedves tekintettel nézte urát az asszony. S egyszer csak megragadta a szegény ördög kezét, ajkához emelte és megcsókolta.

- Óh, uram... férjem -

- Judith! - kiáltotta elszörnyedve a kis ember, s úgy állt ott mélyen megzavarodva helyén, mintha villám bénította volna meg. Azt akarta kérdezni, hogy mi történt, de csak hallgatott és várt, a nélkül, hogy szólani tudott volna.

- Jó ember vagy, Poldi, - folytatta az asszony s intett, hogy hagyja magára, - egyedül akar maradni. - Benn van az asztalon a kávé, eredj és idd meg. Mindjárt bejövök én is.

A doktor szó nélkül engedelmeskedett. Nem értett az egészből semmit, de ment lehorgasztott fejjel, tépelődve, ködben, sötétben: Judith megcsókolta a kezét... Ur isten, Judith! Királyi rózsza az ő foltos kezét... A fiatal asszony utána nézett. Ime, a férje; ez az egyszerű, becsületes, jó ember, ki megosztotta vele kenyere felét és védelmezte, szerette, óvta a bajban. Egy szóval sem kérdezi, hol járt. A boldogságos Szüzben sem bizik jobban, mint benne. Meleg könny-csepp szivárgott az asszony pilláira, szive megtelt fájdalommal és bűnbánattal.

Az eső ezalatt megállt. A falusi templom tornyában pedig megkondult Ave-Máriára a harang.

Az asszonyt elborította egy tüzes kívánság erősebb, hatalmasabb, rombolóbb, semhogy fegyvere lehetne ellene az értelemnek. Otthagyta a tornácot, összefogta mellén a kendőt és keresztül haladt, mint egy álmjáró, a kerten. A hátulsó kertajtót kinyitotta, a félhomályban még egyszer visszanézett, azután előrelépett...

A küszöb előtt zavaros pocsolyában gyűlt össze az esőviz, - az asszony vékony brünel-czipőcskéi bokáig merültek bele. - Még egyet lépett; de ott még mélyebb volt a pocsolya, elborította harisnyáit is, melyek átázva simultak formás lábaihoz s megborzongatták egész testét.

S egyszerre felriadt, kijózanodott beteges kábultságából az asszony. Kikapta lábait a vízből, felállt a küszöbre s ott hangosan, őszintén, lelke legmélyéből nevetni kezdett.

- Poldi, Poldi! kiáltotta, egészen belepirulva a nevetésbe.

A doktor kiszaladt a hívásra a házból és hozzá futott.

- Itt vagyok, Judith!

- Nézd, beléptem ebbe a pocsolóba s most csupa víz a czipőm.

- Az istenért, meghülsz! - aggódott a kis ember; - gyorsan a szobába, dobj le czipőt, harisnyát, csak gyorsan, gyorsan! Majd rögtön theát főzök...

Az asszony besietett a házba, leült a ripszdiványra s odanyujtotta lábait a férjnek.

- Huzd le a czipőimet, Poldi, én nem birom, - mondotta mosolyogva.

A doktor lehuzta az átázott sáros czipőcskéket, s mind a kettőt a sarokba dobta. Az asszony megrezzenve tekintett rá s többé nem szólt egy szót sem. De mialatt a férj kisietett a konyhába, hogy ő maga főzze meg a theát, - leugrott meztelen lábaival a diványról s a sarokba dobott nedves czipőket odatette szépen, kimélve, gyöngéd mozdulattal, a kályha mellé.

ÉRVÁGÁS.

Midőn Bulbukán Bagdi megnyitotta szerény kis boltocskáját, s kiakasztotta üzlete fölé azt a gyönyörűségezes cinóbersárga Szent-Flóriánt, a melynek csecsemő korára még azok a bizonyos legöregebb emberek sem tudtak visszaemlékezni többé, - még csak Szolnokig járt a vasut.

Szekérrel kellett elhozatni a selymeket, vásznakat, galandokat, czérnákat, színes pántlikákat és minden egyebet Nagyváradról, a hová gyorskocsi is járt, de az sokkal drágább volt, semhogy a »Szent-Flórián« szorgalmas tulajdonosa eleinte megbirhatta volna. Közönséges hektikás szekéren utazgatott föl Nagyváradra, Kolozsvárra, s hozta a sok drágaságot, fölvirágoztatván néhány keserves munkában lerobotolt esztendő multán a »Szent-Flórián«-t. A kis rőfös-boltocská, Bulbukán nagy lelki gyönyörűségére, lassanként annyira föllendült, hogy néhány év mulva már egy alázatos legény és egy borzasztóan szeplős inaska is forgolódott a pudli körül.

A szerencse mindazonáltal nem tevé dölyfössé a szorgalmas kereskedőt. Az időközben megnagyobbított üzletben is csak oly fürgén, mosolyogva, bókolva járult a »kuncsaftok« elé, mint egykor, a kezdet nyomoruságos napjaiban, midőn némelykor még egy falat disznóhus se telt a csütörtöki káposztába, különben veszélyes bukfcenczeket vetett volna a garaskákkal szigorgó üzleti mérleg. Akár a városkapitány peczkes felesége jött a boltba, hogy harsogó hangú és örökké náthás férje számára egy-két tuczat uj zsebkendőt vásároljon, akár a Kati szolgáló két krajczár ára finom bécsi czérnáért, akár a katrinczás, tele mellü oláh leányok közül háromnégy (csapatosan járnak, mint a birkák) színes pántlikát, galandot, olcsó de száz évig tartó kendőt, vagy szoknyaszövetet kérve, Bulbukán egyformán udvarias, türelmes és szeretetreméltó volt mindenkire. A ki ócsárolta a portékát, annak oly nyájassággal mosolygott a szemé közé, mintha a legkellemesebb dicséretben részesült volna. Mosolygott, ha szidták, mosolygott, ha svindlernek nevezték, mosolygott, ha összeturkálták egész boltját és nem vettek semmit.

Tizenhárom próbás, nyugtalan örmény vérét annyi ügyességgel tudta féken tartani, hogy sohasem sértett meg senkit, s ezáltal nem riasztotta el boltjából egyetlen vevőjét sem. A »Szent-Flórián« érdeke volt a fő. A többi mind mellékes. Dicséret, szidalom, fitymálás, - mit ér? Semmit sem ér. Szidják, csak vásároljanak. Mondják, ha tetszik: »az a semmirevaló örmény« -, de vásároljanak valamit bár egy forintért, bár ötven krajczárért, bár öt krajczárért, mert ez is többet ér neki egy szekér illatos dicséretnél.

Mire a vasut kiépült, Bulbukán boltja a cinóber-sárga Szt.-Flórián védelme alatt már a kis városka piacán pompázott, őt magát Bagdi urfinak nevezték, s még a tekintetes városkapitány ur ő lármás rettenetessége se átallotta kezét fogni a most már feltünően gyors tempóban »tekintélyesedő« kereskedővel, a ki külső formáinak több rendbeli tökéletlensége daczára is igen kitünő férjnek kínálkozott. A mamák szemet vetettek rá és elkezdtek mentegetni. A járásbiróné kijelentette, hogy Bagdi urfiról a legszemtelenebb hizelgés sem mondhatja ugyan, hogy szép ember, de tessék csak megnézni, mennyire kellemessé válik az a szőrös, fekete arcz, ha mosolyog, s mily elragadóan villog vastag, bogos ujján az a pompás gyémántgyűrű, ha mély bókkal dörzsöli kezét, s azzal az ő utánozhatlan udvariasságával muzsikálja inkább, semmint mondja:

- Alázatos szolgálja, nagyságos asszony, legyen szerencsém máskor is.

Vagy:

- Kisztihand, Euer Gnaden, es hat mich ausserordentlich gefreut.

A bírósági végrehajtó felesége, a ki egy szebeni hentes félpasztor leánya volt, már-már odáig ment, hogy pofonveréssel fenyegette férjét, ha a kedves Bagdi urfit hunczut örménynek meri nevezni. Azt a derék embert... um Gottes Willen! - a ki őt, Drothleff Kathrint, Euer Gnadennek szólítja, s még meg is csókolja a kezét. Kevés kivétellel ép ily magasan álltak akciói a többi asszonyok előtt is, s buzgalommal jegyezték nevét a mamabörzén, mely hol a járásbirónénál, hol a sétatéri kioszkban tartotta rendes és rendkívüli üléseit. Ahhoz, hogy a róla szállingózó jó híreket megtudja, Bagdi urfinak természetesen semmiféle titkos rendőrségre nem volt szüksége. A kis városkában majdnem mindenki borzasztó őszinte volt. Ki a mit gondolt, azt a szemébe mondta, s így a legkényesebb kérdéseken is oly csodás könnyűséggel ugratott át, mintha soha a tartózkodás gavallér erényét a társadalmi érintkezés számára komoly agyvelők ki nem találták volna.

Bagdi urfi azonban nem azért született a minden örmények és mézes dalauzik metropolisában, Szamos-Ujvárott, hogy a hizelgés meg tudta volna venni. Saját bizalmas vallomása szerint, nem azért kapott az okos Todorán üzletében, inas korában, annyi fricskát és nyaklevest, hogy a kétszerkettőt egész életére jól be ne biflázta volna. Ohó! tünődött magában a tükre előtt, beszélnek a mit beszélnek, - tudják, hogy például csak boltbér fejében hétszáz pengő forintot fizet a katolikus káptalannak, - az igazságot tehát nem lehet úgy megmaszlagozni, hogy ő szédüljön el tőle, mint egy ostoba csuka. A tükör megmondja az igazat; visszaadja fekete arcját, törpe homlokát, apró, görény szeméit, és tagbaszakadt, igénytelen alakját, mely még a sorozó bizottság morózus ezredesét is meg tudta annak idején nevetetni. - »Himmelsacrament az ilyen patkányba, - dörögte szellemesen az óbester ur, s végigbotozta tekintetével a minden ízében reszkető emberkét, - hinaus mit dem lumpigen Zivilisten!« Az orvos erre így szólt: untauglich; az örmester pedig megfogta a meztelenül szégyenkező hadkötelest és egy pompás lökéssel kitalizta az ajtón.

A kellemes hírek szállingózása közben Bagdi urfi bozontos fejét mindez megjárta, s meg is tartotta lábán. Hiába kísértették, nem botlott meg. Még arra se tudták rávenni, hogy egyszerű legényszobájából, mely a klastrom-utca 10. szám alatt, özv. Perl Wenczelné házában »létezett«, kiköltözzön a piacra, vagy más, szebb utcába, például a patikárusékhöz, a hol három gömbölyű leány is volt, s még hozzá vérbeli örmény angyalka mind a három.

- Nagyan meg vagyok már szakva ahhoz a szabához, - felelte mosolyogva a patikáriusnénak, s szabódott erősen, hogy semmi se köti oda egyéb, csak a szokás. Ha valaki talán másféle, talán gyöngédebb okot is keres, az helytelen nyomon jár. Özv. Perlnének van ugyan egy Rozin nevű leánya, de ha tizenöt év alatt nem vette el, akkor bizonyos, hogy ezután sem lehet szándékában.

- Még csak az kellene, - pattant fel méltatlankodva a gyógyszerészné, hogy az a hosszú, sovány Perl Rozin... ez a harminczhat éves Rozinante... majd mit mondok -

- Nem vagyok bele balandulva, - nevetett Bagdi urfi megnyugtatóan, s ép oly mozdulatot tett a kezével, mint egykor a sorozó óbester.

Bizonyos egyébiránt, hogy ezt a kicsinylő, gúnyos mozdulatot rögtön meg is bánta. »Mit vétett nekem az a szegény? kérdezte magától némi szégyenkezéssel, s gondolatban bocsánatot kért a magas Perl Rozintól, a ki tizenöt év óta gondoskodik róla, hogy friss vize és tiszta fehérneműje legyen. Csendes, szelid, jószívü teremtés, bizony nem érdemli, hogy fitymálva beszéljen róla. S elvégre a mi igaz, az igaz: Bagdi urfi már sokszor megvallotta magának, hogy ez a csontos, magas Rozin, azzal az ő halavány, álmodozó arczával, kék szemével, vértelen ajakával és szép fehér nyakával éppen nem olyan csunya, mint a milyenek az asszonyok tartják. Mily nagy karcsúság és mekkora csontok! Böven van rajta minden, a mi nála hiányzik. Tökéletes ellentéte, s ez az éppen, a mi titokban tetszett neki. Szegény leány, az igaz s az rettenetes nagy baj, de ha jobban meggondolja a dolgot, s elképzeli, mily óriási

változás támadna az ő megszokott csendes, sohase változó életmódjában, ha ez a jó lélek véletlenül férjhez találna menni és nem intézné többé az ő egyszerű legény-háztartását, - fölöttébb kellemetlenül érzé magát. Pedig nem is annyira képtelen dolog ez, mint a milyennek látszik. Valami Balajthi nevű adótiszt, a kit kötekedő természete miatt már rég elcsaptak volna, ha nem lenne rokonságban az alispán uri családjával, bejáratos volt Perlékhez, s állítólag már ki is jelentette volna, hogy a mint öreg nagybátyja, Balajthi Kázmér cs. és kir. kamarás ő méltósága előléptetését kieszközli, nyomban nőül fogja venni, s lemond arról a dicsőségről is, hogy a »Fekete biká«-ból csak Johann Slezák, a bivalynyaku bajor csaposlegény tudja kidobni, - más senki.

Mi volt igaz ezekből a hírekből, mi nem, azt Bagdi urfi röstellte megkérdezni. A dolog mindazonáltal kellemetlenül érintette, s ettől kezdve sohasem tudott a szálas Balajthira bizonyos fanyar bosszankodás nélkül tekinteni. Az özvegynek se igen lehetett inyére a kilátásban levő jövő, mert néhányszor ő maga tette szóvá a dolgot, s ilyenkor rendesen könyezni kezdett.

- Mit várhatunk, mit, édes Bulbukán ur, - motyogta szomoruan, - gyermekem szegény leány, nem válogathat.

- Baj, baj... dunnyogta roskedvűen Bagdi urfi és megjelent fekete arczán a részvét.

Egy izben a leány is elárulta, hogy miért fogadja el Balajthi udvarlását.

- Nem akarok vén leány maradni, Bulbukán ur, - mondotta egykedvű, száraz hangon, de Bagdi urfinak e pillanatban úgy rémlett, mintha a fölgerjedt vér egyszerre kitüzesítette volna a fehér arczot. A leány szemeiben lappangó baljós ragyogást azonban már nem vehette észre, mert ösztönszerűen félre fordította a fejét. Mire fölnézett, ismét a megszokott, régi leány állt előtte. Nyugodt, szelid, bánatos tekintet, halavány arcz, vértelen száj és egy nagy, magas női test, melyen a gömbölyűbb vonalak puhaságát a ruhaszövetnek sehol se kellett eltitkolnia. Nem voltak ilyen diszkrét előnyök, s Rozin kisasszonynak ez okból bizonyára igen sok keserűséget okozhatott az öltözködés...

*

Az októberi országos vásár előtt történt, hogy Bagdi urfi se tiszta inget nem talált az asztalán, sem kávéját, kiflijét nem hozta be senki.

- Nagyszerű! bámult egészen megzavarodva, s hirtelen el se tudta képzelni, hogy ez csakugyan lehetséges. Tizenöt év óta soha efféle dolog még nem történt a Perl-házban. Vajjon mi baja Rozin kisasszonynak, hogy nem gondoskodik róla? »Nini, talán - meghalt« - gondolta, tökéletesen kiesve élete rendes kerékvágásából a »Szent-Flórián« tulajdonosa, s kiszólt az ajtón a kis cselédre:

- Zsuzska fiam, beteg a kisasszony?

- Nem a.

- Hát hol van?

- A piacra ment.

- Hát a ténsasszony?

Erre a kérdésre nem kellett válasz. Özv. Perlné asszony törődött alakja megjelent az ajtóban, s csakhamar bement a lakójához is, hogy személyesen adja meg a szükséges felvilágosításokat. Legelőször is bocsánatot kért, hogy leülhessen. Bagdi urfi erre újabb csodálkozásba esett. Az öreg asszony eddig soha se csinált hókuszpókuszt az ilyesmivel, hanem oda ült, a hová akart. Mi történhetett... találgatta magában Bagdi urfi, s oly rosszul érezte magát, mintha összes vásznaiba beleesett volna a moly.

- Ne nehezteljen, igen tisztelt Bulbukán ur... kezdte halk, reszketeg hangon az özvegy.

Nagyszerű! Már nem is »édes Bulkukán« többé...

- Rozin nem jöhet be többé az ön szobájába.

- Nem az ördögöt!... Hát aztán miért?

Az öreg zavartan vonogatta vállait, s bocsánatkérő, szomorú hangon kérte lakóját, hogy ne vegye rossz néven ezt a fordulatot, ők is sajnálják, hogy egy ily régi jó barátot, mint ő, el kell hanyagolniuk, a kényszerűség azonban parancsol és nekik engedelmeskedniük kell. Balajthi megkérte Rozint, hogy ne lépje át többé a lakó szobájának küszöbét...

- Ugy? fortyant föl hirtelen Bagdi urfi, hát az az ur...

- Az az, édes Bulbukán -

- Csak nem féltékeny az az ur? Mi? Reám... isten nyíla...

- A jó ég tudja... felelte az özvegy és elbucszott. Holnaptól kezdve a cselédleányka fog behozni mindent, a mire szüksége lesz.

- Szépen vagyok... dörmögte Bagdi urfi, midőn egyedül maradt a szobában, s a szekrényhez lépett, hogy kikeressen egy tiszta inget, - az a krakéler felforgatja az egész házat. S ő az első! Nem én, ki tizenöt éve lakok itten, hanem egy jött-ment. Nem a becsületesen fizető, régi lakó, hanem ez a finansz, ez a Balajthi, ez a korcsmabetyár! Nagyszerű!

S ez még nem volt minden; két nap múlva megjött a folytatás is.

Üzlete felé tartva, összetalálkozott Rozin kisasszonynyal, s egy darabig elkísérte. Mondani szeretett volna neki valamit, de nem bírta megtalálni a formát. Hol igen sok, hol igen kevés jutott az eszébe. Azt tudta csak, hogy egész eddigi életrendje föl van forgatva, s ezt nem lehet szó nélkül tűrni. Haragszik-e érte, vagy csak a sajnálkozás és az agglegény ősi keserűsége végzi el rajta is a maga kegyetlen munkáját, arra nem tudott volna egyhamarjában kielégítő választ adni.

- Roszkedvűnek látszik, Bulbukán ur - jegyezte meg a leány.

- Igaza vagyan, - felelte gyorsan Bagdi urfi, - nem szeretem, hogy így fordult a dalag.

- Ő nem akarja...

- Talántán csak bizony nem féltékeny reám?

- Ki tudja!

- Ne mondja!

- Bulbukán ur még nem öreg, azt pedig mindenki tudja, hogy én szegény vagyok.

- Hát aztán? kérdezte egy kicsit elvörösödve az örmény.

- Istenem, hát azt is tudják, hogy Bulbukán ur szereti a pénzt és sohasem merne engem nőül venni.

Bagdi urfi nem adhatott erre az érezhetőleg gunyos megjegyzésre választ, mert a cukrászdából kilépett Balajthi is, a leányhoz csatlakozott, s oly sértő tekintetet vetett reá, hogy egyszerre elfutotta szőrös, fekete arcát a vér. S rögtön rá meg is szólalt. Ezt mondta:

- Adja tudtára, kisasszony, ennek az urnak, hogy kettőnk közül az egyik fölösleges.

Bulbukán Bagdival egyszerre megfordult a világ. Mit feleljen, mit feleljen? Így megsérteni őt és épen előtte... a leány előtt... egy oly régi barátot, mint ő... a ki pontosan fizet... A választ megadta a leány. Fölemelte büszkén a fejét, végigmérte Balajthit, s oly élességgel, a mely vágott, mint a borotva, így szólt:

- Nem tartóztatom, Balajthi ur, isten vele.

- Nekem tetszett ezt mondani? kérdezte Balajthi és megállt.

- Kegyednek, - felelte a leány; menjünk édes Bulbukán ur...

Balajthi ide-oda forgatta fejét, de nem jött dühbe. Bagdi urfi azt várta, hogy inzultálni fogja a leányt s akkor ő nyomban rendőrért ordít, de nem történt semmi. Balajthi még egyszer megkérdezte:

- Nekem tetszett ezt mondani?

A válasz még metszőbb volt:

- Jó napot, tisztelt ur!

S Rozin kisasszony hirtelen Bagdi urfi karjába öltve karját, a faképnél hagyta kegyvesztett udvarlóját, a ki azonban megint csak nem jött dühbe, hanem csendesen sarkon fordult és visszalódította bivaly termetét a cukrászdába. Bagdi urfi a zavar és hála első indulatrohámában végtelenül boldognak érezte magát. Meg volt boszulva! Ah! ez jól esett... ez nagyon jól esett... S még meg is szorongatta gyöngéden a leány karját, nemhogy elbocsátotta volna.

- Miattam, Rozin kisasszony, miattam... rebegte érzelmes, elfogult hangon.

- Óh, édes Bulbukán ur, ha tudná...

- Mit, mit? kérdezte mohón az örmény.

- Nem mondhatom meg... lehelte elpirulva Rozin kisasszony s gyorsan kifejtve karját Bagdi urfi karjából, szó nélkül elsietett.

*

Világits fényes szövétnekeddel Szent-Gergely, de ennek most már fele se tréfa... Mi történt, kérdezte magától, alig tudva felocsudni meglepetéséből, a szerencsés Bulbukán s érezte, mint válik szinessé arcza, mint a pipacs.

Rozin kisasszony... Nem, nem! Ezt nem lehet félreérteni, ez oly nyílt, oly szűzi, oly önkéntelen vallomás, a mely nem tűr magyarázatot, nem főleg az ő részéről, a kiért a leány még egyetlen udvarlóját is elkergette. Mert elkergette, az bizonyos és ez többé meg nem változtatható. S mily kedves, mily szép volt abban a pillanatban ez a magas, fehér leány, mily nagy volt büszkesége kevély fönségében - áradozott magában nekiszabadult fantáziával az örmény, midőn lesujtotta tekintetének villámával azt a hetyke ficzkót: »Jó napot, tisztelt ur!« Hah! igen, igen... ez jól esett megsértett szívének és kimondhatatlanul boldoggá tette.

Ezen jártatta fejét késő estig. Most történt meg vele életében először, hogy se a tükör nem jutott eszébe, se a »Szent-Flórián« üzleti érdekeivel nem törődött, se a J. et P. Coats Paisley Nro. 30. czérnáért boltjába lépő Drotleff Kathrinnak nem mondta: Kisztihand, Euer Gnaden.

Az asszonyság sértődve távozott.

Az estefelé belátogató városkapitány szemével csippentve rázta meg a kezét.

- Láttam! harsogta a szeme közé. Karonfogva láttam önt a Perl Rozinante kisasszonynyal...

Bagdi urfi azonban már rájött, hogy ő férfi is, nemcsak kereskedő.

- Legyen szives, kapitány ur és ha a kisasszonyról beszél, válogassa meg jobban a kifejezéseket, - felelte majdnem nyersen.

- Terringettét! Mi akar ez lenni?

- Vegye ugy, a mint tetszik.

Nagyszerű volt! A kapitány elkaczagta magát, azután erélyesen lenézte »Szent-Flórián« urát és otthagya az üzletet. Az örmény önérettel tekintett bámuló segédeire: mi? Ugy viselte magát, mint egy gentleman; mint egy hős, a ki nem engedi hölgységét megsérteni. No, hát ezután mindig így lesz! És kimondta vakmerően a döntő szót:

- Megházasadak!

Kimondta és nem vonta vissza. Másnap már tudta az egész város, hogy Bulbukán Bogdán eljegyezte Perl Rozin kisasszonyt, özv. Perl Wenczelné »bájos és művelt« leányát. S az események e nevezetes naptól kezdve oly eszeveszett sebességgel szaladtak, mint az istennyila.

Bagdi urfi maga siettette az esküvőt. Megtörtént. Három hét múlva Rozin kisasszonynyal oltár elé lépett, hat hét múlva pedig már a városkapitányi hivatalba rohant, s ott úgy ordított, mint egy oroszlán.

- Megszökött a nyamarult asszony, azzal a czégyeres Balajthival, a szeretőjével; jaj, jaj nekem...

S lerogyott összetörve egy székbe, úgy tördelte tovább:

- Előre ki vált csinálva... összebeszéltek... Rájöttem, mindent megtadtam, - nyögte lilaszinre vált arczczal s reszketve törölgette homlokáról a veritéket. De ez még nem minden, mert meglaptak. Az a gazas asszony ellapta takarékpénztári könyvemet s nyolczezer forintom, kapitány ur, nyolczezer forintom... ada van, elvitték... elvitték...

A kapitány megveregette a vállát:

- Legyen nyugodt, Bulbukán ur, majd kézrekerítjük az asszonyt.

- Fene egye meg az asszanyt! ordította dühösen az örmény és megragadta a kapitány kezét... pénzemet keritse vissza a policzia, zokogta magánkívül, kétségbeesve... a pénzemet, a pénzemet, a pénzemet...

És elfakadt sirva, mint a gyermek.

A kapitány viszont nem tudta megállani, hogy az egész kisvárosi mama-börze nevében úgy ne kaczagjon rajta, mint egy bolond.

A KIS COUSIN BETEGSÉGE.

Tizennyolcz éves, karcsu, nyulánk fiu volt a kis cousin; olyan az arca, mint a rózsa, nagy meleg őz szeme csupa kíváncsiság. Tralalla, lalla! Nagy meleg szeme csupa kíváncsiság...

*

Romeo és Julia szerelmének fenséges tirádáit hallgatta a Nemzeti színház közönsége. Künn ólmos hideg feküdt az utczákra, a járdákon visszhangzott a lépés, - az emberek fülig felhuzott kabátokban tévedeztek elé a mozdulatlan párázat homályából. Kegyetlen hideg busította a jótékony nőegylet hölgyeit napok óta. Anyátlan árvák, kicsi koldusok, istentől-embertől megvert gyenge madárkák zokogása keveredett össze a téli köddel, - táncolni kell a javukra megint, bizony táncolni kell a Redoute összes termeiben, különben megfagynak szegény cseppek ebben a nagy hidegben.

Benn a színházban mindebből nem érzett semmi. Ott illatok ölelkeztek a levegővel, kellemes zsongás áradt a közönség fényes soraiból, s csupa viruló szín és élet nyújtott gyönyörűséget a szemnek. Ott öreg urak ültek a páholyokban, de mintha mind ifjak és egészségesek lettek volna. Ott tekintélyes fehér asszonyságok is hallgatták Julia szerelméről a nagy éneket, de mintha rajtuk se látszanék az idő, - frissebbek voltak a gázlángok világosságában, arczuk simább, lágyabb, gömbölyűbb, s megtévesztő a figyelő szemnek ő rajtuk minden.

Egyik igen nagy tekintélyű asszonyság lenézett olykor a parterre is, hol csupa szépen kivasalt fekete urak és polgári hölgyek ültek egymás mellett a szék-sorokban s meglepetve sugta hátra a férjnek:

- Ugyan, chère Philip, nézzen le, kérem, - azt hiszem, nem látok jól.

S átnyújtotta százhusz frankos látcsövét a férjnek.

A férj átvette százhusz frankos látcsövét az igen nagy tekintélyű asszonyságnak, s lenézett a kijelölt helyre, hol szerényen meghuzódva széken ült fekete nevelője társaságában a Victor cousins s hallgatta mohón, kiragyogó lelkes tekintettel Julia szerelméről a nagy éneket. Nem hallott ezenkívül semmit. Oda veszett szive egészen. Kimondhatatlan gyönyör égette mellét, ki akart csattanni ajkán az életnek lángja, s a vágyak hatalmas lázadása, melyekkel be tudott volna tölteni e perczen félvilágot. A jobb oldali széksorból két uri asszony nézte önfeledt lelkesedéssel a kis coustint. Örültek neki, megszerették. Be szép fiu... S hozzá lehellte kicsit belepirulva az egyik asszony: csinos vagy, gyermekem, csinos vagy...

A férj visszavonult a páholy mélységébe, átadta igen nagy tekintélyű nejének a drága látcsövet s igenlőleg intett.

- Nem tévedett, chère Blanche, az ott lenn csakugyan Victor.

- Bizony ez?

- Azt hiszem, kedvesem... dunnyogta a báró.

- Nagyon sajtáságos.

- Igen, ez nagyon sajtáságos.

A báróné méltatlankodva ingatta érdekes, szöke fejét s nagy nehezteléssel gondolt a rabiátus galgóczi grófra, ki ily nevelésben részelteti egyetlen fiát. Az öreg Guidó gróf egyébiránt mindig bolond ember volt. A galgóczi uradalom tele van polgárokkal. A kastélyba gyűrött keztyüs vidéki birtokosok járnak, - quelle decapitation! - nem csoda, ha ezt a szegény Viktor coustint is tönkre akarja tenni. S a szép fehér báróné sajnálkozva, érdeklő-

déssel nézett le ettől fogva a parterre. Tenni kellene valamit ezért a szegény fiuért. Ugy ül ott, mintha nem is tartoznék a társasághoz.

- Szegény cousin...

- Mondott valamit, chère Blanche?

- Igen, kedvesem, azt akarom... S a fehér báróné férjére nézett. Mit is akarok én? Eszébe jutott, hogy az öreg Guidó gróf szigorúan eltiltotta fiát a társaságtól. Tanuljon, legyen szorgalmas, egyszerű, közönséges polgár, - majd ha tanulmányai bevégezése után nagykoru lesz, - beléphet a társaságba és élheti világát kedve szerint. Addig azonban tilos. S visszaemlékezett arra is a báróné, hogy az öreg ur őt is megkérte valamire... Bolondság az egész, de ha jól meggondolja... Ah! nem. - Azért sem. Az öreg Galgóczi gróf mindenfelé híres arról, hogy nem hisz a nők szívének erejében s hamarabb jut eszébe a rossz a jónál.

- Azt akarom, Philip, hogy hívja fel Viktor cousint ide, - folytatta a delnő, és félre nézett. Különös érzés... Nincs ebben az egészben semmi és mégis melegebb lesz tőle az arcza.

- Kivánja, Blanche? Nagyon szívesen.

- Kérem!

Philip báró felállt a székről, hol másfél óra óta bóbiskolt s elhagyta a páholyt. Künn megsimogatta deresedő haját s ásítózva, petyhüdt ajakkal, roppant mértékével az őszinte unalomnak, lóbálta le a lépcsőkön elegans, száraz testét. Par la mott! mily más minden a klubban... Niki ezóta bizonyosan sajnálkozik rajta, s osztja a baccarat - nála nélkül. Macska vigye el az egészszet, nem kellett volna megigérnie Blanche-nak, hogy színházba kíséri. Ott van a Madame, - az eljött volna. Furcsa kívánságai vannak némelykor a bárónénak, - ha így tart - morogta magában bosszankodva, - nemsokára majd azt fogja követelni, hogy mindenben helyettesitse a társalkodónőt. Nagyon szép lesz.

Lenn a parterre bejáratánál elmosolyodott a báró. Zseniális ötlete támadt: meg fog szökni.

S olyan fáradtan, rosszkedvüen állt meg a kis cousin előtt, mint a kit kegyetlen főfájás kinez.

- Jó estét, Viktor!

A cousin felpattant, s meglepetve, örömmel ragadta meg a báró feléje nyújtott jobbját.

- Mily szerencse, édes onklím! Engedd meg, hogy bemutassam nevelőmet, doktor...

- Köszönöm, - nagyon örülök, vágott szavába a báró s rá se nézett a fekete professzorra, - téged kerestelek cousin, igen kellemetlen dolog -

- Parancsolj, Philip.

A báró halkán sugta:

- Itt vagyunk a páholyban. Rosszul érzem magamat, a fejem - tudod - sapperlot... Blanka szeszélyét azonban nem akarom elrontani. Kérlek, édes Viktor, menj fel hozzá a páholyba, add tudtára, hogy rosszul érzem magamat s kísérd haza. Csitt! Megteszed...

- Szívesen, de - atyám -

- Tudom, - nem tesz semmit. Kivételes eset. Nem is arra kérlek, hogy látogass meg, hanem csak arra, hogy kísérd haza helyettem Blanche-t. Köszönöm; rendben vagyunk. Isten veled! Rosszul érzem magamat... menj föl, kérlek, azonnal és ments ki... Adieu, kedvesem, adieu!

S a báró nem várt választ. Megszoritotta a cousin kezét és elsietett. Megmutatja, hogy Niki ma sem fogja a baccarat nélküle kiosztani. Hohó! Tegnap beadott száz Napoleont, ma visszanyeri.

Viktor cousin habozott egy perczig, két perczig - azután bocsánatot kért a fekete professzortól, hogy rövid ideig magára hagyja, s a báróné páholya felé tartott. Meredeknek és nagyon magasnak tetszett az emeletre vezető szőnyeges lépcső. Egészen belepirult, míg fölért. S forrók a gázlángok is. Lehet, hogy ma forróbbak ezek a nyugtalanul lebbenő lángok, mint máskor. Ma különösebb és melegebb minden. Lehet egyébiránt, hogy tegnap is így volt.

Fenn megkopogtatta halkán az ajtót, s a páholyba lépett.

A báróné asszony nyájas mosolylyal nyujtá kezét. - Végre, édes cousin, végre! Eszedbe jutotunk, - nagyon kedves...

Viktor cousin reszketve ült le. Szép, rózsás arcza csupa vörösség lett ebben a perczben. Akadozva, suttogva beszélt, hogy Philip rosszul lett, elhagyta a színházat és őt kérte meg, hogy helyettesitse...

- Tudom, barátom, hagyjuk, - felelte gonosz részvétellel a delnő, s megvonta fehér, kerek vállát, úgy nézett a cousin szemei közé, - meg vagyok elégedve a cserével, édes Viktor, - menjünk.

- Az előadás, Blanka, - még nincsen vége...

- Haza akarok menni.

Ez parancs volt. A cousin felállt, karjára vette a prémes köpenykét, s udvariasan segédkezett. Itt van a keztyü, itt a csipke-kendő... Minden illatos és puha. Az asszony pedig csupa bájos vonal és fiatalság. Nagy, nedves kék szemei vannak, gömbölyü, meleg nyaka vetekedik fehérségében a hattyuéval. A cousin nagyon ügyetlen volt.

- Menjünk Viktor, szólta halkán a delnő, s összébb fogta mellén a köpenyke prémjét, - fázom...

S a cousin érezte, mint fázik karján az ő szép királyi nénje.

Minden homályos és drága volt abban a nagy szürke palotában, hová a báróné hintaja tíz percz múlva gyors dübörgéssel robogott be, s oda kanyarodott egyenesen a lépcsőház elé. Ah! a lépcsőház, - csupa fény és elegancia minden; észre se lehet venni a kapus ostoba orrát. Milyen orr - piha! - s a cousin karját nyujtotta a bárónénak. Hogy lehet valakinek ilyen formátlan, vastag orra!

Az emeleten fürge komorna rebbent elé.

Meghajtotta magát csinosan, ügyesen, s bámulva felejtette szemeit a kis cousinon, miközben kinyitotta a szalonba nyiló ajtót. Milyen aranyos fiu, Jézuskám, akár egy leány...

A delnő rákiáltott.

- Elmehet, Klára; majd hívni fogom.

Viktor cousin nyugtalanul állt. A terem levegője hasonlatos a színházéhoz. Megvesztegető, homályos, meleg. A sárga selyem butor - úgy tetszik - reá mosolyog pajzánul és léhán - meglehet - nem tud megkülönböztetni semmit.

- Milyen meleg van itt nálatok édes, nénikém...

Az asszony nevetni kezdett erre a naiv megjegyzésre, - azután ledobta válláról a köpenykét, megigazitotta szép büszke fején a diadémot, s a kerevet szélére ült. Onnan nézte átható, mély figyelemmel a cousin, ki úgy állt ott előtte egy székhez támaszkodva szerényen, össze-rezzenve ok nélkül minden perczben, mint egy királynéja előtt vezeklő bűnös apród.

- Ritkán jársz színházba barátom; nem látunk sehol.

- Óh, ritkán, édes nénikém, - felelte gyorsan a cousin, s tovább hadarta dallamos, félnék hangon, - tudod, Blanka, csak a komoly darabokat szabad... atyám megtiltotta...

- Romeo és Julia komoly darab?

- Komoly és szép, - szép! csakhogyszomorú...

- És érthetetlen. Nem voltak Rómeók, kedves cousin.

- De voltak! Oh, én érzem, én tudom, hogy voltak és vannak ma is. Ti nem hiszitek, de vannak! Gúnyt üztök, nénikém, a szerelemből, kinevetitek mindent átfogó bűbáját az emberi szívnek, mely egyedül ad szárnyat a repülésre és elfeledteti velem; hogy földön járok. Oh, vannak Rómeók, nénikém, - folytatta hévvel a kis cousin, s összekulcsolta sebesen dagadó mellén a kezét, úgy áradt le szenvedélyes erővel ajkán a szó, - olyanok ma is, mint régen, tiszták és hivek mindörökké ahhoz, kinek odaadják lelkek kincseivel együtt az életüket! Ne neved rajtam, nénikém... elfelejtettem...

S a kis cousin könyörgött, mint a gyermek.

- Elfelejtettem, hogy sokszor neveltél rajtam...

A báróné kezét nyújtotta a fiúnak, - az meg letérdelt eléje, s lehajtotta mélyen a fejét. Az asszony meg akarta simogatni a haját, de abba hagyta.

- Viktor... mormogta elakadva, s rettenve nézett körül. Valahol becsaptak egy ajtót...

- Parancsolj, nénikém, - suttogta a fiú.

Két könyecsepp reszketett a szemeiben. Áhitattal, félelemmel emelte föl a fejét, s olyan sáppadt volt, mint az asszony.

- Viktor, - lehelte összerázkódva a delnő. Azután felugrott a kerevetről, megragadta a cousin vállát és hangosan, nyersen nevetni kezdett. - Holnap este nyolcz órakor itthon leszek, cousin, - isten veled!

*

Rómeo és Julia szerelmének fenséges tirádái másnap is ott zsongtak a nemzeti színház közönségének fülében, a kis cousin azonban kivétel volt. Nem emlékezett semmire, otthon ült, s kinézett az ablakon a ködbe. Oda ment hozzá a fekete professzor és tudakolta szelid unszólással a baját: fáj valamije, édes Viktor, orvosért küldök.

- Köszönöm; talán az orvos... felelte maga elé bámulva, s reszketve simította végig homlokán a kezét. Nyolcz óra este...

A kis cousin nyakára huzta téli kabátja prémjét, s az ajtóhoz lépett, hogy fölkeresse - az orvost.

Tizennyolcz éves, karcsu, nyulánk fiú volt egyébiránt a kis cousin: olyan az arcza, mint a rózsa, nagy, meleg őz szeme csupa kíváncsiság.

Tralalla, lalla! Nagy meleg őz szeme csupa kíváncsiság...

A CSILLAGÁSZ.

Midőn az inakházi Martel-kastély egyik elsötétített hálótermében utolsó perczeit élte a jószágos nagyasszony, ágya mellett csak Ferencz fia térdelt. Másik fiát, a szép szőke Ádámot, reggel óta hiába várta az állomáson a hintó.

A szobában ott volt az orvos, régi, hű barátja a családnak, a haldokló urasszony vén komornyikja és a falusi plébános. Október vége felé járt, sápadt napsugár játszott künn a park fáin. Lenn az udvaron cselédek álltak. Pusmogó, halk beszéd hallatszott itt-ott; azután szétváltak, s lábujjhegyen, könyes szemekkel tartottak az ispánlak felé.

- Hol van Ádám? kérdezte a haldokló s nyugtalanul tekintett az ajtó felé.

- El fog jönni, anyám, el fog jönni, - felelte a férfi, de most már maga sem bizott többé abban, a mit mond.

- Nem fogom látni, - lehellte szomoruan a beteg. Majd odafordult a fiához és így szólt: Vigyázz öcsédre, Ferencz, rád bízom... Támogasd, ha veszélyben lesz, óvd a szerencsétlenségben, mérsékelj az örömben, te vagy az erősebb, te vagy az öregebb, légy védője, tanácsadója, apja, mindene... Igéred?

- Igérem, felelte a férfi.

- Sokszor rá fog szorulni a bocsánatra. Ismered a természetét... meg fogsz-e neki bocsátani?

- Mindig, mindig...

- Akármiben vét, fiam; az én kedvemért...

- Igérem, anyám!

A nagyasszony megsimogatta Ferencz fia arcát, rányugtatta izmos vállaira kezét és nézte boldogan, megnyugodva, átszellemülve. Később oda jött az ágyhoz a plébános, feladta a haldoklók szentségét, a beteg utánasuttogta az ima szavait, s néhány perc múlva az Ur irgalmába ajánlva lelkét, csendesen kiszenvedett.

Egy óra múlva fekete lobogót lengetett a kastély kupoláján a szél s megszólalt a kis falusi templom tornyában a lélekharang. Parasztasszonyok letették künn a mezőn a kapát és összenéztek.

- Meghalt a nagyasszony...

- Isten óvjon minket, - gondolták hozzá elszorult szívvél, s egyszerre megnehezedett szemek előtt a gyorsan közeledő tél. A kihez eddig panaszra mentek, az imhol visszaadta angyali lelkét a jó istennek. Holnap fölteszik méltóságos, magas ravatalra a nagyteremben, a tisztelendő ur imádkozni fog és kigyulnak harmincz ezüstkaru tartóban a viaszgyertyák.

*

A temetés után Ferencz elutazott és csak másfél év után érkezett vissza. Nem egyedül jött: magával hozta a feleségét is. Szép, nyulánk, fiatal nő volt az új asszony, a falusi plébános mély tisztelettel köszöntötte, de alig tudott meglepetésétől magához térni, midőn a hölgy erősen, férfiasan megszorította a kezét és mosolyogva így szólt:

- Remélem, kedves plébános ur, hogy jó barátok leszünk.

Azzal ott hagyta s a többiekhez fordult. Komornája, egy sovány bécsi leány, a ki egy pillanattig se tágitott mellőle, olyan tekintettel nézett végig rajta, mely szegény öregnek arczába kergette a vért. Kegyelmes szentek, miféle nők kerültek a nagyasszony örökébe, ki maga volt a szelidség és a vallásosság...

A kastély ura észrevette a plébános zavarát. Hozzá sietett, melegen megszorongatta a kezét és biztosította, hogy parochiája jóvoltát ép annyi szeretettel fogja szíven viselni, mint megboldogult édes anyja.

- Nőm katonás szellemben növekedett, - folytatta rövid habozás után, mentegetve - ha azonban jobban megismeri, meg fogja szokni. Nemes szívü, minden jó iránt fogékony nő, de még csak tizenkilencz éves. Most kezd élni. Eddig valóságos rab volt a szülei házban, - atyja nyugalmazott ezredes; szigorú, mogorva, nyers öreg ur, nem csoda, ha leánya kissé mámoros lett a szabadságtól, melyben eddig még nem volt része...

- Értem, értem, - integetett a plébános és hajlongva visszavonult.

Nem értett biz ő az egészről semmit és nem is fogja megérteni soha. Fogalmait a nőről hatvannyolcz esztendő véste agyának velejébe s ebből a nagy időből negyvenet a megboldogult asszony közelében töltött el, a ki igazi szent volt. De nem értették a kastély új urnóját a többi falusi urak sem, a kiket megkötött itéletükben a hagyományos, elavult, de mindig becsületes konvenczió. Udvariasak, de tartózkodók voltak. Nejeik, leányaik már jóval kevésbé törekedtek a látszat megőrzésére. A Zentelki-házban a sugárnövésü, büszke Zentelkiné például, a kinek királynői alakját és gyönyörű barna szemeit mind a négy szomszédos vármegyében jól ismerték, kerekén kijelentette a férjnek, hogy okosabban tette volna, ha az asszony-választással itthon marad.

Martel hidegen meghajtotta magát.

- Köszönöm.

Zentelkiné fölbiggyesztette ajakát, s kezét nyujtotta; meg szabad neheztelni az igazságért, de nem szabad mutatni.

- Ne találja csodálatosnak, édes Ferencz, - folytatta szelidebb hangon, engesztelve, - ha komolyan haragszunk önre. Tudja, mennyi őszinte rajongás van itt mindenütt édes anyja emléke iránt. A legöregebb férfi, a legfiatalabb leány, ur, vagy paraszt, én vagy a cselédem, egyformák vagyunk benne, s bizony rosszul esik, hogy abban a kastélyban, melyben minden az ő örökké áldott emlékét őrzi, most egy idegen, német asszony... egy osztrák katona leánya foglalja el a helyét...

A férfi, ajkait harapdálva, elborult arczczal hallgatta a vádat. Egyszer-kétszer felelni akart, de aztán abbahagyta. Zentelkiné észrevette ezt a különös habozást.

- Mondja csak, - kérdezte óvatosan - hiszi ön, hogy boldog lesz?

- Asszonyom...

- Bocsánat, igaza van... gyöngédtelenség, hogy ilyesmit kérdezek... Mi ketten azonban régóta és jól ismerjük egymást s nekem az a benyomásom támadt, hogy házasságát nemcsak a vonzalom hozta létre. - Akar felelni?

- Ha megengedi, nem! - felelte Martel és elnevette magát.

Zentelkiné megelégedett a nevetéssel és ettől a pillanattól kezdve sokkal szívélyesebb lett.

- Mikor jó haza Ádám?

- A jövő héten.

- Hozza el, ha megérkezik. Nem hagyta még ott a hadsereget?
- Azt nem tette, de sok adósságot csinál.
- Majd okosabb lesz, ha kicsit megöregszik. Isten önnel, Ferencz! Nem tartóztatom, ha menni akar. Mikor látjuk?
- El fogunk jönni asszonyom.
- Ádámmal? - kérdezte nyomatékkal Zentelkiné.

Martel magas, barna homlokán ismét megjelent az iménti felhő.

- Ádám boldog lesz, - felelt sértődött hangon, - ha tiszteletének, hazaérkezése után, azonnal kifejezést adhat. S ezt minden bizonynyal meg fogja tenni egyedül is.

*

Október elején az egész park tele volt sárga levéllel.

Az őszi rózsza még viritott, finom zöldje azonban már itt-ott fonnyadni kezdett s szirmain délelőtt kilencz órakor is ott csillogott az éjjeli harmat, a mely éltette előbb s most meg fogja ölni.

Hegyi legelőkről hazakerültek a gulyák, réteken nem szaladgál a fürj, bokrokban nem csippen a madár. Hangos szavu rigó helyett veréb csiripol a cseresznyefákon s a ködös magasságból varjuk károgása jósolja uj temetkezését a természetnek. A föld hatalmas lélekzetvétele tűnő-félben. Bogárnak, fának kegyelmes éltetője: a napsugár ereje gyengül. Közeledik a halál...

Martel kinézett az ablakon.

Felesége a kerevet sarkából leste. Sárgás, nyers selyem-pongyola simult végig testének hajlékony, asszonyos vonalain. Ujjai izgatottan babráltak a divány-párna csipkéin, ingerült, szép, kicsi arczán minden átmenet nélkül változott a vér a halványsággal.

- Miért kinoz? - fakadt ki hevesen, panaszkodva.
- Kinzásról szó sem lehet, - mondotta a férj és visszafordult, - be kell azonban látnia Berta, hogy az ön modora nem idevaló. Felforgatta az egész házat, kigunyolta családom régi barátait, vadászatokat rendez, melyeken, Ádám néhány tisztársán kívül, senki sem vesz részt. Alkalmazkodnia kell a környék szokásaihoz és a társasághoz -

- A társasághoz! Ezekhez az urakhoz, a kiknek jó modorról fogalmuk sincs, vagy tán ezekhez az unalmas asszonyokhoz, a kik egy szük angol lovagló-toilette megpillantásakor olyan piro-sak lesznek, mint a főtt rákok?

S a fiatal asszony hangos, ideges nevetésben tört ki.

- Ostobák... lehelte megvetéssel.
- Nem a lovagló-toiletről van szó, - mormogta, fejét rázva a férfi, - hanem arról a társalgásról, mely itt nincs helyén.
- Ah! nem tudtam, hogy ezen a vidéken minden ház egy-egy apáczakolostor, a hol libákat nevelnek. Nem akarom őket látni! S ők mégis törődnek velem. Ők és - ön! Ön, barátom, ön, a ki úgy látszik, már megfeledkezett róla, hogy mennyire szerettem... Megesküdött, hogy gyöngeségemért mindig szeretni fog, most pedig ime, úgy bánik velem, mint egy rabnóvel. A mit teszek, rosszul van téve, kritizálja szavaimat, modoromat, ellenőrzi cselédeimet... Valóban, folytatta lángoló arczczal, elkeseredve az asszony, - még csak az van hátra, hogy leánykori tévedésemet is szememre vesse...

- Berta! Kérem, ezt ne emlegesse...

- Ki kényszerít reá? Szerettem önt és ön szeretett engem. Atyám elüzött, ön megtartotta ígéretét, nőül vett... Köszönöm... Ez kötelessége volt. De ha nőül vett, Ferencz, ne kívánja, hogy lemondjak a hitves jogairól ezeknek a falusi libáknak a kedvéért, a kik gyűlölnék, mert irigyelnek, rágalmaznak és bántanak, mert tudják, érzik, érezniök kell, hogy én nem szorultam védelemre, mint ők, mert én meg tudom védeni magamat mindenkor, mindenki ellen!

- Nem erről van szó...

- Erről sem? Hát akkor miről?

- Öcsémről, - felelte nyugodtan a férj.

Az asszony összeresztette és mosolygott.

- Hallgatom.

- Elégedjék meg ennyivel; meg vagyok róla győződve, hogy egyelőre nincs bővebb magyarázatra szükség.

- Fenyegetés?

- Nem az.

- De az! Csalódik, ha érzéketlenségemre számít. Engem nem szoktak fenyegetni, Ferencz... Vigyázzon!

- Vigyázok, asszonyom, - felelte fagyosan a férj. Meghajtotta magát, kiment - egyszer sem fordult vissza. Benn a boudoirban, a honnan kilépett, egy virágváza szétzúzott darabjai pengtek szét a padlón... Hallotta, vállat vont reá. Nem az első és nyilván nem is az utolsó.

Dolgozó-szobájába lépett s egy ideig hallgatva sétált fel és alá a szőnyegeken. Azután becsengette inasát és megparancsolta neki, hogy kérje át öccsét; beszélni óhajt vele.

Az öccs félóránál várattott magára. Ezt az időt azzal töltötte ki, hogy elnézte a napsugarak tánczát az ablaküvegen s egy kimondhatatlanul szomorú sejtelem ellen igyekezett a szívét megvédeni. A levegő megtelt torzalakokkal, s valamennyi szörny az ő mellét akarta megvérezni; a szegletekből vigyorgó ördögi pófák meredtek reá, és őt gunyolta, vihogta mind... Oh, be jó volna megszabadulni tőlük, ha másképp nem lehet: erőszakkal. Ki merné elítélni érte? Ha megragadná, borzasztó önuralmának kimerülése után, az erőszak fegyvereit és le-sujtana velök? Ha megölné azt a boldogtalan fiatal asszonyt és utána sujtaná saját vérének is: az öccsét... Oh, jaj!... Felüvölt szédülő feje körül a levegő valamennyi szörnye ettől a rémitő gondolattól, mely minden ólomnál nehezebb súlylyal csapja meg halántékait és összeszorítja, megsajogtatja agyát, az ő fáradt, megkinzott agyát...

Az öccs feltűnően csinos fiatal ember volt. Szőke, magas. A tüzürtiszt dolmányt akárcsak ráöntötték volna.

- Hivattál, Ferencz? Vannak szivarjaid?

Martel szó nélkül odanyújtotta neki a szivardobozt.

- Rapport gestellt, - folytatá jókedvűen az ifju s belevágta magát egy karosszék bársonyos mélységébe.

- Azon kell kezdenem, Ádám, - mondotta halk, komoly szóval a bátya, - hogy ma két éve délelőtt féltizenkettőkor halt meg az édes anyánk...

A fiatal katona arcza egyszerre elkomorodott.

- Ferencz... mormogta szemrehányó hangon.

- Nagyon szeretett téged...

- Tüzes villám! Gyötörni akarsz?

- Nem, Ádám, - felelte szárazon a férfi s izmos, Herkules alakja megnőtt egy fejjel; tekintete megvető hidegséggel függött a fiatal emberen, ki térdeire csapva, hirtelen elhagyta helyét s az ablakhoz lépett. - Nem akarlak gyötörni. Megfogadtam az édes anyáknak, hogy mindent meg fogok neked bocsátani, - jól megérts, *mindent*, neked...

- Elégtételt kívánsz?

A kérdés heves, merész, szemtelen volt. Martel fejét rázta és némi szánalommal nézte öccsét.

- Anyánk nem hiába féltett, - mondotta rövid hallgatás után, - részvéttel tekintem erkölcsi sülyedésedet, melyet ezzel a vakmerő ajánlattal megpecsételtél és nem felelek reá. Talán meg fogsz javulni egykor... Figyelj reám! A mit most hallasz, az nem óhajítás, hanem parancs. Parancsolom, hogy egy óra mulva elhagyd házamat és mindaddig, a míg én meg nem engedem, vissza ne merészelj térni. Nem bucsuzol el senkitől. Tőlem sem. Menj!

- Bocsánat, Ferencz... Ferencz... rebegette égő arczzal, megszégyenülten az ifju... Haszontalan ember vagyok...

- Adja isten, hogy megjavulj! - felelte hidegen a férfi és elutasító mozdulattal intett az ajtó felé.

*

Egy hét mulva kihordták a toronyszoba régi butorait; nehéz ércasztal került a középre, megrakva csillagászati műszerekkel s egy csomó könyvvel, melyekből Martel órákhosszáig olvasgatott. A csillagos ég keringő világainak megfigyelésén kívül látszólag nem érdekelte semmi. Tanulmányozta Kopernikust, Galileit, Newtont. A telescopot, az emberiség e hatalmas, új szemét, szétszedte és ismét összeállította, hogy legkisebb részletével is megismerkedjék. Az éjszaka csendes óráiban ott ült az üveg előtt, figyelemmel kísérte az állatkörökön nyugodt méltósággal áthaladó Jupiter roppant világát, mely közel kétszáz millió mértföld távolságban kering a központi tűzhelytől, s a földhöz viszonyított ezerszeres nagyságával méltán követeli magának a naprendszer királya nevét. Ilyenkor úgy tetszett, mintha a saját földi dolgai iránt kiveszett volna agya velejéből minden érzék.

Beszélni kezdtek róla. A »csillagász«... Miért az?

Érdekes emberré vált, a kivel foglalkozni kellett. A megyegyűlésen megjelent urak először jó adag gunynyal, majd részvéttel ujságoltak híreket az inakházi »csillagász«-ról, a ki, mióta itt hagyta a földet, látszólag sokkal jobban érdeklődik a Hold vulkanikus kráterei, semmint a felesége iránt. A fiatal asszony persze egy csöpp hajlandóságot sem mutatott a bolygók pályakörének kiszámítása s a tengely-elhajlások törvényei iránt. Ugy élt, mint eddig. Lovagolt, zongorázott, énekelt, megkorbácsolta kutyáit, elüzte cselédeit s gyakorta minden érthető ok nélkül heves sirásra fakadt. Miért? Ezt mód felett szerették volna tudni, - a »csillagász« háza tájáról azonban semmi sem szivárgott a megye urai közé, hogy fokozódó kíváncsiságukat némileg kielégítse.

Rejtélyes, szokatlan, meglepő fejleményeket vártak. Képtelenségnek tetszett, hogy egy ember, a kiről bizonyosan tudták, hogy kastélyának toronyszobájába se kedvtelés, se tudás-szomj, se hivatottság nem vezérelte, komolyan foglalkozzék egy oly tudománnyal, mely hosszú évekig tartó előtanulmány nélkül érthetetlen zürzavarnál egyéb alig lehet. Megvan tehát ennek a dilettáns csillagászkodásnak is a maga egyszerű földi oka, s nem volna a dolgok kifejlődésében törvény, ha éppen ez az egy eset szaporítaná a megfajthetetlen rejtélyek számát. Óh, csak várni kell! Nincs örök enyészet, nem vész el semmi. Megváltozhat, de megmarad, és előbb vagy utóbb a kegyes kíváncsiság nyilvános szégyenpadjára kerül.

Egy reggel, december elején, így szólt férjéhez az asszony:

- Véget akarok vetni ennek a borzasztó életnek, Ferencz.

A »csillagász« hallgatva nézte egy pillanatig a kastély első emeletéről jól belátható völgyet és a közeli hegyek sziklás csúcsait, melyek ragyogtak a téli nap ezüstös világosságában, azután nevéhez fordult és egykedvű nyugalommal, - egyetlen vonás sem mozdult ezen a megfagyott, bronznál is keményebb arczon, - beleegyezőleg intett.

- Akarja? kérdezte ingerülten az asszony.

- Nincs kifogásom ellene.

- Nem fog megváltozni? Azt kívánja, hogy megőrüljek ebben a szörnyű elhagyatottságban?

- Ha azt hiszi, Berta -

- Azt hiszem, - vágott szavába a hölgy, - hogy ön elvesztette az eszét, különben nem képzelné, hogy nyomoruságos életemet el fogom tűrni? Milyen élet ez, a melyre kárhoztatott! Egyedül, mindig egyedül! Beteltem vele, nem tűröm tovább! Azt még csak elszenvedném, hogy úgy tekint, mint egy idegent, a kivel minden közösséget megszakított, de azt soha, érti, soha... soha! hogy utolsó cselédem is sajnálkozással tekintsen rám.

- Válást akar?

A férj hangja koppant, mint a kő. Megütötte és megsebezte az asszonyt.

- Azt akarom, hogy ne kinozzon tovább.

- Nem vagyok terhére. Ez minden, a mit tehetek. Remélem, nem mer egyebet kívánni tőlem?

- Oh, istenem, Ferencz... könyörgök, bocsásson meg... Nem élhetek így -

Odacsuszott, zokogó ajakkal, a férje lábaihoz. Martel fölemelte s kényszerítette, hogy visszaüljön a kerevetre.

- Ha neheztelnék önre, - felelte megtörhetetlen hidegvérrel és távolabb ment, - akkor megöltém, vagy elkergettem volna. Nem tettem egyiket sem. Ebből láthatja, hogy nem gyűlölöm, inkább szánom. Elvégre nem tehet róla, hogy ilyen. Az ember bűnei javarészt abból a vérből fakadnak, a melyet öröklünk. Ön szerencsétlen örökséget kapott; bebizonyította rajtam...

- Ferencz! kiáltotta elvörösödve az asszony.

- Jól van, ne beszéljünk róla.

- Nem bocsát meg...

- Miért? Érdemes figyelni arra, a mit a föld és az emberek - ez a mi hangyabolyunk, jót vagy rosszat nyújtani képes? Végtelen kicsiny dolgok történnek velünk; nem méltók rá, hogy a gondolkodó elmét komolyan foglalkoztassák. Ezer méternyi magasságból már csak egy zöldes-sárgás, kopár terület látszik ebből az egész »nagy« világból s a legélesebb szem sem képes kivenni, hogy itt érző emberek vannak, a kik lenézik, félreértik, nem szeretik egymást. Férfiak, a kik kegyetlen szívvvel teszik egymást tönkre és nők, a kik a legaljasabb módon megcsalják férjeiket...

- Mit tesz velem... rebegte félelemmel.

- Nincs mitől tartania, - mondotta vállat vonva a férj. Kalapja után nyult: elmegy. Az ajtó előtt megállt s anélkül, hogy hitvesére nézett volna, még ezeket mondta:

- Határozzon és cselekedjék belátása szerint. Arra a névre, melyet önnek ajándékoztam, nagyobb szégyent, mint ön, nem lehet hozni. *Több* szégyent azonban, bármennyire is megvetem

önt, nem fogok eltérni. Mindkettőnk érdekében kívánatos tehát, ha a karácsonyi ünnepekig közös megállapodásra jutunk. Megígértem, hogy oly összeget bocsátok rendelkezésére, melyből tisztességesen megélhet. Számíthat rá. Nem vetheti a szememre, hogy megrövidítettem. Ki fogom fizetni!

- Gyáva! szisszent föl vérig sértve a hölgy és talpra szökött. Előre hajolva, lángoló szemmel, félelem nélkül kapcsolta bele tekintetét a férj szemébe. - Nem akartam elhagyni önt, míg meg nem bocsát. Most elhagyom! Bocsánatot kértem? Ostobaság! Megaláztam magamat. Kiért? Egy ilyen nyomorultért, mint ön, - egy ilyen gyáva poltronért! Ah!... Hisz ön még arra sem képes, hogy úgy álljon bosszút, mint egy férfi! Szegény barátom, hisz ön pulya!

Martel szó nélkül betette maga után az ajtót. Távozása közben neje kétségbeesett kacagását még meghallotta; azt a tompa zuhanást azonban, mely e fuldokló kacaj után következett, már nem.

*

S lőn, hogy a megye urai hiába vártak.

Tavaszkövetkezett a télre; bogárnak, fának új élete, virágnak nyílása réten, madárnak öröme fészken évről-évre, változás nélkül.

Az inakházi kastély évek óta csendes. Urnője, a magas, karcsu asszony, a falu öreg plébánosán kívül jóformán senkivel sem érintkezik. Finom, szép arcza, mely fehér és hideg, mint a hó, nem ismeri a mosolyt, ajka a tréfát, szíve nem érzi a fiatalságot. Zárkózott, megközelíthetetlen, szomorú. Négy éves, kis, kékszemű, szőkehajú fiát maga tanítja és csak akkor rezzen össze, ha a gyermek hangos lármával követeli, hogy vigyék apjához. Föl akar menni a csillagdába.

Martel nagy, fekete szeme egy pillanatig ilyenkor meg szokott nyugodni a gyermekben. Megsimogatta haját, azután játszani küldte.

Maga visszaült kedvenc olvasmányai, számjegyei és műszerei közé. Arra a néma kérdésre, mely neje könyörgő tekintetében feléje szállt, eddig még nem adott választ.

Beteg lelke, mely a gondolat sebességével járta be a világegyetem felséges mélységeit, azt a nemes csillagot, melyen az emberi bocsánat lakik, esztendő óta nem bírja megtalálni és nem tud meggyógyulni...

A PRÓBACSÓK.

- Ne bolondozz, Kálmán! Ha menyasszonyod észre találja venni a dolgot, el vagy veszve.
- Meg kell lenni, barátom, meg kell lenni!
- Gondold meg jól...
- Bizonyosságot akarok!
- Ah!
- Ugy van! Próbára akarom tenni.
- Már?
- Még ma! Az istenre kérlek, ne gunyolj engem, doktor, mert nincs igazad, - folytatta indulatosan a férfi s egy pillanatra hallgatva, bosszankodott azon a hideg, félig sajnálkozó mosolyon, mely a fiatal doktor ajkán már társalgásuk kezdetén ott lebegett, - képzeld magad az én helyzetembe s azonnal be fogod látni, hogy nincs. Ismered édes anyámat. Mit mondana az ő jóságos szive, ha egyszer majd azt is észrevenné, hogy Katalin nemcsak szép, - nekem legszébb az egész világon! - hanem kaczer is, érted... kaczer!
- Gyerekség!
- Óh, az! Nem vagyok képes kitalálni a valót. Néha úgy tetszik, hogy félreismerem egész lényét s ilyenkor már-már azon a ponton állok, hogy bevallom neki a gyanúsítást és könyörögni fogok, hogy büntessen meg, mert megérdemlem. Máskor meg azt hiszem, hogy nem tévedek s egy-egy ily boldogtalan pillanatban elkeserít minden szó, minden lehellet, minden pajzán tekintet, mely azokból az imádott szemekből másra sugározza fényét.
- Megállj csak, szegény hősöm! Hiszen te féltékeny vagy.
- Az is! Mit tudom én...
- Szép fölfedezés... Hát így vagyunk és - már? De hisz akkor tulajdonképpen nagyon okosan cselekedtem, hogy meglátogattalak. Hohó! Itt orvosra van szükség, még pedig gyorsan, mert a baj, ugylátszik, komoly és veszélyes komplikációktól is tartani lehet.
- Hagyjuk kérlek a tréfát.
- Valaki tréfál kettőnk között, csak hogy az nem én vagyok. Teringettét, ez a felindulás, ez a szenvedélyes hang, ezek a heves mozdulatok... Nem, nem! A diagnózis ily hatalmasan kifejlődött jelenségekre támaszkodva, nem tévedhet. Féltékeny vagy, szegény barátom, féltékeny vagy, de bizzál bennem. Meg foglak menteni az utókornak. Nem fogom nyugodtan nézni, mint emésztí a láz a miniszterium legdélcezegebb titkárját, a kegyelmes ur »papa kedvencé«-t, valamennyi hosszú ujjú adópénztárnok rémét és szerencsés vőlegényét egy kedves, fiatal gyermeknek, aki nem érdemelte meg, hogy gyanúsítsák. Tudd meg, szörnyeteg ember, hogy e perctől kezdve hatalmamban vagy. Ha elárullak a feleségemnek s az én szép Helénem bevádol Katalinnál, véged van!
- Azt nem fogod tenni.
- Ki tudja! Mi orvosok többnyire gyökeres gyógyítást hajtunk végre s a mennyiben a beteg nem tudja kiállani, az az ő baja. Elvégre egyszer ugyis csak meg kell halni. Mielőtt ezt a kellemetlen tüneményt azonban rajtad is észlelhetném, elégítsd ki gyötrő kíváncsiságomat, különben elsorvadok... Miből találtad ki, hogy Katalin kaczer?

- Mindenből, mindenből!

- Ez elég. Tökéletesen elég! A minden körülbelül fele a semminek, de azért értelek, drága mórom... s érteni foglak akkor is, ha semmi, de éppen semmi értelme sem lesz annak, a mit veszélyes lázad előrehaladottabb stádiumában később mondani fogsz.

A doktor félretette szivarját, s mosolyogva intett.

- A gyógyítást mindazonáltal megkísértjük, - folytatta ingerkedve s megsimogatta barátja vállát, - megkívánom azonban, hogy őszinte légy. Az »eset« nem tulságosan érdekes s ha véletlenül nem a feleségem legbizalmasabb barátnőjéről volna szó, sokkal kevesebb kíváncsisággal foglalkoznám vele. Így azonban, megvallom, nagyon érdekel, s ez nyilván mély nyomokat vés arcomra is. Lássuk hát nagyjában a részleteket. Tessék nyilatkozni. Figyelek és analizálni fogok. Hol, miképpen, mikor és főleg *miért* történt az első kaczerkodási kísérlet?

- Esküszöm, doktor, hogy nem tréfálok!

- Az égre, hisz én komoly és ünnepélyes vagyok, mint egy tanfelügyelő! Mint egy tanfelügyelő, fiam, a ki e mellett még királyi tanácsos is. Ne nézz így reám... ez fáj... Esküszöm! Nem elég? Egy orvos esküje, édes Kálmán, gondold meg, hogy ez sulyos és veszélyes dolog... Kezdjük a részleteket. Fogadni mernék, hogy arról a nádszál karcsuságu Galambos Albertről van szó. Eltaláltam?

- El.

- Nono! Csak ne ilyen gyűlölködéssel. Arra még rá érsz azután is, ha belátod, hogy gyanud szeretetreméltóan mulatságos.

- Nagy okom van rá, hogy gyűlöljem ezt az embert... Tegnap már másodszor »tette hódolat-teljes tiszteletét« a menyasszonyomnál, olyankor, mikor én nem voltam ott.

- Borzasztó! S ennek természetesen Katalin az oka.

- Ő és az egész család.

- Helyes! Ki kellett volna dobni.

- Azt nem mondtam...

- De gondolod, s mint minden szerelmes hős, nyomban végre is tudnád hajtani, ha észre-vennéd -

- Már észrevettem!

- Ah? Ugyan mit?

- Azt, hogy Katalin szívesen látja ezt az embert és rámosolyog.

- Hallatlan! Kedves Kálmánom, lassanként csakugyan magam is be kezdem látni, hogy igazad van. Egy menyasszony, a ki mosolyogva fogadja a vendéget, a helyett, hogy fogait vicsor-gatná reá...

S a doktor szörnyüködve csapta össze kezét. »Egy mosolygó menyasszony! Botrány! Igazad van. Az én Helénem nyolcz hétig volt menyasszonyom s e nyolcz hét alatt csak gyilkossággal és lövésekkel végződő verses tragédiákba járt, folytonos keserü sirással és valamennyi férfi-látogató erélyes kidobásával foglalkozott. Képzeld, még szegény nagyapára is revolvert fogott, midőn a jó öreg meg akarta csókolni. Milyen energia! Mily roppant tömeg erény! Ah, kedves barátom, nekem óriási szerencsém volt.«

- Könnyü neked... dörmögte akaratlanul elmosolyodva a vőlegény s járkálni kezdett a szőnyeges padlón.

- Bizony könnyü! - intett helybenhagyólag a doktor s kalapja után nyult. - Nincs is annál könnyebb, mint kaczérsággal vádolni azt a nőt, a kit szeretünk. Sőt természetellenes dolog volna, ha nem így lenne. Ne sápadj el! Nem tartok sem erkölcsi, sem fiziológiai fejtegetést. Meg kell azonban jegyezni, hogy meg ne próbáld azt a próbát, melyet az imént említettél, mert rossz vége lesz. A próbával még bölcs urunk, az Isten is pórul járt, midőn bájos ősanánk állhatatosságát a paradicsomi almatilalommal próbára akarta tenni, - hát még egy ember, egy tökéletlen, szerelmes fiatal ember, a ki ágyudörgést hall minden neki nem tetsző kapszlipukkanásban s repülő elefántokat lát ott is, a hol egy illetlenül karcsu Galambos Albertről van szó. Ugyan mi is jutott az eszedbe? Kálmán, Kálmán! Kitagadlak a tarokk-komániából, ha meg nem javulsz. Galambos Alberttől félteti Katalint! Hallod-e, mór, ez kissé erős. Meggondoltad-e, hogy ennek a kitünő fiatal embernek még a neve is oly lágy, mint a leglágyabb cukros kása s az a vékony nőies arc, az az átlátszó orr, azok az álmos, unalmas, szürke szemek, az a nevetséges fehér kéz... Az ördögbe, hát több kell-e ennél, hogy egy olyan leány, mint Katalin - mosolyogjon rajta? Csak nem vehet komolyan egy csirkét? Eredj, eredj! Két-három gramm ítélőképességet még egy szerelmes vőlegénytől is meg szabad követelnünk, különben tulságos közelségbe találunk kerülni ahhoz a bizonyos angyalföldi hajlékhoz s az nem kellemes.

- Maradj még, Pista.

- Köszönöm, mára már részesültem belőled. Hazamegyek. Isten veled! Megigérem egyéb-iránt, hogy hallgatni fogok, de csak úgy, ha felhagysz azzal a bolond tervvel és nem igyekszel próbára tenni menyasszonyodat. Igéred, vagy nem igéred?

- Meggondolom.

- Ezt ajánlom is, még pedig a legmelegebben. Jegyezd meg magadnak, hogy valahányszor itt fenn egy ily ostoba... bocsánat... egy ilyen zseniálisan ostoba próba jól sikerül, lenn a pokolban a sátán mindig akkorát nevet a markába, hogy majdnem megpukkad tőle. És most azt teszed, a mit jónak látsz. Viszontlátásra, holnap!

- Isten veled!

*

Egy köruti palota második emeletén a tanácsosék kis szalonjában másnap délután két fiatal hölgy beszélgetett azalatt, míg a tanácsosné künn az ebédlőben eléggé népies kifejezésekkel adta ki a nyelves szobaleány utját. A házivihar ez élénk változataiból azonban sem a látogatóba érkezett doktorné, sem Katalin, a menyasszony, nem hallott jóformán semmit. Az alatt a husz percnyi idő alatt, mióta a feltűnően csinos doktorné, kinek kissé telt ajkán minden pillanatban megjelent a dacznak és a könnyen hevülő asszonyi vérnek egy-egy könnyü villanása, a terembe lépett, egész csomó kényes kérdés és feladat keresztezte itt egymást s majdnem valamennyi a boldog vőlegényre vonatkozott.

- Aggodalmaim vannak édes Helén, - mondotta halk sóhajjal a leány s lehajtotta fejét, - hiába titkolnám, leolvasnád arczomról is a valót...

- Tulozol, szivem, felelte gyöngéden a fiatal asszony; ismétlem, hogy tulozol. Kálmánt én is ismerem és biztosíthatlak -

- Te is, a papa is... mindenki! Óh, de ha nem tudok nektek hinni.

- Kálmán nem adott gyanura okot.

- Bár ne adott volna...

- Észrevettél valamit?

- Igen.

- Nem, nem! Ez lehetetlen! Higyj nekem Katalin, én - fájdalom - már jól ismerem a férfiakat.

- Szeretnék hinni... Neked, Helén, neked, a ki már az intézetben is legjobb, legkedvesebb barátném voltál, - de nem lehet, nem lehet...

- Milyen hangon mondod...

- Nagyon fáj -

- Édes Katinkám! Ne légy gyermek. Hihető-e, hogy megnyugtatni igyekeznék, ha érezném, ha csak sejteném is, ha elképzelhetőnek tartanám, hogy vőlegényed nem méltó arra a bizalomra, melylyel megajándékoztad? Ugy-e, hogy nem? Lásd, lásd, és még sem akarsz nekem hinni. Kálmán jóra való, derék, becsületes ember. Nem csillag, de nem is közönséges kavics. Ragaszkodó, őszinte, hű szive van.

- Ugy? Honnan tudod? kérdezte tartózkodva, lassu, remegő hangon a leány.

A doktorné hangosan elnevette magát.

- Ejnye, kedvesem, csak nem gondolod, hogy én -

- Helén!

- Jól van, jól, hiszen csak tréfa... Csak tréfáltam te kis féltékeny galamb... Apropos! Jó hogy eszembe jutott! Tudod, hogy az a Galambos Berczi egészen kétségbe van esve.

- Ugyan hagyd el...

- Ma délelőtt panaszkodott nekem s oly tragikus pose-al sóhajtozott, hogy majdnem a szemem közé nevettem. Szegény fiu! Tökéletesen oda van. A keserűség okvetlenül meg fogja rontani étvágyát s legalább három hétig nem fogja pontosan kialudni orvosilag megrendelt nyolcz óráját. Férjem szigoruan meghagyta neki, hogy nyolcz óráig ringattassa magát az álom karjaiban, különben ugy elfogy, mint a gyertya s egyszer csak azt fogjuk látni, hogy Galambos barátunk egyáltalában nem látható.

- Nem törődöm vele.

- Hiszen azért! A reménytelen szerelem áldozata... Ah! ez oly szép, annyira megható! Brrr! Ki nem állhatom a siránkozó fiatal embereket... Ha Pistám sóhajtozott volna... Vége! Reá se tudtam volna nézni. De ő neki vágott bátran, emelt fővel, mint egy harcias lovag, s midőn azokkal az ő átkozottul gonosz szemeivel - óh, ezek a szemek, Katalin! Mennyire szeretem azt a csunya embert!... szóval egyszerre meghódított. Nem volt ám olyan félnk, mint a te Kálmánod.

- Az se mindenütt ilyen...

- Nini! Ez vád, még pedig nem is az ártatlanabb fajtából való.

- Sajnos, hogy így van.

- Észrevettél valamit?

- Igen.

- Mit? Szabad megkérdezni? Csak gyorsan, gyorsan, gyorsan... Nem tehetek róla, de a mint érdekes titokról van szó, egyszerre sebesebben kezd dobogni a szívem s nem tudok uralkodni magamon többé. Majd megtanulod te is, ha asszony leszel... Nos, hát mondd, mondd... Mit vettél észre, hol, mikor, kivel?... Istenem, hallgatsz! Lesütöd a szemedet... Katalin? az égre, kedves gyermekem, csak nem komoly dolog?

- Bár ne volna az... rebegette elkeseredve a leány.

A doktorné szeme megvillámlott.

- Megcsalt?

- Nem, nem! Ezt nem hiszem... nem mondtam...

- Szerencséje - a férjemnek, folytatta csillapodva az asszony, ő hozta házatokba, ő is felelős érte. Majd megéreztettem volna vele, hogy mit tesz az, visszaélni két ily nő bizalmával, mint én és te. De hát mégis... valamit csak látnod kellett. Ha azt mondod, hogy állhatatlan, kényes, lobbanó lepke természete van -

- Az, az!

- Miből vetted észre?

- Óh! Mindenből, Helén, mindenből!

- Csak - mindenből?

- Multkor este a színházban, midőn páholyunkban meglátogatott, oly feltűnően meleg mosolylyal üdvözölte a szomszédos páholyban ülő, kiállhatatlan Nadányinét... tudod azt... azt a borzasztó asszonyt - óh, mennyire gyűlölöm, mennyire meggyűlöltem!

- Csillapodj, édesem! Nadányiné nem adott okot a gyűlöletre.

- Ő az oka! Ő egyedül, hogy... Kálmán...

- Mosolygott.

- Nemcsak az...

- Hanem még üdvözölte is. Igazad van, ez nem volt szép tőle, főleg ha meggondolja az ember, hogy Nadányiné cousineja a vőlegényednek.

- Gúnyolsz, Helén?

- Isten ments! felelte mosolyogva a doktorné és össze-vissza csókolta a felindult, szép arcot, melyen minden átmenet nélkül váltakozott a bánat az ingerültséggel. - Nem gúnyolódom, édes szívem, de - bocsáss meg - egy csöpp igazad sincs.

- Van.

- Nincs, nincs!

- Meg fogod látni, hogy van. Be fogom neked bizonyítani, hogy Kálmán állhatatlan, változékony és - istenem, nem tudom megtalálni a helyes kifejezést... hogy is mondjam csak? És ha teheti, szívesen... Nem tudom! Nem merem megmondani...

- Azt akarod mondani, hogy ha teheti, szívesen csókolódzik? Eltaláltam? Kérlek, ne pirulj... nincs ebben semmi különös. Nos, hát igazad van ebben is; nagy bűn!

- Ah!

- Láttad?

- Nem. De próbára fogom tenni! Igen, igen! Még ma, itt, ebben a szobában, mert el fog jönni. Meg fogom látni és ha arról kell meggyőződnöm, hogy előérzetem nem csalt, akkor...

- Megölnöd!

- Visszautasítom.

- Egy csókért?

- Az a csóktól függ... Nem érted? Nem érted, Helén, nem érted és én képtelen vagyok rá, hogy megmagyarázzam.

- Ah! Most már értem! - kiáltotta élénken a hölgy s pajzánul tapsolni kezdett. Ki gondolta volna, hogy ebben a szőke fejcskében ennyi finom ravaszság lappang! Pompás! Hisz ez valódi tör! No, uracskám, ha ebbe a gyönyörűen kiesztelt törbe nem fog beleesni, akkor hiszek a lehetetlenségben! Katalin, drágám, édes kis mókusom, gyere, hadd csókoljalak meg! Még egyszer! Így! És most engedd meg, hogy csodáljalak! Mennyi lelemény, mennyi ügyesség, mennyi tehetség! Sohase jutott volna eszembe, hogy egy próbacsókból azonnal meg lehet ismerni azt a férfi-jellemet, melyre az önhitt zsarnokok annyira kényesek és oly rettenetesen büszkék. Csak rajta kedvesem, csak rajta! Hány órákor jön Kálmán?

- Hétkor.

- Helyes! Tedd próbára. Ugy kell a nyomorultnak!...

- De Helén...

- Istenem... bocsáss meg; elragad a hév és a keserűség, hogy én *ezt* a próbát - nem mulasztottam ugyan el, de fogalmam se volt róla, hogy próbáról van szó. Holnap eljövök és megkérdem az eredményt. Isten veled! Viszontlátásra, holnap!

*

Midőn a jövődöbeli új pár a kis szalonban egyedül maradt, a férfi alig tudta izgatottságát elleplezni. Azt észrevette, hogy a magas porcellánkályhában vidáman pattog a tűz, arról azonban nem tudott semmit, hogy menyasszonya is épp oly zavarral, féltékenységgel és forrósággal küzd, mint ő. Nem jutott eszébe semmi. Valahogy el kellett volna kezdeni a dolgot, de nem tudta hogyan? Hátha észreveszi tervét a leány s a doktornak igaza lesz? Szabad így kockára tenni a boldogságot? Semmiért! Nem, nem! Örültség... a jó barátnak igaza van... Abba hagyja az egészséget, hisz egy kis ártatlan, bájos kaczerés még jól is áll a nőnek. Bolond volt, hogy efféle gyerekes ostobaságra csak egy pillanatig is gondolni tudott.

- Nem veszi észre Katalin, - folytatta az elakadt társalgást s közelebb húzta székét a menyasszonyához, - hogy már vagy öt percz óta hallgatunk és én - valóban -

- De igen... Mire gondolsz?

- Arra, hogy szeretem, - suttogta halkán a férfi. Szeretem Katalin, szeretem és ezt önnek éreznie kell...

- Kálmán! Vigyázzon...

- Életem, szerelmem, egyetlenem! - kiáltotta elragadtatva az ifjú és a következő perczben itt is elcsattant az a hosszú, önfeledt csók, a mely halhatatlan.

- Megcsókolt... Ah! - gondolta mély lélegzettel, elpirulva, összerezzenve a leány s többé nem mert a vőlegényére nézni, - mennyi mohósággal tette... Nem csalódtam... No hiszen várj! Majd vigyázni fogok rád...

- Visszaadta a csókomat... röppent át az ifjú fején a gyanu, - csakugyan kaczerés volna? Azonnal visszaadta és mennyi hévvel... Így vagyunk? Hohó, szép gyermek! Önre úgy látszik vigyázni kell.

TALÁNYFEJTÉS.

Egyik közös barátunk új nyári Tusculánumának zajos fölszentelésére Visegrád felé laviroztunk, egy fölöttébb higgadt járású dunai hajón. Természetes, hogy jóindulatu hajlandósága az alkotónak társaságunkat a legpompásabb juliusi forrósággal ajándékozta meg - árnyékban is, mely után, a protestáns legendák szarvasát helyesen megértvén, mindnyájan ádáz lelkesedéssel kíváncsítottunk.

Higgadt járművünk kapitánya apró történetkéekkel vigasztalt a márcziusi csipős szelekről és az októberi hideg párákról, barátságos törekvéseit azonban senki sem méltányolta. Sörös üvegek, szódafröccsök, fekete-kávék keringtek gyors egymásutánban a fedélzeten. A hölgyek kedves panaszkodással, az urak panasz nélkül ittak. A szokásos kalabriászról szó sem volt. Még a leghősiesebb kalabriász-gourmand-nak sem volt oly mesés vakmerősége, hogy a rendes kompániát levezényelje a hajófenék szalonjába, hol a forróságtól nyilván még a kerevetek lomha bársonya is szikrákat szórt. Szenvedtünk, csunyán szenvedtünk. A tikkadt levegőt egyetlen kegyelmes szellőcske se mozgatta meg.

A fedélzet legvégén szenvedvén, tekintetem a legkiállhatatlanabb tunyasággal látogatott el egyik társaságtól a másikhoz. Milyen szerencse, hogy mindenki panaszodik! A tündöklő nap ime még az iránt a nyulánk fiatal hölgy iránt sem udvarias, a ki a lemondás bájos megadásával ül férje mellett s csak néha-néha ad a hozzá intézett kérdésekre választ. A férj, - kissé halavány arcú, szép, magas, barna ember, kevésbé látszik türelmesnek. Néha mosolyog, de ez a mosoly is fáradt, majdnem bosszus. Észre kellett egyébiránt vennem, hogy ez az elegáns házaspár senkit sem ismer a fedélzeten levő társaságból, őket ellenben valószínűleg jól ismerik, mert itt-ott halk megjegyzés suhant el róluk a fülem mellett.

A fiatal asszony férje természetesen egy csöppet sem érdekelt, ő maga azonban igen. Más, okosabb foglalkozás hiányában elvégre még a találgatásra is ráadja verejtékező homlokát a magyar, hátha ezzel is megrövidül valamelyest az idő. Fogalmam sem volt különben róla, láttam-e már vajjon valahol ezt a baba-arcú, fiatal asszonyt, ki még a kánikulai hőséget is ily szeretetreméltó kellemmel tudja kiállani, annyi azonban bizonyosnak látszott, hogy tizenolcz-husz évvel ezelőtt nem a római katolikusok templomában tartották keresztvüzre.

Jó félórai hasztalan találgatás után épp abban a pillanatban fordultam társaságunk seniorja, az öreg Stein professzor felé, midőn a fiatal hölgy férje könnyed, hideg mozdulattal üdvözölve a tanárt, ismét nejéhez fordult.

- Kedves professzor ur, kérdeztem később az öreg urat, ismeri ezt a... hogy is hívják -
- Radowitz Ottó báró.
- Teringettét, nem jutott eszembe a neve! (Persze, hogy nem.) Ugy vettem észre, hogy üdvözölték egymást.
- Igen. Valamikor tanítványom volt.
- Érdekes ember...
- Az. Érdekes talány.
- S az a csinos, fiatal asszony?
- Felesége a bárónak. No, az még érdekesebb talány, mint ő maga, - felelte olyforma mozdulattal a professzor, mint a ki fölösleges fáradtságnak tartja, hogy kedvezőtlen véleményének élőszóval is kifejezést adjon. Más körülmények között aligha kérdezősködik hasonló

bevezetés után az ember, - 22 R. fokos nyári hőségben azonban tulateszi magát a diszkrét formásokon és szándékosan igyekszik izgatni a kíváncsiságát, hátha a lankasztó forróságot valamiképpen mégis csak kijátszhatja. Kérdősködni kezdtem s az öreg ur lassanként közlékeny lett. Mindent elmondott, a mit tudott. Elbeszélése végén szigorú tekintettel nézte végig a felénk háttal ülő Radowitz báró alakját, s hozzám fordulva így szólt:

- És most, uram, ítéljen ön: a nevelés oka-e egy ily szégyenletes betegségnek, vagy a század, mely állítólag mindig maga teremti meg a saját erkölcséit?

Mielőtt választ adtam volna, még egyszer hűen magam elé idéztem a hallottakat s körülbelül ily formán foglaltam össze Radowitz báró betegségének történetét:

Körülbelül két évvel ezelőtt még négyen voltak együtt a kaszinó egyik homályos fülkéjében. A mindig jókedvű, tréfás Potoczki gróf, egy krétafehér muszka vendég, ki bóbiskolva rezzent össze, ha valamelyik álmos inas ki találta nyitni az ajtót, egy nyugalmazott huszár-ezredes és Radowitz Ottó báró. Künn hűvös hajnali pára lengett finom párákban a levegőben, benn a bizalmas férfi-kabinetben dohányfüst szállongott a lámpa körül, mely alig tudta áttörni fényével a homályt.

Az urak kártyáztak.

Potoczki gróf a kilencedik csésze theát fogyasztotta, erősen szivarozott és veszedelmesen nyert. A muszka álmosan dobolt az asztalon. A gróf egykedvű biztossággal keverte a kártyát, s csak néha pillantott a szomszédjára, ki úgy ült megdermedve, beszivott ajakkal helyén, mint egy darab fa. Mint egy nagy darab izmos, szintelen fa ült helyén Radowitz báró és folyton vesztett.

Lassanként az ezredes is figyelni kezdett rá. Összenézett Potoczkival és megkérdezte a szemével: abbahagyjuk? A gróf vállat vont: Nem vonulhatok vissza, kezdjétek ti...

Az ezredes erre nagy csomó szivarfüstöt fűtt a levegőbe, beadta a grófnak a vesztés coeur-dámát s ügyesen kipattintva az utolsó treff-nyolczast, hirtelen felállt.

- Reggel van, uraim, hagyjuk abba, - dörögte öblös, kimerült hangon. Bah! szinte beleszédül a folytonos ülésbe az ember, főleg ha veszt.

A muszka összerezzent s mint a kit édes hajnali álomból riasztanak föl, bámult zavart tekintettel a gróf előtt heverő bankjegyekre. »Azt hiszem, hogy vesztéségekben vagyok« - dunnyogta pittyedt szájjal, ásítva és szintén felállt. Potoczki Radowitzhoz fordult.

- Folytassuk, Ottó?

A fiatal ember egy pillanatig habozva nézett maga elé, azután magára parancsolt nyugalommal mondá:

- Köszönöm. Hagyjuk abba.

- Négy óra! kiáltotta harsányan az ezredes; ma lóverseny van, mikor alszunk?

Radowitz ezalatt halk hangon sugta a grófnak:

- Holnap délig rendben lesz...

- Ah, la! Kedvesem, - mosolygott vidáman a megszólított, - szót sem érdemel... Délben egyébiránt *biztosan* otthon leszek.

Radowitz kezét nyújtott az uraknak s elhagyta őket. Künn maga huzta fel kabátját, - az inas mély álomban gunyasztott a kereveten, - nem ébresztette fel. Azután lement az utcára s fölélegzett hosszasan, nehezen, eltompulva, a veszendőbe menő ember mélységes rezignáció-

jával, melyben elhomályosodó szeme nem képes megtalálni többé biztató csillámát a reménységnek. Hatezer forintot vesztett. Ebből ötezer forint hitel, - holnap délig. Kártya-adósság holnap délig. Potoczki, a kitünő gentleman, otthon lesz holnap délben...

Valahogy haza került. Miféle utczákon ment keresztül s találkozott-e valakivel, arról fogalma sem volt. Tagjai megnehezdedve omlottak volna össze, ha nem égette volna eszméletét a gróf ajkain játszadozó vidám mosoly. Csak nem gondolja róla az a babonás szenvedélyű kártya-király, hogy adós marad?

Radowitz hitte, hogy vagyoni viszonyainak ziláltsága titok a társaságban s e kellemes hiedelemről - jóllehet sejtette föltevéseinek bukását, - következetesen nem mondott le. Makacs tévedése volt ez egy máskülönben értelmes fejnek. Az anyagi zavar gyorsan, finoman és bizonyosan szétterjedt a társaságban; megtud pontosan mindent az is, a kit nem érdekel. (Különös, hogy még nem akadt hosszú haju, germán tudós, a ki a férfi pletyka bámulatosan gyors terjedéséről *Studien*-t nem irt.) Ismerték szegről-végre a jövedelmét, multját, kalandjait, utazásait, mindent, a mi egy »munkára nem szoruló« gavallér életében csak följegyzésre méltó. Az emberek - gondolta magában Radowitz - tudják, hogy milliomos tante-ja van, a kitől örökölni fog s ez egyelőre elég a bourgeois-nak is, a melytől ösztönszerű idegenkedéssel fordult félre. Meg kellett róla győződnie, hogy ebben a hatalmas társadalmi körben a kenyér-szerzés nehéz háboruja jobban kiélesítette az emberek szemét s figyelmüket se szórakoztatja annyira a pénznek boldog birtoklása, hogy csak futólag figyeljék meg egymást, - nem szentelhetvén egy-egy eleven emberi sakk-figura számára többet három percnél.

A gróf ajkain játszadozó mosoly folyton ott tánczolt szemei előtt a levegőben, s hegyezte, ingerelte véréit. Érezni kezdte a vagyontalanság félelmét, jóllehet azt, hogy kártyázott, nem bánta meg. Eszébe se jutott, hogy efőlött szégyenkeznie illenék. Társaságának milieu-je oltotta bele mindazokat a szórakozásokat, melyekről nemcsak hogy nem mondott le, de eszébe se jutott, hogy egyelőre talán mégis vigyázniia kellene magára, mert így követeli az eszélyesség. Az ezredes megkínálta egy játszmaival.

- Velünk tartasz, Ottó?

- Természetesen! felelte gondolkodás nélkül és leült. Lépést tud-e tartani e kitünően szituált urakkal, nem-e; mi lesz belőle, ha veszteni talál és adós marad? mindezen egyszerű kérdések helyett az villant keresztül agyán, hogy ma minden bizonynyal nyernie kell, tehát okvetlenül nyerni is fog. Nem úgy történt. Potoczki *biztosan* otthon lesz holnap délben...

Elhatározta, hogy meg fogja látogatni tanteját. Összes pénze ötven egynehány forint (ez is csak véletlenül maradt a tárczájában). Tehát meg kell lenni! Inkább a szigoru matróna korholó megjegyzései, semmint a szégyen, vagy a -

- Az ördögbe is, mormogta beszivott ajkai között, - harminc négy évvel egy kissé korán volna... S úgy érezte, mintha megborzongatta volna tagjait egy formátlan sejtés, hidegebb és utálatosabb, mint nedves érintése egy rut hullónak.

Gyorsan felhuzta felsőjét, föltette kalapját és eltávozott a lakásáról. Nem mert az előszoba falára akasztott fegyverekre nézni. Ostobaság, hadd várjanak! Erőszakkal terelte nyugtalan figyelmét az emberekre. Lássá őket az utczán; nőket, férfiakat. A hétköznapi élet roppant hullámozása zajlott az utczák sűrű emberi golfjaiban, - büszke öröme a nyugodtan élvező tekintetnek. Hatalmas, színes, szép látvány, mely még egy soha egy helyben nem nyugvó globe-trotter kifáradt figyelmét is meg tudja kapni. Radowitz keveset látott belőle. Lelkének összes szálai a gróf ajkain futottak össze. Látta a mosolygó embert, s képzelődésének izzó műhelyében kötéllel dagadt az az alig észrevehető, gyöngye mosoly, mely az ő nyakára csavarodva akarja torkába fojtani a lélegzetet.

Szinte megkönnyebbült, midőn végre az elé a köruti palota elé ért, melyben a milliomos matróna lakott.

Az előszobában hajlongva fogadta az inas.

- Jelentsen be! parancsolta szárazon.

- A méltóságos asszony elutazott, - felelte szolgálatkészen az inas.

Radowitz elfehéredve bámult reá.

- Elutazott... ismételte megkeményedett szájával, - szinte bután.

- Ma reggel a gyorsvonattal, Bécsbe.

- Mikor jön vissza?

- Azt parancsolta, hogy ne küldjük utána a leveleit, mert Bécsből ő méltósága néhány napra előbb a grófné látogatására Linzbe utazik és csak azután kegyeskedik visszatérni Budapestre. Parancsolja talán méltóságod -

- Köszönöm. Semmit! felelte Radowitz és szó nélkül ment. Borzasztó gyengeség ragadta hatalmába testét, melyet remekbe formált jóságos kegye a természetnek. Szép és egészséges volt, mint egy fiatal királyfenyő; megcsorbult rajta fejsze, nem tudja lesujtani villám, s ime most össze akar roskadni, mint egy nyomorult, madárkergető váz, ha kirothad alóla a karó.

*

...Délután két órakor szakadatlan kocsisor robogott a városligeti verseny-pálya felé. Magánfogatok, bérkocsik nagy sokasága, - nyomukban a lóvasuti kocsik zsufolt bárkái s a gyalogos közönség ezernyi népvándorlása.

Radovitz beült egy bérkocsiba s egy szál viritó szegfűvel a gomblyukában, kihajtatott a versenyterre. Nem maradhatott el. Homályos gyanu ébredezett a fejében: hátha kitalálják, hogy miért kellett elmaradnia? Megérezte, hogy imhol megmozdult lábai alatt a föld. Végigrepült gondolatban előkelő barátainak hosszú során. Kihez fordulhatna, hogy ne lássa többé a gróf ajkain azt a mosolyt? Ám senki sincs köztük, senki... egyetlen egy sem, a kiben meg merne bizni. Annak, a kiről biztosan tudják, hogy vagyonos ember, csak játék az ilyesmi, neki Golgotha lenne, mely bevérezné.

A nagy tribünre vezető lépcsők alján valaki udvariasan köszöntötte, Radowitz ránézett s egy perczig megállt. A jó szerencse küldte most utjába ezt a felpiperézett, duszgazdag zsidó szenzált...

- Jó napot, Felbermann ur, - mondotta némi habozással s közelebb hajolt a bizalmaskodva hajlongó, nyájas emberkéhez, - pénzre volna szükségem, kedves Felberman, teremtsen, ha tud... ön ügyes ember.

- Ezer örömmel, kegyelmes báró ur, ezer örömmel, - mosolygott édesdeden a turf e régi, finom szaglásu rókája s megsimogatta gyémántos ujjával az orrát, - de e pillanatban... igazán sajnálom, hogy e pillanatban...

Radowitz szó nélkül hátat fordított neki s a közönség közé vegyülve, vidámságot parancsolt arczára. Elég jól fegyelmezett arcza volt, nem sirt le róla semmi. A jól nevelt társaság nem türi soraiban a rossz komédiást és ezt okosan cselekszi. Nincs kellemetlenebb figura a világon, mint az őszinte ember, - megöli becsületes nyíltságával a kitűnő komédiást s okvetlen nyomot hagy maga után, mint a báli ruha fehérségén a férfi-keztyü.

Versenyek után gyalog indult haza.

Egy eleven hulla, a melyik jár, - tán annyi sem. Mámoros szerelme az asszonyoknak: romlás és veszedelem; a szerencse ledér istennőjének mohó szerelme: bomlása léleknek, testnek. Mindent megragadni és nem fogni semmit, puha ágyból dobni ki egyszerre nyirkos földre, - ez az örült játékban tönkrement ember nyomoruságos bűnhődése, az akaraterő hiánya, s gyakorta születésének szokásai miatt. A turf rókája, a mindig kézügyben levő Felbermann támogatta figyelmes gyöngédséggel a »kegyelmes« bárót, hogy össze ne tapossák a kocsik. S szemrehányásokat tett neki atyai hangon, sóhajtozva, kenetteljesen, ezer bocsánatot kérve vakmerőségeért minden pillanatban. Óh, lieber Gott, nagy szerencsétlenség az, ha egy ily kitűnő, szép ember pillanatnyi pénzzavarokkal kénytelen vesződni, holott pedig... Mily másképp lehetne minden, ha nőül venne egy gazdag és művelt fiatal leányt, a ki Bécs legelső nevelőintézetében, a leghiresebb mesterek...

- Leányom méltó volna önre, a kedves gyermek... mondotta végül nekibátorodva. Tizenkilencz éves, szép leány... kitűnő nevelés...

- Felbermann, szólt elrekedt hangon, heves mozdulattal a férfi és megszorította a szenál karját, - adjon ötezer forintot. Értette? Ötezer forintot most, mindjárt... azután tegyenek velem, a mit akarnak...

- Nem fogja megbánni, ugy éljek, nem fogja megbánni! lelkendezett felcsillanó tekintettel az okos ember s el nem eresztette volna zsákmányát félvilágért. Vitte, babusgatta haza, - jobban vigyázott reá, mint a szeme világára. Milyen boldogság, milyen szerencse, - ujjongott magában büszkén, - a hatszáz esztendőös Radowitz-sarjadék törvényes vérkeveredésben egy Felbermann kisasszonnyal, a kinek létezéséről eddig fogalma sem volt... A porszemet is szívesen lesimogatta volna jövődöbeli veje kabátjáról, csakhogya kedvében járjon.

Félóra mulva elváltak.

- Holnap önökhöz megyek, mondotta Radowitz és félrenézett.

- Óh, óh! Stefanie boldog lesz, uram...

- Az ön leánya szőke?

- A legszebb szőke, báró ur, a legszebb szőke!

- Tizenkilencz éves.

- Tizenkilencz és -

- Magas?

- Csak a mennyire kell, báró ur! Karcusu gusztioz dereka... vállai, nyaka... lábai... Ohó! Meg fogja látni, báró ur, meg fogja látni!

- S ön megigéri, hogy föl hagy eddigi üzleteivel?

- Mindent megigérek, a mit csak kívánni fog, - felelte szemhunyorítás nélkül a kis ember s szorongatta a nemes ur kezét. - Meg lesz velem elégedve. Elég gazdag vagyok. Ha akarom, akár egy milliót adok önnek a leánnyal! - mondotta göggel, de rögtön lekapta mosolygó alázattal a fejét. - Csak ennyit, báró ur, csak ennyit...

Elváltak. Radowitz fölment a lakására.

Meggyújtotta a gyertyát, kalapját, felöltőjét félredobta, azután bezárta az ajtót, megivott egy nagy pohár erős sört s negyedóra mulva úgy aludt, mint a halott. Még nem volt annyira megromolva, hogy a végsőig feszült lelki szorongás tönkre ne tette volna. Ónsulylyal nyomta le testét a kimerültség; ott bukott volna el az uton, ha a mindenütt jelen való Felbermann haza nem hozza.

Csak délelőtt tíz óra körül ébredt föl. Felöltözött, becsengette inasát, - azután borítékba tette az öt darab ezrest, ráírta Potoczki gróf nevét (a ki ma délben »biztosan« otthon lesz) s átadta az inasnak:

- Járj gyorsan, - s hozzátette egy utánozhatatlan mozdulattal - *és kérj a gróf urtól nyugtát...*

Hat hét múlva nőül vette Felbermann Stefanie kisasszonyt, s az esküvő után fiatal nejével együtt elutazott.

*

Az öreg professzor türelmesen várt, míg ezt a kórtünetet, véleményadás előtt, előbb a logika törvényei szerint meghányom-vetem, s csak azután kérdezte nézetemet. A megfejtendő talány ez lett volna: Radowitz »bukása« szégyenletesebb-e, vagy a hitves »emelkedése«, a kinek erkölcsi értékét a puritán természetű professzor szigorú mértékkel jelölte meg.

A fiatal asszony keblén e pillanatban egy nyitva felejtett gomblyuk ragadta meg a figyelme-
met és én, megfeledkezve a logika összes törvényeiről, a választ minden habozás nélkül nemcsak hogy *megtagadtam*, de csöpp híjján majdnem magam is beleestem *ebbe* a betegségbe, melyben ez az irigylésreméltó s boldog Radowitz szenved.

A KACZAGÓ GALAMB.

A szellemes ember hirében álló Hans Pukk életét némi jóindulatu tulzással egy meglehetősen pontos négyszöghöz lehetett volna hasonlítani. E négyszög egyik sarkában a városliget tizen-nyolcz miserábilis fácskával hivalkodó »fenyvese« huzódott meg, másik sarkában legényi szállása szerénykedett, harmadik sarkában a »Wallenstein halála«-hoz címzett kávéház, negyedik sarkában a földművelésügyek álmatag miniszteriumának 25. sz. hivatal kalitkája, hol sok esztendőn keresztül a hosszú Wolkonszky Ubal és egy Podlupka nevü vén irnok valának társai a sokféle formájú hivatalos akta megkérődzésének méla munkájában.

A trifólium békéjét viharok nem zavarták. Kormányok jöttek, kormányok mentek, ők megmaradtak rendületlenül. Legfőlebb azt a tobzódást engedték meg maguknak, hogy miniszterválság esetén két egész kemény órával későbbben nyitottak be a Nr. 25-be.

Podlupka, az irnok, öreg volt és zord, mint egy borzas szelindek, de mindenre vissza tudott emlékezni, a mi a miniszterium padlásától a pinczéig 1867 junius 8-ika óta történt. A mit ő állított, az bármely közhitelü okmány tekintélyével kiállotta a versenyt; három dologra nézve azonban még az ő emlékező tehetsége se mutatkozott eléggé határtalannak. Egyik az volt, hogy ki, hol és mikor hivta - ha ugyan hivta - a szellemes ember hirében álló Hans Pukkot - Pukk János urnak s a másik, hogy mikor volt a nagy élczelő Hans Pukk egészen zöld fiatal ember, ha ugyan volt valaha ily csodálatos korszaka életének, mely alig »létezett« végig egyébiránt negyvennyolcz esztendőt, a harmadik, hogy volt-e és ha igen, kicsoda, mikor és hol, a ki gróf Andrassy Gyulától kezdve, le egészen a valuta-kabinet bukásáig, Pukk János urat rosszkedvűnek észlelte volna.

Az önérzetes és vagyoniilag jól szituált Wolkonszky Ubal f. ü. m. fogalmazó ur »Wallenstein halála«-ban maga is ugy nyilatkozott, hogy véleménye szerint Hans Pukk az ős forrásokból bugyogó eredeti szellem legkiválóbb letéteményesei közé sorolható és eléggé meg sem becsülhető. Nem, különösen a hivatalban, hol az ily páratlan jókedvvel megáldott férfiut a tisztelt államnak okvetlen részeltetnie kellene abból a bizonyos két-három métermázsa érdemkeresztből, mely évenként felpredálásra kerül. El is keresztelte »kaczagó galamb«-nak a kitünő embert, s pótlólag, igen erőteljes nyomatékkal, még ezt is hozzátette:

- Szerencsésnek érzem magam, kedves Hans, hogy a közpálya rögös ösvényein önnel törhetek a nemes végczél felé.

Ezt a kijelentést ne méltóztassék kicsinyelni. Ugyanaz a kissé illetlenül hosszú Wolkonszky mondta, ki egyike volt mindenkör ama legkimértebb és legkorrektebb tisztviselőknak, kik a közpálya rögös ösvényein állandóan a nemes végczél felé törnek. Fogalmazványai mintaképei a tisztaságnak. Anyai nagynénjéről, a kire mindig büszke volt, most már senki se meri pletykázni, hogy szivének jótékonyága nem ismert határt, mert egy ily rosszul nevelt fecsegőt 1884 augusztus 3-án sajátkezüleg pofozott fel. Finom kabátja, elegáns topánkája, tündöklő czilindere, csodaszép, hegyes Napoleon-szakálla egész legendakör anyagát bőven kiadta volna. Ő volt az, a ki 1887 julius 2-án lesujtó gúnynyal fintorgatta orrát, midőn a méltóságos tanácsos ur egyik hivatalos átiratában hallatlan szórakozottságból arra utasította a mező-hegyesi állami birtokok intézőségét, hogy a másfél éves kancza-borjuktól a fölös létszámot el kell adni. - Ez a Wolkonszky Ubal az, ki csak akkor nevet, ha a nagy élczelő: Hans Pukk csillogtatja szellemi röppentyűit, s nevet lelkéből, hangosan, mondhatni tele szájjal, mintha merész női ujjak játszadoznának csodaszép Napóleonja körül.

A »kaczagó galamb« fényes szellemét azonban talán a vén Podlupka tudná még erélyesebben bizonyítani. Ez a kiszáradt, öreg irnok, az ő hallatlan emlékezőtehetségével, Hans Pukk érdemeinek leghivatottabb szakértője gyanánt tekinthető.

Wolkonszky csak komoly és előkelően száraz, - Podlupka rideg és szomorú, mint egy örökös ködbe borult téli tájék, melyen hóba temetett hullák fölött nagy csapat fekete varju kering. Hans Pukk vadul durranó vicceire azonban mindig félrehuzza színtelen ajaka szélét és megdörzsöli fáradt mosolylyal állát. Ennél teljesebb sikerre a földgömb egyetlen szellemi kitűnősége se tarthat igényt. A ki a zordon Podlupkát mosolyra tudja birni, ezt az elmeszesedett szívű, asszonygyűlölő »két szarvu« öreg embert, ki csinos felesége eltűnése óta még a *Wallenstein halála* kaszír-trónusán uralkodó Kamilla kisasszonyra is csak a legádázabb gyűlölet kifejezésével képes tekinteni, - az nagy tehetség, s épp oly tökéletes sikert nevezhet magáénak, mint a minőt a pillanatnyi sikerek legismertebb hősnője, Mdme Stael is csak tizennyolcz éves korában érhetett el.

*

Wolkonszky Ubal pontban nyolcz órakor jelent meg a Nr. 25-ben, Podlupka néhány perczczel később, a nagy élczelő nyolcz óra tizenöt perczkor. Ezt a tizenöt perczeni különbséget Kamilla kisasszony okozta a *Wallenstein*-ban, a hol Hans Pukk reggelizni, uzsonnázni és három hónap óta ábrándozni szokott.

Kamilla kisasszony fehér volt, tiszta volt, pisze volt és szívesen elcsicssergett trónusa lovagjaival, kik közül valamelyes sikerrel állítólag senki sem dicsekedhetett. A kisasszony határozottan erényes volt és megindító egyszerűséggel tudta elmondani élete történetét, a nélkül, hogy a bánatos események személyeit tévedésből összecserélte volna. Az ő édes mamája is tüdővészben, élete virágjában halt meg, mint a többi kasziros kisasszony édes mamája általában, - az ő édes papája is nyugalmazott őrnagy volt s szintugy tönkrement, mint a többi kasziros-kisasszony édes papája tönkre szokott menni, fatális véletlenségből rendszerint éppen akkor, midőn a gyászba borult árva a nőképző-intézetbe akart átlépni, hogy elnyerje a tanítónői oklevelet. Mindezek daczára azonban megközelíthetetlennek látszott s Hans Pukk urnak is mindössze annyit engedett meg, hogy ajkaival gyöngéden illethesse ujjacskáinak hegyét és így szólhasson:

- Kamilla kisasszony, ha tudná...

Mindez kevés volt, ugyszólván semmi, a nagy élczelőt azonban ez a sovány koszt is felette igaz boldogsággal töltötte el. Bekalandozta gondolatban egész multját. Mikor volt boldog? Husz éves koráig élete az iskola és egy retek-utczai bérház negyedik emeletén levő szűk lakás között oszlott meg, melyben még vízvezeték sem volt. Azután kikerült az egyetemre s négy évig ebédkoszt és némi könyöradomány fejében óriási erőfeszítéseket fejtett ki, hogy a kezére bizott apró tökfilkók agyveleje a tizedes törtek befogadására némileg megpuhuljon. Egy év mulva bekerült a minisztériumba s azóta folyton csak huzott, nem hajtott soha; örökös nyul volt, a vadászszá emelkedés minden reménye nélkül. Az első különös gerjedeést, mely valahol a szíve körül támadt - Kamilla kisasszony pajzán szemei idézték elő. E végtelenül kellemes érzés hatása alatt kollegáit a Nr. 25-ben mesés ostobaságok elmondásával igyekezett meggyőzni tehetségének kiapadhatatlan forrásáról s akkorákat harsogott hozzá, mint egy kövér rizsföldre bukkanó szerencsés viziló.

Wolkonszky egy rakás akta emésztése közben meg is kérdezte szertelen jókedve okát.

- Boldog vagyok, punktum! kiáltotta vidám kacajjal s megesküdtött Pomerániában elhunyt ősei hamvaira, hogy ha a kis Kamillának bár annyi esze lesz, mint egy csíz-madárnak, akkor okvetlen őt fogja választani és nem mást.

Wolkonszky felnézett az aktákról.

- Nincs esze?

- Nagyon erényes a kedves gyermek, nagyon erényes... felelte mentegetve, hévvel.

- Tehát buta, - mi? mondá nyomatékkal Wolkonszky.

Hans Pukk arczáról erre a brutális megjegyzésre még az a sovány vérszin is eltűnt, mely a felhevülés ritka pillanataiban gyöngén kivirult rajta, de beharapta az ajakát s elbujt íróasztalának aktakazlái mögé, hogy ne kelljen felelnie. Wolkonszky haragos arczczal kotorászott a marhalevelek között. Észrevette, hogy a derék Hans szerelmi kalandba készül bonyolódni, s tartott tőle, hogy a szóban forgó Kamilla kisasszony megfosztja őket attól az élvezettől, melyet a »kaczagó galamb« eszeveszett vicceivel a Nr. 25-ben előidézni szokott. Ez az aggodalom újabb nyomatékos megjegyzésre ösztönözte.

- Buta és csapodár, - hogy? kérdezte emelt hangon.

- Nem igaz! rikoltotta bosszankodva Hans Pukk és akkorát csapott tenyerével a papiroskazlakra, hogy egész alakja eltűnt a porfellekben.

Podlupka mosolygott és írásai fölé görnyedt. Valamennyien buták és csapodárok, mormogta elégedetten, - Wolkonszky Ubal bölcsen beszél. Mily alázatos rabszolgája volt például egykor ő is a maga Rozálkájának, mennyire imádta, mily lelkesedéssel költötte reá egész keresményét, hogy majdnem kicsattant a telivér egészségtől az asszony, s hát nem megszökött mégis a szemtelen, egy rézöntővel... Egy közönséges, vörös pofájú, mafla rézöntő-legénnyel, a kinek piaczi kofa az anyja. Kell-e rémületesebb hálátlanság és sülyedés ennél? S mit érdemelt volna poltron viselkedéseért a rendőrség maga is, a melytől kérte? Midőn a ragyavert felügyelő a megszökött hölgy személyleírását tudakolta s ő a bevallás folyamán mellesleg azt is megjegyezte, hogy Rozálka sulya megüti a százötven kilót, az az impertinens ember galádul vigyorgott és ezt kérdezte: »És ön, Podlupka ur, mennyit nyom ön?« »Hetvenöt kilót, uram.« - »Értem, tökéletesen értem...« szisszent ki a ragyásból egy halk nevetés. Ez aztán oly zavarba hozta, hogy alig tudott a sértett méltóság fenséges megvetésével eltávozni. A rendőrség nem kerítette kézre a hütelent, az ő sulya ellenben igen gyorsan elérte a kilenczven kilót, s szívének keserősége is mogorva asszonygyületté izmosodott. Wolkonszky szavai bölcssek, - Hans Pukk nem tudja mit tesz, midőn ugyanabba a vészes alagutba akar bebumlizni, melyben ő nyakát szegte. Vissza kell tehát tartani a szerencsétlent.

Hans Pukk félkettőkor fölkelt az íróasztal mellől, vette kalapját, botját s köszönés nélkül, komolyan eltávozott.

Wolkonszky bámulva nézett össze a vén irnokkal.

- Láta, Podlupka? kérdezte meghökkenve.

- Hm, ugy... morogta vállat vonva az öreg.

- Hát ezt mi lelta?

- Hja, mi?

Wolkonszky Ubalt egészen kihozta előkelő nyugalmából ez a páratlanul ritka esemény. Tünnődve dobolt az asztalon, megsimogatta Napoleonját s lassanként kisütötte, hogy nemsokára mégis csak utoléri a Nr. 25 eddigi derült egét a vihar; az a pisze kasziros kisasszony meg fogja őket fosztani a nagy humoristától, ha idejében ártalmatlanná nem tehetik.

- A mi tisztelt barátunk, Hans, - szólott Wolkonszky, miközben vakító fehérségű kezelőit felgombolta, - ugy látszik, belezavarodott abba a... izé, hogy? Mit gondol? Azt hiszem, szereti azt a leányt.

- Kigyót... igazította ki nyersen az öreg.

- Szereti a leányt, ismételte Wolkonszky elgondolkozva, s oly semmitmondó tekintettel bámult fel a hivatalos szekrények tetejére, mintha ott keresné azt a bizonyos nemes végczélt, mely felé a közpálya rögzös ösvényein előre tört. - Mit gondol, hátha rá lehetne birni Kamillát, hogy utasítsa vissza? Hátha ajánlani lehetne neki valamit?

- Kést... mondá Podlupka s cserben hagyva egy gyönyörű domborodásnak induló nagy Q-t, felemelkedett tintapecsétes íróasztala mellől.

Künn elütötte a kettőt.

Wolkonszky válasz nélkül hagyta a vérszomjas indítványt és erélyesen gondolkozott. Világos mindössze annyi volt, hogy a szegény, tévelygő Pukk Jánost ki kell gyógyítani veszélyes bajából, különben a milyen kitűnő humorista, még azt a kapitális esztelenséget is megcselekszi, hogy nőül veszi a pizét s ezzel a lépéssel szelleme gazdagon bugyogó forrását okvetlenül tönkreteszi. Jókedvnek, vidám kacajnak vége szakad; a tágas miniszteri granárium 25-ik számú hivatal kalitkájából ki fog repülni a »kaczagó galamb«...

Wolkonszky Ubal tehát elhatározta, hogy a cselekvés mezejére lép. A kaczagó galambot meg kell menteni, ki kell gyógyítani, meg kell tartani, mert ezt követeli bizonyos fokig maga az önfentartás ösztöne is. Mert ki az ördög állaná ki pusztulás nélkül ezt az álmos miniszteriumot, ha az az egyetlen ember is tisztességes családapává rogy benne össze, a kinek minden összehasonlítást kizáró hallatlan viccei, ezek a vigan pukkanó számárságok, a hivatal-szellem jótékony felvillanyozásának leghatalmasabb eszközei voltak.

*

Hogy mily fortélyokkal lépett Wolkonszky *Wallenstein halála*-ban a cselekvés mezejére, arra nézve csak igen homályos természetű adalékokkal szolgál az oknyomozó történelem.

Podlupka négy napig semmi feltűnőt sem észlelt. A helyzet makacsul egyforma maradt. Wolkonszky hallgatott, Hans Pukk nemkülönb. A nagy élczelő szemmelátható mohósággal fogyasztotta a hivatalos akta-szalmát, mintha a bensejében dülő nyugtalanságot akarta volna a munka segedelmével elfojtani s négy napig egyetlen egy szójátékot, vérszegény anekdotát és saját gyártmányu »eklatáns röpke eszmét« se pukkantott el. Kegyetlen némaságba merült, s ez az ő ártatlan, vajpuha lelkének természetrajzában a rohamosan közeledő krízis legbiztosabb jele gyanánt tekinthető. Néha-néha mélyen lehorgasztotta fejét; majd óvatosan előrehajolt s lassan, álmodozva, öntudatlanul, a szokás kényszerének hódolva, a megrubrikázott hivatalos aktákon sétáló legyek összefogdosására szentelte idejét egészen délután két óráig. Akkor gyorsan felkészült s valami köszöntésfélét mormogva, fűrgén kiperdült az ajtón.

Wolkonszky utánanézett, beszívta ajaka szélét, s ugyanazzal a nagystilű mosolylyal vont vállat, mint 1887 július 2-án.

A hatodik nap reggelén Pukk János nyolcz óra negyven perczkor lépte át a Nr. 25 küszöbét. Megereszkedett testtel, szomoruan, csüggedt arcczal lépett a ruhafogashoz; levetette kabátját, a nélkül, hogy bársonygallérját tenyerével lesimitotta volna és felakasztotta kalapját, a nélkül, hogy a gyárkérményekből rátévedt korompihéket lefujta volna.

Wolkonszky föl sem pillantott a marhalevelekről; a vén szelindek Podlupka azonban a megilletődés igaz megdöbbenésével meresztette rá a szemeit. Negyven percnyi késés! Negyven egész percnyi késedelem a f. ü. m. 25-ik számú kalitkája trifoliumának történetében! Nem, nem, ez álom... S a keserű öreg erősen pislogatott. Azután megvárta, mig Hans Pukk leül íróasztala mellé, fölkapcsolja jobb karjára a pecsétes tinta-mentőt és ide-oda kutat czeruza, tollnyél, radir-gummi után. Akkor megszólalt halkán, részvétellel:

- Meghalt tán valakije, Pukk ur?

- Mi baja vele?

- Csak ugy...

- Hát ugy! felelte gorombán a »kaczagó galamb«.

Wolkonszky egy, közkivánatra többszörösen jubilált, drámai szende ártatlanságával tekintett rá a saját akta-kazlai mögül.

- Mi lelt, Hans? kérdezte óvatosan.

- Semmi.

- Bajod van?

- Az.

- Talán Kamilla?

- Nyomorult nő... sziszegte Hans Pukk.

- Nohát! mosolygott kéjjel Podlupka.

Wolkonszky nem elégedett meg a mosolylyal. Felállt, megsimogatta csodaszép Napóleont és hangosan kacagni kezdett.

- Hallod-e, Hans, szólt végül, mondd el, hogy történt?

A kitűnő humoristát Wolkonszky kiméretlen kacagása mélyen megbántotta.

- Boldogtalan vagyok, Ubal! kiáltotta sértődve, remegő hangon.

- Jó viccz! felelte Wolkonszky.

- Izé... az... motyogta Podlupka.

- Ne kaczagj! dühöngött felháborodva a szegény ördög és ide-oda hánytá-vetette magát a széken. - Szerettem azt a haszontalan leányt! panasolta elbusult, siránkozó hangon, - azt reméltem, hogy meg fogja érteni vonzalmam becsületességét, - azt hittem, hogy ha nem is valami szép leány, de tisztességes nő, kit csak a családi szerencsétlenség - atyja őrnagy volt - fosztott meg attól a lehetőségtől, hogy a tanítónői oklevelet elnyerhesse, - azt hittem, hogy csak a sors kényszerítette *Wallenstein halála*-ba, - azt hittem... mit hittem? Óh bolond én, óh bolond én... hogy az ily könnyen hívő szamarat a legutolsó asszonyi vipera is szembe meri nevetni -

- Viperák... kaffantott Podlupka, - mind, mind...

- Hát aztán? firtatta Wolkonszky.

- Mit aztán? Megtudtam, hogy becsületes vonzalmammal méltatlan teremtést tiszteltem meg, - folytatta felháborodva a »kaczagó galamb«, - ma reggel konfidens nyíltsággal meg is mondta, hogy hiába nyafogok előtte -

- Nyafogsz?

- Hah! méltatlankodott Podlupka.

- Nyafogok, így mondta... Hogy hiába nyafogok, mert ki nem állhat és alig hiszi, hogy a pofámat valaha megcsókolhassa. Ubal! folytatta nagyot kiáltva, - ez ma reggel történt... most, alig husz percz előtt... éppen abban a pillanatban, midőn meg akartam fogni a kezét, hogy így szóljak hozzá: Kamilla kisasszony, meg akarom önt váltani - legyen a feleségem. A már-már kimondott szó természetesen lefagyott a szájamról, midőn nyafogásomat emlegetni kezdte és

minden reményem összeomlott. Visszamentem a kávéhoz. Megittam. Fizettem. A fizető-pinczér, Károly, jóindulattal van irántam. Vallatni kezdtem.

- Nos, nos? kérdezte gyorsan Wolkonszky s feszülten figyelt.

- A jó Károly azonban csak annyit tud, hogy Kamilláról eddig senki se tudott semmit, néhány nap óta azonban egy cilinderes urral pusmog, a ki három nap óta haza is kíséri szállására.

- De hisz ez természetes!

- Természetes, hogy engem kinevet és azt a másik átkozott majmot... azt a cilinderest -

- Nono! csillapította némi zavarral Wolkonszky.

- Azt mondom... hallod, Ubal... azt mondom, hogy azt a cilinderes majmot meg tudnám ölni!

Wolkonszky érkezettnek látta a döntő pillanatot. A krízis elérte tetőpontját: elő a fordulattal! S kiegyenesedve, összevont szemöldökkel, büszkén rácsapott tenyerével a marhalevelekre és így szólt:

- Az a cilinderes majom én vagyok. Tetszik valami?

- Ubal!

S Hans Pukk rémülten, megsemmisülve, kimeresztett szemekkel bámult az előtte álló elegáns, magas férfiura.

- Ki akartalak gyógyítani egy érzélgős betegségből, - szólt rövid hallgatás után Wolkonszky és ismét elfoglalta helyét az asztal mellett. - Láttam, hogy szörnyü ostobaságot fogsz elkövetni, ha meg nem mentelek. Légy hálás, Hans, ez a te megmentésed már eddig is ötven forintomba került és ez... kidobott pénz... Legyen szabad azonban remélnem, hogy eljárásom bizalmas bevallása s a tényleges helyzet megismerése teljesen kigyógyított abból a vakságból, mely megakadályozott abban, hogy azt a kis pisze boszorkányt, a ki a koronát még a legbőszebb sötétségben sem téveszti össze a forinttal, logice és analitice a maga értéke szerint becsülhesd meg. Nos, Hans? Mit felelsz?

- Köszönöm, igazad van... felelte lesütött tekintettel Hans Pukk és ő is visszaült a hivatalos kazlak mögé. Pár perczig az önök által már jól ismert kinos csend uralkodott a kalitkában.

Wolkonszky lefricskázta mellényéről a szivar-hamut, kissé fölemelkedett és hallgatódzott. A »kaczagó galamb« kazlai mögül gyanus szipogás ütötte meg a fülét.

- Mit csinál? kérdezte a vén irnoktól halkán, inkább a szemeivel.

- Hogy ugy mondjam... bög... felelte nyersen Podlupka s egy pillanatra valami szomorú öröm villant meg fénytelen, öreg szemeiben.

MÁSODIK KÖTET

EGY ORVOS, A KI TANULMÁNYOZ.

Jelentéktelen dolog volt az egész, a vén szolgálonak azonban mégis feltűnt, hogy fiatal urnője sétálni ment a gyermekével, az orvos ur pedig nem kísérte el, mint máskor, hanem őt szólította be. A cseléd látta, hogy urnője nagyon halavány. A mikor pedig bement, akkor azt is megfigyelte, hogy az ur fehér, hideg arczczal sétált a szobában. A hangja is más, az ajkai is nehezebbek. A szeme mozdulatlan, tekintete künn jár valahol az utczán, a hol fák hajladoznak a novemberi szélben s valahonnan egyhangu, koppadt bugással verődik be az ablakon a lóvasuti kocsisok tülkölése.

Azt parancsolta neki az orvos ur, hagyja abba a dolgát s menjen át a Komjászezi házba. - Ha otthon találja az atyámat, mondja meg neki, hogy legyen szives, jőjjön el még ma.

- Egyebet ne mondjak?

- Nem. Csak annyit, hogy itthon vagyok és várom. Mondja különben még azt is, hogy nem mehetek ki hazulról, rosszul érzem magamat, s hogy vele még ma okvetlen beszélnem kell. Siessen, kérem; tizenöt percz alatt megjárhatja, - azzal elfordult és visszament az ablakhoz, hogy az utczát nézze, a melyen nyilván semmit sem lát.

A cseléd nem is kérdezett többet. Kendőt tett a fejére, bezárta a konyha-ajtót, valamit pusmogott a fogai között s elindult a Komjászezi házba. A körutról felnézett a lakás ablakaira. Ott áll-e még vajjon az orvos ur, vagy már elment. Látta, hogy még mindig ott áll, fehéren és mozdulatlanul, mint tiz perczczel ezelőtt és mint egy órával ezelőtt, pontban délután négy órakor, a mikor sétálni ment kicsi fiával az urnő, s olyan fehér volt éppen, mint most az ur.

Ugy lesz az bizonyosan, hogy valami történt a családi fészek bensejében, a minek ő csak a szürke színeit látja s a meghidegedett levegőjét érzi. Okot nem tud. Nem vett észre semmit, pedig ez ma már a negyedik napja, hogy az ur hallgat, s a mikor ölébe veszi öt éves fiacskáját, akkor még szótlanabb és még szomorubb. Csak a szeme hideg világossága enyhül egy tovarebbenő pillanatra, a mig be nem lép a fiatal asszony s könybe borult, kisirt szemekkel, esdekelve kér valamit az orvos urtól, a ki ebben a szempillantásban azonban már megint meg van fagyva.

- Uram irgalmazz nekünk, sóhajtotta fejét csóváltatva a jó asszony.

S oly bus dolgokat szövögetett magának tovább össze-vissza, hogy elérzékenyedett tőlük s a szemeit törölgetve, haladott végig a járdán. A tulsó oldalon fák voltak s egy kis sétány, melyen senki sem járt ebben a fázós novemberi párázatban, csak az ő asszonya. Kezében a fiacskája keze. A gyermek élénk, mint egy eleven borsszem. Folyton mutogat és kérdez. Innen a messzeségből tudja, hogy a villamos kocsira szeretne felülni a csöpp legény inkább, semmint ott tipegjen a mamája oldala mellett, a ki csak néha-néha ad neki rövid, szórakozott választ.

Az öreg Komjászezi otthon volt. Végighallgatta a cselédet, azután fölvette kabátját, előkereste botját, lenn az utczán kocsiba ült s a fia lakására hajtattott. Neki is feltűnt, hogy fia három nap óta nem látogatta meg, holott azelőtt mindennap felnézett hozzá egy pár perczre s este a kaszinóban is együtt voltak.

- Mi bajod, István; beteg vagy?

- Foglaljon helyet atyám, felelte a férfi s elvette az öreg ur botját, kalapját, - nem vagyok beteg.

- Mi történt?

- Semmi különös.

- Semmi? S az öreg ur odaült szembe a doktor fiával a kerevetre. Megsimogatta szép, fehér bajuszát, belenézett nyugodt, tiszta tekintetével a fia szemébe s ismét csak azt kérdezte: semmi? Hol van a feleséged és a kis fiad? Nem látom őket.

- Sétálni mentek.

- Ebben az időben? Tréfálsz?

- Nem tréfa, atyám. Nőm künn sétál valahol s magával vitte a fiamat is. Majd visszajön.

- Ugy-e? Háttha meghül ebben a nedves időben, - mormogta fürkésző tekintettel az öreg ur, - és megbetegszik?

A férfi megvonta csendesen a vállát, leverte szivarjáról a hamut s nyugodtan, hidegen, semmitmondó hangon felelte:

- Sajnálni fogom, ha meghal.

- Az ördögbe is... Ne tarts engem bolonddá, hanem beszélj! Mi történt itt?

- Semmi különös.

- Összevesztél a feleségeddel?

- Nem biz én.

- Hát akkor mi lelt? Tudod, hogy nem szenvedhetem ezt a gunyolódó tónust. Azt akard, hogy itt hagyjalak?

- Nem, atyám, felelte lassu, tagadó mozdulattal az orvos - azt akarom, hogy meghallgasson és ön is azt mondja a szemem közé, a mit én. Azt akarom, hogy ostoba embernek nevezzen. Az voltam! Férfiatlan, lovagiatlan és mindenekfölött számár, számár...

Az öreg ur most már megdöbbenve nézett a fia szeme közé. Megörült ez?... Olyan nyugodtan és annyi öntudatos, sértő czinizmussal ítélte önmaga fölött, mintha nem róla, hanem egy másik, talpig silány emberről volna szó.

- Bolondságokat mondasz; nem azért jöttem ide, hogy ilyeneket halljak. Mondd el röviden, hogy mi bajod, aztán itt hagylak. Igazítsd el magad. Tudom, hogy ismét háboruban állasz a feleségeddel, ez a bajod... Igen, vagy nem?

- Nem találta el.

- Hanem?

- Mondtam már, hogy semmi sem történt, felelte nyugodt mosolylyal a férfi, - annyi az egész, hogy a feleségem hitvány asszony...

Az öreg ur arcát elfutotta a vér. Felállt a kerevetről s szigorú, kilobbanó hangon kiáltotta:

- István, örült vagy! Ilyen bolondot mondani nekem... a hitvesedről... Hazudsz...

- Nem hazudtam még soha.

- Most hazudsz! Ne szólj! - s az öreg ur önkénytelenül ismételte: hazudsz, hazudsz...

A doktor megvárta, míg lecsendesedik valamennyire az édes apja és ismét visszaül a helyére, hogy meghallgassa azt, a mit mondani fog. S csend lett a szobában megint. Nem mozdult semmi. Az ablakot megrázta néha a szél s a fa égett pattogva a kemenczében, a mint megcsapta a kéményen bevágódó széláramlat. Komjatszegi visszaült a helyére, ölébe nyugasztotta a kezeit és hallgatta a fiát, a kinek hidegen és szenvedély nélkül váltak le ajkairól a szavak, de mintha nehezen és tompán koppantak volna, mint a kövek.

*

- Nem történt semmi, atyám, csak ostoba voltam...

A doktor vállat vont, új szivarra gyújtott s azután csendes, mesemondó hangon beszélt tovább ugyanazzal a szintelen mosolylyal, mint azelőtt.

- Nőm szeretett engem. Nem kételkedtem benne soha s tudom, hogy most is szeret; ez az, a mitől borzadok s a mi kétségbeejtene, ha nem tudnám magamnak megmagyarázni, hogy az a vonás, mely ennek az én haszontalan tragédiámnak az előidézője volt - közös vonása minden nőnek, - mert minden nő előtt több pikantériával és nagyobb érdekességgel bír egy idegen férfi, mint az, a ki ismerős, a ki megszokott, a ki pongyolában is mutatkozik: - a férj. Bocsánat, atyám, ez nem azt jelenti, hogy ebből az általános vonásból mindig tragédia és szerencsétlenség fejlődik ki. Ez csak azt jelenti, hogy az az ember, a ki tudja, hogy neje szép és alapszavában véve becsületes is, de gyengébb annál, semhogy azonnal ítélni tudjon, és mégis kísérletet csinál, hogy erről a gyengeségről meggyőződjék, - éppen oly számár, mint én.

Az öreg ur nem értette, hogy miről van szó.

- Az ördög és lelkem gonoszabbik fele sugta nekem, - folytatta a doktor, hogy feleségemet próbára tegyem. Borzasztó vágyat éreztem egy megmarkolható tény után, a mely foltot ejtsen reám is, ő reá is, ha teljesedésbe találna menni. Éreztem szeme ragyogásában az őszinte női szenvedély lángját, tudtam, hogy az enyém, hogy szeret, anyja a gyermekemnek és mégis az járt a fejemben, hogy ha egy csinosabb, gazdagabb és kellemesebb ember közeledik hozzá, a ki szép szavakkal és hízog édességekkel halmozza el, hát akkor hazudni kezd elébb, azután kijátsza figyelmemet és végül megcsal. Kérem, ne ítéljen el érte. Tudtam akkor is, hogy a mit gondolok, az gyalázatos dolog, - de nem tehettem másként. A gyanu belém ásta magát, elkergettem, kivertem az agyamból, visszajött megint és olyan rettenetes méreggel ömlesztette el a lelkemet, hogy becsületes szándékom, lovagiasságom, gyöngédségem, minden, minden oda veszett és elrothadt, elpusztult nyomtalanul...

Tennem kellett valamit, de miként? Nem szabad sejtenie, hogy próbára akarom tenni. S ezzel a gondolattal az agyamban simogattam fejét, csókoltam az ajakát és nevettem, hizelegtem, tréfálkoztam. Három nappal ezelőtt, - óh! ezt az átkozott dátumot tüzes vassal se perzseli ki lelkem mélységéből az idő... Korán reggel eszembe jutott, hogy egy alkalommal a színházban valami Fränckl Oszkár nevű katonatiszt bámulta makacs kitartással egész estén keresztül a nőmet. Magam biztattam tréfásan akkor, hogy ajándékozza meg egy nyájas pillantással szegényt, hiszen eleped a szeme s az ilyen tüntető hódolat némi jutalmat érdemel a nő részéről, a ki egy csinosan kifent gavallért ennyire elragadott. Elhatároztam tehát, hogy hitvány tervemhez ennek az embernek a nevét fogom felhasználni. Megtettem.

- Rosszul tetted, mormogta haraggal az öreg ur.

- Tudom. Tudtam akkor is, de meg kellett tennem. Szörnyű hatalom kényszerített reá! Vergődtem, meg akart pattanni a fejem, gazembernek tartottam magamat és mégis megtettem!... Levelet irtam annak a tisztnek a nevében a feleségemnek. Szerelmes levél volt, elváltoztatott irással, esküdzéssel... Minta-levél! Azt irtam a végére, hogy délben egy órakor lenn lesz imádója a körut fás oldalán, tegye boldoggá, jöjjön arrafelé sétálni a kitüzött időben és engedje meg, hogy bemutassa magát. S aláírtam finom vonásokkal a szegény ártatlan katonatiszt nevét: Fränckl Oszkár. Dél előtt tíz órakor megszólítottam egy hordárt az utcán s a nőm nevére címzett levelet elküldöttem. Azután megkerültem a szomszéd utcát. Gondoltam valamit. Nem emlékszem egyébre, csak arra, hogy minden izem reszketett, a mikor félóra múlva végre hazajöttem. Hitvesem mosolyogva fogadott és megcsókolt. *Tudtam*, hogy már elolvasta a levelet, a melyben találkat kér tőle egy idegen férfi... De nem szólt s a levelet nem mutatta meg... Mosolygott és beszélt hozzám, mint tegnap... Atyám! Én nem ütöttem arcuzul; bejöttem

ide, ebbe a szobába, leültem erre a székre, a melyen most ülök és hangosan dudoltam, hogy jókedvemet hallja és ne gyanakodjon reám - -

Déli tizenkét órakor elmentem hazulról. Hívtam őt is. Azt felelte, hogy nem jön, nagyon fáradt; ki se mozdul a szobából. Azután megcsókolt és lelkemre kötötte, hogy két órára okvetlen jöjjen haza. Megigérttem. Mit éreztem én akkor, ur Isten... mit éreztem! Mentem előre, mint egy elpusztult, beteg ember, a ki vészes nyavalyának a terhét czipeli mellén és bizonyosan tudja, hogy nemsokára el kell pusztulnia. Pedig nincsen semmi ebben a dologban; ez a tudás akkor is ott járt az agyamban, a mikor lesbe álltam a körut tulsó oldalán és vártam a feleségemet.

- Hiába vártál...

- Nem; pontban egy órakor megjelent a feleségem; mondta a doktor.

S nyugodt maradt és csendes, mint egy fehér halott. A homlokára verődött ki mindössze egy kevés haszontalan nedvesség s a szeme lett egy cseppet homályosabb.

- Szürke esőköpeny volt rajta, fekete prémsipka és fekete fátyol. Máskor fehérret használt. Eszembe jutott azonban, hogy pár nap előtt valami apró pattanást kapott az ajaka szélére. Azért tett fekete fátyolt. Nem akarja, hogy az az ember lássa... Most pedig nem untatom tovább, édes atyám, - folytatta az orvos és felállt, - azt akarom csak még mondani, hogy a mint ott ment a nőm a járdán és körülnézett néha nyugtalanul, - én elhagytam a helyemet és hazajöttem kerülő uton ide a lakásunkra. Itt aztán volt egy kis komédia. Egy negyedóra mulva hazajött a feleségem, s olyan rémült tekintettel bámult reám, a mikor megpillantott, mintha halálát érezte volna. Nevetséges. Udvarias voltam. »Jó napot, édesem, nem sikerült a rendez-vous«... Elsikoltotta magát, azután sirt, azután hazudott... Meggyülöltem, meggyülöltem, - ennyi az egész, édes atyám, nem történt sem több, sem kevesebb.

- Védte magát... rebegette az öreg ur.

- Igen. Azzal, hogy *engem* féltett. Nem akarta megmutatni a levelet, mert azt hitte, hogy arczul fogom ütni azt az embert. Elhatározta tehát, hogy elmegy ő és megmondja neki, hogy takarodjon, ne írjon neki többet. Hozzátette azt is, hogy szeret engem. Beismerte, hogy nem gondolkozott, a mikor elment, de féltett... Meghalna, ha keresztüllött melletl hoznának haza. Egy egész litánia volt ez a gyengeségből s egy egész sereg megdöbbsntő fotografia a nőről, kit vonz az ismeretlen után való ingere s a vére kíváncsisága unszol...

Tudtam, hogy alapjában véve nem bünös, - csak gyenge. Tudom, hogy akkor is szeretett, a mikor megjelent a találkán, - most is szeret. Nem tagadtam akkor sem, nem tagadom most sem. Lehet az is, hogy féltett. Valószínűbb azonban, hogy így gondolkozott: elmegyek és megnézem, hogy ott van-e valjon az a majom és miképpen néz ki. Egy kis női hunczutság, semmi egyéb. Ő ezt természetesen nem ismeri be; megmarad a mellett, hogy visszatiltani ment azt az embert, a ki azzal a levéllel megsértette.

Az öreg ur félbeszakította s heves mozdulattal nyult a kalapja és botja után.

- Lári-fári! mondotta haraggal, - nőd nem bünös. Ostobaság az egész. Jobb lesz, ha kibékülsz vele. Csak nem képzeled, hogy egy olyan emberért, mint az a tiszt, megcsaljon téged...

- Azt nem. De, ha egy fiatalabb, csinosabb, kellemesebb férfi unszolja majd, mint én, - talán egy hét, egy hónap, egy esztendő mulva... akkor?... Bizhatok-e én egy olyan hitvesben, a ki egyszer már hazudott? Feleljen, atyám! Azt fogom cselekedni, a mit ön tanácsol.

- Hagyjatok nekem békét... mormogta fejét rázva, habozó, ideges hangon az öreg ur és mutatta, hogy megy. Nem adhat választ. A felfogás sokféle. Igazítsátok el ti a bajotokat. Ő csak annyit mondhat, hogy az az ember, a ki nem bocsát meg egy ilyen jelentéktelen hibát a hitvesének, rossz ember.

- Ostoba voltál, a mikor azt a hamisított levelet irtad. Isten veled.

- Az voltam, atyám, - felelte hideg mosolylyal a doktor; Isten önnel!

*

S nem is történt itt semmi különös, csak a családi fészekből repült ki mindörökre egy fehér galamb. Szubtilis, finom veszteség; talán meg sem lehetne érezni, ha felejtene tudna az ember...

Egy óra múlva hazajött gyermekével az asszony, köszöntötte férjét, beszélgettek egy ideig, - azután szobájába vonult vissza a nő, pongyolával cserélte fel az utcai ruhát, elővette a kézi munkáját s odaült szomorú, sápadt arczával az ablak mellé. Csendesen dolgozgatott. S egyszer csak megjelent kisirt szemeiben egy csepp... azután megint egy... Sir megint, hogy így egyedül van és még sokszor fog sirni.

Túlhan a másik szobában fiacskájával játszik a férj. Simogatja fejét, lovagoltatja térdén; papírhajókat és furcsa sárkányokat vág neki a nagy ollóval.

S ez így megy estig.

Este aztán kezét csókol nevének a férfi és elmegy nyugodt arczzal, kétségbeesve, hogy szereti a nejét és ezután is szeretni fogja.

Az asszony szemeiből kiszáradt lassankint a könny, csak a feje nehéz még s a gondolatai utálatosak... Valami lobog benne a megtorlásról, a mi nagyon fájjon ennek az embernek. Valami nagy feketeséget lát maga előtt, a hová jó volna beugrani. Talán holnap, vagy holnapután... Ez most már nem tőle függ.

ARGYELÁN ŐRÜLTSEGE.

Néhány hónapra a háboru után barátságos uzsonnára való meghívót kaptam dr. Joannovicstól, a sarajevói kórház igazgatójától, a kit az elfoglalt tartomány fővárosába szolgálati uton rendelték be. Régi ismerősöm meghívásának természetesen siettem eleget tenni.

Minden érdekelt, a mit abban a hegyes, erdős, gyönyörű tájakkal bővelkedő országban láttam, mely fölött, századokon keresztül az izlam uralkodott. A kulturától majdnem légmentesen elzárt nép kétségbeesett, szívós önvédelmi harcát az izlam uralmából teljes lehetetlenség volna kimagyarázni, ha figyelembe nem vennők azt a mély faji különbséget, mely a bosnyákokat a vele együtt élő mozlimtól, a százados érintkezés dacára is, mindig elválasztotta s melyet az egyéni szabadság elvesztésének félelme a háboru első hírére azonnal a legnagyobb szenvedélyességgel váltott ki. A személyes szabadságot felette tág határok közé magyarázó török faj életrealitása éppen ezen jelentős különbség miatt nem versenyezhet e maroknyi nép életrealitásával s nem lehet abban kétség, hogy a későbbi történelmi kiválás századai-ban, midőn az izlam már csak mint egy kiválóan érdekes, ám lényegében, tanaiban, filozófiájában merőben érthetetlen valláshistóriai relikvia fogja lekötni az akadémiák tudósait, a »fekete hegyek« szomszédságában élő bosnyák még mindig helyet fog magának szorítani a népek családjában. Parányi hely lesz talán az egész, de lesz.

Dr. Joannovics lakása a kórház tágas kertjében emelt villaszerű épületben volt. Ennek a verandáján gyűlt össze az uzsonnázó társaság.

Megjelenésemkor már együtt voltak. A doktor karon fogott, bemutatott vendégeinek, köztük egy francia fregatt-orvosnak, Grimaux urnak és egy vidám asszonykának, a bécsi származású Stopper őrnagy fiatal feleségének, a ki sebesült férje ápolására érkezett Sarajevóba s valóságos meleg napsugár gyanánt becézte életre »szegény kis mókuskáját«, a bikamellű, izmos katonatisztet. Kezet szorítottam az őrnagygyal. Mosolygott, és szorosan bevattázott lábára mutatott.

- Négy hónapig hevertem vele, - mondotta érdes, mély hangján. A doktor ugyan biztat, hogy nem leszek sánta, de én úgy érzem...

- Ön úgy érzi, - vágott szavába az orvos, - hogy a gipsz és a lekötés nem kellemes: egyebet nem érezhet. Ahhoz a lábhoz egyébiránt még néhány hétig semmi köze. Az még az enyém. Legyen tehát szives és ne foglalkozzon oly dologgal, a mi az én tulajdonom. Teringettét, kedves barátom, legyen hálás, hogy sikerült megnősülnie, mert ha agglegény lett volna, hitemre! már ott Maglájnál birtokba vettem volna az ön lábát.

Az őrnagyné vidám szörnyűködéssel hagyta abba a thea kiosztását.

- Orvos ur, orvos ur, az istenért! Ön képes lett volna szerencsétlenné tenni a férjemet!

- Azt nem, asszonyom, - tiltakozott tréfás komolysággal a doktor, - ha azonban nem tudom, hogy ehhez az összelőtt lábhoz kegyednek is jogai vannak, minden bizonynyal levágtam volna. Mennydörgettét, asszonyom! az nem volt tréfa. Az őrnagy urat csak este nyolcz óra körül egy árokban -

- Egy pocsolyában, igazította ki nevetve az őrnagy.

- Majdnem a pocsolyában találták meg s akkor már egészen oda volt. Borzasztóan nyögött, fogait csikorgatta; tészta tapintatu, puha ágyék, véres izom-czafatok, merev tekintet...

- Vilmos, Vilmos, szegény barátom! röppent férjéhez a kis bécsi asszony s mindnyájunk szemeláttára megcsókolta. Azután elpirulva, zavartan tekintett körül. - Bocsánat, uraim...

- Semmi bocsánat! kiáltotta harsányan, nyers szókimondással a doktor; örüljön, hogy őt csókolhatja meg és nem a keresztfáját. Hogy? Az ördögbe, asszonyom, esküszöm önnek, hogy a halál rossz viczeit éppen nem könnyű dolog kikerülni! A manó tudja, hol kalandozna most a mi derék őrnagyunk lelke, ha Argyelán, ez a szerencsétlen martir reá nem akad a pocsolója szélén és meg nem jelenti nekem a fölfedezést.

A kórház felől, melynek tömör, barna falait a bucsuzó napfény vörhenyes őszi sugarai világították meg, e pillanatban kétségbeesett üvöltés hangzott. Hosszan elnyújtott, el-elfulladó, szilaj üvöltés a kórház földszinti helyiségei felől, melynek ablakait erős vasrács zárta el a külvilágtól. Az őrnagyné összerezzen »Szegény fiu« - rebegte szájalommal.

Grimaux ur élénk figyelemmel fordította tekintetét a kórház felé.

- Ez az az Argyelán? kérdezte érdeklődve.

- Ez, válaszolta sajnálkozó hangon a doktor. Szolgám, Rupil Argyelán, huszonkét éves, a gazdag Rupil Sevastije egyetlen fia... Hallgassák csak!

- Óh, a szegény, a szegény, - sóhajtotta elrészgyenedve a bécsi asszony, - mennyi hálával tartozunk neki; mennyire szeretnék rajta segíteni...

Az üvöltés időnként orditássá fokozódott. Az Argyelánnak nevezett szerencsétlen mintha tátott torokkal bőgött volna. »Jaj, jaj, bitang apám, jaj, jaj!«... S több más hasonló, ki-kitörő, átható szitok és piszkos szó hangzott a hirtelen támadt csendben, melyet e szörnyű üvöltözés percei alatt a társaság egy tagja sem próbált megbontani.

Grimaux ur fölkérésére Joannovics doktor a következő felvilágosítással szolgált:

- Argyelán apjával, a gazdag Rupil Sevastijeval akkor ismerkedtem meg, midőn a tartomány belsejében utazgatva, véletlenül éppen az ő Pliva tómenti falujában kerestem éjjeli szállást s fuvarosom tanácsára egyenesen házához hajtottam. Háza, az itteni viszonyokhoz képest valószínű palotának volt mondható. Kertjei, földjei, barmai miatt méltán kapta neve mellé a »gazdag« jelzőt. Előadtam neki óhaját. Szívesen és azonnal beleegyezett; használjam házát, a meddig tetszik; nem bánja, ha hetekig vendége leszek. Meglehetősen ismervén a nép tartózkodó s még a legegyszerűbb érintkezésben is jellegzetesen gyanakvó természetét, a szálas öreg ember gyors beleegyezése azonnal feltűnt ugyan, okát egyelőre azonban nem kutattam. Örültem, hogy hosszú, fárasztó utamat egy pompás kerevet párnáin végre kedvemre kipihenhetem.

Rupil a házat, szolgálói társaságában, a kiknek feltűnő lomposágát szintén észre kellett vennem, egyetlen fiával, Argyelánnal lakta. A fiu sápadt, gyöngye testalkatu, karcsu legényke volt. Ő vezetett be a házba s jelölte ki a szobát is, melyet addig használhatok, a meddig kedvem tartja. Rokonszenves, szenvedő vonásai nagyfoku melancholia jelenlétét mutatták, még pedig határozottan beteges jelleggel, a mi ennél a népnél a legritkábban előforduló jelenségek sorából való. Nem lennék orvos, ha e specifikus »eset« nem érdekelt volna. Kérdezősködni kezdtem. A fiatal ember szerényen, halk hangon, maga elé nézve, lehajtott fejjel felelgetett. Nagyon jól láttam, hogy vallatásnak is beillő kíváncsiságom terhére van. Használtam azonban hivatásom brutális előjogait s a kérdezősködéssel nem hagytam fel. Körülbelül egy negyedórai vallatás után, mely alatt megfoghatatlan rokonszeny kerített hatalmába e szemmel láthatólag súlyos beteg ifju iránt, a kit azelőtt soha sem láttam, értésére adtam, hogy orvos vagyok. Erre a kijelentésre valósággal megdöbbsent. Nyilván tudta már, hogy az orvos és a halál egy szerre említendők.

- Mit akarsz velem, uram? kérdezte hátrálva, mélyen megzavarodott arcczal.

- Nem bántalak, Argyelán, - igyekeztem megnyugtatni a félelmében egészen nekifehéredett fiút s intettem, hogy jöjjön közelebb. - Meg akarom azonban köszönni, hogy apád házába fogadott...

- Ingyen van, uram.

- Annál inkább, fiam, annál inkább! Fogadd meg tehát tanácsomat és ne igyál többet, mert beteg vagy.

- Nem vagyok, uram, - mormogta nedves tekintettel, fejét rázva.

- Elhiszem, Argyelán, de azért ne igyál többet.

- Egészséges vagyok...

- Látom.

- Nem voltam beteg... folytatta most már ijedt, bizonytalan hangon s gyorsan a kilincs után nyult.

- Ha megbetegszel, keress fel és én szívesen segítek rajtad. Szívesen és ingyen, miképpen apád is ingyen fogadott házának fedele alá. Légy hosszú életű, Argyelán!

- Légy hosszú életű, uram! felelte habozva, félelemmel az ifju s oly gyorsan tűnt el, mintha máris egy csomó rémet zuditottam volna reá, hogy kiszivják vézna testének ütereiből a vért. - Mai napig sincsen fogalmam róla, hogy miért éreztem oly eminens rokonszenvet eziránt a fiatal ember iránt. A kölcsönös szimpathiák fogamzása és kifejlődése, sajnos, épp oly kifürkészhetetlen titka a természetnek, mint minden, a mi a testi élet megnyilatkozásának határán kívül esik. Bizonyos csak annyi, hogy Argyelán iránt ellenállhatatlan rokonszenvet éreztem, és bizonyos az is, hogy midőn megérkezésem után ugy körülbelül egy óra mulva leszállt az este s a hold pompájának egész keleti szépségében lassu méltósággal szállt mindig feljebb a hegyormokkal, erdőkkel és merészen kiemelkedő sziklatarajokkal megtépett látóhatár fölé, - néhány hangos szó és egy ingerkedő női kacaj tökéletesen elegendő volt, hogy figyelmemet a legnagyobb mértékben fölébreszse és állandóan ébren is tartsa. Hallgatódzni kezdtem, majd óvatosan, nehogy léptem zaja eláruljon, tapogatódzva baktattam a sötétben egy szük, tornácszerű helyiségen keresztül a »star« szobáig. Így hívják erre felé a ház legtagasabb, kerevetekkel, szőnyegekkel diszitett főhelyét, melyben a család férfi-tagjai szoktak összegyülni, s melyből, hasonlóan a török selamlikhoz, a nők ki vannak zárva.

A szobában, melyet, legnagyobb bámulatomra, nem olaj-mécses, hanem egy igen diszes petroleumlámpa világított meg, hárman voltak: az öreg Rupil, Argyelán és egy nem tulságosan szép, de erősen fejlett, vörhenyes haju, dévaj, élénk szemű fiatal leány. Ez volt, mint másnap megtudtam, Argyelán menyasszonya. - Egy nő a »star«-ban, gondoltam újabb csodálkozással s érthető kíváncsisággal néztem a törpe sarokablakon keresztül a szemeim elé táruló látványt, mely eleinte csak bizarr volt, később azonban a lehető legundorítóbbá vált. Az öreg Rupil, a kiből az alkoholistát már akkor fölismertem, midőn házát minden ellentállás nélkül bocsátotta rendelkezésemre, a szőnyegen ült, halkan dudorászott és ivott. Nem mézes bort, hanem pálinkát. Argyelán a leggyöngédebb szeretettel simogatta, ölelgette apját, a ki fiának kedveskedéseit hasonló módon viszonzta. A leány tenyerére támasztott fejjel hevert mellettük a földön, időnkint hangosan fölnevetett s szertelen jó kedvében balkezével nagyokat csapott a czombjaira. Társalgásukból alig értettem valamit. Az öreg ivásra unszolta fiát.

- Igyál, én szerelmes sólymom; szívd ereidbe a tüzet, hogy kedve legyen te benned az asszonyoknak.

- Izleld meg, Argyelán, poharamat! kiáltotta éles, kellemetlen hangon a leány és megcsipkedte a fiu arczát, a kin erre a szemtelen érintésre egyszerre kiütött a láng. Csillogó szemmel kapta kezeibe a poharat s hirtelen, sietve, egész testében reszketve itta ki egy hajtásra az egészet, oly állati mohósággal, hogy a pálinka egy része szájszögletei mellett folyt le a szőnyegekre.

Rufil szeretettel nézte, s örömeiben a könyeit törülgette.

- Teheted, Argyelán, teheted, - biztatta, fejével integetve, - mindenem tied leszen, pénzemből, marháimból, földemből telni fog.

- Óh, apám! áradozott a mámor ellágyult öntudatlanságában az ifju. Megcsókolta apjának száraz, barna kezét, azután énekelni kezdett, a pohár után nyult, de még mielőtt elérhette volna, szédülve rogyott a leány lábai elé, a ki finom papucskáival tolta odább.

- Nem látsz, Argyelán, szerelmem? - kérdezte föléje hajolva s csókot nyomott a fiu elfehéredett, remegő ajkaira.

- Látlak, látlak... motyogta tompa, hörgő erőlködéssel a szerencsétlen, a nélkül, hogy megmozdult volna.

A leány elnevette magát, azután durczásan vállat vont s félig gúnyos, félig szemrehányó hangon csapta Rufil szeme közé a vádat:

- Nádszál a fiad, atyám; nézd, alszik.

- Fölébred.

- Ennek legyen asszonya?

- Mondám.

- Apám, anyám, testvérem a temetőben, - nádszálhoz támaszszam testemet? A te gyenge fiadhoz, atyám?

- Fiam erős lesz, mint a bérczek fenyője.

- S addig várjak?

Rufil csendesen, bambán mosolygott. Fakó arcza egy pillanatra mintha megvilágosodott volna. Többé nem szólt egy szót sem, csak kinyújtotta kezét, magához huzta az ittasságával küzdő, kivörösödött arczu leányt s egy keselyű vérszomjával marta meg száját egy csókkal. - A harag és utálat tusájában, mely abban a perczen roppant erővel korbácsolta idegeimet, végre is az okosság győzött. Hatalmas kedvem támadt ugyan, hogy belépjek a szobába s néhány protestáns ökölcsapással tanítsam a nyugoti erkölcs tiszteletére a vén gazembert, feslett kegyencznőjével együtt, - de hát elvégre, igyekeztem felháborodásomon erőt venni, mi közöm nekem az egészhez? Elég szép volt ettől a gazembertől, hogy szállást adott.

Várjunk csak, füztem tovább, szobámba térve, ingerült gondolataimat; hátha talán nem is akkora »gazember« ez a fakó bosnyák, mint a milyennek látszik? Hátha azt a leányt, a kit talán éppen egészséges testalkatáért szemelt ki fiának élettársul, minden áron meg akarja tartani, s ez akarata elérésében semmitől sem riad vissza? A keleti morál és a keresztény erkölcsi felfogás között megmérhetetlen mélységek vannak. E nagy mélységek áthidalását senki se bizta rám, s ha ingerültségemnek szabad utat engedve, esetleg meg is próbáltam volna a lehetetlent, egészen bizonyos, hogy esztelenségemnek főbenjáró uzsorakamatokkal kellett volna megfizetnem az árát.

Bölcsen lemondtam tehát róla, hogy a nyugati és keleti erkölcsök között a kiegyenlítő pontokat fölfedezzem. A »star«-ban látott ocsmány jelenet azonban mégis annyira erőt vett rajtam, hogy másnap látni se kívántam Rufilt. Gyorsan előrendeltem kocsimat, bucsut

intettem az udvaron lézengő Argyelánnak, s a szomszédos Grada nevű faluba hajtattam, hol az ott állomásozó zászlóalj táborig kórházában szintén dolgom akadt.

- Mintegy két hét múlva, folytatta elbeszélését a doktor, zimankós, csunya, esős időben, egyszer csak azt jelentik nekem, hogy egy fiu keres.

Argyelán volt.

Megparancsoltam a mellém kirendelt káplárnak, hogy bocsássa be és legyen rá gondja, hogy senki ne háborgasson. Még mindig érdekelt ez a boldogtalan fiu, akinek gyors romlását a legbiztosabb pontossággal előre megjósoltam.

- Isten hozott, fiam, mi hír otthon? - kérdeztem tőle, midőn belépett és kezem után nyult, hogy megcsókolja.

- Apám meghalt, felelte könnyes tekintettel.

- Ilyen hirtelen?

- Igen, uram; öt nap előtt halva találtuk a mezőn. Halála előtt nagyon félt. Sok patkányt és bogarat látott, s ezek mind őt ették. Panaszkodott, segítségért kiáltott, de mi semmit sem láttunk. Akkor kifutott a mezőre, összeharapta kinjában a karjait, aztán belehasított egy késsel a torkába. Mire megtaláltuk, már hideg volt.

S a fiu elkezdett sirni. Hangtalan, megcsukló sirása, érzékenysége, reszkető szája, kitágult pupillái szomorú diagnózisát mutatták a lappangó tébolynak, mely a mértéktelen pálinkaivástól nyilván alkohol-deliriumba esett apát már elpusztította. Még egyszer ismétlem, nem tudom, hogy miért rokonszenveztem annyira ezzel az ifjuval és miért akartam rettenetes végétől sokáig, a legmakacsabb szívóssággal, orvosi tapasztalatom és brutalitásom egész fegyverzetével megmenteni. Szerettem volna, ha megmarad. Épp ily megmagyarázhatatlan jelenség az is, hogy egy anya, látszólag minden ok nélkül, jobban szereti egyik gyermekét, mint a másikat. Körülbelül ilyenforma különös előszeretet volt az, mely engem ehhez a boldogtalanhoz fűzött, a ki azért keresett föl, hogy fogadjam szolgálatomba, mert se otthon, se a faluban nem maradhat.

- Miért?

- Félek... mormogta összerázkódva. Egy darabig nem lehet hazamennem...

- Elvetted menyasszonyodat?

- Igen, uram.

- Otthon hagytad?

- Otthon. Majd hazamegyek egyszer...

Megengedtem, hogy lakásomon maradjon, s ez láthatólag boldoggá tette. Az első nap ki sem mozdult a szobából. Másnap azonban már korán reggel eltűnt s csak estefelé került vissza. Átázva, falfehér arccal, dideregve huzódott a kályha mellé. Kérdezősködésekre nem adott választ. Később maga állt elé velem, hogy otthon járt.

- Azért mentem haza, - sziszegte dühösen, ökölbe szorított kézzel, - hogy leköpjem apámnak sírját...

- Argyelán, megőrültél! - kiáltottam reá szigorúan. (Bizonyosan megtudta, hogy ki volt apjának a szeretője.)

- Józan vagyok, uram! - felelte még lángolóbb dühvel és verni kezdte öklével a térdét. - Apám rosszat tett velem... apám rosszat tett velem...

- Bántottad a feleségedet?

- Nem ő tett velem rosszat, hanem az apám. Az apám, uram, az apám! Feleségem *szolgált* leánykorában apámnak. Övé volt, a mig leány volt, - jobb, mintha másé lett volna, mielőtt hozzám került. De nem ő rontott meg az itallal, hanem az apám! Miatta nem maradhatok otthon, ő az oka, hogy néha már én is látom a patkányokat és megbolondulok pálinka nélkül. Ki fogom kaparni testét a földből és azt is le fogom... le fogom köpni...

A fiu nyögött és zokogva zsugorodott össze a kályha mellé. Sokkal több intelligenciát árult el, semhogy még fokozottabb erélylyel ne igyekeztem volna szörnyü betegségét valami utonmódon leküzdeni. Pálinkát természetesen többé nem kapott. A felesége kicsapongásáról adott mesésen keleti izü magyarázatot lassankint elfelejtettem, apja iránt megnyilatkozó határtalan dühe azonban még most is élénken foglalkoztatja emlékezetemet. Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy képes lett volna kiásni a földből a hullát és durván meggyalázni azt, a kihez, mig élt, a leggyöngédebb szeretettel ragaszkodott. Szemem láttára csókolgatták egymást és ime most?

Állapota néhány hét alatt örvendetesen javult. Rémképei eltűntek, kedélye nyugodtabb, tekintete tisztább lett. Mindig a sarkamban volt. Nem mert egyedül maradni, mert tudta - kemény hangon ígértem meg neki, - hogy akkor rögtön elkergetem. Hűségesen, alázattal szolgált. Ennek az ebhűségnek köszönheti, kedves őrnagyom, hogy még életben van. Maglajnál ő találta meg önt a pocsolya szélén.

- Óh, istenem, a szegény fiu, - sóhajtotta megint a kis bécsi asszony.

Joannovics doktor maga is alig tudta elzékenyedését egy nyers kaczajjal elpalástolni.

- S egyszer mégis csak megszökött tőlem a semmirekellő! Eltűnt, elveszett egy szép reggelen; hiába vártam reá. Mennydörgettét, az ember elvégre még a kedvencz kutyáját is keresteti... Lesürgönyöztem tehát én is Plevljébe, hogy nyomozzák ki és ha megtalálják, hozzák vissza. Pár nap mulva megkaptam a választ, hogy az őrjárat éppen akkor talált reá, midőn egy kapával a vállán a temető felé tántorgott. Meg akarta magát boszulni az apján és holtrészeg volt. Összekötözve hozták fel ide a kórházba, a hol még aznap kitört rajta a téboly, s azóta, fájdalom, a legcsekélyebb javulás sem mutatkozik.

Az őrnagyné félénken nézegetett a kórház hatalmas, szürke épületére, a honnan időnkint még mindig hallható volt Argyelán orditozása.

- Hátha mégis csak a neje miatt vesztette el eszét, - jegyezte meg kérdező hangon, de meggyőződéssel a hölgy.

A doktor fejét rázta.

- Nem, asszonyom, - felelte rövid hallgatás után s ez idő alatt hasztalan kereste a megfelelő helyes kifejezést, - a hitves itt, az *apával* szemben, egy pillanatig sem jöhet tekintetbe. Szeretném ezt egészen világosan megmagyarázni, de, sajnos, én is csak látom, hogy így van, a nélkül, hogy meg birnám érteni: miért? Meggyőződtem róla, hogy ha még oly jól véljük is ismerni sajátságos morális életével e népet, mégis mindent csak a mi homályosan fogó nyugoti szemünkkel vehetünk észre, ez pedig Keleten nagyon kevés.

A bécsi asszonykát természetesen nem lehetett más meggyőződésre birni s mi szivesen csatlakoztunk hozzá, mert *ez* a magyarázat nekünk legalább érthető és eléggé banális volt.

A KUTYÁS DOKTOR.

Igy hívta mifelénk dr. Bencze János urat az egész utca. Haragudott-e érte, nem-e, arról nem tudott senki. Midőn kora reggeli sétája után kissé előrehajló, lomha, nagy alakja ismét feltűnt az utcasarkon, nyomában hatalmas »Herkules« nevű kutyájával, mely épp oly nekiereszkedő léptekkel czammogott lustán előre, mint ura, a doktor, - az utczagyerekek egyszerre elcsitultak, kitértek félénk pofácskákkal az utjából s halkán, aggodalmasan sugták egymásnak a jelszót: »megjött a kutyás doktor.«

Ettől kezdve nem volt többé zsandárosdi az utczában. Még a vásott Czibulka-gyerekek sem merték elsikítani magukat a doktor lakása közelében, nehogy megegye őket a Herkules kutya, ez a villogó szürkeszemű óriás, a melytől jobban féltek, mint a szomszéd házmester nád-pálczájától. Kivonultak tehát inkább a népszínház- és aggteleki-utca sarkára s ott kergették egymást délig, a míg Herkules dörgő, mély ugatása tudokra adta, hogy most már megint szabad a vásár: ő és ura imhol elmennek ebédelni s nem méltóztatnak hazakerülni estig.

A doktor a szegletház első emeletén özv. Mayerné »saját tulajdon«-ában lakott. Kisebb fajta garçonlakás volt ez a Nro. 5., egy utczai szoba s egy hosszukás előszoba az egész, de külön bejárattal s az özvegy háziasszony közvetlen szomszédságában, a mi igen nevezetes és sokat jelentő körülmény volt a kétemeletes bérház valamennyi lakója előtt. Be volt itt avatva abba a diszkrét titokba még a másodemeleti száztíz forintos Nro. 26. is, egy szegény gyékényfonó mesterember, hogy az elsőemeleti Nro. 5. akármiféle »partáj«-nak nem adódik ki. A java-korában levő, viruló egészségű háziasszony felejthetetlen férjének halála óta ebbe a lakásba csak fölöttébb kitűnő lakót fogadott be. Nős embert, iparost, öreg urat, özvegységének hat éve óta soha egyet sem, még a gyász legelső hónapjaiban sem. Nőket meg egyáltalában nem. A házi krónika hiteles lapjain meg van írva, hogy egy alkalommal valami Sulowszky Archibald-né nevű, koromfeketébe öltözött tisztos matronát is elutasított, holott ez a bánatos asszonyság vértanu özvegye volt; dicső férjét a kápolnai ütközetben egy egész szotnya kozáknak kellett állítólag megtámadnia, míg ki tudták vagdalni belőle a lelket. Mindeme megható, hősi részletek nem használtak semmit. Mayerné nem adta ki a lakást. Kiadta ellenben pár nappal később egy szőke fiatalembernek, a ki egész nap füttyölt, csinosan öltözött s a legszeretetre méltóbb konfidenciával azonnal kijelentette, hogy végtelenül el van ragadtatva. Az özvegy mosolygott s másnap reggel már egy csomó rózsa virult a fiatal ur asztalán. - Fogadni mernék, susogta egy hét múlva a Nro. 26. a házmesternek, hogy a háziasszony férjhez megy a Nro. 5-höz.

- Zu fürchten, zu fürchten... integetett a házi czerberus s csipentett hozzá a szemével, - jó volna, ha úgy volna, kevesebbet veszekedne a Gnä Fra...

Ez a reménység azonban nem vált be. A füttyös urfi egyszerre kipottyant a gráciából, a rá következő házbérnegyedkor el is hurczolkodott. Kisült, hogy menyasszonya van, a kit imád. Helyét az őszi fertálykor egy indián színű tüzérkapitány foglalta el, de ez is hamarosan kicsöppent a kiváltságos lakásból. Herr Rittmeister Stiblicsek nőtlen volt ugyan s mutatós, férfias cseh Holubár is, de két felnőtt leánya volt a jeles vitéznek, egyik soványabb mint a másik. Két nagy leány! Ha még kicsik lettek volna, isten neki... Így azonban egy szempillantás alatt vége szakadt a barátságnak s a cseh Holubár dühösen elhurczolkodott. A házmester nekidőlt ámulatában a falnak s pisszenni sem mert. Ah, oly borzasztó volt a jeles kanonir... oly szörnyű szavak tévedtek le az ajakáról, mintha egy csomó remonda lovat rájcsuloztatott volna szakadó esőben a kaszárnyában...

Mi jó, hogy elvitte az ördög. Ez lett volna csak háziur a javából, kegyetlen zsarnoka az egész háznak. Bizonyosan ágyuval lőtt volna bele a partájokba, ha kedve ellenére tesznek. Több

sikertelen próbálkozás után, melyek között legtovább egy kimondhatatlanul tisztességes professzor állta meg a sarat, a kit azonban egy ködös októberi estén előbb a klinikára, onnan a halottas-házba s végre a tökéletesen csendes emberek birodalmába lökött ki a gyilkos tüdő-sorvadás (Mayerné őszintén megsiratta szegényt), dr. Bencze János ur következett, - a kutyás doktor. A házbeliek feltétlenül biztosra vették a dolgot. Az új lakó immár több, mint fél-esztendeje birtokolja a kiváltságos, elsőemeleti lakást s az első bemutatástól kezdve mindvégig állandó kegyelemben vagon. Az özvegy, úgy látták, teljesen meg van vele elégedve. A többi lakók is, s ez nagyszó. A doktor valószínűleg csak külső formájában olyan rosszkedvű, nehéz és tréfátlan, mint egy májbajban szenvedő nagy ur, alapjában véve bizonyosan jó szive van. Goromba egy kicsit, az igaz, de jó szive van. Midőn az egyik pinczelakásban nyomorgó asszony vézna leánykája megbetegedett, a doktor éjjél után kikelt az ágyból, lement hozzá, falhoz csapta a gyermek mellére rakott hideg borogatást s kiharcolta a siránkozó asszonyt a patikába: hozzon orvosságot. Annak a megrendelt gyógyszernek azonban két forint volt az ára. Teméntenen pénz egy nyomorult asszonynak, honnan vegye? Elfakadt sirva.

- Mit pityereg itt? Menjen... mordult rá indulatosan a doktor.

- Honnan vegyem, nagyságos ur, ha nincs, zokogta az asszony.

- Miért nem beszél! Ki ért a pityergésből? Itt van!

S kikergette az asszonyt. Egy hét múlva felment hozzá az asszony, hogy megköszönje a jószágát és a gyermeke visszatérő egészségét. A doktor némán, kutyája fejét simogatva hallgatta, azután futólag végignézett az ünneplőbe öltözött remegő asszonyon, benyult a tárczájába és kezébe nyomott tíz forintot.

- Fogja. És most menjen ki.

Azzal hátat fordított neki és vissza sem nézett addig, míg a hálálkodó, szegény teremtés, ki nem sompolygott az ajtón. Persze, hogy végigrepült híre az egész házban. Be jó egy ur, - mondták bámulva, - úgy is lesz az bizonyosan, hogy nem is orvos, hanem - ember, még pedig a nemesebb fajtából való. A pinczelakásokban úgy tudják, hogy az orvos nem fárad le nehéz levegőjü odukba ingyen, arról meg szó sincs, hogy a magából adjon. Honnan az istennyilából vennének házat a nagyságos Dr. urak ebben a bolond nagy városban, ha elprédálnák pénzüket a koldusokra? Szent igaz egyébiránt az is, hogy ha csakugyan lelát felséges mennyei trónusáról a földre mi Urunk Jézus, akkor okvetlenül utoléri az áldás a kutyás doktor fejét, mivelhogy érzelmes szive megkönyörül a betegséggel sújtott, rongyos koldusokon, nem tekintvén ő rajtuk a siralmas szegénységet.

Az özvegy is meghallotta a dolgot s lakója e percztől kezdve még inkább megszépült a szemében. Eléhozakodni nem mert vele, - visszariasztotta a doktor hideg tekintete, mely olyan hatást tett némelykor reá, mintha meleg bőrü, kerek asszonyi tagjain egy csomó kellemetlenül friss víz ömlött volna végig. Magában azonban kimondta, hogy az új lakó derék ember és azzal punctum. El is tünődött valamin, míg a doktor vállas, lomha alakját titokban maga elé idézte. Való igaz, hogy semmi sem volt az egészben, csak a lélegzete lett egy kicsit gyorsabb s a szeméit borította el egy sebesen elvesző, forró árnyék... Bizonyos csak annyi, hogy özv. Mayerné csodálatosan egészséges, harmincznyolcz éves asszonyság volt s a doktor uron sincs semmi kivetni való. Egyedül élő, független, nemeslelkü férfi, - tán negyven esztendő sincs még s valószínűleg erős, római orráról is eltünne idővel az a bizonyos Bachus-réz, melyet a szesz varázsolt oda. Az orvos ur szereti a szesz italokat, ebben nem lehet kétség, de hátha... hátha, ki tudja... lehet, hogy nagy oka van rá, mely megmagyarázná ezt a gyöngéséget.

Az is bizonyos, hogy betege mentől kevesebb lehet. Félesztendő óta csak egyszer járt a Nro. 5. alatt egy előkelő, magas ur, - valami egyetemi tanár, a kivel tegezték egymást, s a ki módfelett idegesnek látszott. A mikor együtt elhagyták a lakást, a vendég elbotlott a kutyába s

meg is rugta. Az özvegy elszörnyedt. Szent isten, az az óriás állat most mindjárt szét fogja tépni... De nem úgy történt. »Herkules« elvonította magát a rugásra s félrehúzódott. Nem bántotta a tanár urat. Nyilván régóta ismerik egymást. - Beszélgetésükből mindössze egy-két mondatot tudott kilesni a titkokért halálra rajongó asszony.

- Feleségemet operálni kell, - mondá a vendég.

- S te nem mered, nagy ember, - hangzott a gunyos válasz.

- Ne kinozz, Bencze, - felelte félig bosszankodva, félig könyörögve a vendég, - beismerjük, hogy itt nem vetekedhetünk veled.

- Óh, óh, ti hires tekintélyek, csak semmi szerénység. Mondhatom, rosszul áll, különösen a te szájadban, édes László.

Elementek. Többet nem hallott az özvegy. A vendég fogata lenn állt a kapu előtt. A doktor beszállt s a tanár urral együtt elhajtattott. Mayerné pedig nekiesett egy naptárnak s a czimtárban az egyetem valamennyi orvosprofesszorának nevét végignézte. Négy László akadt köztük, a nyomozás tehát nem vezetett eredményre. Ebből a futólagos, rövid szóváltásból azonban azt a kellemes meggyőződést érlelte meg, hogy lakója szerény viszonyai dacára is feltétlenül kitűnő ember lehet, különben nem jönne hozzá egy nagytekintélyű egyetemi orvos-tanár, hogy tudományát és ügyességét kikönyörögje. Mert könyörgött az az ur, ebben semmi kétség. Volt egy kis harag is hangjának elfojtott tompaságában, - talán a megalázkodás keserősége, talán egyéb - de benne volt a visszautasítástól való félelem is. Hiszen egy pillanatig sem bocsátotta el a doktor karját. S lenn valósággal megkönnyebbülve parancsolta a kocsisnak: »Menjünk, - csak gyorsan!« - El is ragadták a jóvérű lovak a hintót, mint két megvadult sárkány.

A doktor csak este érkezett haza, szokása szerint, ezuttal is gyalog. Az özvegy az ablakfüggöny mellől nézte. Milyen fáradtnak látszott! A dunai zsákhordó sem lép nehezebben sulyos teherrel a vállán, mint ő. Meg volt változva a szeme, a tekintete. Csupa kimerültség és csupa szomorú lemondás az egész ember. Kimerithette az elvégzett operáció nagon.

Midőn néhány percz múlva észrevette, hogy az orvos a lakása ajtaja mellett levő székre ül s szokása szerint a kutyája fejét simogatja, - kilépett ő is a virágokkal diszitett folyosóra s szívélyesen üdvözölte.

- Jó estét doktor ur, - ily későn?

- Jó estét, asszonyom; ma valamivel későbben.

- Egész nap nem volt itthon.

- Munkában voltam, - felelte udvarias, de száraz mosolylyal a doktor.

- S kétségkívül jó eredménnyel?

- Köszönöm. Az ördög velem volt...

Az özvegy tréfás komolysággal megfenyegette ezt a cinikus választ s szintén helyet foglalt egy széken. Beszélgetni fog vele egy kicsit, hátha föl tudja vidítani. Nagyon oda van. Ráfér egy kis női vigasztalás s az özvegyi kacérság szemérmes ártatlansága, mely igen hatásos szer a férfiszomorúság ellen, - a mint ezt Hyacintus pápa Pál apostol egy hátrahagyott leveléből elszörnyüködvé betűzvé ki, igazságáról a búvájos római özvegy, Demetria oldala mellett személyesen is meggyőződött és vétkezésben találtatván, Otho néven a Tiberisbe fullasztatott. Mayerné nem volt Demetria, de a doktor sem volt Hyacintus pápa s így jóformán alig történt valami, pedig az ördögön kezdték.

- Mondja inkább, - szólt az özvegy, - hogy az angyalok segítették önt.

- Az ördög, asszonyom, az ördög, - felelte epésen az orvos, - az angyalokhoz nagy sajnálatomra, sohasem volt szerencsém.

- S ennek valószínűleg ön volt az oka?

- Azt kell hinnem, hogy én.

Ez a téma nem ment. Az özvegy jónak látta abbahagyni s átcsapni másra. - Láttam, mily előkelő vendége volt, - folytatta fürkésző tekintettel s piros, telt arcán megjelent az asszonyi kíváncsiság, - ha nem csalódom, már láttam is valamikor ezt az urat. Igen, igen! Emlékszem... boldogult férjem kórágya mellett. Négyen voltak. Orvosi konziliumot tartottak fölötte...

- Fejenként száz forintért, - szólt közbe a doktor.

- Eltalálta! felelte élénken az asszonyság. Sokba került és -

- És az ön férje huszonnégy óra múlva meghalt.

- Ha még úgy lett volna! A professzor urak azonban még tanácskoztak, midőn szegény jó öregem - isten nyugasztalja - már kilehelte lelkét. Képzelve, arról biztosítottak, hogy öregem a javulás útján van... pedig akkor már meg volt halva... Eleinte meg voltak ütközve, később azonban vállukat vonogatták.

- De ezt legalább eleganciával tették?

- Óh, igen!

A doktor fejével intett s gunyolódó, komoly, mély hangon mondta:

- Lássá, asszonyom, ez az életnek és a szerencsének legelső titka. A ki ezt nem ér rá megtanulni, úgy jár, mint én. Tekintsen rám; biztosítom önt, hogy ha boldogult nagynéném végrendeletének elkészítésénél történetesen megfeledkezett volna rólam, fölötébb furcsa helyzetbe kerültem volna, jóllehet nem tartoztam az utolsók közé. Elkövettem például azt a bolondságot is, hogy egy boncztoni dolgozatommal egyszerre pályáztam Berlinben is, itthon is. A németek fejemhez verték egy rakás epitheton ornans kíséretében a háromezer márkás pályadíjat, itthon azonban pórul jártam. Leszidtak értelmes magyar nyelven. A berlini eredmény kihirdetése után kitűnően mulattam a derék hazai szakembereken, kik oly végtelenül kedvesek voltak az ő hüledezésükben s annyira nevetségesek otromba mentegetődzéseikben. Hja, persze, ha eltanultam volna az eleganciát, a modort, a simaság művészetét. De nem értem rá. Tanultam és dolgoztam. Szamárság! Most már ha próbálnám, se menne. Negyven éves vagyok. A régi hajlékony ág kemény tuskóvá változott. Eltörnék derékban, s még sem lenne belőlem semmi.

Az özvegy gyöngéd erélylyel tiltakozott s megmutogató csillogó, ép fogait a doktor urnak. Idenézz, medve, itt az élet s bővérű ajándéka a boldogságnak...

- Nagyon szigorú önmaga iránt, orvos ur, - mondá meleg hangon, előrehajolva.

- Igazság, asszonyom, semmi egyéb. Szurós is, fekete is, mérges is, mint a galagonya, de igazság s abban hinni kell, mert az én hátamon bizonyította be, hogy nem lehet az ő felettem való jussát elperelni.

- Rossz kedve van ma, édes Bencze ur...

- Dehogy, kérem, ellenkezőleg, ma különös elégtételt szerzett nekem az ördög. Valóságos caesári göggel fogom magamat megnézni a tükörbe lefekvés előtt kétszer, fölkelés után háromszor. Megmentettem egy fiatal hölgyet a férjének, a ki gyülöl. Lássá, kérem, ez tetszik nekem. Egy kis bors, egy csipetnyi... pezsgő, a mely a fejembe is mehetne, ha nem volna kérge vastagabb a kőnél. A könyvregények nem érnek semmit. Velünk történnek az igazi

komédiák, mi vagyunk a valódi regényhősök annak az alapjában véve kimondhatatlanul buta szerzőnek a kezében, a kinek a neve: *élet*.

Mayerné a világeért sem szakította volna félbe a hirtelen bőbeszédűvé vált doktort, a ki e pillanatban nyilván nemcsak neki, hanem egy kitömött libának is elmondotta volna azt, a mi egy benső forrongás kitörése gyanánt nyersen, erőszakkal tolult ajkaira. Ugyan mi lelhetett? kérdezte magától az asszonyság, mialatt lakója felindult arczára nézett.

- Vajjon akadna-e oly jámbor hazafi, - folytatta, magát szabadalva darabokra, megvetéssel a doktor, - a ki elhinné, hogy valamikor egy cseppet sem találtam volna bele mai bőrömbe, a mely egy muzeumba való mastodoné. Ah, asszonyom, mennyi ostobaság... mennyi ostobaság! Volt egy iskolapajtásom, - csinos gyerek, okos fiatal ember, - hitemre, jól tudott élni. Sokkal jobban, mint én, - pedig ha nekem ajándékozta volna lágyhajzatu, szép, szőke fejét, ugyancsak szegény ember maradtam volna. Orvosok lettünk mindaketten s sorsom egyik humoros ördöge úgy akarta, hogy egy szép napon akkora kosárral tértem vissza imádozottamtól, hogy majdnem a bonczasztalra kerültem vele. Fúj! milyen érzékeny majom az ember, ha esik az eső s köhögésre ingerli a rossz szagu novemberi pára... Nagyszerű csimpanz voltam; főbe akartam magamat lőni...

- Az istenért, orvos ur!

A doktor elnevette magát, s rágyujtott egy szivarra.

- Másképp történt; szép, szőke barátom rám törte az ajtót, s az érzékeny tragédiát másnap magam is kifütyültem. Kérem, még meg is dorgált. Elnyeltem és nem confundálódtam bele. Félév múlva ő kérte meg a kisasszonyt és nem kapott kosarat.

Mayerné lázasan érdeklődött. Nini, ki hitte volna! A kutyas doktor fecseg... és neki... Ez sokat jelent.

- De hisz ön azt mondta, hogy ez az ur barátja volt.

- Mit tesz az? A barát természetrajza ritkán változik s véget ér ott, a hol az »érdek« utját a »kenyér« jelöli meg. A kisasszony egy egyetemi tanárnak volt a leánya. Apja befolyásos ember, fülön ragadta barátomat s addig hurczolta magával azokra a helyekre, hol a földi javak szétesztogatásának kegyes munkája foly, a mig beülhetett egy katedrába. Ez így megy s jól is van így. Az élehetetlen, modortalan ember nem érdemli meg, hogy előkelő helyet foglaljon el. Hogy az istennyila pusztítsa el a fejét, miképpen meri hinni, hogy a tudás ér annyit, mint a modor? Mekkora hóbort! Rendén van egészen, ha az ily kellemetlen ficzkókat a kinevezéseknél kikerülik fenn és megmosolyogják lenn: ime, egy földresujtott titán, a ki dögvészt fog ordítani megalázói fejére mindaddig, mig a jótékony delirium tremens végez vele. Történnék azonban csodák is némelykor; például velem. A lényemben lakozó önhittség segélyével egy évi habozás után kineveztem magam filozóffá s ettől a pillanattól kezdve tőlem akár a feje tetején is tánczolhatott az egész jól nevelt társadalom. Félbenmaradt csonka torony lettem, de bölcs, a ki veséje mélyéig meg van győződve róla, hogy a földnél egy millió kétszáznyolcvanezerszer nagyobb lángsugaru nap, boldogabb emberre már nem is süthet, mint én.

Mayerné ösztönszerű tartózkodással koczkaztatta meg rövid hallgatás után a kérdést;

- Ennek az urnak neje volt tehát...

- Ugy van, asszonyom, - felelte egyszerűen a doktor s még a szempillája se rebhent, - ennek az urnak a neje kosarazott ki nyolcz év előtt, hogy felesége legyen a barátomnak.

- S ön operálta...

- Megtettem.

- És visszaadta az életnek...

- Azt hiszem, igen.

- Milyen jó ön, suttogta csodálkozva az asszony s felnézett lopva a doktorra, - az ember azt hinné, hogy nagyon tud gyűlölni, mert úgy látszik, nagyon szerette ezt a hölgyet.

- Elég, ha a férje gyűlöl, - felelete halk, durva kacajjal a doktor s ölébe vette kutyája rengeteg fejét.

- Csalódik, - az lehetetlen!

- Értse meg, asszonyom, hogy ez a nagy ember, ez a kitünő hirnévnek örvendő tekintély reám szorult, s *ezt nem* fogja nekem megbocsátani soha. Az igaz, - folytatta hevesebb hangon a doktor s szeme megvillámlott, - hogy én sem tudtam legyűrni magamban az utálatos fenévadat. Megaláztam... tapostam rajta... szétzúztam, szétmorzsoltam, megettem a nyomorultat, mert silány barát volt, azután visszaadtam neki a nejét. Itt van, megölhettem volna, de nem tettem, mert megvetem őt is, mint téged, szerencsés rabló... Nem kellett nekem! Hiába, ez jól esik. Nagyon utolsó erkölcsi mocsár az, a melybe beleveti magát egy-egy ily beszámíthatatlan rohamában az ember, de lelkemre, jól esik! Mintha egy napra kiépítette volna bennem életem csonka tornyát egy irgalmas kéz, a melyet holnap reggel, ha visszaparancsolom agyamba a filozófot, én magam fogok eltaszítani megint, mert ki találna zökkenteni egyenes utamról a pokol felé s azt nem szeretném.

- Szörnyüségeket beszél, orvos ur!

S az özvegy szendén mosolyogva nyújtotta puha, kövér kezét a doktornak, a ki erősen megszorította s szó nélkül besietett a Nro. 5-be.

- Enyém lesz... suttogta biztos hangon az asszonyság, mialatt leeresztette éjjeli tükre előtt tömött, fekete haját s rózsás karjait simogatta.

- Bánom is én... mormogta benn a doktor s megveregette kutyája hátát. - Itt maradunk, »Herkules«, mi? Pár pohár rummal több, - s néhány év múlva kiköltözünk a külső kerepesi-utra... Addig megleszünk itt is.

*

A kutyás doktor két hétig mindennap reggel hat órakor ment el hazulról s csak este tért vissza. Még lomhábban, még nehezebben lépett. Tekintetét ritkán emelte fel a földről. Az utolsó estén kinyitotta szobái ablakait s fáradtan, sápadt, levert arczczal mormogta maga elé:

- Meggyógyult. Ma láttam utoljára...

Másnap megjelent lakásán a férj. Köszönetet kellett mondania a győzelmes kollégának, a ki letaposta nejének kórágya mellett a halált. Borzasztó munka volt, a szép, magas ember homlokát kiverte a forró víz, midőn a hála szavait ismételve, meg kellett köszönnie nejének és ujszülött első gyermekének életét is.

- Ne bánts, László, - mondotta hidegen a doktor s kiegyenesedett, megnőtt egy fejjel, mialatt mélységes zavarral küzdő ellenfelét végig nézte, - nehezen megy, hát hagyjuk abba. Nézd a kutyámat; *jó barátom*. Egyszer megrugtd. Simogasd meg most egy kicsit a fejét és azzal isten nevében kvittek leszünk...

PÁSZTORFIU ÉS PÁSZTORLEÁNY.

A miniszteri titkár ur azon a bizonyos hivatalos hangon referált a kegyelmes urnak, mely félig társalgáshoz, félig leczkefelmondáshoz hasonlít. Azután odatette tiszteletteljes meghajlással az elreferált irományt a miniszter elé: méltóztassék aláírni. A kegyelmes ur, ez a máskor annyira figyelmes, mindent élesen megrostáló, hatalmas ember, a kiről leghevesebb politikai ellenfelei is a legnagyobb elismeréssel emlékeznek meg s akit fényes szellemi tehetségei alig negyven éves korában emeltek erre a magas polczra, ezuttal fáradtan, kedvetlenül hallgatta a titkár urat s alig tett egy-két megjegyzést az egész audiencia alatt.

Félóráig beszélt a titkár ur, azután összeszedte a nagy halmaz iromány-csomót és mély meghajlással távozni készült.

- Kérem, Balázs ur...

- Parancsoljon, kegyelmes uram.

- Legyen szives, kérem, - mondotta barátságosan a miniszter s kezét nyújtotta a fiatal tisztviselőnek - üljön kocsimba, keresse fel nőmet és mondja meg neki, hogy nagy sajnálatomra nem kísérhetem föl a bálba. Menjenek nálam nélkül; úgy kilencz óra felé majd utánuk megyek. Lesz oly szives...

- A legnagyobb örömmel, kegyelmes uram!

- Kocsim lenn vár a miniszterium kapuja előtt. Isten önnel! Feljön a bálba?

- Minden bizonynyal, kegyelmes uram.

A titkár ur újabb tiszteletteljes meghajlással tette be maga után a magas, szárnyas ajtót s tulboldogan repült le a lépcsőkön, hogy a hatalmas miniszter kivánságának rögtön eleget tegyen. Ah, önök, kik kívül állanak a burokratikus rendszerek csodálatosan tökéletes korlátain, nem tudják méltányolni e vérbeli miniszteriális hivatalnok szívének örömet, a kit im feleségéhez, a szép grófnéhoz küldött mentegetődző üzenettel a kegyelmes ur.

Lassanként esteledett. A dunaparti korzón rendre kigyultak a gázlángok. Fényük nyugtalanul libbent a szélben, mely fehér felhőgarmadákban hajtotta maga előtt ezernyi sokaságát a hó-pelyheknek. A Dunán havas jégdarabok usztak. Egy-egy sirály megült a széles, zöldes-fehér jégtáblán s rásikoltott a levegőben károgó varjukra, melyek lomha szárnynyal tünedeztek elő a téli párázat homályából. Minden hideg és homályos volt. Deczemberi este; az emberek fülükre huzott kabátokkal lépték a koppanó kövegetet.

A miniszter szórakozottan sétált egy ideig a terem pillangós szőnyegein, azután kinézett az ablakon s mozdulatlanul, tünődő arczczal bámult bele a ködbe, melyből fényes pályafutásának fel-felvillanó emlékei csillantak szemei elé. Tíz év előtt még jelentéktelen titkár; szegény és szerény kereke a nagy állami gépezetnek, ma hatalmas ember, férje egy szép asszonynak, ki grófi koronát visel gyönyörű fején, és büszke az ő egyszerű polgári nevére, hirben és tekintélyben nagyobb nevére. Mennyi történt ez alatt a tíz év alatt; mennyi emlék pusztult bele a sirba, mennyi gyönyör, mennyi keserűség rázta meg izmos testét s vágott finom nyomokat arczába, mely olyan volt a maga fegyelmezett keménységében, mintha az ércznek mestere formálta volna.

Tegnap hallotta valahol, hogy ezen a mai bálon Steinitz Oszkárné is megjelenik.

Látni fogják egymást s megelevenedik szemeik előtt a tíz év előtti mult. Ugy van ezzel minden asszony, mint egy iskolás leányka - s a férfi, mint egy gimnazista fiu. Megmarad friss

emlékezetben az édes birsalma-sajt ize is, - megmarad az első szerelem édessége is, hiába robogott keresztül rajta a második szerelem nehéz diadalszekere, eltaposván ideig-óráig mindent, a mi ráemlékezteti a férfi szívét. Maga elé idézte Steinitzné nyulánk, kedves alakját abból az időből, midőn még nem volt a gazdag csongrádi földesur neje, s kivillant egyszerre a multból a tornáczos, falusi udvarház, a vén fákkal való tágas kert és ebben a kertben egy színes japáni napernyő, mely alatt fonott nádasztal állott. Ebben a pillanatban a legkisebb részlet is eszébe jut. Látja a leányt az asztal mellett egy hintaszékben, fehér ruháján a finom zöld szalagocskát, szép, fényes hajában a szegfűbimbót; szemeiben önhitt ragyogását a leányi büszkeségnek s látja duzzadt kis ajkán a mosolyt. Mennyi fájdalmat okozott neki akkor az a mosoly; mily szegénynek, mennyire igénytelennek érezte magát, hogy szeretett volna hirtelen eltűnni onnan, mintha nem vivődött volna lelke órákon keresztül, míg arra a döntő lépésre szánta magát. Négy évi ismeretség után, mely alatt ő, az egyszerű, puritán református pap fia, hűséges lovagja volt a leálynak, másféle választ remélt. Azzal biztatta magát, hogy a család számot vet tehetségével, méltányolni fogja benne a vasszorgalmat és előkelő szellemi tulajdonainak jövőjét, mely legszebb sikerekkel biztatta a közpályán s számított a kisasszony szívének hajlamaira is. Szeptember másodikán megkérte a kezét és visszautasították.

Fülében cseng a leány bizalmaskodó hangja ma is:

- Egy kérő, barátom és egy kitűnő tánczos, némi különbséget jelent. Bocsásson meg...

- Nem reméltem, kisasszony, hogy többi tánczosaival téveszt össze. Szeretem önt.

- Szerelem... lehellte kicsinylő mosolylyal a leány, - nagyon szép fogalom, de kevés az életre. Lássa, engem azzal gúnyolnak, hogy tulságosan okos vagyok. Lehet, hogy van valami igaz ebben a vádban. Mindenesetre jobb, mintha a pásztorleány és pásztorfiu meséjébe szeretnék bele, akiknek megható történetét oly szépen mondotta el nekem minap, hogy már-már beleképzeltem magam a naiv pásztorleányka idilli helyzetébe, - föltéve természetesen, hogy ön lett volna kunyhóm boldog szegénységének párja: a pásztorfiu... Nem, nem, barátom! A pásztor-idillek gyönyörű dolgok, ha nyomtatva vannak és egy fényes boudoir kerevetén olvashatja őket az ember... A gyakorlatban bus színe lenne -

- Rajta leszek, hogy igényeit kielégítem.

- Meg vagyok róla győződve, de mikor? kérdezte mosolyogva a leány. - Csalódik, ha azt hiszi, hogy mi gazdagok vagyunk. Atyámnak adósságai vannak s jól tudom, kedves barátom, önnek sem hozzák tisztartói a pénzt. E nélkül pedig aligha tetszik tulságos kellemesnek a főváros, a hol ön lakik.

A miniszter visszaemlékszik, hogy erre a fanyar megjegyzésre a következő obskurus választ adta:

- Ne feledje, kisasszony, hogy van jövőm.

- Tudom, hogy van jövője, - felelte félig komolyan a leány, - de ki biztosítja róla, hogy a miről álmodik, az nem marad örökre álm? Valamit hozzá akart még toldani, de hirtelen elhallgatott, felugrott a hintaszékből s türelmetlenül, majdnem hevesen mondta:

- Ne bántsuk ezt a dolgot... érzem, bevallom, nem félek öntől, hogy vonzódok önhöz... istenem, hát igen!.. de nem lehetek a neje... A szegénység szerencsétlenség, megöli száraz bizonyosságával a szerelmet is... Elégedjék meg ezzel a vallomással és nyujtsa a kezét. Isten önnel! Kérem... ne nehezteljen reám... Nem érzem magamat elég erősnek arra, hogy meghallgassam az ön szép meséjét és pásztorleánya legyek...

- Isten önnel, Tilda, - talán lesz még oly idő, - felelte sértődve, midőn meg fogja bánni, hogy elüzte közeléből meséjével együtt a pásztorfiut...

- Fenyegetés? Barátom, ön nevetséges...

- Jobb, mintha szívtelen volnék, mint ön.

Igy volt; nem vezett ki emlékezetéből egyetlen szó sem. A nagy ur belebámult a hideg, szomoru ködbe s érezte arczán csipős gúnyját annak a kicsinylő tekintetnek, melyet a bucsu pillanatában a leány reá vetett. Tíz esztendő roppant ideje nem tudta behegeszteni rajta azt a fájdalmas sebzést. Forralta, égette vérét a kicsinylés, - ez hajtotta előre utján, ez volt fényes pályafutásának egyik leghatalmasabb emeltyüje. Meg akarta mutatni, hogy szerelmes szívének kedves meséjét a pásztorfiúról nem lett volna szabad kinevetni. Komolyan értette s amit utána gondolt, azt is végrehajtotta; itt van a hegy, honnan, ha emberre akar nézni, - csak lefelé nézhet.

*

Esti kilencz óra után szakadatlan sorban robogtak a fogatok a Vigadó felé. Megteltek gyönyörű báli toilette-ekkel a termek, gyémántra, selyemre sugározta fényét ezernyi gázláng. Örökös egyformasága a maga közönséges, kellemes, tündöklő színeivel: előzékenyen mosolygó mamák, keményre kivasztalt urak, piruló fiatal hölgyek s nagy raktára a szövetek, virágok és ékszerek százféle sokaságának, beleértve az átmelegedett báli levegőbe vegyülő illatszereket is. Ugyanaz a kép nagymamáink ideje óta, örökségül hagyjuk összes örömeivel és csalódásaival együtt mi is az unokáknak.

Hosszu sora az izgatott bálrendezőknek fogadta a miniszter nejét. A kegyelmes asszony magas, szépen formált alak volt; büszkén, fehérén, asszonyi szépségének egész vakító, érett pompájában jelent meg a bálon, mintha vetélkedni akart volna egy ellenséggel, kinek létezését csodálatosan érzékeny női ösztöne sugta. Gyönyörű fekete szemei fürkészszerűen simultak bele a csillogó báli sokaságba; tekintete majd ezt, majd azt a gömbölyű női arcot csalánozta végig s röppent ismét nyugtalanul tovább.

Steinitzné egy széles levelű pálma alatt ült és látszólag vidáman beszélgetett. Nyulánk, gyenge asszonyka volt, finom kis arczán leplezetlen izgatottsággal nézett koronként a szárnyas ajtók felé s egy-két gyorsan hadaró urnak néha tulságosan szórakozottan felelgetett. Steinitz Oszkár ur, a férj, gömbölyű, vaskos falusi ur volt, sötétbarna arczán viritó bizonyosságával az egészségnek. Jogászokori élményeit beszélte meg két elegáns urral s minden öt percben benyult gyémántgyűrűs kezével a mellényzsebébe, hogy megnézze drága óráján az időt. Szemmelláthatólag rosszul érezte magát sima frakkjában a derék ember s ebből nem is csinált titkot. Mennyivel többet ér, magyarázta őszinte lelkesedéssel az uraknak, - s szinte megtelt szája a magasztalások bőségével - ha jó, kényelmes vadászzekébe bujhat az ember s eléfűttenheti agarait.

- Miért nem hoztad el, Oszkár, az agaraidat is? kérdezte mosolygó malicziával régi jogáspajtása.

- Nagyon jó, hohó!... nagyon jó... vélte Steinitz s az egészséges emberek jóféle öblös hangján kaczagott hozzá.

Neje bosszankodva nézett reá; azután elfordult s idegesen, gyorsan kérdezősködni kezdett.

- Az a hölgy a miniszter neje?

- Igen, nagysád, - felelte egy halavány arczu, öreg miniszteri tanácsos - született Waldon Henriette grófnő.

- Gazdag?

- Nagyon gazdag; azt mondják, hogy körülbelül három millióval ajándékozta meg férjét.

- Szép asszony... sóhajtotta Steinitzné.

- Szép és kevély, - suttogetta az öreg úr. Beszélnek egyébiránt, hogy most is csak olyan halálosan szerelmes a férjébe, mint öt év előtt. Két angyalkája van, két páratlanul szép gyermek - egy fiu és egy leány.

- Szeretik önök a minisztert?

Az öreg ur mosolyogva integetett.

- Titok, titok... Annyi bizonyos, hogy a legfényesebb tehetségek közül való, a kik valaha hatalomra kerültek. Sokszor nagyon jó szíve van...

- Nem mindig?

- Néha érthetetlenül nyers és kiméletlen... az isten tudja...

- Szereti a nejét?

- Azt mondják...

- Mondja, mondja... sürgette hevesen a hölgy.

- Azt mondják, hogy szereti, a mennyire tőle telik. A grófné azonban féltékeny és szenvedélyes asszony, aligha nincsenek néha ugynevezett viharos jelenetek is.

A magas szárnyas ajtók körül megmozdult a báli közönség. Rendezők siettek előre, kíváncsi tekintetek függték minden oldalról az ajtón. Az öreg ur felhuzta keztyűjét s figyelmeztette szép szomszédnőjét, hogy a miniszter megérkezett, most, ha belép az ajtón, igen jól megnézheti. A hölgy kissé elpirult, majd legyezőjét emelte ajka elé s izgatottan mosolyogva felelte: »nagyon kíváncsi vagyok«...

Steinitz Oszkár ur nyugtalanul hajolt le hozzá s a legnagyobb zavarban dörmögte:

- Jön a miniszter; mit tegyünk?

A hölgynek elszorult e gyámoltalan megjegyzésre a melle. Ime, a férj, aki megijed, ha egykori vetélytársa közeledik. Egy szerencsés nábob, a kinek ő a neje.

- Keresd fel a buffet-t, - felelte szárazon.

- Nem szeretek a nagyurakkal találkozni, - mormogta a férj és elsietett a buffet felé.

Ebben a pillanatban belépett a miniszter. Steinitzné elhalványodva, lázas tekintettel bámult reá. Szép, kicsi arcza fehér volt, mint a hó; nagy, nedves, kék szemei elhomályosodva tapadtak arra a nyugodt arczra, melyen most enyhe, barátságos fény derengett. A fiatal emberből hatalmas, izmos férfi lett, csupa erő testének minden mozdulata, csupa nyugodt biztosság, szépség és férfiasság. Talán nem is így volt ez egészen, de annak látta sirásra pittyedt ajakkal a hölgy s reszketve, megalázva bámulta tovább.

A miniszter először nejéhez sietett, néhány szívélyes szót váltott vele, majd a hódolatteljes semmitmondással hajlongó urakhoz fordult s pár perczig azokkal beszélgetett, azután egy rendjeles tábornok karjába öltötte karját s elvegyült a bál ragyogó tömegében, mely lassanként az első négyesre gyülekezett. Steinitzné helyén maradt az öreg miniszteri tanácsossal, ki tréfás kötekedéssel unszolta tánczra. Mi lesz a bálból, ismételte vidáman, ha a legszebb asszonyok ülve maradnak?

Alig fejezte be szavait az öreg ur, egy kéz nehezedett vállaira, a melynek érintésére meglepetve fordult hátra.

- Ah bocsánat, kegyelmes uram, - dadogta megzavarodva.

- Nem vett észre? jó estét! S a miniszter barátságosan szoritotta meg az öreg ur kezét. Azután meghajtotta magát Steinitzné előtt és a közelben levő báli társaság legnagyobb irigységére, helyet foglalt előtte egy bársonyos széken.

- Rég láttuk egymást, asszonyom, - mondta udvarias mosolylyal - engedje meg, hogy néhány pillanatig udvarában legyek.

- Nagyon lekötelez... rebegte félénken a hölgy, s piros lett egyszerre finom kis arcza mint a rózsza.

- Egyedül van itt?

- Férjemmel.

- Szeretném megismerni; mutasson be neki, kérem.

- Nem is tudom, hogy hová tünt...

A miniszter nem bolygatta tovább ezt a kérdést. Egyszerű, szivélyes hangon beszélgetett a hölgygyel, tréfák, élczek röppentek le az ajkáról, csak a szemében leskelődött büszke fénye a kielégített győzelemnek. Steinitzné megérezte ezt a néma beszédet s egyszerre eltűnt szivéből a félelem. Daczczal, keserűséggel telt meg a lelke, melle hevesen emelkedett a csipke alatt, alig tudta féken tartani ajakára toluló tüzét a testében tomboló láznak.

- Hol vannak szállva, asszonyom?

- Az ön számára, kegyelmes uram, - felelte remegő ajakkal az asszony - sehol...

A miniszter hideg mosolylyal intett s egy pillanatig hallgatva nézte a hölgyet. Olyan tekintettel, amely megsebzti az embert -

- Ez azt jelenti, asszonyom, - felelte egykedvűen - hogy ön férjhez ment és boldogtalan.

- Csalódik... nem...

- A ki védelemre szorul, az önmagát árulja el. Ne haragudják asszonyom, - de oly szép ön...

Steinitzné majdnem sirva fakadt.

- Ne gúnyoljon... ez csunyaság... lehelte vergődve, de nem volt annyi ereje, hogy megmozduljon. Ugy ült ott gyámoltalanul, mint egy megvert gyermek. A miniszter könnyörtelenül tért rá minden átmenet nélkül a multra. Ime, csupa bolondság az élet. Némelyik vakot vet a nagy kockajátékban (ez te vagy), a másik feljut a hegyre. Ez én vagyok, ragyogott szemeiben a férfierőnek önbizalma, a mely fájdalmat és szenvedést okoz a nő szivének. Tudta, hogy mindez neki szól.

- Lássá asszonyom, jó volna, ha önök hitelt adnának a mesének is. Az enyémnek például hitelt adhatott volna. Ha ön lett volna a pásztorleány, most nem volnék beteg...

- Várjon, - fakadt ki a hölgy ajkán a mohó kérdés - mondja meg őszintén... nem boldog...

A miniszter mosolyogva vállat vont s nagyon halkán kérdezte:

- Hol van szállva, asszonyom?

- Nem felel?

- Megmondom holnap... önnél...

- Igéri?

- A pásztorfiu mindig a régi, ha önnel lehet, - mormogta csendesén a nagy ur.

Steinitzné fehér kis arczán megjelent rózsás tüze a rosszaságnak. Nevetve dőlt hátra a kerevet bársonyos puhaságában, míg halántékait majdnem kiszakította a sebesen repülő vér. Tekintete diadalmasan villámlott a hódolóktól körülvelt grófné felé, s majdnem nyersen, parancsolva sugta:

- Holnap délelőtt a »Hungária« hotelben várni fogom...

TIZEZER FORINTOS HONORÁRIUM.

Abba a rengeteg palotába, melyben az államvasutak komplikált üzleti forgalmát kormányozza száz meg száz hivatalos szem, toll, pecsétnyomó és táviró-gép, minden reggel pontban nyolcz órakor egy halovány arczu, kékszemü fiatal ember lopódzott be. Szerényen köszönt a kapu hatalmas őrének, megemelte puha, kávészin kalapját valamennyi szembejövő hivatalnok előtt s szinte félénken rezzent össze, midőn egyik-másik tisztviselő vállára veregetve, harsány jóindulattal kiáltotta rá:

- Jó reggelt, kedves Panti, jó reggelt!

- Jó reggelt, uram.

- Hát hogy vagyunk, hogy?

- Köszönöm, jól.

- Helyes! Isten vele! Nini, hát Sebestyén mama? És Veron?

- Köszönöm, uram, jól.

- Ők is? No, szép, nagyon szép, kedves Panti! Jó napot!

- Ajánlom magamat, felelte szerényen az ifju s inkább felfutott, semmint fölment a harmadik emeletre, a melynek legszélső három szobájában hivatali főnöke, a kaján szigorúságáról ismert műszaki tanácsos parancsnokolt.

A hivatalnok urak nesztelen belépését többnyire észre sem vették. Lábujjhegyen lépett a terembe, zajtalan mozdulattal huzta le kissé megviselt, szürke felöltőjét s akasztotta fövegével együtt a fogas leghátuljára, tiszteletteljes távolságban a többi urak selyembélésü, finom felső kabátjaitól. Azután meghuzódott íróasztala mögött, fölvette dolgozó-kabátját s egy valóságos díjtalan gyakornok szomorú buzgalomával simította el maga előtt a hivatalos kék papír-iveket, melyeket délután két óráig minden bizonynyal tele fog írni.

A teremben csend volt.

A fogalmazó urak szorgalmasan dolgoztak. Künn meleg napsugár simogatta az Andrássy-ut rügyező fáit; a széles kocsiuton végigrobogó fogatok lakkján meg-megcsillant, az aszfalton itt-ott feltünő színes női napernyőket meg-megvilágította egy pillanatra, sőt besurrant fénye a hivatali helyiség komoly falai közé is, - de mit ért? Az urak makacs erélylyel engedték át magukat a munka gyönyörének. Még a robusztus vállu, vidám Szentpáli Náczi, a 42. számú műszaki osztály büszkesége, Lauzunja és nélkülözhetetlen tréfa nagymestere se igen emelte fel fejét arról a fogalmazványról, melyet a pusztacsány-laborcz-mihályperdányi vasut új viaduktjáról a hallatlanul szigorú tanácsos déli tizenkét óráig mulhatatlanul bekövetelt.

Annál kevésbbé merte felemelni kék szeméit Sacripanti Frigyes, a gyakornok, Szentpáli Náczinak ez a formában és lényegben tökéletesen elütő ellentéte, árnyéka, holdja, vagy minek kellene legtalálóbban elnevezni, a kinek származásáról és viszonyairól a 42. számú hivatal tisztviselőinek csak fölöttébb homályos fogalmuk volt.

A titkár ur nem igen törődött vele. A fogalmazók sem tudtak többet, mint hogy egy szép napon bekerült a létszámba, azóta itt van s már a legelső héten megnyerte valamennyiök rokonszenvét. Olasz, vagy osztrák származású-e, kik voltak a szülői, mielőtt teljes árvaságra jutott, ki nevelte föl addig, míg az esztergomi primási konviktusba került, a honnan a műegyetem nyomorgó diákjainak sorába lépett, - eleinte kérdezgették, később azonban, nyilván szájalomból, abbahagyták a kérdezősködést és nem igyekeztek a leányosan félénk ifju embert

ujabb meg újabb zavarba hozni. Szentpálinak, a ki Sacripanti Frigyes helyett rögtön Panti Friczinek szólította (ez a megrövidített név rajta is maradt), ugyan feltűnt, hogy még eléggé diskkrét kérdéseire is csak fölöttébb hiányos válaszokat sikerült ebből a bosszantásig szegénylős fiatal emberből kicsalni. Egy-két eredménytelen kísérlet után azonban ő is abbahagyta a dolgot s megelégedett annyival, hogy a szőke legény özv. Sebestyén Dénesné házában egyik hónapos szobáját bérlő, huszonhat éves, róm. katolikus és kétségbeejtően szegény. Minden hónap elején egy Prágában élő, állítólagos nagybácsitól kap negyven forintnyi segítyt, abból él.

Tíz óra körül a hivataloszolga lépett a terembe.

- A nagyságos tanácsos ur kéreti a gyakornok urat.

A fiatal ember összerezett és nem látszott érteni a felszólítást.

- Engem?

- Igen a gyakornok urat.

- Engem... rebegte még halványabb arczczal az ifju. A szolgálta vállat vont és kiment. Szentpáli fölemelkedett íróasztala mellől s bátorítva lépett védenceze mellé.

- Menjen, kedves Panti, menjen! biztatta mosolyogva s megsimogatta a fiatal ember vállát. - Ne tartson semmitől, nem kap orrot. Az »öreg« bizonyára megelégedte, hogy ön már több mint egy éve ingyen dolgozik s valószínűleg ki fogja neveztetni fizetéses gyakornoknak.

- Azt hiszi, uram?

- Az ördögbe, hisz megérdemli.

A tisztviselők helyeslőleg bólintottak. Persze, hogy meg. Elég szegény, hogy az állam elfogadja az ingyen munkát...

- Menjen csak be az »öreg«-hez bátran, folytatta Szentpáli atyáskodó hangon s karonfogva haladt az ifjuval a félelmes ajtó felé. Nem lesz semmi baja. Ha azonban mégis úgy fordul, hogy az »öreg« le akarja harapni az orrát, kiáltson egyet és mi hajtóvadászatot fogunk tartani bozontos vén medvékre, a ki egyébiránt - köztünk maradjon - nem rossz ember.

A fiatal gyakornok hálás tekintetet vetett protektorára s kopogtatás nélkül lépett be a sárgára festett, magas ajtón, mely a tanácsos hivatalos helyiségébe nyílt. A 42. számú osztály parancsnoka őszültni kezdő, zömök, erős férfi volt, pedáns és pontos, mint egy chronometer. A mint az ifju belépett, felállt íróasztala mellől, egy pillanatig hallgatva nézte okos, hideg tekintetével a mélyen meghajló fiatal embert, azután így szólt:

- Hivatalos értesítést kaptam róla, hogy az ön természetes atyja -

- Tanácsos ur! szisszent el az ifju ajkairól egy heves kiáltás s egyszerre kitüzesítette halavány arczát a vér. - Könyörüljön, kérem... suttogta mély szegényen, majdnem siró hangon.

A tanácsos némi szájalommal intett.

- Legyen nyugodt, folytatta gyöngédebben, ezért önt nem ítéli el senki. Hallgassa meg. A tábornok ur, a kit ön nagybátyjának hívott, meghalt és végrendeletében tizezer forintot hagyott önre. Az örökség átvételére s a szükséges okmányok aláírására azonnal Prágába kell utaznia. Ezennel négy heti szabadságot adok önnek. Induljon el még ma. Négy hét múlva tudtomra fogja adni, hogy megmarad-e hivatalában, vagy nem.

- Óh, tanácsos ur...

- Tudom! Ön szorgalmas, derék fiatal tisztviselő. Meg lehet győződve róla, hogy szívesen fogom látni! Isten önnel, Sacripanti ur, isten önnel!

S a kaján szigoruságu főnök jóságos mosolylyal szorította meg a remegő fiatal ember kezét.

- Nos? kérdezte künn Szentpáli.

- Négy heti szabadságot kaptam.

- Ah! Szerencsés ember.

- Meghalt... *a gyámom...* mondotta lesütött tekintettel az ifju. Tizezer forintot örököltem...

- Gratulálok, kedves Panti, gratulálok! Tehát a gyám és nem a nagybácsi?

- Igen... a gyám...

- És meghalt? Nagyon helyesen; isten éltesse a derék embert! No, és tizezer forint, teringettét, hisz ez pompás! kiáltotta vidáman a gavallér s miközben ő is elbucsuzott az ifjutól, halkabban, nehogy a kolléga urak is meghallják, így szólt hozzá: Vigyáznia kell, édes barátom, arra a pénzre... Furcsa, nemde, hogy éppen én figyelmeztetem erre. Fődolog, hogy özv. Sebestyénét és szeretetreméltó leányát, a vadgalambszin Veron kisasszonyt, otthagyja a faképnél. - Mit gondol?

- Oly jók hozzám, felelte elpirulva az ifju.

- Lehet, lehet... de fődolog, fiatal barátom, az összhang, az összhang, kedves Panti, az összhang! Ön is szőke, Veron is szőke. Hogy? Nem találja, hogy egy szőke fiu és egy szőke leány, különösen egy *olyan* szőke leány, mint ez az örökké kaczagó és örökké piros Veron kisasszony, a ki egyidős önnel -

- Ismeri, Szentpáli ur?

- Ismerem, válaszolta jóval komolyabban Szentpáli. Megelégszik ennyivel?

A fiatal ember kimondhatatlan zavarral küzdött.

- Nem értem önt...

- Ez baj, dörmögte a gavallér sajnálkozva. Egyelőre azonban legyen nyugodt. Foglalkozni fogok önnel, mert nem engedhetem, hogy a kitünő Sebestyéné, jobban mondva, hogy ez a gyógyíthatatlan piros Veron kisasszony, a ki egyidős önnel, kölcsön kérje az örökséget s oly kamatokkal fizessen, melyek még az örökségnél is többre fognának kerülni önnek. Mindez egy kicsit homályos, de majd meg fogja érteni később. Addig is, isten önnel! Adjon hirt magáról, ha visszajön. Ez javára fog válni.

- Köszönöm, uram, az érdeklődést... a szivességet...

- Majd később, Panti ur! Okvetlen értesítsen, ha visszajön. A 42. számú műszaki osztály barátságára számot tarthat.

*

A *Bajazzók* után bemutatott balletnek is vége volt. A pillangós tánczkar féltérde ereszkedett, a szinpadon rózsaszínű fény ömlött végig, kecses lábacsok emelkedtek a levegőbe s az Opera hatalmas függőnye lassan leereszkedett. A közönség elhagyta helyét s a kijáratok felé tódult.

Egy másodemeleti páholyból özv. Sebestyén Dénesné lépett ki a leányával. A jeles asszony-ság rohamosan közeledett az ötvenhez. Husos, kövér arcza, az egykori szépség némi nyomai-
val, most csupa megelégedettségől és büszkeségtől fénylett. Erőtjeljes, gömbölyű idomait
finom japán selyem fődte, rizsפורos karjain gyémántos karpereczek ragyogtak, legyőzve a

villamos lángok vakító fehérségét, sőt még a leánya szemének diadalmas tüzét is, melylyel a körülötte forgoló fiatal gentlemant igyekezett még jobban leigázni.

Ez a fiatal gentleman természetesen egy csöppet sem hasonlított többé ahhoz a dühbehozásig aláztatós gyakornokhoz, a ki két héttel ezelőtt, puha kávészin kalapjával még a portást is félénk szerénységgel üdvözölte. Ez a gentleman nem volt a »kedves Panti« - hanem tetőtől talpig:

Fridrich Kuno, Ritter von Sacripanti.

Gyönyörű, elefántcsont simaságu névjegyein ez a sokat mondó név ragyogott, tetejében egy csodaszép öt águ koronával. Valóban úgy: tetőtől-talpig, tündöklő cylinderétől kezdve végig piperkőcz öltözékén, le egészen fenomenális lakkcipője utolsó gombjáig, Fridrich Kuno, Ritter v. Sacripanti. Ah! hisz nincs benne kétség, egy ily fordulat immár annyira banális, hogy még a legmegátalkodottabb nyájas olvasó érdeklődését sem lehet vele többé okszerűen megméltelyezni, de azért állítólag mindig akadni fognak tisztességes férfiak, a kik egy veszni induló szegény fiatal lelket meg szeretnének menteni a mennyországnak.

Itt van például mindjárt Szentpáli.

A 42. számú hivatal ez elegáns, fekete Lauzunja valóságos epés bosszankodással állt meg a fényes előcsarnok egyik oszlopa mellett, hogy egykori védenczét és a hozzá simuló Veron kisasszonyt jobban szemügyre vegye. Nem volt meglepetve, csak bosszankodott és sajnálkozott. Sebestyén mama azonnal megpillantotta, de nem akarta észrevenni.

- Siessünk gyermekek, nem kapunk kocsit, szólta hátra kissé idegesen és előre sietett.

A »gyermekek« nem siettek. Ritter v. Sacripanti karjába füzte Veron kisasszony karját s kissé bizonytalan tartással lépegetett a selyemtől ragyogó hölgy mellett, a ki asszonyos, kerek tagjaival, mosolygó arczával, csillogó, kaczer szemével éppen egy fővel volt magasabb, mint ő.

- Tartsa magát egyenesen, szívem, - sugta az ifju fülébe, - csunyaság, hogy már megint ivott...

- Bocsánat, Veron...

- Jól van jól, csak ne vegyék észre.

Szentpáli megfordult és hangosan köszönt: »Jó estét, Sacripanti ur!«

A fiatal ember összerezsent, ráemelte megzavarodott, mámoros tekintetét egykori mentorára s leemelte fejről a kalapot.

- Jó estét... uram...

- Jó estét és jó mulatást, Veron kisasszony, jó mulatást! mondotta Szentpáli csipős hangsulylyal s nyomban hátat fordított a kedves mamának, a ki örvendező meglepetéssel akart szerencsét kívánni magának ehhez a ritka véletlenhez, mely házának hűtlenné vált barátját ismét elébe hozta. Szentpáli - a goromba - azonban lesietett a lépcsőkön s a hullámozó sokaságban eltűnt.

- Ah! A poltron... a poltron... sziszegte elvörösödve a kitünő asszony.

- Mama, kérlek! szólta rá hevesen a leány s nevetve simult a még mindig zavarban levő fiatal emberhez. - Szentpáli udvarolt nekem, magyarázta bizalmasan suttogó hangon s most már el van keseredve, hogy többé hallani sem akarok róla. Nagyon nyers, nagyon durva ember... sohasem rokonszenveztem vele... Mire gondolt?

- Magam sem tudom, édes Veron, felelte révedezve az ifju.

- Szeret?

- Szeretem.
- Mindig szeretni fog? Egészen a miénk!
- Egészen, Veron, egészen... De ön, ön! Istenem...
- Szegény barátom, nem tud várni...

Sebestyén mama ezalatt előparancsolta a kocsit és betuszkolta a »gyermekek«-et. Haza mentek. A negyed óráig tartó kocsizás jótékonyan hatott a derék mama fellázadt idegeire. Mosolyogni kezdett s egész pazar szeretetreméltóságát kifejtette, hogy a még mindig melancholikus tünődésre hajló ifjut felvillanyozza. Apró történetkéik lármás előadásába fogott s midőn ezzel sem látszott célját érni, térdével erősen megtaszította leánya gömbölyű térdét.

Hatásosabb manővrozásra azonban nem volt szükség. A leány halkán azt kérdezte az ifjutól: »Fél ön Szentpálitól?« S ez a gyors kérdés éppen elég volt. Az egykori szerény gyakornok egyszerre kipirult a roppant bátorságtól s a testileg gyöngye szerelmes örültek egész forró szenvedélyességével kiáltotta:

- Azt akarja, hogy megöljem?
- Nem, nem! nevetett tiltakozva a leány. Isten ments!
- Csak akarnia kell...
- De nem akarom!
- Szereti? Veron feleljen... szerette?
- Mi baja, Fritz?
- Nem tudom, sóhajtotta most már minden átmenet nélkül kétségbeesve az ifju, azt hiszem, hogy nagyon szenvedek...
- Bolondság! Jőjjön; itthon vagyunk.

Kiszálltak. A kocsis hajlongva segédkezett, nehogy a »méltóságos ur« lakkcipője besározódjék. A méltóságos ur gazdagon fizet. Sacripanti kifizette a kocsist s bekísérte a hölgyeket a házba, a hol félóra múlva vacsorához ültek. Sebestyén gyöngyszin pongyolában jelent meg az asztalnál, leánya halavány rózsaszinben. Panti Friczi - Ritter von Sacripanti jelmezében, a középkor Rittereinek legendaszerű vakmerőségével, a kik igen nagy zsványok voltak légyen bár, de inni... ah! inni rettenthetetlenül tudtak. Az első üveg pezsgő meghozta az ő jókedvét is. Panti Friczi eltűnt az ürben, hogy átengedje helyét egy fiatal gentlemannek, egy hősnek, egy valóságos hősnek, a ki őszinte, mint assisi Szt. Ferencz, bátor, mint egy Bayard, henczegő, mint egy Falstaff és ostoba, mint egy huszonhat éves, becsületes, éretlen fiu. Szédülni kezdő feje előtt tánczolni kezd az egész világ.

- Egész életemben nyomorogtam! kiáltotta harsányan, és miért és miért? Azért, mert cseléd volt az anyám. Egy cseléd, hahaha! Nemde, furcsa? Egy szobaleány s az a legfurcsább, hogy éppen abban az órában halt meg a kórházban, a mikor én születtem. Becsületesemre mondom, nem emlékszem reá. Már az apám... az apám... hohó! Az apám nagy ur volt. Tá... tá... bornok. Az ő nevét viselem. Megengedte. Mert engem az anyám után Potocskának kellett volna hivni. Szép név! Po... potocska...

Sebestyén mama összenézett a leányával és kitünőnek találta a Potocska nevet. S teletöltötte pezsgővel az ifju poharát.

- Az ön egészségére, Potocska ur! nevetett biztatva, vigan.

- Potocska, hahaha... Potocska... Po... po... potocska! kiabálta bolond jókedvvel, szédelegve az ifjus a kiüritett pezsgős poharat földhöz csapta. Mulassunk, mama! Csak egyszer élünk. Nem? Van még pénzem! Tudod mit, mama, nemsokára ugy is nőül veszem a leányodat, tegeződjünk. Jó?

- Nagy gyerek maga, édes fiam.

- Az! Hát nem bánom. Van még pénzem.

- Bizony elveszti.

- Te nem veszted el, mama. Igazad van. Vigyázzon a pénzemre ön, ott van a szekrényben... künn a szobámban. Tessék a kulcsa.

A jó Sebestyén mama páratlanul gyors mozdulattal vette át a kulcsot és azonnal kisietett.

Az ittas fiatal ember felállt és a leányhoz közeledett.

- Veron, dadogta hosszú pauza után s belefogódzott a szék karjába, hogy le ne zuhanjon, - nőül fogom venni.

- Ezt már hallottam, kedvesem. Beszéljen másról! felelte kacagva a leány és szintén felállt.

- Van még pénzem...

- Ezt is hallottam, kis csacsi, de hogy lehet ennyit inni? Az istenért, hisz már annyira részeg, hogy állani se tud.

- Dehogy! Veron... angyalom, adjon egy csókot...

- No, persze!

- Veron, egy csókot... esengett a gyámoltalan Ritter v. Sacripanti és mohó gyönyörrel ölelte át a kacagva védekező hölgyet.

A küzdelem alig tartott két másodperczig. Mire Sebestyén mama később a szobába lépett, Panti Friczi meg se mozdult arról a szőnyegről, hová a leány ledobta s a hol a mámor teljes öntudatlanságában, halotthalovány arczczal, horkolva aludt.

*

Világos, hogy ha minden kötél szakad, egy jónevelésü fiatal ember már csak a nyájas olvasó iránt való gyöngéd figyelemből is meg szokta tenni azt az udvarias szivességet, hogy néhány méla akkord után föbe lövi magát és nem alkalmatlankodik tovább. A jámbor Sacripanti, fájdalom, nem tarthat számot mindnyájunk jóakaró rokonszenvére, mert még akkor sem lőtte magát föbe, midőn özv. Sebestyén Dénesné egy óriási skandalum után forma szerint kidobta az ajtón.

A szegény, rosszul nevelt fiatal ember erre elkövette azt a hallatlan bölcsességet, hogy a fiatal özvegyet és leányát zsarolás és sikkasztásért bepörölte a járásbiróságnál. Azután visszaváltozott Panti Friczivé, pénze bus romjaival áthurczolkodott a Józsefvárosba, s a negyedik hét végén az államvasutak rengeteg palotájának kapuján ismét csak az a sáppadt, igénytelen, puha kalapos fiatal ember lopódzott be, a kihez e csöppet sem megható történet elején szerencsénk volt.

A 42. számú műszaki osztály hallgatag kimélettel fogadta a visszatérő örököst. *Lovag úrnak* mindössze a hivatalszolgá, ez a parafadugónál szárazabb vén legény szólította, de ez is csak akkor, ha nagyon megkinozta roskatag térdeit a köszvény. Az urak között egyetlen egy pogány sem akadt.

Szentpáli kegyelmesen vigasztalta.

- Ne busuljon, kedves Panti, ne busuljon! Gondolja meg, szerencsétlen fiatal ember, mi történt volna önnel, ha százezer forintot örököl és nőül vette volna Veront, a ki orvosi honorárium fejében az ön kigyógyításáért így is tizezer forintot számított föl. De legalább meggyógyult... Hogy? Ön gondolkozik?

- Óh, nem, nem! felelte szégyenlősen, ajkait harapdálva a szegény Ritter, - csak azt akarom... úgy vélem... hogy mégis erényes nő volt...

Szentpáli elfintoritotta e klasszikus ártatlanságra az orrát és rettenetesen semmitmondó szemekkel tekintett rá. A »dologi tényálladék« részletes tárgyalását azonban emberbaráti kötelességének tartotta örökre elhallgatni.

CECILIA PIA.

A mi tisztelendőnk csodálatosképpen elütött az egyházi rendtől. Semmi katolikus gömbölyűség ő rajta, semmi vérszin. Sovány és száraz volt a derék lelkipásztor, s olyan szintazonképpen a parochiája is, melyben a Nadányi bárói kastély szentéletű fiatal urnője tartotta a lelket, különben még vasárnaponként se került volna tyuk a szegény tisztelendő cserépfazekába. Ám jött némi jó a bárói kastélyból. Egy kis gabona, néhány lábas jószág, egy kis pénz, meg más egyéb világi kellemetesség és ez mind igen ráfért jámbor papunkra, a ki olyan csodálatos egyházi férfit volt, hogy se »unokahuga«, se szakácsnéja nem volt, holott pedig még nem volt ötven éves, s bátran bejárt télvíz idején is egy szál vékony reverendában a templomba, nem ártott meg szívós természetű testének semmi.

Jakab apostol napján nagy dologban főtt árva feje. Sokáig kefélt tükrök előtt a sok használatban kifényesedett, itt-ott már gyanus zöldbe játszó ünnepi reverendáját, s a legszebb frázisokat iparkodott összegyűjteni, hadd hassák meg a báróné szívét. A kastélyba készült. Kora reggel óta. Hat órakor már künn járkált a kertben és készült. Millió harmatcsepp rezgése a bágyadt oktoberi napfényben, ezerféle színe a sárguló avarnak ezen a napon nem fért a lelkéhez; nem gyönyörködött benne és nem vette meg szívét a csendes, szomorú melancholia, mint máskor. Az a fő, hogy helyesen és röviden adja elő alázatos istancziáját. A báróné jószágos, mint egy angyal. Bizony olyan fehér is, szép is, mint azok a bájos angyalkák az oltárképen; igazi rejtély, s eléggé értelmetlen, - gondolta magában - hogy éppen Henrik báró hitvese lett, a ki már rég elvesztegette az ifjuság kincseit.

A szegény tisztelendő ijedten rezzent össze. Uram irgalmazz, mit tud ő nagy urak dolgaihoz, s nem csunyaság-e, hogy illedelmetlenül éppen akkor merészel kritizálni, a midőn kérni megy a kastélyba. Ki is verte nyomban agyvelejéből azokat az istentelen gondolatokat, s felkészülvén, megindult a bárói kastély felé.

Magas, tornyos épület volt a kastély. - Az asszonykirály idejében épült, vitézlő és tekintetes Nadányi Ferencz uram akaratóból; a főkupola formája - adták meg a falusiak a felvilágosítást - imhol azért kontyos. A földszinti erkélyre lépcsők vezettek. Becsületes, széles, faragott kőlépcsők, jól kirecsezve, nehogy hanyatt vágódjon rajtuk az ember.

A tisztelendő ur habozva, sok szorongással lépegetett föl rajtuk. Hátha rossz kedvű a méltóságos asszony? Fiatal hölgyek kedélye megbizhatatlan; hátha éppen ma járul elébe rosszkor?

Az erkélyről nyiló teremben, mely tele volt gyönyörű déli növényekkel, egy inast pillantott meg.

- Jó reggelt, fiatal ember; a méltóságos bárónéval óhajtanék beszélni, jelentsen be.

- Ő méltósága látta tisztelendőségedet, a mint a parkon feljött és megparancsolta, hogy a báró ur távozása után azonnal vezessem be, - felelte az inas.

- Jó lesz, amice.

- Most a báró ur van ő méltóságánál, de ő nem szokott sokáig benn maradni, - magyarázta szemével hunyorítva az inas.

- Tehát várok, - szólt zavartan a lelkész, s leült, majdnem elpirulva, egy székre. Borzasztó nép ezek a cselédek, gondolta tisztos megbotránkozással; ecce! éppen azt illetik durva bántalommal, kitől a mindennapi kenyeret kapják. Biztos, hogy valamennyi a pokolba jutand.

Benn, egy aránylag eléggé egyszerűen berendezett tágas szalonban, a báró urnak körülbelől épen kapóra jött a tisztelendő, mert azonnal felállt, megigazitott kabátja gomblyukában egy apró őrsi rózsát, s engedelmet kért, hogy távozhasson.

A báróné lassu, tagadó mozdulattal intett.

- Maradjon, Henrik, - mondotta zengzetes, mély hangon, s parancsoló tekintetét annyi szigorral szegezte férjére, hogy a jó ur valósággal fázott.

Kényszeredett, fanyar mosolylyal ült vissza helyére. Nem mert ellenkezni. Finom, keskeny kezével megsimogatta gondosan fésült, gyér haját, majd lebabrált vele halálsápadt arcán is, melyen vészes nyomokat hagyott a kártya és az absinth. Szemeiben álmos puhaság derengett. Erőről, akaratról, energiáról nyilván szó sem lehetett többé.

- Ön, kedves Czecczil, - szólt mosolyogva, teljesen figyelmen kívül hagyja nyugalma -

- Most nem az ön nyugalmaról, hanem arról van szó, - felelte szárazon az asszony, - hogy nincs pénze, s ön képtelen reá, hogy szerezzen. Erről van szó.

- Tudom, tudom, de hát elvégre -

- Nem elég komoly dolog?

- Azt nem mondom.

- Kár. Mert erre is el voltam készülve. Az ön csodálatraméltó nyugalma kitünő villámhárító minden veszély ellen, - ez a veszély ezuttal azonban sokkal nagyobb, semmint képzelem. Kérem, nézzen ide!

A hölgy leemelt az asztalról egy faragott ékszerdobozt, kinyitotta, s kivett belőle három darab százás bankjegyet.

- Ez az egész pénzünk, - mondotta gúnnyal.

A férj nyugtalanul feszengett székén és nem mert abba a ragyogó, sötét szempárba nézni, a melyből félreérthetetlenül kiolvashatta a maga ítéletét. Lenézett a földre és vállait vonogatta.

- Meglátogatom Mayert, - szólt összeránczolt homlokkal maga elé.

- Az többé nem hitelez, - felelte a hitves, s nyulánk, asszonyos tagjain végigszáguldott e pillanatban egy zavaros, forró indulat: több a megvetésből, semmint a szánalomból, melylyel e boldogtalan roncs iránt viseltetett. Ajkain mégis elhalt a metsző válasz. Nem bírta kimondani.

A báró azonban megérezte. Feje még mélyebbre hajolt, s sápadt vonásain valami gyámoltalan bánat ömlött végig.

- Beismerem, Czecczil, - mondotta halk hangon, - hogy méltatlan vagyok önre. Ön egy szent, - én haszontalan ember vagyok. Nem érdemeltem meg, hogy kezét nekem nyujtsa...

- Ej, barátom! Most arról van szó, hogy hol vegyünk pénzt.

- Nem leszek unalmas, - folytatta még halkabban a báró, - tudom, hogy ön gyűlöli az érzélgősséget... De tisztáznunk kell a helyzetet. Mindkettőnk nyugalma így kívánja. Nekem ezen a kastélyon kívül nincs vagyonom. Elköltöttem mindenemet és elköltöttem az ön vagyont is. Az ön megboldogult tanteja azonban közel egy millió forintot hagyott végrendeletileg önre, az esetre, ha gyermeke születik...

- Henrik! Kérem -

- Bocsásson meg... már rég készülék arra, a mit most mondani akarok.

Az asszony fehér arcát előntötte meleg áradása a vérnek. Hevesen fölkel s ideges türelmetlenséggel fordult a báró felé.

- Hagyjuk abba! Nem akarom önt meghallgatni.

- Meg kell hallgatnia, - felelte fejét rázva a férj és nem mozdult helyéről, - holnap talán már nem volna bátorságom... Azt akarom ajánlani önnek, hogy indítsa meg ellenem a válópört és menjen másodszor férjhez.

A báró elhallgatott. Nyomasztó csendesség támadt. Akkor az asszony, kit mély vallásosságáért jó tisztelendők Cecilia Piának hívott, előrehajolva, remegő, felindult hangon ezt kérdezte.

- Komolyan beszél, Henrik?

- A legkomolyabban... intett fejével a báró s gyorsan elfordult, hogy a sápadt arcára szivárgó könnycseppet elrejtse.

Erre hozzálépett az asszony. Rátette kezét gyöngéden a vállára és mosolyogva, hangjának egész bájos kedvességével így szólt:

- Bátorság, barátom, bátorság! Majd meglátjuk, mit hoz a jövő. Megkövetelem azonban, hogy a válópört soha többé előttem ne említse. Katolikus nő vagyok, Henrik és kívánom, hogy ön ezt egy pillanatig se feledje el.

*

Félóra mulva három darab százast szorongatott markában a mi tisztelendők. A báróné be sem várta az instanczia végét, benyult a kazettába és odaadta a pénzt. A szegény kopott lelkipásztor azt hitte, hogy tévedés történt. Háromszáz forint. Ennyi az ő egész esztendei fizetése. A püspöki széles aranyfazékból nem futja több... A delnő azonban kegyesen biztosította, hogy az egész összeg az övé. Száz forint a parochia tatarozására, kétszáz forint pedig arra, hogy bűnös lelkéért imákat mondjon.

- Óh, méltóságos asszonyom, - tiltakozott hévvel a lelkész, - ha mindenki oly jámbor, annyira szentéletű és istenfélő volna, mint méltóságod...

- Bűnös vagyok, tisztelendő atyám, - felelte halk, de szilárd, daczos hangon a hölgy. Azután fölrezzent, s míg ajkain újra megjelent a mosoly, kezét nyújtotta bucsuzásra a papnak. - Imádkozzon értem, tisztelendő ur. Isten ítélőszéke előtt talán enyhíteni fogja bűnhődésemet az, hogy másként nem tehettem...

A lelkész távozása után a báróné az ablakhoz lépett.

A kép, mely ott szemei elé tárult, elég lehangoló volt. A természet lélegzetvétele megszűnt. - Bogárnak, növénynek, fának megdermesztője: virághervasztó ősz temetett odakünn mindenfelé. A nap valahol a gyorsan száguldó fellegek mögött bujkált, szerelmes fénye, tüze, ragyogása nem termékenyít meg többé egy gyöngye fűszálat sem, mert nincs tűz és nincs ragyogás. Csak egy óriási temetés októberi gyászpompáját emeli fénye még kirivóbbá.

Válóper... gondolta tünődve az asszony. Valóban alig marad más hátra. A teljes vagyoni bukás itt van a küszöb előtt. A hitelezők kérni fogják a csődöt és elárvereznek mindent. Azt a néhány száz forintot, melyet pár nap előtt jó öreg onkljától kért, Victor cousin ma el fogja hozni, de ez épen csak egy csöpp. S másodszor azt sem kérné. De válni... Felbontani a házasságot, melyről gyermekkor óta azt a vallásos hitet oltották szívébe, hogy az sacramentum, örökös és feloldhatatlan. Ime visszaborzad tőle. Ugy érzi, hogy nincs elég ereje hozzá. Nem a botrány miatt, mely a családban és a társaságban okvetlen szárnyára venné nevét, hanem lelkének benső, erkölcsi tiltakozása miatt, a melynek fenyegető hangja máris fülében cseng: elhagyod férjedet a nyomorúságban...

- Nem, nem... rebegette összerázkódva s visszautasította magától ezt a gondolatot. Inkább meg fogja vele osztani a bukást, a mint megosztotta előbb a fényt. Mert ő sem ártatlan; vádolta magát és mentegette férjét. A budapesti palota estélyeit ő rendezte, a társaságban ő ragyogott s a ki nem törődött férjével, az ő volt. Lenézte, a helyett, hogy vezérelte volna. Ha ő tartja erős kézzel a kormányt, férjéből, ebből az engedelmes, viaszlágy emberből azt formálhat vala, a mit akar, de nem tette. A lóversenyek és clubbok után a kártya és az absinth ragadta hatalmába a gyöngé embert. Miért nem mentette meg? S midőn ide falura kellett pénz hiányában visszavonulniok, miért nem kényszerítette komoly munkára? Miért nem keresett gyógyszert a bajra?

Az asszony elfordult az ablaktól s leült a kerevetre. Szép fejében millió ötlet cikázott. Azzal már tisztában volt, hogy férjét nem fogja elhagyni, de itt még nincsen vége. Mit tegyen - holnap? S most ismét átvillant forró fején a megboldogult tante milliója. Az volna a szabadság és a megváltás, mely megmentené lelkét egy szörnyü önvádtól. Mert ha ez a gyöngé ember megrémül a reá váró szegénységtől, s ha ez elviselhetetlen gondolat hatása alatt egy pisztolylövéssel véget vet életének... Talán csak azért, hogy őt megszabadítsa...

A delnő kezeibe temette arcját. Fekete rémképek rajzolódtak megrémült tekintete elé s őt vádolták a gyilkossággal. A védelem hangja erőtlen. Nem bizik és nem hisz benne. A világ keresni fogja az okot, s csak a jó emberek fogják azt mondani, hogy azért ölte meg magát, mert gyáva volt. - A többség keresni fogja az asszonyt.

A komorna belépése véget vetett ennek az önkinzásnak.

- A fiatal báró ur kér bebocsáttatást; jelentette a leány.

- Bocsásd be!

A komorna visszavonult, bebocsátotta a fiatal embert, azután betette maga után az ajtót. »Be szép fiu...« sóhajtott távozó félben.

- Kezedet csókolom, nénikém, jó reggelt! mondotta gyors lélegzettel a cousin. Atyám parancsából megjöttem és ezt a levelet hoztam. Azt hiszem, pénz van benne.

- Tudom, Victor: tedd csak le ide az asztalra. Nos, hogy vagy? Rég láttalak.

- Négy hónapja, - felelte helyet foglalva, félénk szemrehányással a rokon. Azóta nem voltál nálunk és nekem sem engedted meg, hogy ide jőjjek, pedig én -

- Jó, jó, szép tőled... Rossz kedvem volt. Ma is nagyon ideges vagyok. De most először is tedd be az ablakot, - intett türelmetlenül a hölgy s nagy, sötét szeméit elgondolkozva, komolyan emelte a gyorsan föl pattanó, tacsó ifjura, - azután jőjj vissza és hallgasd meg azt, a mit mondani fogok... fejezte be halk hangon, mialatt hol elhalványodott, hol kipirult. Tekintetében néhány pillanat múlva az a hősies elhatározás lángolt, mely szentekké avatta a martirokat.

- Igen, nénikém! hangzott gyors válasza a rózsás arczu, végtelen zavarral küzdő rokonnak, miközben az ablakhoz sietett és azt az ügyetlenség szeretetreméltó tökélyével bezárta.

- Így, barátom, így! és most foglalj helyet. Találkoztál a férjemmel?

- A lépcsőházban.

- Beszélgettetek?

- Mindössze néhány szót váltottunk. Nagyon levertnek látszott.

- Borzasztó ember! Ő az, a ki makacskodásával kinez s még ő van leverve. Egy ily követelő, zsarnok férj, kedves Victor, egy ily kiállhatatlan zsarnok... Kétségbeejti a hitvest. Az imént is hiába könyörögtem neki, hogy szabadítson már meg ebből a gyalázatos kastélyból, a hol megöl az unalom és az örökös magány -

- Óh, drága nénikém! fakadt ki lelkes hangon a cousin, - ha én engedelmeskedhetnék...

- Lásd, ez szép és tetszik nekem! Ez a nagy készség hizelgő, ha őszinte, s a tied bizonyára az. Tudsz engedelmeskedni.

- Tudok! felelte majdnem merészen a fiu, s belebámult ragyogó tekintettel a kereveten nyugvó asszony szemei közé.

- Nem akarlak próbára tenni, mert most nem is erről van szó, hanem arról... De miről! lehelte nyugtalanul, minden ízében reszketve a hölgy. Ajkain villámgyorsan váltakozott a mosoly és a félelem. - Arról akarok beszélni, - folytatta majdnem elfulladva, - hogy kimondhatatlanul boldogtalannak érzem magamat... annyira... hogy néha valóságos irigységgel gondolok a komornámra. Neki megvan... a maga öröme, van a ki félti, van a ki szereti...

A cousin most váratlanul határtalan vakmerőségre szánta el magát. Csinos, friss arcját előntötte a vér, szíve megtelt esztelen gyönyörűséggel: megragadta az asszony kezét és megcsókolta.

- Büntess meg... suttogta alázattal.

A báróné visszarántotta kezét; szemeiben kigyult majd ismét kihamvadt a megsértett büszkeség lángja.

- Victor... mormogta fázódva, - ez csunyaság -

- Bocsáss meg, bocsáss meg... könyörgött hevesen az ifju, - nem tehetek róla, nagyon szeretlek és inkább megölöm magamat -

- Nem akarom! Menj... menj...

- Nem megyek, nem mehetek... felelte lázas ajakkal a cousin, s az asszony könnyü pongyolájába kapaszkodva, csókolta a kezét, a térdét...

- Parancsolom, hagj el azonnal! - kiáltotta a szemérem kétségbeesett föllázadásával a hölgy, miközben minden erejét megfeszítve, eltaszította magától az ifjut és lángoló arczczal talpra szökött. - Takarodj, takarodj... lihegte undorodva... különben becsengetem a komornámat.

A csengetésre nem volt szükség. A szomszéd terem ajtaja megnyilt s a komorna lépett be.

- Méltóságos asszonyom - kezdte mondókáját, de a következő hang már torkán akadt.

A báróné rábámult, megdörzsölte kezével izzó homlokát, azután rákiáltott:

- Ki engedte meg, hogy belépj?

- Ne tessék haragudni asszonyom, de -

- Hagyj magamra! - intett parancsolva az asszony, s míg kezét gyenge védekezéssel igyekezett kiszabadítani a cousin forró kezei közül, elhomályosodott szemei szorongva tekintettek a gyorsan visszavonuló leány után, ki szobájába menekülve, hasztalan várakozott a csengetésre, hogy beléphessen...

*

Derék tisztelendőnkéről azt hittük, hogy becsületes falusi szívét a kevélység ördöge szállotta meg.

Más esztendőben, ha levágódtak a Gialu Sinto rengetegeiről a fagyhozó szelek, aggodalmas arczzal tartott szemlét a templom és a parochia fölött: kibírják-e, nem-e komisz dühöngését a téli viharozásnak és rengeteg fehér tömegét a hónak, - most oda se hederített a rohamosan beálló télnek. Emelt fővel járt, s ha elégedettsége okát kérdezték, titokzatosan mosolygott.

- Majd megválnak! - felelte oly naiv örömmel, hogy szinte meghatotta vele az embert.

S a következő nyár meg is hozta a meglepetést. Egy szép napon vagy harmincz mesterember jelent meg a parochia udvarán. - Bontani, építeni, meszelni, festeni kezdtek. Egy hosszú talián vezényelte őket. Rikácsoló, éles hangja fölhallatszott koronként a kastélyba is, hol a szalon kerevetén a báróné pihent. Előtte egy széken a tulboldog tisztelendő áldotta magában a jószágos végzetet, mely ezt az uri házat ismét gazdagsággal látogatta meg s módot adott Cecilia Piának, hogy katolikus szive hűségét az egyház iránt fejedelmi bőkezűséggel mutassa ki. S imhol mi bölcs és véghetetlen kegyelmességű az isten: megajándékozta Cecilia Piát egy kis leánynyal.

A báróné észrevehetőleg megsoványodott; arcza halaványabb, tekintete szenvedő, fáradt és szomorú volt.

- Méltóságodat jószágáért örvendeztette meg az égi kegyelem, mondotta szive őszinte áhítatával a lelkész - és nincs szüksége az én imáimra.

- Azért csak imádkozzon értem, tisztelendő atyám, felelte halkán az asszony. Szent vallásunk azt rendeli, hogy férjünket soha se hagyjuk el, mer a házasság szentség...

- Ugy van; sacramentum... szólt bámulva a lelkész.

- Óh, mondja, bűnös-e az, - kérdezte lesütött tekintettel, megalázkodva, mint egy kegyelem után áhító vezeklő, az asszony, - bűnös-e az, a ki inkább áldozatul dobja magát, semhogy az egyház sacramentumát meg kelljen sértenie, főleg ha ezzel nemcsak önmagát, hanem férjét is megmentheti.

- Nem bűnös, méltóságos asszonyom, - felelte megzavarodva, még nagyobb bámulattal a lelkész.

Jámborságban megszikkadt agyveleje az egész dologból egy szót sem értett s valósággal megrémült, midőn a szenvedő, fiatal asszony szemében könnyeket pillantott meg.

- Az istenért, méltóságos asszonyom! ijedezett szegény.

- Egy kis gyöngeség, tisztelendő ur, - felelte a hölgy és megjelent vértelen ajkain egy bágyadt mosoly. - És most nyujtsa, kérem, a karját, vezessen ki az erkélyre. Mindjárt behozzák a gyermeket... folytatta könnyedén megborzongva, s ámuló tisztelendőnk karjára nyugtatva finom, keskeny kezét, megindult lassu léptekkel az erkély felé.

A FEJEDELEM PRAKTIKÁI.

Tulontul eleget beszéllenek eleink Apaffy Mihály fejedelem, erdélyi nagyságos fejedelem ő kegyelminek viselt dolgairul, ügyeskedésirul, s főleg bizony praktikáirul legfőképpen, de alig találkozék még írástudó diákurfi a sokból, ki világos értelmességgel bizonyítani is tudta, hogy a fejedelem ő kegyelminek csakugyan voltak praktikái. Egyvelesleg össze olvasánk mindeket, de a sok levendulaszagu krónikás ének között egyszer sem tisztelhetjük vala szembe az igazságot. Itten erősen fellaudálják ő nagyságát, okos eszit és erejit néki magasztalván, túlnan viszont belekapaszkodnak vastag üstökibe és meg-megránczigálják őtet, restségben és gyöngé elméjüségben őt terpeszkedőnek mondván. Mi igaz ebbül, mi nem, annak csak az Ur Jézus mindeneget meglátó szeme a tudója; bizonyos mindössze annyi, hogy a fejedelem praktikáinak csak hírüket halljuk, nyomukat azonban nem látjuk az ő életiben. Lehet, hogy tisztára azért kerül vala praktikás hirbe, mert se jobbra nem csinála jót, se balra nem csinála rosszat, mivel tehát summa summárum semmit sem csinála, az erdéli tekintetes és vitézlő rendek keserüségre felérezhetőbb jót, avagy rosszat sem csinála, s ezzel szent volt a béke. Hogy pedig ő nagyságának bőven meghánytorgatott praktikái körülbelül csakugyan a semmittevésben találják vala gyökerüket, annak szép egy példája vagyon az alább következő udvari históriában is, a melyért a mesélő krónikás sem tüzes vasra a maga igazáért nem ülepedik, sem istenfélő lelkit az ördögnek el nem adgya.

*

Irva áll azonban, hogy minekutána egy szép májusi napon a kolozsvári palotásház nagy szálájának egyik órája elüti vala a kilenczet, meghajlongák esmég szolgáltevé nemes urfiak a nagyságos fejedelmet és egymás lába nyomába lépegetének kimenvén az ajtón udvari kamráik felé. Ottan megmaradának Teleki és Horváth uraimék, ketten nagy tisztességben lévő férfiak, hogy az agendákat a fejedelem elibe terjesztenék.

Apaffy Mihál ő nagysága figyelmeze is, nem is Teleki uram savanyu beszédgyire, melyben halommal vala a szivbeli keserőség ama gyalázatos causák mián, miket az Meszes hegységen betörő Radowitz német generális elkövetni az örökös szorongatásban levő igaz magyarokkal nem átalla. Lopakodik és gyujtogat az német, hogy rontaná szét testit a géczei fene, holdujulás óta kedvire megint, - kipióczázza a zilahiak arany- és ezüst-marháit, turbálja fehér cselédgyeiket, s üszköt vet hajlékaikba, ha kétségbeesésükben az uristen drága nevit kapkodgyák ajkaikra. Tenne, ergo, valamit a fejedelem, hogy eltakarodnék nyakukrul a német, különben nagy nehéz siralmakkal ők maguk találnak a fényes ábrázatu padisah szine elejbe járulni, hogy bé-panaszolnák nyomoruságukat, süketnek az nagyságos fejedelmet lenni mondván.

- Teleki uram imhol kiadta, mi benne vala, - dörmögé rosszkedvüen a fejedelem, - most te kegyelmeden vagyon az epéskedés sora, Francisce...

Horváth Ferencz kemény, csontos vállait vonogatván, inkább a szakállába mormogta:

- Ennyi.

A fejedelem megbökdöse vastag mutató ujjával a levegőt s felele ekképen:

- Azt gondoltam kegyelmed is fundál valamit gyér nyugodalmamnak rontására, nyelné el kendteket már egyszer előlem a pokol... Minek strázsálnak reám? Hol iródiákom, had' diktáljak neki egy kemény ijesztést az német fejire, üssön bele az isten nyila, hogy sohase lehetek miatta békességben. Te kegyelmed a kancellárius Teleki uram, hát igazitsa nyélbe ezt a miserábilis causát. Ott a banderialis sereg, ott kegyes patrónusunknak, felséges török szultánnak tizezer ispahija Giwla-Fejervár alatt, ötezer kontyos janicsárja a nyárádi völgyben,

instálja kend ide azokat is és döngesse el vélek azt a pendely után szaladozó Radowitzot, a kinek, - ha színünk elé bolondítja valaha rossz csillaga - én magam kezivel rontom beleibe buzogányomat, hogy rögvest elheveredezik tőle az istentelen.

- Nincs pénz, uram...

- Ugyan mikor volt? - kérdezte epésen a fejedelem és végig méregeti vala szigorú szemmel az ő kancelláriusát. Aranyszállal varrott topánkádon, kardod drágaságain, mentéd rubintjain és főveged gyémántos forgóján csufolkodik rám országunk szegénysége, - rogo, fogd be a szádat és pironkodjál...

Teleki Mihál ő kegyelmének kicsit félre rándult ettől a gyilkos beszédűl az ajaka széle, de régi udvari róka vala bizony már, nem tágitott. Tudhattya jól a fejedelem: volt pénz; négyezer csillogó arany azonban csak minapában vándorla Istambul felé a selyem szakállu, hatalmas padisah-nak, ki cifra fermánt küldte tele nagy jó akarattal az ő engedelmes fiának, erdéli fejedelemnek, minden jót ő benne ígervén, s némi arany jószágokat is ő benne tudakolván. Elindíták tehát Thoroczkay Ádám főembert, hogy liferálja az császár kincsesházába a pénzt és ne hadgya belekotorászni enyves kezivel a nagyvezirt, hogy esmég hijja legyen. Oda mene a pénz, s másat nem lehessék frissiben előteremteni, míg a szebeni szászok be nem lódnak az adóval. Mindez azonban még csak kétfertál része a bajnak. Egyébb szomorúságok is vannak itt elegen, csak győzzük lenyelni őket.

A fejedelem türelmetlenül szorongatta vastag ujjjaival az asztal faragott czifraságait, igyekezővén, hátha letörhetne belőlek vagy egyet.

- Keserítsen tehát iziben kegyelmed, hogy mindeneknek egyszerre legyen tudója, különben papolhat kend. Hajszál se termett annyi te kegyelmed üstökibe, mint a mennyi fertelmes rossz hír a száján, valamikor csak itt nyomhat, hogy belém károgya a sok bajt. Mi van még, lássam!

- Szólljon kend, Horváth Ferencz uram, - biztatta szomszédját a kancellárius.

- Az oláhokra vagyon panaszkodásom, nagyságos fejedelem, - mondotta öblös hangján a nagy, szálfá főur, s szinte csikorgatá mérgiben az ő fogait. Tegnap vetemedék haza két fullajtárom Fogarasrúl, kettő Verespatakrul. Hoztak gyönyörűséges híreket, kifut örömben a szeme, a ki hallja. Fogarason fölprédálták még az isten házáat is, dühükben, hogy Apagyi János uramat menesztők közibek rendet tenni. No, ugyan szép rendet teszen... enné meg... Verespatakon rabolnak, mint a tűz lángja; kipszittották adta fattyai, hallom, még a regiális aranymagazinumokat is, agyonvervén husz drabantunkat, kik ellenök harcolának hiába, kevesen lévén. - Elhullottak egy lábíg, uram, kiomló vitéz vérük tőlünk pretendálja a bosszút. Forrongásban vagyon az egész vidék, s félős, hogy vérszemet kapván Moldvából hoznak segítséget. Javallanám tehát te nagyságodnak, hogy vernők szét őket idejiben, különben kikel az aspis-tojás, s attul mi szopjuk majd be az ujjunk hegyit. Elsőben is ordinálja haza nagyságod Apagyi Jánost.

- Bomoljon haza Apagyi még e héten... dunnyogta a kancellárius is, helyeselvén.

- Ugy? Hát mitől jó az? - tudakolta immel-ámmal a fejedelem. Levilágita orozáirul, hogy nem igen kellemezteti magát előtte ez a plánom.

- Attul, instállak, uram, - felelte a főember, - hogy különbet küldhess Fogarasra. Apagyi János szintülhegyre jámbor, böcsületes, istenes ember, de nem vezérségre való. Kifut minden a keze alul; lyukas tenyere vagyon, tapasztalhattuk elégszer... Hadverő, vitézi virtusokkal ékeskedő férfiú kell oda, ki óvatos legyen, mint a róka, gyors, mint a villám, és szilárd, mint a sziklakő tar-feje, hogy még a mennydörgős mennykő se tudja egyszerre agyonütni. Efféle embert küldj oda, uram, ne Apagyi Jánost. Had' kapja ő kigyelmét vissza asszonyfelesége a szép Apagyi Zsófi, turbékoljon rokolyája mellett, s végezze az ő dolgát más. Így nem megyen tovább.

Beszélnék egyes-mást már a rendek is, s furcsálják, mérgeződven és gyanakodván, hogy Apagyit erőnek erejével Fogarasban tartjuk, holott pedig nádszál ő ott a nehéz idő ellen, semmiféle hadi bölcsességre nem bizonyulván fejbéli ereje alkalmasnak.

Belebeszéle esmég Teleki Mihál is, mondván:

- Hivassék haza Apagyi, nagyságos fejedelem...

- Megértettem; de hát kit küldjek oda?

- Elmegyen Horváth Ferencz. Radowitz ellen elmegyek én a banderiális haddal, felelte a kancellárius és megérinté sovány, csontos kezével kardjának rubintos fejét.

A fejedelem ő nagysága felnéz vala elébb a sárgára pingált udvari szála tetejibe, hol félmeztelen asszonyi személyek teste vetélkedék színek pompasága dolgában a természettel, azután lenézegetődzék maga elibe, hol drága török pokróczok simultak szét a koczkákba faragott padimentum sikamlós tükrén, s meghuzogatá végre szokása szerint az ő vastag orrát.

- Apagyi hagyassék ott, a hol van, szólt nyersen főemberihez s megmutogató nékik zömök testinek fordított felít, az ablakhoz menvén, - kegyelmed Teleki uram holnap elindul a német ellen és kiveti a Tisza mellé, kend pedig itt marad vélem Francisce és nem erőlteti elokvenciáját addig, míg nem kérdezem. Dixi; mehetnek!

Teleki Mihál ráfigyelmeze szomszédgyára és vállat vont. Horváth Ferencz lehorgasztott fővel lépkede kifelé a kancellárius után s csak künn a boltives folyosón dörmögé maga elibe félhangon, elkeseredve:

- Megint egy esze nélkül való praktikája a fejedelemnek, kutya ért belőle, nem én. Admodum domine illustrissimme - számárság - azt gondolom...

- Asszonyi köntösre gondol látom, te kegyelmed is...

- Arra hát! felelte ingerülten a főember s akkorát csapott izmos öklivel a levegőbe, hogy suhogott, suhogott... Avagy nem restelli feje örökké ezeket az ordináre praktikákat? Szent ugyse, besugom a dolgot a fejedelemné asszonynak, s ahajt ám lássa, mi lesz.

- Pszt! nem ugy... Egyebet mondok.

- Tud kend valamit?

- Tudok hát.

A kancellárius erre béakasztá karját a kemény főember karjába és levitte magával az alant lévő palotás kertbe, hol ebben az órában a szép Apagyi Zsófi is sétálgat vala, hűtőzven formás testinek melegségit a fejedelmi kert fáinak árnyékában. Ottan félre vezérelé egy filagoria mellé és mondá neki halk szóval, kerülgetés nélkül, hogy jól bévegye:

- Te kegyelmed szereti a hazát, Horváth Ferencz uram, be kell tehát kerülnie Fogarasra, bármi áron, hogy azt a kupczihér, gyujtogató oláh szerdéket széllyel verje és egyebekben is rendet tegyen. Tudok egy módot, hogy a fejedelem enmaga akarattýából kergesse kegyelmedet Fogarasra.

- Akkor annyi, mintha már ottan volnék! - heveskedék a főember és kiragyogott tüzes, fekete szeme, mint a parázs.

- Pszt! lassan... csititgató a kancellárius és beszéle ekképen tovább: Urunk a fejedelem szereti Apagyinét...

- Ördög vigye!

- Lassan, ha mondom... Füle vagyon némelykor a levegőégnék is, tudhassuk... Hallgasson végig kegyelmed békességgel. - Addig, míg a szép Apagyi Zsófi is czirógatja valamelyest gyémántos kösöntyűi fejiben a fejedelmet, a jámbor Apagyi nem fog visszakerülni Fogarasról, ez olyan maga kinálós igazság, mint a halál. A fejedelem ezt így praktikázta ki magának, tehát így lesz. Azt mondom tehát, hogy üsse el kegyelmed urunk keziről szép szerén valahogy ezt az édes száju asszont és rend léssen egy karikacsapásra itten is, Fogarasban is, hová rohanvást kergeti le majd te kegyelmedet urunk, szégyelvén, hogy így csuffá tevék. Mi kendnek egy asszon? Megpróbálja őtet, annyi. Ha kudarcot vallunk, attul se szakad be alattunk a föld. Meg kell rángatni a hazáért még a sátánnak szőrös füleit is, különben beleragadozunk a sárba és ottan veszünk. Bizakodó szívvvel mondom ezeket kendnek, mert te kegyelmed szereti a hazát.

Horváth Ferencz megcsóválta a fejit és úgy vélte, hogy bajos léssen az plánum. A csiklandós felitül nem hőkken vissza, de nagyobb baj, hogy Apagyi Zsófi pávás természet ugyan, azonban kényes a szépségire. A fejedelem boldogulhata gyémántos kösöntyűkkel, miképen történhetnék tehát, hogy egy akkora ur helyett őt szeresse?

- Mit becsül te kegyelmed jobban - kérdezte száraz mosolygással a kancellárius - a samarat-e, vagy a lovat?

- Tréfál velem?

- Óh, nagyon mulatós kedvben vagyok... dunnyogta hirtelen forduló bosszusággal Teleki Mihál s megint előhozakodék a kérdéssel. Feleljen reá a főember.

- A lovat, felelte a főember.

- No hát így vannak ezzel a dologgal világ teremtése óta az fehérszemélek is, - suttogta a kancellárius s megsimogatá vala az oszlop embert, biztatván. Majd meg közel hajola az ő fülihez és úgy zummogta be halkan: *Te kegyelmed a ló*, Horváth Ferencz uram; Jézus velünk... Megértette tehát, avagy mégegyszer mondjam?

A szép, szálfá főember elgondolkozva nézdegele maga elé egynehány perczig s hosszas hallgatás után végre megbiccentette üstökös fejit.

- Tehát megértettem.

*

Teleki Mihál facsaros elméjü, bölcs kancellárius ettül a naptul fogvást szorgalmatosan leskelődék arra az időre, hogy maga elibe orditaná szégyenlős haragjában a fejedelem és elkergetné Fogaras felé a szerelmetes kalkulusait rontó belső embert. Láta, hogy Horváth Ferencz közel-közel járdogál némelykor a szép asszony ágyas-házához, meghányta-vetette, ergo, ravasz fejiben a dolgot s úgy itéle, hogy mire újból felkerül háromnegyedre a hold, a fejedelem kiókumlálja Apagyiné asszony szívbeli hajlandóságának elfogyatkozását és elzavarja maga elől a szerencsés főembert úgy, hogy meg sem fog ülepedni szaladásában Fogarasig.

Meg-megszólongatá titokban Horváth Ferenczet.

- Billegeti magát, kinálkozván szeretkezésre, te kegyelmed látom, de mit szól hozzá az asszon?

- Még semmit se szól, felelte bosszankodva a főember s megvonogatá nagy lustán vállát, félre nézdegelvén, nehogy egyenest szemibe szurjon a kancellárius tekintete. Akkor jöve épen Apagyinétul, a ki kedvire valónak találta a szép, erős főembert s hamar összesimula véle. Még orczáit perzselte a karcsu, puhaságban az macskával vetekedő asszony szájának lehellete, még ott égett, lobogott ajkán szerelmes csókja, midőn fülibe csapódott a kancellárius unszólo vallatása, épen jókor.

- Csókban se részesüle kend?

- Nem részesülék, felelte és nevetett enmagában szivibül egyet: jaj, be kurtát látsz bölc Teleki Mihál, be kurtát látsz...

- Siessen tehát. A ki szereti a hazát, az buzogjon és iparkodgyék.

Tizenkettőnapon a fejedelmi auditórium előtt fogá el a hosszú léptekkel tovaigyekező főembert.

- Jó napot, Francisce...

- Adgyon isten! mordult vissza amaz s meg sem is akart jóformán állni. Sietős dolga vagy, mit állítják meg épen ilyenkor az embert. A kancellárius azonban nem ereszti vala tovább, hanem fogyatkozó türelemmel esett reá:

- Szóllott-e már valamit az asszony?

- Bajosan megyen az efféle... mormogta fejit rázogatva Horváth Ferencz, s esmég alig tudá elnyomkodni ajkán a felkivánkozó, gunyos kaczajt.

- Nem igen ügyeskedik kend, pirongatá hirtelen összefutó szemöldökkel a kancellárius, s már-már gyanakodva tekintett rá. Kegyelmed szereti a hazát, tudója tehát már annak is, hogy az nyul pofájú szebeni szászok fittyet se vetnek Apagyi uramnak és nem lódulnak be az adóval; gondolván, minek? Apagyi János nem tudgya megszorongatni őket. Tánczólnak az fejin, canis mater... így semmire se megyünk. Rettentőképpen szükséges tehát, hogy Apagyi breviter visszahivassék, s kend menjen Fogarasra, megütögetvén lenn a szászokat is. Siessen hát te kegyelmed az ügyeskedéssel...

- Láthassa, hogy abban járok.

- Abban, abban, de lassan... holott pedig te kegyelmed szereti a hazát...

- Szeretem hát, sziszegte vissza fogai között a főember, s gyorsan kiméne az udvarbeli dámák palotás háza felé vezető ajtón. Vissza se nézett, perzselé vala száját a sátáni jókedv, kapkodta is sarkait, nagy sebesen, csakhogy vinnék. A kancellárius beharapott ajakkal ögyelgete utána egy kicsinydég, aztán megfordult tünődve, fontolgatva, s bement az íródiákjához. Alázatos fiui levelet kell meneszteni Istambulba a padisah-nak, nehogy azt hidgye a gazos török, hogy elfogyott iránta a nagy szeretet. Utközben észrevette a fejedelmet. - Megállt, hátha kitudhatna valamit... Ő nagysága heves diskurálásba elegyedék épen udvari csillagvizsgálójával, s nem figyelmeze ezenközben se jobbra se balra, hanem csúf szájjal diflamálja vala az égnek minden rendbéli szentyeit, mondván:

- Megcsalt az az asszony, hallod!

- Hallom.

- S avagy elnyeljem tán, hogy utamban legyen ez a czudar ember?

A vén asztronómus hidegvérrel csititgatá a kivörösödött orczákkal fortyogó fejedelmet, s szóla:

- Mit nyer véle nagyságod, ha Apagyi uram kerül haza Horváth Ferencz helyibe?

- Ördög szántson hátukon, persze hogy semmit...

Többet nem leshetett ki diskurálásukból a kancellárius, elég vala azonban ő néki ennyi. Megfigyelmezé a fejedelem kiderült képít, s hallá nemsokára kedélyes, mélyhangu kaczagását is. Ebbül kitalálta mindjárt, hogy imhol a plánomot megette a kutya. A fejedelem elővette rendes praktikáját: nem teszen semmit. Apagyi János lenn marad továbbat is Fogarasban, a

fejedelem ő nagysága pedig el-kicseréli helyit Horváth urammal, szép, nagy vitéz urammal és turbékol *felibe* ő is.

Harmadnapra megszorítá Horváth Ferenczet a palota előtt.

- Nem igen siet kend a dologgal, holott szereti ugy-e bizony te kegyelmed a hazát?

- Szeretem hát... felelte némi haraggal, sok türelmetlenséggel a nemes ur, elszabadulni igyekeztén.

- Várjon kend, Francisce... csalánozta végig metsző tekintetivel a kancellárius az Apagyi Zsófi gömbölyü, meleg karjaiban elbolonduló urat, - azt mondogatá vala kend, hogy inkább az lovat kedveli, semmint a szamarat. No hát az én szememben ezentul *te kegyelmed a számár*, Horváth Ferencz uram; Jézus velünk...

Horváth Ferencz félig visszafordula feléje, s ugy szisszentette vissza gúnynyal, csúfolkodva:

- Hát akkor *kicsoda ezentul a ló...* kancellárius uram?

A TISZTA ÉSZ DICSÉRETE.

Egy nagytekintélyű professzor ur gondolataiba mélyedve tartott hazafelé az obszervatoriumból, hogy legujabb tudományos megfigyeléseit rendszerbe szedje. Oly dolgok foglalkoztatták a jeles tudóst, melyek egész figyelmét igénybe vették. A föld hűségese kísérlőjén, a holdon, geologiai változás történt. Messzekiható, fontos fölfedezés volt ez! A professzor ur leküzdhetetlen izgatottságot érzett.

Az Álmok tavának délkeleti oldalán egy élesen kidomborodó kráter látható, a Sulpicius Gallus. Ettől keletre egy másik kráterről emlékezett meg a sélénographia, a melynek neve »Linné«. A távcsőben a legkisebb szabálytalanság is azonnal kivehető. A déli oldalon levők körszerű kráterek: Plinius, Menelaus, Sulpicius, Bessel tisztán megmutogatták kraterszerű kidudorodásaikat és mélységüket. Délkeletre az Apennin heglánczolat elejét világították be a napsugarak; északkeletre a Kaukasz szabálytalan hegyei világosodtak meg Taggete, Eudoxia és Callippus ormaikkal s a fény Cassini, Arigtullus, Antolycus árnyékos részeinél tünt el. Gondos és alapos megfigyelés bizonyította be a professzor urnak, hogy »Linné« nem kráter többé, - a holdbeli geologiai változás tökéletesen eltüntette. Van tehát bizonyos élet a holdon is s így körülbelül meg van döntve a tudomány abbéli kijelentése, hogy mellék bolygónk évezredek óta halott. Ah! ez nagy dolog... A tiszta emberi ész semmi e kitűnő obszerválásnál jobban nem dicséri.

A Calvin-tér sarkán egy bérkocsi robogott el mellette, melyből egy kedves női arcz mosolygott reá. A tanárnak éppen csak annyi ideje volt, hogy kalapját udvariasan megemelje.

- Terringettét, mormogta kedvetlenül, erről az asszonyról egészen megfeledkeztem. Különben... persze -

A professzor ur nem mondta ki, hogy mi lesz különben, valami jóra és kellemesre azonban aligha gondolt. Megboldogult nővérenek egyetlen fia, Pisti, a ki nagyon derék fiu ugyan, de ugylátszik jó későre lesz csak belőle megkomolyodott István és ez a fiatal özvegy Gorszkiné, a ki az imént mellette elkocsizott és szintén a családhoz tartozik, - már is sok aggodalmat szereztek neki. Tenni kell valamit, tenni kell... Ez így nem jól van. A fiunak ő a gyámja. Kötelességei vannak. Felelős érte az árvaszéknek is, lelkiismeretének is. A követendő »eljárás« semmi kétséget nem tűr, a végrehajtásnak útja azonban mód felett nehéz.

A professzor ur egy pillanatig sem kételkedett, hogy tiszta esze ezuttal is diadalt fog aratni, a dolog azonban épp most jött legrosszabbkor. Egy nagy horderejű tudományos felfedezés és egy szerelmi epizód... Agyrendszerének egész fegyverzetét arra kellene fordítania, hogy az eltűnt »Linné« megsemmisülésének magyarázatát megtalálja s ime egyelőre nem foghat hozzá. Kicsinyes földi dolgokkal kell foglalkoznia. Egy szerelmes ifju emberrel és egy meg-gondolatlan fiatal asszonnyal, a kinek bizonyos kényes szituációról nyilván igen homályos fogalmai vannak, különben nem engedte volna idáig fejlődni a dolgot.

Mig lakásáig ért, határozott.

- Beszélni fogok mind a kettővel még ma.

S holnaptól kezdve, gondolta ismét elmélyedve, minden idejét arra a fontos fölfedezésre fordítja, melylyel a római kollégium csillagdájának igazgatója, Secchi ur már 1872-ben foglalkozott ugyan, elfogadható magyarázatát azonban nem tudta adni.

*

Délután négy és öt óra között könnyű, világos tavaszi felöltőben, fényesre vasalt czilinderrel állt dolgozó-szobája szőnyeges földjén, s éppen abban fáradozott, hogy fölkényszerítse a keztyűit, midőn alaposabban meggondolva ezt a bizalmas családi ügyet, megfordult s parancsot adott az ajtónál várakozó inasnak, hogy rögtön siessen át unokaöccse szobájába és szólítsa át.

- Előbb a fiu, azután az asszony.

Íróasztalára tette czilinderét, lehuzta kezeiről a feszesen simuló keztyűt s szivarra gyujtva, várakozott a fiatal emberre, a kivel, ha logikával és rábeszéléssel, magyarázattal és tiszta észszel nem boldogul, a törvényes gyám jogait is éreztetni fogja. Nem reméli azonban, hogy komolyabb ellentállásra találjon. Pisti mindenesetre könnyelmű fiu, a huszonkét éves kornak mindazonáltal megvannak a maga természetes mentségei is.

- Nem szabad többet követelnünk, mint a mennyit a fiatalság megadhat, - dörögte engedékenyen.

A morál-prédikátorokat nem imádta valami tulságosan. Volt egy s más tapasztalata ezekről a derék emberekről, a kik nagyon ékesen tudnak beszélni és engesztelhetetlenek, ha - másokról van szó. A fiu mindenesetre engedni fog s meg fog hajolni egyszerű érveinek sulya alatt Gorszkiné is, a kit e kényes ügyben - addig, a meddig - szintén csak fiatalsága menthet. Maig például még igen, - a holnapról azonban nem állhat jót senki. Lehet, hogy teljes maradna az ártatlanság s az »ügy« rózsaszínű poézise megtartaná a maga mostani bájját, - lehet azonban, hogy a költői szerelem angyalkáit egy rossz órában megtámadná és elkergetné a csatatérről Luczifer, az ördög. Félni kell bizonyára az emberektől is. Nagyon szomorú volna, ha valami ki találna szivárogni a társaságba s megindulna a szokásos, csipős gyanusítás.

Pár percz múlva belépett az unokaöccs. Szép, barna fiu volt, karcsu és egészséges, mint egy fiatal párducz. A professzor ur szigorú szemekkel tekintett rá s fejének alig észrevehető mozdulatával üdvözölte.

- Hivattál, bácsikám?

- Ugy van, kedves öcsém, - felelte szárazon a tanár s helyet mutatott az ifjunak egy törpe dohányzó-asztal mellett.

- Azonnal siettem...

- Nagyon derék. Örülni fogok, ha minden nehézség nélkül gyorsan megértjük egymást s nem igyekszel esetleg arra kényszeríteni engem, hogy komoly óhajtásomat necsak óhajtás alakjában ajánljam figyelmedbe.

- Ennyire komoly a dolog?

- Az.

A fiatal ember kicsit megzavarodva mosolygott erre a nyomatékos, száraz válaszra s kellelően feszengve székén, vizsgálta titokban gyámját, a kinek nyugodt, kifogástalanul fegyelmezett, halavány arczán e pillanatban a tréfa legcsekélyebb nyomát sem leshette ki. Beletörődött tehát, nem minden lehangeltség nélkül abba, hogy csakugyan komoly dologról lesz szó.

- Parancsolj velem, bácsi.

A professzor ur ránézett.

- Nem akarok messziről kanyarodni célom felé, - mondotta hidegen, - jobb, ha azonnal megtudod, hogy mi az, a miért erre a most még csak bizalmas jellegű konferenciára magamhoz hivattalak. A tegnapi páholy-jelenet arra indított, hogy magaviseleted miatt rosszalásomat fejezzem ki.

- Nem értem... felelte elfogultan az ifju s piros lett szép, hamvas arcza, mint a rózsza.
- Gyujts szivarra.
- Köszönöm, bácsikám.
- Igy és most figyelj reám. Tiz perczem van mindössze a te számodra, ez alatt végeznünk kell. Idóm drága...
- Akkor talán, - kapta meg a szót mohón az ifju s felugrott a székről, - máskor fogok eljönni, édes bácsi.
- Maradj csak itt.
- Nem akarom, hogy miattam... Vigasztalhatlan lennék...
- Vigasztalódj, - szólt parancsoló mozdulattal a tanár - és ülj vissza a helyedre. Öt percz alatt végezni fogunk. Sajnálom, hogy a szóban forgó komoly ügyet nem tárgyalhatom egészen nyiltan, elégedj meg tehát annyival, hogy figyelemmel kísérlek és magaviseleteddel egyáltalában nem vagyok megelégedve. Korod nem engedi, hogy veled, a jóformán gyermek ifjuval, leplezetlenül beszélhessek, különben pontról pontra elsősorolnám, hogy elégedetlenségem mily nyugtalanító jelenségek által van indokolva. De nyilván reá jöttél már magadtól is - fölteszek rólad ennyi találékonyságot - hogy a megboldogult Gorszki őrnagy ifju özvegyéről, Lujzáról van szó.
- Óh, bácsikám... valóban...
- Nem kívánom védelmedet, - szakította félbe elutasító kézmozdulattal a tanár. Nem azért kérettelek ide, hogy mentegetődzéseidet meghallgassam, hanem azért, hogy rosszalásomat és kifogásaimat te hallgasd meg. Ugy van, kedves barátom, sok szemrehányást tettem már magamnak azért, hogy Gorszkinének bemutattalak, szolgáljon azonban mentségemül, hogy az ily érzelmi kérdések fejlődésének kiszámítása nem állott hatalmamban. Jegyezd meg magadnak, hogy Gorszkiné özvegy, helyzete tehát kétszeres gyöngédséget, figyelmet és tartózkodást igényel azonkívül, hogy rendkívül kényes is. S a mit előre kellett volna bocsátanom, rokonod is, megkövetelheti tehát, hogy jó hirnevét tiszteletben tartsd s óvakodj a legcsekélyebb vigyázatlanságtól is, mely e sok tekintetben sajnálatraméltó hölgyet a társaság gyanusításának tehetné ki.
- Gorszkiné nem adott reá okot...
- Köszönöm, - felelte ridegen a tanár, - fölöslegesnek tartom, hogy valaki ellenem védelmezze.
- Nem ugy értettem... rebegette elvörösödve az ifju.
- Remélem is, hogy nem. Nagyon csalódot egyébiránt, ha azt hiszed, hogy magaviseleteredről nem vagyok a legalaposabban értesülve. Figyelemmel kísértelek s a legnagyobb megütközésemre észrevettem, hogy atyai intelmeimről megfedekezve, oly veszélyes utra tévedtél, melynek rendszerint botrány és helyrehozhatatlan szerencsétlenség a vége. Nehezemre esik, hogy ily határozott formában kell magamat kifejezmem, de azt akarom, hogy egy perczig se áltasd magad az én tájékoztatlanságommal, a melyre eddig valószínűleg számítottál. Tegnap a páholyban megcsókoltad Gorszkiné vállát.
- Ah, bácsi, kérem! Engedje meg -
- Ismétlem, hogy nem kívánom védelmedet.
- Megmagyarázom.
- Ilyesmit nem szokás magyarázni. Mindent észrevettem s utólagos magyarázatokra nincs szükségem, - felelte a professzor ur s leverte térdéről az oda hullott szivarhamut. - Szükséges,

hogy intéseimet meghallgatva, visszatérj arról a veszedelmes utról, melyért csak ifjúkorod és megbocsátható tapasztalatlanságod miatt nem teszek ezuttal szigorubb megjegyzéseket, jól-lehet megérdemelnéd. Vannak dolgok, melyeket már a te korodban is meg kell tudni mérni. A jó és rossz között levő különbség sokkal élesebb, semhogy össze lehetne téveszteni. Felelj nekem nyíltan, őszintén, tartózkodás nélkül: szereted Gorszkinét?

- Nem tudom, bácsikám...

- Sajátságos válasz. De hát mit akarsz? Azt akard, hogy rágalmazzák s megszegyenítsék boldogult férje emlékét is?

- Nem, nem! - kiáltotta hevesen a fiu.

Érzelmeinek e fellobbanása oly gyors, oly őszinte volt, hogy a professzor ur szigora önkénytelenül fölengedett. »Szerencsét kell kívánnom magamnak - gondolta elégedetten, - hogy gyámfiam erkölcsi érzéke tiszta és becsületes.« - Hangosan ezeket mondta:

- Lásd, kedves barátom, nem akarsz fájdalmat okozni Gorszkinének és mégis oly utra tévedtél, a melynek súlyos lelki katasztrófa lehet a vége. Mély részvéttel tekintem e fiatal asszony sorsát. Hidd el, nem arra való ő, hogy jó hírnevét a meggondolatlanság tönkretégye, hanem arra, hogy nemes szánalommal legyünk iránta és ne tegyük még boldogtalanabbá, mint a milyen férje életében volt. Az őrnagy eleget gyötörte. Lovagias, derék fiunak tartalak, édes öcsém, remélem, hogy ezt a jó véleményt meg fogod őrizni ezután is. Ne feledd, hogy házasságról közted és Gorszkiné között szó sem lehet. Tizenkét évvel idősebb, mint te vagy s ez dönt. Igérd meg, hogy ezután kerülni fogod. Így követeli az ő és a mi becsületünk, - ennek tehát meg kell lenni.

- Igérem, - suttogta megindultan az ifju.

- Vártam ezt a választ és örülök, hogy nem csalódtam. Támogatni akarlak, István. Elhatároztam tehát, hogy a ma esti gyorsvonattal Bécsen keresztül Párisba utazol és ott maradsz néhány hónapig - ez a legegyszerűbb és szükséges, nagyon szükséges... Korom följosgit, hogy tapasztalatokra hivatkozzam. Hat és hétóra között meglátogatod Gorszkinét, elbucszol tőle és azzal vége. Minden rendben lesz. Nem szeretem az életben az operetteket. Női rokonainkkal éppen nem. Remélem tehát, belátod, hogy javadat akarom és igazam van.

- Belátom, bácsi, - felelte lehajtott fővel halkán az ifju - és úgy fogok cselekedni, a mint te akard.

- Köszönöm. Rendben vagyunk.

Midőn egyedül maradt, ismét felhuzta keztyűjét, kocsiért küldte az inast s némi büszkeséggel tekintett a tükörbe, mely elegáns, magas alakját sugározta vissza.

- Első a nyugalom és a tiszta ész, - dörmögte maga elé. - Most pedig lássuk az asszonyt...

Félórai hajtás után bérkocsija egy háromemeletes köruti palota kapuja előtt állott meg. A kapus kinyitotta az ajtót s hajlongva segítette ki a hirneves egyetemi tanárt, a kinek ősz fejét s halvány, hideg vonásait jól ismerte a klinikáról. A professzor ur szótlanul haladt föl az első emeletre, a hol Gorszkiné lakott.

- Itthon van urnód? kérdezte az elősiető szolgától.

Az igenlő válaszra bejelentette magát.

Gorszkiné egy kis női szalonban fogadta vendégét. Kissé sápadt volt. Finom, nyílt arcán élesebb figyelemmel néhány, - bár még csak alig észrevehető - nyomot lehetett sejteni korai csipése gyanánt az ősznek, melyet a szép, meleg asszonyi szemekből kiszivárgó könnyek véshettek oda. Harmincznégy éves lehetett mindössze az özvegy, - a szenvedés azonban

hervaszt és kimerültté tesz. Itt nem csal többé a látszat. A toilette-asztal művészete segít, de csak keveset pótol.

- Mennyire örülök, hogy meglátogatott, sietett vendége elé s mosolyogva nyújtotta kezét, - azt hiszem, hogy valami nagy-nagy dologban keresett föl, kedves öreg bácsikám, különben nem volna ennyire ünnepélyes, ennyire kimért és ennyire - mondjuk - jelentősen feszes, mint egy diplomata, a kinek nincsenek ötletei.

A tanár udvarias meghajlással fogadta el a kínált széket.

- Egy hónap óta nem volt nálam, - folytatta az asszony.

- Azt hiszem...

- S ha a színházban nem üdvözölnők egymást, annyi, mintha már nem is volnék. Nos, mondja, talál a hasonlatom? Nem neheztel érte?

- Valóban, gyermekem, - mondá a tanár, a nélkül, hogy felnézett volna, - meg kell vallanom, hogy eltalálta a valót; nincsenek ötleteim. S meg kell jegyezni azt is, hogy ha ön nem jó segélyemre, eredmény nélkül leszek kénytelen eltávozni. Mi tagadás benne, nekem ezen a téren nincs meg a kellő gyakorlatom. Engedje meg tehát, hogy számítsak jóságára, találékony-ságára és főleg elnézésére, melyre jelenlegi nehéz helyzetemben szükségem van.

- Megijeszt az istenért! - Mi történt?

- A tulzás nincs ugyan helyén, de -

- Kérem, beszéljen!

S az asszony előrehajolva, majdnem félénken leste a professzor ur ajkáról a szót.

- A kötelesség, édes Lujza, a kötelesség... Ön azonban rokonunk, helyzetem tehát némileg meg van könnyítve s ez egyelőre elég. Korom följojosit, hogy elnézésére tarthassak igényt, ha esetleg fájdalmat találnék okozni önnek.

- Ne kinozzon! - szakította félbe türelmetlenül a hölgy s megelevenedett, megszépült fehér arcocskája a benső láztól. Mindent kitalált ösztönszerű sejtelve az első perczen. Elég egy nyomocskára erre, egy intés... Egy semmi, a mely körül a női lélek csodálatosan finom rendszere forog.

- Meg lehet róla győződve, kedves Lujza -

- Miről? Az égre, miről!

- Azonnal megtudja. Engedjen időt, hogy kifejezéseimet megválogassam. Öcsémről van szó, a kinek gyámja vagyok.

- Ah!... lehelte elpirulva az asszony.

- Beláthatja tehát, hogy a kötelesség némely esetben rendkívüli súlyos teher. A fiu szülei meghaltak, egyedül áll, vagyona alig van, én vagyok gyámja a vérség jogán is, mely e kedves ficzkót hozzám köti. Nem tagadom, hogy épp úgy vonzódok hozzá, mintha az én gyermekem volna. A többit kitalálhatja, asszonyom s ezzel valóban nagyon nagy hálaára kötelez. Ismerem az ön sorsát. Tudom, hogy sokat szenvedett; - a megboldogult sohasem tudott kivetkőzni a katonából; nem értette meg az ön fogékony, érzékeny szívét s ön hiába vágyódott a boldogság után, a melyre mindenkinek joga van. Meg tudom magyarázni magamnak, hogy öcsém vonzalma, lelkesedése, rajongása - nevezzük szerelemnek - - meghatotta önt. A fiu szép, lovagias, eszes, de még egészen zöld. Huszonkét éves az egész ember. Ön volt a királyné, ő az apród; boldognak tartotta magát, ha lábainál térdelhetett és csodálhatta.

- Még nincsen vége?

- Kimondhatatlanul nehezemre esik ez a már is tulságos őszinteség, - folytatta a tanár, - ne kívánja tehát, hogy szavakba foglaljam azt is, a mire e pillanatban körülbelül nem csak én gondolok.

- Hagyjuk abba, bácsi... szólt remegő hangon a hölgy és félrenézett.

- Fogadja köszönetemet édes rokon; ön méltányolni tudja ferde helyzetemet és nem fog neheztelni reám. Meg kellett tennem ezt a lépést, különben örökös szemrehányás várt volna reám abban a jövődőben, a melyre ön valószínűleg még nem is gondolt. Azért vagyok itt, hogy megóvjam önt a jövőtől, melyben önre csak fájdalmas kiábrándulás várhat. A fiu még nagyon fiatal... nos, igen, - ez fontos, ez fölöttébb fontos... Egy rajongó Phaon, a ki ha megtalálja Melittáját, el fogja feledni Sapphót...

- Ah, - igaza van... rebegette szomoruan az asszony, a rákövetkező perczben azonban már mosolygott s majdnem csintalan jókedvvel ugrott föl a kerevetről, hol sebesen lélegző ajakkal, nedves, elhomályosodott szemekkel ült. Igaza van, bácsi! - kiáltotta nevetve, - tökéletesen igaza van. Legyen nyugodt; nem fogok reá alkalmat adni, hogy Phaon valaha elhagyhassa Sapphót.

- Köszönöm, asszonyom; hiszek önnek. Nem neheztel reám?

- Nem, nem! Ön meggyőzött engem.

- Öcsém egy óra mulva el fog jönni önhöz, hogy bucsut vegyen. Nagyon kérem, Lujza, fogadja - rosszul...

- Szívesen. Mit mondjak neki?

- A mit jónak lát. Akármit, csak reményt ne adjon neki. Visszaélne vele...

- Gondolja? kérdezte fürkészve, izgatottan az asszony s szeme megvillámlott.

- Azt hiszem... valóban azt hiszem, - erősítette fejével intve a professzor ur, - hogy visszaélne vele. Még nagyon fiatal, - rabja a szenvedélynek. Az ő korában minden fiatal ember rabja a szenvedélynek. Félni kell tehát tőle, hogy elragadtatásában kompromittálni fogja. Asszonyom, ön ért engem... Fogadja rosszul, ez minden, a mit kérek és tanácsolhatok.

- Ugy lesz, uram, - felelte gyorsan a hölgy.

A tanár öt percz mulva lenn volt az utcán s kocsijába ülve, elhajatott. A sikerrel tökéletesen meg volt elégedve. Hitte, hogy nem rontott el semmit. »Első a nyugalom«, - mormogta maga elé s önelégülten hozzátette: »a tiszta ész hatalmas le tudja győzni a nőt is. Minden rendben van.«

*

Esti hat és hét óra között a fiatal embert jelentette be a szolga. Már sötétedett; künn megeredt az eső s heves szél lobogtatta a gázlángokat. Az asszony gyorsan kitörölte szemeiből az odalopódzó könnyet, körülnézett szórakozottan, kétségbeesett, elszorult tekintettel a szalonban, hol illatos levegő simult össze a szürkülettel s úgy állt ott egy bársonyos szék karjára támaszkodva, mint egy lázbeteg, a ki nem képes magán segíteni. Majdnem rémülten nézett a besiető fiu szeme közé, a ki lábai elé vetette magát s átkulcsolta magánkívül a térdét...

- Nem tudok megválni öntől... dadogta vérbe borult arczczal, elfulladva, - inkább megölöm magamat...

Ah, mily szép, mily diadalmas, mily kevély lett erre a vallomásra szerelmes győzelmében az asszony. Egész teste égett. Korbácsolta, megverte, fölmagasztalta a szenvedély; szikrák a

szemeiben, ujjhegyeiben, szikrák kiáradt szívének minden vércseppjében. Megvesztegette fejét mindent átfogó édessége az emberi láznak; nem eszmélt tőle. Lehajolt a fiuhoz és megcsókolta.

- Ne komédiázzunk, gyermek, rebegete oly mély gyönyörűséggel, hogy majdnem összeroskadt; el fog utazni Párisba, hová a bácsi küldi...

- Soha!

- Megigérttem...

- Óh, ön meg akar ölni!

- Istenem, édes, édes kis bolondom, legyen esze! Gondolkozzék egy kicsikét. Páris nincs olyan messze, hogy örökre bucsut kellene egymástól vennünk. Óh, ma okvetlen el fog utazni. Akarom! Meg kell lenni. Bécsben azonban kiszállhat s ha holnap délben ott véletlenül... igen, igen, - egészen véletlenül találkozni fogunk... Például a Ringen, vagy máshol...

- Lujza! Szerelmem...

- Vigyázzon! Ha a jó bácsika megsejti, mindennek vége. Így, édesem; most pedig menjen, menjen! Készüljön az utra, legyen engedelmes és - ne ölje meg magát, mert az ostobaság.

A fiu engedelmeskedett. Kocsin rohant haza, hogy felkészüljön az utra. »Szeretem, szeretem...« suttogta forró ajakkal s szívére nyomta kezét. Csitt, csitt, drága szolgám, el ne árulj...

- Miért volnék millió asszony között én legszegényebb? - kérdezte magában ezalatt kegyetlen daczczal az asszony.

*

A professzor ur kikísérte öcscsét az indóházba s nyugodtan tekintett a tovarobogó gyorsvonat után. Sikerült: a fiu meg van mentve. Holnaptól kezdve az egész figyelmét a »Linné« pusztulásának kinyomozására fordíthatja.

- Hidegvér és tiszta ész, - mondá önérzettel s kocsijába szállva, elhagyta a pályaudvart. - E két hatalom ereje ime a legkényesebb ügyet is a legszebb rendbe hozza.

A DOKTOR PROBLEMÁJA.

A Brindisi felé haladó karcsu *Albatros*-on estefelé igen meglankadt az élet. Az utasok egyrésze eltűnt a szürke ponyvák alól, másrésze unatkozó, fáradt arczczal merengett maga elé. Jellemző, hogy a természet valamennyi alkotása között az ember tudja a legeggyűbb arczt csinálni. Ah, mily tökélye az enervált petyhüdségnek! Mily zseniális változatosság az ásitásban! Mennyi semmitmondó üresség a szemek bágyadt tekintetében. Egy kis forróság, egy kis szélcsend, s imhol kialszik a természet kevély koronájából a lélek. Mondom: vigyen el engem az ördög, ha pan Pallik birkái le nem győznék ilyenkor könnyen puhuló koronáját a Nyugatnak, aki 35 R. foktól fölfelé merőben hasznavehetetlen természeti tüneménynyé lágyul.

A magyar ember lelki felozzlása egyébiránt akkor éri el tetőpontját, midőn már az isteni »blatt« sem érdekli többé. Külön vámterület, nemzeti hadsereg, önálló bank, 1867: XII. t.-cz., állami közigazgatás, gr. Apponyi és a jövő zenéje s más hasonlatos lírai költemények csak hagyján, - elvégre nemcsak kenyérrel él az ember - de a ferbli, a ferbli! Ha már ezt a nemzeti bálványt is ledönti trónusáról a 35 R. fokos hőség, akkor mindennek vége: nem boldog a magyar. Hiába a napsugár játéka a tenger csillogó síkján; hasztalanul kaczerkodik az ezerféle formában kifogazott, regényes dalmát partok az álmos tekintettel; a fürge talián piccolo merőben hiába biztosítja az urakat, hogy öt percz mulva remek sörök és felséges borok lesznek kikelendők a jégsekreény mélységéből - a leomlott bálvány előtt érzéketlenül ülnek a merengő hazafiak.

Volt egy szürke doktor is a társaságban, - az állta leghősiesebben. Gondolom, közelebb járt a hatvanhoz, mint az ötvenhez, de soha magyar hazafiban ennyi élénkséget! Tagbaszakadt, zömök, erőteljes bácsi volt egyébképen, fiatal lányok gardirozására - bál *után*, - még sértés lett volna fölkérni, a közegészségügyi orvosi tanácsban azonban már bizvást helyet foglalhatott volna. A milyen szeretetreméltó, kedvesen felületes, udvarias, nagy prakszissal rendelkező, gazdag bácsi - aligha kerüli ki ezt a keserü dicst. Holt bizonyosság egyébiránt, hogy isten különös kegye vezérelte a hajóra. Nélküle teljes felozzlás dult volna ama három szál magyarok között, kik a hatalmas tengerjáró kolosszus nyolczszáz utasa között a nemzeti hadsereg konok álmát és a halhatatlan ferblit képviselték. Triesztben azonban ő is megjelent a hajón. Kellemes derüt és fényt árasztott az eladdig csak három szál magyarokra - s megalakította az indulás első napján egyikét ama hires négyes fogatoknak, melyek a harminczkét kártyalap bálványának tovaröpitésére és ezzel kapcsolatosan a magyar társadalmi művelődés terjesztésére kaptak pecsétet levelet az istenektől.

Délelőttönkint csak repült a vidám négyes. A doktor élénk kaczagására még azon két előkelő arab ur is fölpillantott, kik senkivel, még egymással sem váltva egy árva ígét, ülének egy filigrán asztalka előtt, miképpen két jó, régi, barnára patinázott, bronz szobadisz valamely antikvárius boltjában. Jókedve elragadt saját külön plébánosunkra is, a ki a székelyek birodalmából »vetemedék ki« az idegenségbe, hogy - ugymond - »egy kicsinydég körülállassa az külféli világot es.«

Igen derék bácsi volt ez is. Nyomban összebarátkoztak a doktorral, a ki bár kunsági fi volt, nem nézte le tulontul a székely származásu tisztelendőt. Ez viszont egyszer sem példálódzott a »felcser«-ekkel. Megfértek atyafiságos békességben s versenyeztek a kitartásban is, a társadalmi művelődés hathatós terjesztésében is, a hol többnyire a tisztelendő ur volt szerfelett »disznóban«, nyervén galád szerencsével frankot, lirát, forintot össze-vissza. Ebéd után azonban vége volt a kitartásnak: a tisztelendő ur lankadni kezdett, holott sovány és száraz volt, csupa izom és csont, a klerus azon fajából, melynél a potentialis energia, a lelki frisses-

ség, a hithűség és a hitelvek tisztelete a legerősebben van kifejlődve, - borzasztó jó gyomráról, a melynek emésztő képessége egyszerűen mesés volt, nem is emlékezőn.

S a mint egyre hosszabb és hosszabb lett az Albatros árnyéka a vizen, a plébános ur potenciális energiája annál inkább gyengült. Tekintete szelid megadással nyugodott a doktor eleven vonásain, keskeny ajkairól bár nem vált le a banális mosoly, de mintha oda lett volna rögzítve erőszakkal. Magas, sápadt homloka fénylett a veritéktől.

- Legyen nyugodt, tisztelendő ur, - vizsgáltta kötekedve a doktor, - lesz még melegebb is.

- Nekem éppen elég, - felelte lemondással a plébános, - kerüljek csak egyszer haza...

- Máris haza vágyik, illustrissime reverende - kiáltotta hangosan a doktor s oly sikerült durranással csapta össze kövér tenyereit, hogy a két barnára patinázott szobadisz összerezzenve bámult reá: ihol, egy illedelmetlen idegen, a kinek fogalma sincsen a méltóságról.

A doktor ingerkedett a méltóságos arabokkal. Egy középfajú pisztoly durranás (pl. a Komjáthy-féle életmentőkből) nem sokban különbözött a tapsaitól. Jusst is! Hadd botránkozzanak ezek az unalmas bronz-emberek.

- Bizonyosan várja valaki otthon! - folytatta rövid vártatva s nagyobb érthetőség kedvéért még csipentett is a szemeivel.

- Rosszul tetszik gondolni, doktor ur, - felelte szeliden a tisztelendő, - nem vár otthon senki és ez így van rendén. Kevésbé nagyon azonban rendén, hogy önt sem várja senki. Egy ily módos, derék férfi, mint ön... Nem jó, ugymond az Irás...

- Olvastam, páterkám! szakította félbe a doktor. Mindent olvastam, a mit ön mondani akar s ha nem unja, pár perczig fecsegni fogok erről a témáról. Nem a legérdekesebb, de nem is a legszürkébb kérdés. S annyi mindenesetre kétségtelen, hogyha agglegénységem története nem lenne annyira különös... mondhatnám szokatlan, sőt, - hogy úgy mondjam - bolond... egy pillanatig sem rabolnám vele időnket, a mely mindkettőnknek drága.

A plébános akarva-akaratlan is elnevette magát erre az óriási frázisra. Az idő drágasága! Egy napja mindössze, hogy a tengeren van, de már is úgy érzi, hogy a holnapi napnak negyvennyolcz szabad órája lesz.

- Szívesen hallgatom, doktor ur! - mondotta mosolyogva, - bár magától értetődik, hogy a házassági sacramentum ellen felhozandó összes érvei -

- Szó sincs róla, tisztelendő atyám, szó sincs róla! Egyetlenegy érvel sincs szándékomban vizet hordani a kutba... ennél különb izlésem van... Ez komoly vita volna s a mitől isten őrizzen: cséplő munka a legunalmasabb egyházi és világi fajból. Esetem egyszerűen bolond, vagy ha úgy tetszik, nevezzük sajátszerűnek... sajátszerű problémának, tisztelendő atyám, mindjárt meg fogja látni. Szeretem ezt a kifejezést: problema. Rengeteg átmérője van! A mit nem értünk az mind problema. Mózes még így szólt a bölcs Gamlielhez: számár vagy, Gamliel. Sajátszerű »problema« foglalkoztat... beszéljük mi, ha fülek dolgában hasonlatosak vagyunk Gamlielhez.

Nos, kedves plébánosom, - folytatta élénk gesztusokkal a doktor - sajátszerű problémám engem mindig foglalkoztat, pedig idestova husz éves a dolog. Harmincznyolczéves vén számár voltam, a midőn komolyan, mondhatom, hogy a legkomolyabban, hányivetiség és frivolitás nélkül kezdtem elmélkedni a házasságról. Rettentő hazugság lenne, ha el akarnám önnel hitetni, hogy valami különösebben vonzott a dolog. Nem, nem, - éppen nem! Nem voltam sem rajongó, sem szerelmes. Minden csinos leányka egyformán tetszett s a mint az egy igazi filozófushoz illik: a hajadon és a férjes asszony között nem láttam különbséget. Ugynevezett komoly szándékom azonban nem volt. Természetes, hogy orvosi prakszisom

révén igen sok családnál megfordultam s még természetesebb, hogy a mit a férfi előtt minden bizonynyal elhallgattak volna, az orvos előtt nem tartották szükségesnek eltitkolni. Így minden irányban jól voltam informálva: választhattam volna biztos kézzel, nyílt elmével, ha akartam volna... helyesebben, ha az esetleg kiválasztott tündér is kimondta volna azt a bizonyos boldogító igent.

Azt sem állítom, hogy imádtam az agglegényi állapotot. Éppen nem! A vendéglői koszt... borzalom! Az az egyforma örökös zsirszag! A jól ismert műsor... a pinczerek, a terem, a csaposlegény kürtje friss csapolásra, brrr! páterkám... az még az önök konviktusainál is szörnyűbb.

- Miért nem méltóztatott otthon főzetni, - jegyezte meg jóindulattal a tisztelendő ur.

- Ohó, - nevetett vidáman a doktor, - de már ennél több eszem volt! Nem minden ember születik tökéletesnek... hiába! úgy éreztem, hogy ez a koszt egy kissé sokba került volna. Óhajtja, hogy ezt a látszólag homályos mondatot bővebben fejtegessem?

- Köszönöm... gondolom, nem szükséges... felelte kissé megzavarodva a plébános, s a tengerre nézett. Szent ember volt, nincs benne kétség. Puritán az erkölcsben, erős a hitben és diadalmas a természet leigázásában, a mely a doktoron - így vallá - zordon fenséggel uralkodott. De csak polgári általánosságban, mert ime, nőtlen maradt.

- Szóval, bár éppen nem rajongtam az agglegényi állapotért és sem butoraimba, sem papagályomba, sem szőnyegeimbe, sem az egész lakásomat betöltő szivarfüstbe - az agglegény e szomoruan jellemző parfumejébe nem voltam belebolondulva, mégis árván maradtam, mert áldozata lettem egy sajátságos problémának, egy kifürkészhetetlen titokzatos lelki furcsaságnak, a melyet képtelen vagyok megérteni. Lehet, hogy a dolog sokkal egyszerűbb, semmint én gondolom; lehet, hogy közönséges naivitás, afféle Kolumbus tojása az egész, de én, fájdalom nem vagyok Kolumbus és éppen semmi kilátásom sincsen reá, hogy valaha azzá váljak.

Hallgassák, uraim, (magyarázta most már nekünk is) hátha sikerül bebizonyítanom, hogy sohasem válhatok Kolumbussá.

...Valamelyik este - folytatta elbeszélését a doktor - egy pénzügyminiszteri hivatalnokhoz hívtak, aki velem egy házban a negyedik emeleten lakott. Mintegy negyven éves, magas, előkelő, perfect megjelenésű férfi volt. Potoczki Kázmérnak hívták. Szerényen honorált hivatalocskája volt a pénzügyek miniszteriumában, modora és megjelenésének eleganciája után ítélve azonban bizvást beillett volna lengyel hercegnek is. A rengeteg bérházban, a melyben laktunk, senkisem ismerte. Nem beszélt, nem érintkezett senkivel. Ilyen magába huzódó, bizalmatlan, hallgatag teremtés volt a felesége is, egy hirtelen szöke molett, fiatal asszony, aki a lengyel herceget - ez a kitüntető cím, tudja a patvar, hogy miért, de nagyon illett reá - a legodaadóbb gyöngédséggel vette körül. Legendákat hallottam arról a példás egyetértésről, meglegedésről és boldogságról, mely e szerencsés házaspár egyszerű, két szobás otthonában uralkodott, - mi sem természetesebb tehát, mint hogy a megbetegedett lengyel princz lakását magam is bizonyos várakozó kíváncsisággal kerestem föl. Ritkán láthatjuk közvetlen közelből a boldogságot, nem csoda, ha egy neme az ördögi kételynek ragadja hatalmába az emberi lelket.

Meg kellett azonban magamnak vallanom, hogy a rosszindulatu pessimismus ezuttal csufosan felültetett. Tisztelendő atyám olvasta a szende Hero és a szabad uszó Leander legendáját. Pál és Virginia szüzies históriájának olvasását sem tiltja, úgy tudom, a kánon. Tehát, tisztelendő atyám, ezen legendák és históriák mind sáppadt csillagocskák ahhoz a naphoz képest, mely a lengyel princz negyedik emeleti lakásának minden zegzugát betöltötte. Hadd mondjak egy pórias hasonlatot: két csirke egy tojásban; ez volt Potoczki Kázmér és a felesége. Nyomorult poltron, - mondogattam magamnak, midőn a fiatal asszony határtalan gyöngédsége kilobban-

tott szivemből minden csunya pessimismust, - hogy mertél kételkedni a boldogságban, a mely nem álom, hanem valóság - javithatatlan bűnös, lásd és csodáld és térj meg alázkodó bűnbánattal a te Uradhoz, Istenedhez és házasodj meg - szerencsétlen, hogy a földi kegyelemben neked is részed legyen és elmuljon skeptikus lelkedről a gyásznak halotti fátyla. S elismételtem magamban még egynehányszor: nyomorult, nyomorult... ecce, így jár, aki hitetlen és komisz, mint te.

Mint én, uraim - ismételte vállat vonva a doktor, - mert mi tagadás benne: igen komisznak éreztem magam. Potoczki Kázmér lengyel princz lakása maga volt a testté vált paradicsom. Egy lélek, egy test, egy akarat, egy óhajtás, egy cél, egy gondolat: férfi és asszony. Tisztára örülség volna, ha benyomásaim mélységét és meghatottságom őszinteségét le akarnám festeni önöknek, sőt hozzá kell tennem azt is, hogy meghatottságom még inkább fokozódott, midőn a lengyel princz szenvedő, halk hangon kijelentette, hogy közel halálát érzi, de nem akar addig meghalni, a míg egy régi mulasztást jóvá nem tesz.

- Tíz éve, hogy együtt vagyunk, - suttogta hófehér, csipkézett párnái között halni készülő princzem, a kin három gramm calium jodatum egyébiránt csodákat művelt, mert semmi komolyabb baja nem volt, - s e tíz év alatt - folytatta ellágyult ajakkal - Veronka mindig angyalom volt... Törvényes nőmmé óhajtom tenni, nagy hálára kötelezne tehát, uram, ha ez ünnepélyes aktusnál az egyik tanu szerepét elfogadná.

Nagyon szivesen, kedves barátom, mondtam szentimentális hangulatba keveredve. Hogyne, az ördögbe! gondolám lelkesen, ez a páratlanul gyöngéd nő méltó reá, hogy törvényes jogai legyenek ebben a házban, a melynek tíz évig angyala volt.

Igy történt, hogy Potoczki Kázmér ur két hét múlva törvényes hitvesi rangra emelte a hirtelen szőke fiatal asszonyt s utánna olyan egészséges lett - ujjabb tíz gramm jodcali elfogyasztása segedelmével, mint a makk. Elegáns, szép, magas alakja, látszólag, virult, ő maga - gondoltam - boldog, sőt boldogabb, mint a milyen valaha volt. Pedig lássák, uraim - és most méltóztassanak figyelni, mert itt kezdődik az én sajátszerű problémám és egyuttal véget ér elbeszélésem is - a valóság megczáfolta a látszatot. Lengyel princzem nem volt boldog. Ellenkezőleg, igen furcsa hírek szállingóztak róla is, törvényes hitvesi rangra emelt feleségéről is a házban. Jól megértendő uraim: semmi sem változott ezen házasság által. Ugyanaz a lakás, ugyanaz a gázsi, ugyanaz a férj, ugyanazok a viszonyok, ugyanaz a levegő, ugyanazok a kilátások, szükségek, körülmények, szóval ugyanaz maradt minden, csak az asszony változott meg. Hallottam: gorombáskodott a szegény lengyel princzcel. Miért?

Értelmes választ kérek.

Önök azt mondhatnának, hogy nyilván azért, mert most már biztosságban érezte magát. A házasság törvényes jogokat biztosít a nőnek, nem kell tehát félnie az elüzetéstől, a melynek a maitresse könnyen ki lehet téve. Ez kétségkívül értelmes beszéd lenne - erre az esetre azonban nem alkalmazható, mert - ismétlem - ez a hirtelen szőkeség valóságos jó angyala volt a háznak, - míg törvényes urnője nem lett, - nem is beszélve róla, hogy a mint később megtudtam, a szegény princznek 850 forintnyi gázsiján kívül semmije sem volt az ég alatt, az asszonynak ellenben több mint huszezer forint készpénze kamatozott valamelyik banknál s a lakás egész szemre való berendezését, még a csipkés dunyhákat és a fehéreneműt is, ő vásárolta.

Meg akarta talán »szerezni« a lengyelt? Teringettét uraim, az asszony csinos és fiatal volt, szivesen elvette volna bármely szerelmes kamasz, erőben, ifjúságban, szépségben különb, mint a lengyel s kedvesebb bizonynyal az asszonynak is. Nem magyarázat tehát ez sem. És nincs értelmes válasz erre a bolond históriára, mert az a hirtelen szőkeség még csak ideges sem volt! Nem marad, szóval, egyéb, mint a házassági sacramentum sajátszerű hatásának

tulajdonítani a dolgot, mely oroszlánból macskát - macskából oroszlánt csinál, ha kedve tartja...

A magamforma józan frátert mindenesetre meghökkenti az ilyesmi és morfondirozásra ingerli: ha ime, olyan dolgok is történhetnek, melyek zavarba hozzák különös furcsaságukkal az embert s arra ösztönzik, hogy akaratlanul is ama szelid házi állathoz tartsa önmagát hasonlóvá, nincsen-e indokolva, ha ehhez a nem tulságosan diszes szerephez semmi kedvet sem érez és addig elmélkedik a »problemán«, amig megközelíti, mint én, - a hatvan évet. Röviden, uraim, ez nagyjában az én agglegénységem históriája. Az apróbb epizódokat, melyek nem tartoznak lényegileg a tárgyhoz, elhallgattam. Nem festettem le önöknek a boldogtalan lengyel herceg szomorúságát, mely később kocsmázássá módosult, annyira, hogy gyakorta hordárok czipelték haza, - s elhallgatom az asszony kalandját is. Ez a szelid, szőke angyal uraim, ez az angyal... becsületesemre mondom, láttam, a mint maga is ittasan hevert holtrészeg férje mellett a szőnyeges padlón, mig félig feltakart mellén egy pelyhesállu tacsó feje nyugodott. Aludtak rémségesen mély, állati álomban mind a hárman. Gyönyörű trio! De mindaz már kívül esik a lényegen.

Többre becsülöm problémámat, semhogy a mocsárba is követném, a hol már nyulós szeny és undorító nyál borítja el, - nem is itt van a szeg feje, hanem a házasságnál, a mely ezt a csodálatosan értelmetlen állapotot - gondolom - ha nem is hozta létre, de mindenesetre kiváltotta, mint az aczélgomb a villamos palaczk szikráját. Ön, kedves páterkám, bizonyára azt fogja mondani, hogy egy furcsa esetből nem szabad kaptafát csinálni az összességre és ebben igaza van. Nem is teszem. De nagyon lekötelezne, - fejezte be elbeszélését mosolyogva a doktor - ha kisegítene valamely okos magyarázattal ebből a homályból, mely tévelygő lelkemet még mindig fogva tartja.

A tisztelendő nem adott választ. Elnyomta jámbor szívét a buzgóság, megnehezedett szempilláit a hőség: csendesen szendergett az Urban. A doktor elnevette magát és vidáman intett.

- *Ez is* válasz, uraim s aligha nem ez a legokosabb.

S rákiáltott harsányan a teljes gőzzel repülő kolosszus legkisebb piccolójára:

- Egy üveg sört!

JAKAB MESTER.

Jakab mester még csak röviddel ezelőtt is a legkeresettebb gipszöntők közé tartozott. Az építészek legszivesebben nála rendelték meg az épületek külső diszítéséhez szükséges gipszfigurákat, mert tapasztalásból tudták, hogy pontosan a kívánt rajz szerint dolgozza ki a különböző mintákat s hibátlan, tetszetős, edzett anyagot szállít.

Oly jól is ment akkoriban a dolga, hogy nemcsak a város végéhez közel eső műhelyét nagyobbitotta meg, hanem még azt is fejébe vette, hogy most már tulajdonképpen egészen bátran szeme közé nézhetne a királyi muzeum portásának, a kinél ridegebb és tekintélyesebb férfit nem ismert és így szólhatna hozzá: nem vagyok valami szép ember, de jó keresetem van; ha nekem adja Rozál kisasszonyt, nem bánja meg, - sokkal jobb dolga lesz az én házamban, semmint ha egy szegény hivatalnokocskának adná, a ki a hónap vége felé esetleg még a köntösét is kénytelen volna zálogházba vinni. - Közben belenézett a tükörbe, a hol egy vállas, fekete arcú, szakállas alakot látott s magában ezt gondolta: »Közelebb vagyok ugyan a negyvenhez, mint a harminczhoz, de ha jól kihuzom magam s szorgalmasan látogatom a borbélyt és fölveszem ünneplő fekete ruhámat, meg a hatpengős kalapomat, gombos czipőmet és kezembe veszem pálczámat, az ezüst kutyafejjel«...

Szóval, úgy találta, hogy az a fakó színű, szemüveges muzeumi irnok tekintetes ur, a ki mostanában legtöbbet forgolódik Rozál kisasszony hajlékony alakja körül, nem állaná ki vele a versenyt, ha komolyan elhatározná, hogy szívét meg fogja nyerni.

Ettől kezdve aztán úgy intézte a dolgot, hogy bármerre kellett is a gipsz-öntvényeket szállítania kocsijával, melyet két jól gondozott, simára kefélt szamar huzott, mindig a Rozál kisasszony ablakai alatt hajtatott el. Ha a csinos, halvány arcú, vékony leányka nem volt az ablakban, rossz kedvvel haladt tovább s nehányszor szamarain is végig huzott az ostorral, hadd érezzék bosszankodását az állatok is. Ha azonban megpillanthatta s széles karimájú kalapjával nagyot köszönhetett a fehér kartonruhás hajadonnak, akkor elégedetten hajtotta szamarait s fütyörészve, bár némi félnék szorongással, gondolt arra a döntő pillanatra, midőn majd oda fog járulni a nagytekintélyű, egyenruhás apa elé és ünnepélyesen meg fogja kérni a leány kezét.

Jakab mester őszintén csodálta a leányt. Mennyivel más, mint azok a piros pozsgás, egészséges, barna bőrű szüzek, kik az ő utcájában lagnak s éppen nem ideáljai a finomságnak. Tagjaik csupa gömbölyű, határozott vonalból vannak megformálva; vállukon, derekukon, kerek mellükön majdnem megfeszül az olcsócska szövet; - semmi rajtuk a könnyű, gyöngéd lengeségből, mely gipsz-figurái fantasztikus czirádáinak alkotásakor az ő legfőbb büszkesége. Rozál kisasszony arcza fehér, mint a legtisztább karinthiai gipsz, alakja finom, mint a legkecsesebb folyondár cziráda, melyet lehellestzerü könnyedséggel alkot formába az ő avatott keze, a nélkül, hogy a hajlások és guirlandeok kellemes harmóniáját egy nyersebb vonal bárhol is megzavarná. Hátha még márványba képzeli a hajadont! Fénytelen, hófehér márványba, mely egyelőre utólérhetetlen ideálja becsvágyának. Szive titkos reménysége, ambíciójának homályos messze célja, gyönyörűsége, óhajta: *márvány!* Egy szobor, márványból, - nem gipszből. Egy művészi szobor, tejfehér olasz márványból, az ő kezéből. Ha így szólhatna egykor jövődöbeli apósához: mától kezdve a gipszmunkás leteszi a kavarázó kanalat, kiönti a silány kotyvalékot, széttöri mintáit és vésőt ragad a kezébe, hogy művész legyen a mesteremberből, mert megihlette lelkét fenséges tüze az alkotásnak!

Volt egy mamlasz német munkása, Tronnel Johan, a kit rövidség kedvéért csak Tron-nak szólított. Szorgalmas, jóindulatu, izmos legény volt ez a nagy Tron, - akár diót lehetett volna

törni a fején. Ezt avatta be egy alkalommal a márvánnyal való titkos tervbe s midőn a vastagfejű Tron bámulattal emelte reá szintelen, szürke szeméit, oly fensőséggel tekintett rá, mintha a muzeum hatalmas előcsarnokában trónoló Jupiter tonans márvány alakját az ő mesteri keze formálta volna. Hányszor lopódzott a szobor közelébe, hogy alázattal megcsodálja s megérintse hódoló tisztelettel a gyönyörű, hófehér márványt, melynek hideg keménységéről mintha szeme közé sugárzott volna a gőg: vissza Jakob mester, vissza... Méltóságos, büszke anyagom nem alkalmas zsákmánya egy gipszöntőnek.

Ilyenkor mindig megszégyenülten sompolygott el, az ajtóból azonban visszanézett. Várj csak, kevély márvány főisten, várj... Eljön az idő, hogy nem fogsz visszatiltani a közeledből, mert méltó leszek reád - gondolta titokban, nyugtalanul s szeme megvillámlott.

Egy pompás juniusi napon határozott: elmegy és megkéri Rozál kisasszony kezét. Föl is készült csinosan, ügyesen; megjelent a nagytekintélyű portás lakásában s minden fölösleges kerülgetés nélkül röviden elmondta, hogy azért jött, mert szereti a leányt és feleségül akarja venni.

Rozál kisasszony oly nyugodtan, majdnem egykedvűen hallgatta, mintha ez nem is lehetne másképp. Még csak el sem pirult. S a szempillája sem rebtent, midőn apja előbb kérőjét hallgatta végig, azután hozzá fordult s rekedtes, mély hangján, melyet durvára keményített a sok szeszes ital, így szólt:

- Jómódu ember, nem bánom, neki adlak.

- Igen, apám, - felelte engedelmesen a leány.

- Aztán csak semmi komédia, mert nem szeretem a teketóriát. Három hét mulva megüljük a lakodalmat.

- Értettem, apám.

- Csókoljátok meg egymást.

Megtörtént. Jakob mester dobogó szívvvel, boldogan távozott s midőn hazaért, akkorát rikkantott, hogy a nagy mamlasz Tron ijedten loholt ki az öntőkamrából, a hol könyökig gipszes kezei között éppen egy nyelvöltögető gnóm fejét szorongatta.

- Ide hozzám, Tron! - biztatta a legényt s belenyomott gipszes markába egy ötforintost, - itt ez a pénz, Tron, neked adom, idd be az egészségemre és menyasszonyom egészségére, a ki három hét mulva asszonyod lesz.

Tron megköszönte a pénzt, s hunyorgatva biztosította a gazdát, hogy nagyon örül a dolognak, - érzett is már erősen, hogy asszony kell a házhoz, különben sohasem kerülnek ki az örökös rendetlenségből. No meg a prédaságból, a melynek szintén véget fog vetni az asszony.

- Eredj, te piszkos zsugori! - szólt jókedvűen a gazda s vállon legyintette a legényt.

Tron vigyorogva czammogott vissza az öntőkamrába s nem haragudott a titulusról. Igaz volt: szerette a pénzt, jobban mint bármely sváb paraszt. Azért törte magát, arról álmodott éjjelnappal. Mig künn csavargott az utcákon, mint egy gazdátlan kutya, annyit koplalt, hogy még évek mulva is, midőn Jakob mester műhelyében keverte a párolgó gipszet, valóságos rémülettel gondolt reá s szinte babonás tisztelettel tekintett minden birtokába kerülő pénzdarabra, melyet krétával fényesre csiszolt s nagy gonddal bezárt a ládjába. A mészáros ezért adja a hust, a pék a kenyeret, - s a szegény nagy Tron, a kinek senkije ezen a világon, nem fog éhezni többé.

Gazdája esküvőjére, melyet pontosan a kitűzött napon tartottak meg, ő is felvette ünneplőköntösét, ám oly esetlenül, annyi vigyázattal lépegetett benne, hogy még a sápadt meny-

asszony ajkain is megjelent egy gyöngye mosoly. Tánczra gondolni sem mert, pedig vigan voltak, - a nagytekintélyü örömapa is fordult néhányat egy tüzről pattant, kaczkias menyecs-kével, - örömet azonban iparkodott kimutatni s a boros üvegek mellé ülven, csakhamar ugy elérzékenyedett, hogy éjfél körül tompa zuhanással gurult ellágyult teste az asztal alá. A násznép harsány nevetéssel mulatott a pompás epizódon, a menyasszony azonban összevont szemöldökkel fordult félre. Nem tetszett neki a dolog s még azután is sokáig érezette Tronnal, hogy rossz néven veszi, a miért az ő esküvőjén oly gyalázatosan le merte magát inni, holott gazdája, - az ujdonsült férj - alig bátorkodott hozzányulni a boros pohárhoz, pedig eleget kiabált rá a tekintélyét ekkor már bepocskondiázó, holtrészeg örömapa.

*

November közepe felé beköszöntött az esőzés; hűvös párák huzódtak le az erdős hegyekről a völgybe s összezsugorodva peregtek alá kiszáradt, bolyhos tűszőikből a falevelek. Az építkezés megcsappant; Jakab mesternek azonban elég munkája lett volna, ha régi erejével állott volna a formák mellé. Csakhogy nem ugy volt. Az építészek elhalmozták megrendelésekkel, márcziusra annyi szállítani valója volt, hogy ugyancsak szorgalmasan kellett volna dolgoznia egész télen, ha az elvállalt munkának embere akar vala lenni - ám a rajzok, minták, főzetek, vésők és formák között csak a nagy Tron, ez a fáradhatatlan elefánt foglalatoskodott kora reggeltől, késő estig. Ura egy-két szórakozott megjegyzéssel megadta neki az utasításokat, azután otthagya, bevonult a szomszéd, rajzoló-műhelybe és magára zárta az ajtót.

A jámbor Tron sóhajtott egyet, megtörölte vastag tenyerével a homlokát s neki esett a gipsznek. Gyurta, formálta, préselte a konok anyagot, mely a mily sunyi alázattal engedett a mester legszeszélyesebb akaratának, épp oly makacs ellentállással gunyolta ki az ő legegyszerűbb óhaját. Igen primitiv dolgok kerültek ki bizony a Tron tenyere alól, - igen elrajzolt, igen durva minták. Közönségesebb polgári épület frontján sok jóakarattal tán még csak megállhattak volna, - költségesebb, díszesebb építkezéshez azonban nyilvánvalóan nem lehetett használni őket s ezt a szorgalmas Tron is nagyon jól tudta. Eleget szomorkodott a dolgon, de hát elvégre ki tehet róla, ha ne volt kegyencze az alkotónak, midőn a kezűgyesség kiosztásra került.

Jakab mester hétről-hétre kevesebbet törődött az üzlettel. Bezárkózott a rajzoló-szobába, ott órákig egyedül maradt s ha elkészült, oly kimerült, bágyadt s rendesen rosszkedvű volt, hogy Tron nem merte neki az elkészítésre váró munkákat említeni.

- Rozálkám, lelkem, - mondotta néha, minden bevezetés nélkül, meglásd, hogy büszke leszel reám is, arra a vagyonra is, a mit számodra szerezni fogok!

Emelt fővel, komoly, szilárd hangon beszélt, a benső meggyőződés akkora melegségével, hogy egy pillanatra még a hallgatag fiatal asszony is bizakodva emelte reá tekintetét. Tron csodálkozó arcot vágott, titokban azonban megcsóválta a fejét. Nem hitt az egészből egy szót sem. Az ur nem dolgozik. Semmiből pedig mi lesz?

Jakab mester sűrűn látogatta a muzeumot, majd elrejtette a jegyzőkönyvét, fölkereste apósát, elhivta magával a *Három tulipán*-ba, ott egyszerre két kupát rendelt a nyolczvan krajczárosból s rokoni unszólással kínálta neki az italt. A tekintélyes férfiu ivott. Tultett egy egyiptomi szent gödényen rengeteg torkának öble.

- Beszélj, fiam, - mordult vejeére, midőn félig már elkészült, mi az ördögöt csatangolsz annyit itt nálunk?

- Tanulmányozom a szobrokat.

- Minek az te?

- Majd meglátja! felelte csillogó szemekkel nagyrafermelt mestere a gipsznek, s lecsapta a borospoharat az asztalra. - Majd megmutatom! folytatta nekitüzesedett, forró hangon, - azt hiszik maguk, hogy mindig azokat a számszavakat fogom kotyvasztani? Tanultam négy iskolát, apám mérnök volt, jól tudok rajzolni, értek a vésőhöz... Hogy? Nem hiszi? No hát, majd meg fogják látni!

- Mit? kérdezte gyanakvó arccal az após.

- Nem kötöm az orrára. Csak annyit mondok, hogy a gipsz-minta félig már kész, a márványt pedig már meghozattam. Nyolczvanöt forintba került, de megéri. Fehér, mint a tej, - mint a tej... És szép, szép... mint a tej... ismételte megnehezdedt nyelvvel, mialatt reszkető kezéből kicsuszott a pohár s a bor egyenesen az após zsinóros egyenruhájára ömlött.

A vén korhely nem bánta. Viaskodott a mámorral, amely a negyedik kupánál végre is erőt vett rajta.

- Jól van, - motyogta rekedt hangon s megcsókolta elérzékenykedve Jakab mestert, a ki a borszagu apai csókot meghatottan adta vissza, - szobrász leszel, fiam, szobrász és ur, mint akár izé... hogy is hívják...

Jakab mester hazaczipelte apósát, azután maga is hazaindult. Zavaros fejjel, tántorogva ment, - kinn az udvaron azonban megállt, megdörzsölte arcát, homlokát hóval s csak azután lépett szép csendesen a házba. - A sáppadt, kicsi asszony nyugodt tekintetétől jobban tartott, mintha a legviharosabb kifakadásokkal fogadta volna. Ez egyébiránt sohasem történt. A fiatal asszony álmatag, egykedvű teremtés volt. Ha pénzre volt szüksége, közönyös, száraz hangon fordult férjéhez:

- Jakab, nincs pénzem.

- Lesz, kincsem, lesz! felelte sietve a mester és lett. Az építészek szívesen hiteleztek neki. Kissé különösnek tartották ugyan, hogy kölcsönre szorul, - később azonban már természetesen találták. Asszony van a háznál; fiatal, csinos; szereti bizonyosan a szép ruhákat s Jakab mester nem valami deli legény, - rászorul, hogy ajándékokkal tartsa meg magának a hitves hajlandóságát, erre hát pénz kell.

Lőn azonban, hogy lassanként kibujt a tavaszi földből a primula vörös fejceskéje s kinyílt az ibolya is, - a megrendelt munkák pedig még mindig nem voltak készen. Építészek, pallérok egymásnak adták a műhely kilincset. Némelyek türelmesen, mások azonban dühösen távoztak s fenyegették a mestert, a kit csak ritkán találtak otthon. A szegény, nagy Tronnak főtt a feje. Az ő széles háta czipelte a gazdájának szánt szitkok változatos tömegét. De mit tehetett? Az ő munkáját nem fogadták el. Egy ripacsos képű, duszgazdag pallér még hozzá is rugott mérgében az egyik formához s bőszült hangon rivalt rá, hogy ne ingerelje efféle rongy-munkával, különben így, meg amugy...

S bevágta maga után az ajtót, hogy majdnem kifordultak eresztékeikből a pántok.

Tronnak fáj a »rongy« jelző, de olyan becsületes számár volt ez a nagy Tron, hogy magában igazat adott a ripacsosnak. Hát biz ez tökéletlen egy munka, - de csak olyan, a milyen telik. Jobban csinálná, ha tudná. Ki verébnék született, az nem énekelhet úgy, mint a fülemile, ezt tudhatná az a dühöngő ripacsos is.

Később természetesen már a legtürelmesebb megrendelők is haraggal távoztak a műhelyből: a hitelezők pedig egyik árverést a másik után kérték Jakab mester ellen, a kit álmodozásaiból még apósának hallatlan gorombasága sem tudott hosszabb időre kizavarni. A jeles férfiú egy muzeumra való parasztságot zuditott a nyaka közé, de csak azt érte vele, hogy Jakab mester a faképnél hagyta, bezárkózott és estig nem bujt elő. Hallották, hogy ott benn kalapácsol,

vésővel dolgozik, - de mit ér, ha itt künn ezalatt rohamosan megy tönkre az üzlet s gyakran még egy nyomorult forint sincs a háznál, hogy husért, kenyérért mehessen az asszony.

- Megőrült, tisztára megőrült! ordította képéből kikelve az após.

- Majd észre tér, - felelte szokásos halk, egykedvű hangján a fiatal asszony és vállat vont. Lesz ez egyébiránt még rosszabbul is...

A nagy Tron elkezdett félni. Midőn az asszony először kért tőle kölcsön két forintot, egész oszlop-testén végigfutott a láz; vastag tagjait hideg borzongás lepte el, homloka megnedvedett... Eszébe jutott a szükség. Mi lesz, ha nem lesz pénze? Ha ismét ki talál kerülni az utcára, mint egykor...

S ez a gondolat annyira erőt vett rajta, hogy már-már gyűlölettel tekintett a műhely hátulsó, bezárt része felé, a honnan szapora kalapácsütés zaja hangzott a fülébe; a gipszöntő Jakab mester aczél vésőjének koppanása egy hófehér márványtuskón.

*

Tron ezután hetekig csak egymaga dolgozott a műhelyben. Olcsó gipszet vásárolt, olcsó munkát készített szegény palléroknak. Csupa verejték és szorgalom volt az egész ember. Jóformán egészen belebutult abbéli félelmében a munkába, hogy kifogy a házból a pénz s az asszony majd ismét tőle kér kölcsön.

Jakab mesterre többé nem számítottak. Nem is látták megsoványodott, szőrös arczát, lázas, zavart szemeit csak az ebédnél. Nem kérdezte, miből vásárolták az ételt, - gyorsan, mohón evett, azután köszönt és otthagya őket. Visszament oda, a honnan jött s rövid vártatva ismét hallhatók voltak a vésőhangok.

Estefelé, midőn a nap vörhenyes fényt árasztott szét a műhelyben, megnehezedett Jakab mester kezében a véső... Leszállt az emelvényről, félretette a vésőt, leoldozta a kötényt s míg tekintete büszke gyönyörrel nyugodott Jupiter gipsz-mintáján, mely remekbe alkotva előkelő, finom formáival a legkényesebb műizlést is kielégítette volna, - a munkában levő fehér márványtuskótól megrémült. Tágra nyílt szemekkel, mélységes felindulással bámult reá. A hófehér, kevély kő a szemébe vigyorgott: »Vissza Jakab mester, vissza!...« Érezte, hallotta ezt a csufondáros intést; a fülében dörömbölt, kihegyezte a vércseppjeit s fájt és perzselte szívét szomorú sejtelve a valóságnak: hiába minden, hiányzik belőled, szegény ostoba gipszöntő mesterember, a művész szárnya, a tudás és az erő a - teremtésre. Egyéb minden megvolna, ám ez egynek - a mindennek - hijjával mit ér a többi? Ez a kevély kő nem orvos lesz a te nyomorult szivednek, hanem hóhérja, mérge és koporsója...

Öklére hajtotta bozontos, fáradt fejét, azután fölrezzent s jóformán ijedten tekintett körül. Majd lecsillapodva, kiemelt egy rumos üveget a szekrényből s néhány bő kortyot nyelt belőle. Azután megint néhányat, míg piros pontok kezdtek táncolni a szeme előtt s mámorral küzködő fantáziája benépesítette képtelen, torz-alakokkal az egész szobát.

A szomszéd műhelyben ezalatt hangokat hallott.

Eltántorgott a deszka-falig és hallgatódzott. Tron, a szegény, a jó Tron beszélgetett a feleségével. Tegnap reggel óta az asszony is dolgozik. Finom, fehér karjai tele vannak ragadós gipszszel; köténye, szoknyája csupa rászáradt gipsz. Arcza halavány, vékony, sugár alakja nehezen bírja a munkát. A jó Tron tudja, de mit tegyen? Pénzre van szükség, enni mindennap kell, inast nem lehet fogadni, - inas hát maga az asszony. S engedelmes, szorgalmas inas az asszony. Mámoros agya még azt is föl tudja fogni, hogy az asszony egyre közelebb simul a nagy Tronhoz s remegő, félénk hangon suttog valamit a fülébe, a mire Tron zavartan felel...

Azután nem hall semmit s elsötétedik az ő szemei előtt is az egész világ. Mintha egy gyöngeszisszenést, egy sóhajt is hallana még...

Jakab mester felállt s szemei előtt egy pillanatra rémséges világosság támadt. Fölragadott egy sulyos kalapácsot, megcsóválta feje fölött s ki akart rohanni a szomszéd műhelybe, hogy agyonüsse az asszonyt, - a kalapács azonban kirepült a kezéből, szétzúzta Jupiter gyönyörű gipszmintáját s maga a boldogtalan mester végigzuhant a padlón. Bozontos feje belevágódott a fehér márvány-tuskóba s lassan, szivároghva vérzett...

Reggelre kelve, eszméletlenül találták a padlón. - A nagy Tron költögette, a kicsi asszony hideg vizes ruhával borogatta a fejét, - a gipsznek nyomorult mestere azonban nem tért magához többé, hanem ott lehelte ki lelkét a félig tönkretett, jéghideg, fényes tuskó alatt, mely szegény becsvágyó szívét megölte s a mely e szomorú komédia pillanatában mintha kevesebb göggel, semmint részvétellel tekintett volna rá...